

Київський національний університет імені Тараса Шевченка
Міністерство освіти і науки України
Київський національний університет імені Тараса Шевченка
Міністерство освіти і науки України

Кваліфікаційна наукова
праця на правах рукопису

КУЛІШ ВІКТОРІЯ АНАТОЛІВНА

УДК 338.2; 339.7

ДИСЕРТАЦІЯ

**ІНОЗЕМНЕ ІНВЕСТУВАННЯ
РЕІНДУСТРІАЛІЗАЦІЇ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ**

051 Економіка

05 Соціальні та поведінкові науки

Подається на здобуття наукового ступеня доктора філософії

Дисертація містить результати власних досліджень. Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело

В.А. Куліш

Науковий керівник (консультант): Осецький Валерій Леонідович

доктор економічних наук, професор

Київ – 2022

АНОТАЦІЯ

Куліш В. А. *Іноземне інвестування реіндустріалізації економіки України.* – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 051 «Економіка» (05 – Соціальні та поведінкові науки). – Київський національний університет імені Тараса Шевченка. Міністерство освіти і науки України. – Київський національний університет імені Тараса Шевченка. Міністерство освіти і науки України. Київ, 2022.

Дисертаційна робота присвячена поглибленню теоретичних засад дослідження процесу іноземного інвестування реіндустріалізації, визначенню основних чинників процесу реіндустріалізації національної економіки та взаємозв'язку іноземного інвестування і реіндустріалізації економіки України, а також розробці практичних рекомендацій щодо іноземного інвестування реіндустріалізації економіки України.

На основі систематизації та критичного аналізу підходів до розуміння сутності поняття «реіндустріалізація», удосконалено визначення сутності даної категорії і визначено, що реіндустріалізацією є глобальний процес в економіці, який полягає у розвитку промислових галузей економіки на новій інноваційно-технологічній базі, модернізація активів і розширення їх експортних можливостей, що призводить до подолання структурних деформацій в національній економіці та підвищення рівня конкурентоспроможності економіки.

На основі аналізу теоретичних аспектів індустріального розвитку суспільства, а також визначенні максимального розвитку індустріалізації і вихідної точки деіндустріалізації та виокремленні основних спільних та відмінних рис деіндустріалізації країн світу з різним рівнем розвитку, визначено основні причини та особливості деіндустріалізації країн світу з різним рівнем розвитку економіки. Аналіз рівня економічного розвитку окремих країн на момент початку деіндустріалізаційних процесів показав, що для більшості країн, що розвиваються

характерною є передчасна деіндустріалізація, коли деіндустріалізаційні процеси розпочинаються раніше, на більш низькому рівні розвитку економіки, ніж в розвинених країнах.

На основі визначення основних причин реіндустріалізації як структурної трансформації сучасної економіки, а також систематизації світового досвіду та основних програмних складових реалізації концепції реіндустріалізації, систематизовано досвід реіндустріального оновлення країн світу з різним рівнем розвитку економіки. Визначено, що сучасні моделі промислових політик розвинутих країн зорієнтовані на горизонтальний (функціональний) принцип управління. Програмні складові реіндустріалізації країн включають політику рещорингу, орієнтуються на розвиток високотехнологічних галузей промисловості, створення, залучення та впровадженні інновацій та нових технологій, роботизацію, цифровізацію та екологізацію.

Визначено розподіл країн світу за рівнем реіндустріалізації, на основі кластерного аналізу, де до основних показників, які визначають рівень реіндустріалізації національних економік, включено такі рейтингові змінні, як: частка валової доданої вартості промисловості (включаючи будівництво) у ВВП; частка валової доданої вартості переробної промисловості у ВВП; частка валової доданої вартості середньо- та високотехнологічного виробництва у ВВП; частка експорту високотехнологічних продуктів від загального експорту продукції; частка обсягу витрати на дослідження та розробки у ВВП. Визначено, що Україна входить до групи країн із низьким рівнем реіндустріального розвитку.

Проведено дослідження соціально-економічних передумов реіндустріалізації економіки України. На основі проведеного анкетного опитування серед представників підприємств та науково-педагогічних працівників України, виявлено основні проблеми та перспективи розвитку промислового сектору України.

Здійснено теоретико-практичне обґрунтування основних груп чинників, які впливають на процеси реіндустріалізації національної економіки. За допомогою регресійного аналізу та побудови економетричних моделей визначено вплив

окремих показників кожної групи чинників (економічних, політико-правових, освітньо-наукових, інноваційних, соціокультурних та неформальних) на процеси реіндустріалізації економіки України. На основі чого визначено іноземне інвестування як один із найбільш впливових економічних чинників на процеси реіндустріалізації в економіці України.

Проведено поглиблений аналіз інвестиційного потенціалу України на основі аналізу міжнародних рейтингів. З'ясовано, що до сильних сторін національної економіки відносяться: високий рівень навичок та знань, освіченості людського капіталу, розвиток творчої діяльності, високий рівень діджиталізації. Систематизація показників проаналізованих рейтингів інвестиційного клімату та потенціалу дала можливість визначити основні перешкоди та стримуючі фактори для іноземних інвесторів, а саме: низький рівень інституційного середовища та інфраструктури, корупція та олігархія, низький рівень макроекономічної стабільності, фінансової та інвестиційної свободи, непрозорість правового поля та недовіра до судів, а також високе податкове навантаження.

Визначено сучасні тенденції іноземного інвестування як одного з основних економічних чинників реіндустріалізації економіки України. З'ясовано, що Україні властива незначна географічна диверсифікація країн-інвесторів прямих іноземних інвестицій, іноземні інвестори вбачають привабливішим вкладати кошти у сфери з високим рівнем рентабельності, які забезпечують швидку віддачу при невеликих вкладах. Проведене дослідження показало, що іноземні інвестори орієнтуються на низький та середньонизький сектори економіки України, що не є стимулюючим показником для інноваційної модернізації економіки. На основі проведеного ієрархічного кластерного аналізу, визначено розподіл регіонів України за рівнем іноземного інвестування в реіндустріалізацію економіки, за результатами якого визначено чотири основні групи регіонів за рівнем іноземного інвестування промисловості.

На основі проведеного SWOT-аналізу, визначено основні перспективи іноземного інвестування реіндустріалізації економіки України шляхом обґрунтування основних сильних та слабких сторін, а також основних

можливостей і загроз іноземного інвестування реіндустріалізації національної економіки. Визначено перспективи іноземного інвестування реіндустріалізації економіки України в результаті зміни інвестиційних потоків в світі через реіндустріалізацію і респоринг, що впроваджується провідними країнами світу.

Враховуючи існуючі підходи, зокрема МВФ та викладені в положеннях Стратегії сталого розвитку України до 2030 року, проведено сценарне моделювання соціально-економічного розвитку України та визначено ймовірні темпи розвитку економіки за умов активної реіндустріалізації.

Отримані наукові та практичні результати дослідження можуть бути використані органами державної влади та управління в процесі реалізації державної політики в сфері іноземного інвестування та реіндустріалізації національної економіки, під час проведення наукових досліджень щодо іноземного інвестування реіндустріалізації у майбутньому, для підвищення інвестиційної привабливості економіки, у процесі розробки стратегій та нормативних документів щодо забезпечення реіндустріального розвитку економіки України. Основні науково-практичні результати дослідження можуть бути використані в навчальному процесі при викладанні економічних дисциплін.

Ключові слова: реіндустріалізація, національна економіка, інвестиції, іноземні інвестиції, інвестиційний потенціал, інвестиційний клімат, інновації, інноваційна модернізація, середньо- та високотехнологічне виробництво, переробна промисловість, підприємництво, промисловість, промислова політика, державна політика, цифровізація.

ABSTRACT

Kulish V. A. *Foreign investment of reindustrialization of the economy of Ukraine.* – Qualifying scientific work on the rights of the manuscript.

The thesis for attaining the Doctor of Philosophy Degree in a specialty 051 «Economics» (05 – Social and behavioral sciences). – Taras Shevchenko National University of Kyiv. Ministry of Education and Science of Ukraine. – Taras Shevchenko National University of Kyiv. Ministry of Education and Science of Ukraine. Kyiv, 2022.

The thesis is devoted to deepening the theoretical foundations of the study of foreign investment process of reindustrialization, determining the main factors of the national economy reindustrialization process and the relationship between foreign investment and Ukrainian economy reindustrialization, as well as the practical recommendations development for foreign investment of the reindustrialization of the Ukrainian economy.

On the basis of systematization and critical analysis of approaches to understanding the essence of the concept of «reindustrialization», the definition of the essence of this category has been improved and it has been determined that reindustrialization is a global process in the economy, consisting in the revival of existing industrial economy sectors on a new innovative and technological basis, modernization of assets and expansion of their export opportunities, which leads to overcoming structural deformations in the national economy and increasing the level of competitiveness of the economy.

Based on the analysis of the theoretical aspects of the society industrial development, as well as determining the maximum level of industrialization development and the starting point of deindustrialization, and highlighting the main common and distinctive features of deindustrialization of the countries with different levels of development, the main causes and features of deindustrialization of the countries of the world with different levels of economic development have been

determined. An analysis of the level of economic development of individual countries at the time of the beginning of deindustrialization processes showed that most developing countries are characterized by premature deindustrialization, when deindustrialization processes begin earlier, at a lower level of economic development than in developed countries.

Based on the definition of the main causes of reindustrialization as a structural transformation of the modern economy, as well as the systematization of world experience and the main program components of the implementation of the concept of reindustrialization, the experience of reindustrial renewal of the countries of the world with different levels of economic development has been systematized. It has been determined that modern models of industrial policies of developed countries are focused on the horizontal (functional) principle of management. The program components of the countries reindustrialization include a policy of recycling, focus on the development of high-tech industries, the creation, attraction and implementation of innovations and new technologies, robotization, digitalization and greening.

The distribution of the countries of the world by the level of reindustrialization has been determined, on the basis of cluster analysis, where the following rating variables are included in the main indicators that determine the level of reindustrialization of national economies: the share of gross value added of industry (including construction) in GDP; the share of the gross value added of the processing industry in GDP; the share of gross value added of medium- and high-tech production in GDP; the share of exports of high-tech goods from total exports of products; the share of the amount of research and development expenditure in GDP. It has been established that Ukraine is included in the group of states with a low level of reindustrial development.

Studies of socio-economic prerequisites for the reindustrialization of the Ukrainian economy have been carried out. On the basis of the questionnaire survey among representatives of enterprises and scientific and pedagogical workers of Ukraine, the main problems and prospects for the development of the industrial sector of Ukraine have been identified.

The theoretical and practical substantiation of the main groups of factors influencing the processes of the national economy reindustrialization has been carried out. With the help of regression analysis and construction of econometric models, the influence of individual indicators of each group of factors (economic, political-legal, educational-scientific, innovative, socio-cultural and informal) on the processes of reindustrialization of the Ukrainian economy has been determined. On the basis of which foreign investment has been identified as one of the most influential economic factors for reindustrialization in the Ukrainian economy.

An in-depth analysis of the investment potential of Ukraine based on the analysis of international ratings has been carried out. It has been found that the strengths of the national economy include a high level of skills and knowledge, education of human capital, development of creative activity, high level of digitalization. Systematization of the indicators of the analyzed ratings of the investment climate and potential made it possible to identify the main obstacles and constraints for foreign investors, among which are following: the low level of the institutional environment and infrastructure, corruption and oligarchy, the low level of macroeconomic stability, financial and investment freedom, the opacity of the legal field and the distrust of the courts, as well as the high tax burden.

It identifies modern tendencies of foreign investment as one of the main economic factors of reindustrialization of Ukrainian economy. It has been found that Ukraine is characterized by a slight geographical diversification of foreign direct investment investor countries, and foreign investors see it more attractive to invest in areas with a high level of profitability, which provide quick returns with small deposits. The study showed that foreign investors focus on the low and medium-low sectors of the Ukrainian economy, which is not a stimulating indicator for the innovative modernization of the economy. On the basis of the hierarchical cluster analysis, the distribution of the regions of Ukraine by the level of foreign investment in the reindustrialization of the economy has been determined, according to the results of which four main groups of regions by the level of foreign investment in industry have been determined.

On the basis of the SWOT-analysis, the main prospects of foreign investment of the reindustrialization of the Ukrainian economy by substantiating the main strengths and weaknesses, as well as the main opportunities and threats of foreign investment of the reindustrialization of the national economy have been determined. The prospects of foreign investment of Ukrainian economy reindustrialization as a result of changes in investment flows in the world through reindustrialization and reshoring introduced by the leading countries of the world have been determined.

Taking into account the existing approaches, in particular, the International Monetary Fund and set forth in the provisions of the Strategy for Sustainable Development of Ukraine until 2030, a simulation of the main scenarios of socio-economic development of Ukraine has been carried out and the probable rates of economic development in the conditions of active reindustrialization have been determined.

The obtained scientific and practical results of the study can be used by state authorities and administration in the process of implementing state policy in the field of foreign investment and the national economy reindustrialization, during scientific research on foreign investment reindustrialization in the future, to increase the investment attractiveness of the economy, in the process of developing strategies and regulatory documents to ensure reindustrialization development of Ukrainian economy. The main scientific and practical results of the study can be used in the educational process when teaching economic disciplines.

Keywords: reindustrialization, national economy, investments, foreign investments, investment potential, investment climate, innovation, innovative modernization, high-tech and medium-high-tech production, manufacturing, entrepreneurship, industry, industrial policy, public policy, digitalization.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Статті у зарубіжних та наукових фахових виданнях України, включених до міжнародних науко метричних баз Scopus та Index Copernicus International:

1. Осецький В. Л., Куліш В. А. Інноваційна індустріалізація в агропромисловому комплексі України. *Економіка АПК*. 2020. № 4 С. 54–65 DOI: <https://doi.org/10.32317/2221-1055.202004054> (Index Copernicus International);

2. Stavytskyu A., Kharlamova G., Giedraitis V., Osetskyi V., Kulish V. Can key interest rates decrease output gaps? *Investment Management and Financial Innovations*. 2020. Volume 17, Issue №3. pp. 205–218. DOI: [http://dx.doi.org/10.21511/imfi.17\(3\).2020.16](http://dx.doi.org/10.21511/imfi.17(3).2020.16) (Scopus);

3. Осецький В. Л., Куліш В. А. Цифрова модернізація в умовах циклічності соціально-економічного розвитку. *Ефективна економіка*. 2022. № 1. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=9898>. DOI: <https://doi.org/10.32702/2307-2105-2022.1.18> (Index Copernicus International).

Статті у зарубіжних та наукових фахових виданнях України:

1. Osetskyi V., Kulish V. Investment cooperation of Ukraine and the countries of the European Union. *Economics & Education*. Riga 2018. 03(01). p.14–22.

2. Куліш В. А. Оцінка рівня розвитку іноземного інвестування економіки України. *Науковий погляд: економіка та управління: наук. журн. Ун-т митної справи та фінансів*. Дніпро: 2018. № 1 (59). С. 171–182. DOI: <https://doi.org/10.32836/2521-666X/2018-1-59-23>;

3. Осецький В. Л., Куліш В. А., Ящук Р. М. Концепт формування нової моделі інноваційної індустріалізації України. *Стратегія розвитку України: наук.журн.* К.: НАУ, 2018. № 2. С. 24–29;

4. Куліш В. А. Тенденції залучення іноземних інвестицій в промисловість національної економіки України. *Review of transport economics and management*. Дніпро: ДНУЗТ ім. ак. В. Лазаряна, 2019. Вип. 2 (18). С. 29–40. DOI: <https://doi.org/10.15802/rtem.v18i2.190467>.

Монографії у зарубіжних та українських виданнях:

1. Осецький В. Л., Кирильчук О.В., Куліш В. А. Інноваційна індустріалізація як нова модель реалізації євроінтеграційної макроекономічної політики України : монографія. *Економічна стратегія та політика реалізації європейського вектору розвитку України: концептуальні засади, виклики та протиріччя*. 2018. 20 с.;

2. Осецький В. Л., Кузьменко Т. М., Куліш В. А. Інституційні засади інноваційного розвитку соціальної та економічної сфер. *Особливості соціально-економічного поступу національної економіки в умовах інформаційно-технологічних викликів*: колективна монографія / За наук. ред. к.е.н., проф. Квасній Л.Г., к.е.н., доц. Татомир І.Л. Трускавець: Посвіт, 2020. 338 с. С. 260–269;

3. Osetskyi V., Kuzmenko T., Tatomyr I., Kulish V. The impact of entrepreneurial universities on innovative industrialization in the digital economy. *Ukraine in the context of global and national modern servisation processes and digital economy*: monograph, Edited by Liubov Kvasniy, Irina Tatomyr. Praha: OKTAN PRINT, 2020, 265 p. P. 20–34;

4. Osetskyi V., Kuzmenko T., Kulish V. Innovative-industrial model of entrepreneurial universities in the internetspace. *Social and economic aspects of internet services market development*: monograph; Edited by I. Tatomyr, V. Fedyshyn. Praha: OKTAN PRINT, 2021, 287 p. , pp.26–36. URL: <https://cutt.ly/YYBiqek>.

Тези доповідей у збірниках міжнародних наукових і науково-практичних конференцій в Україні та за кордоном:

1. Куліш В. А. Ризики залучення іноземних інвестицій в національну економіку. *Збірник тез доповідей «Парадигмальні зрушення в економічній теорії XXI ст.»*. К.: 2017. С. 294–299;

2. Куліш В. А. Роль держави у залученні іноземних інвестицій в економіку України. *Теоретичні та прикладні аспекти впливу держави на економіку України*: Матеріали I Всеукраїнської науково-практичної конференції – К.: Вид-во НПУ імені М.П. Драгоманова, 2017. С. 71–76;

3. Куліш В. А. Іноземне інвестування: Україна-ЄС. *Економічна стратегія та політика реалізації європейського вектору розвитку України: концептуальні засади, виклики та протиріччя*: Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції. 25 травня 2018 року. К.: 2018. С. 116–118;

4. Куліш В. А. Пріоритети іноземного інвестування реіндустріалізації економіки України в умовах глобалізації. *Економіка. Фінанси. Бізнес. Управління*, матеріали I Міжнародного економічного форуму / За заг. ред. проф. А. І. Ігнатюк: К., ФОП Ямчинський О. В., 2019. Вип. 1. Ч. 1 С. 45–46;

5. Куліш В. А. Дендустріалізація економіки України. *Перспективні шляхи розвитку наукових знань*: матеріали III Міжнародної науково-практичної конференції м. Київ, 9–10 березня 2020 року. Київ : МЦНІД, 2020. с.7–10;

6. Куліш В. А. Освіта та наука в умовах реіндустріалізації. *Пріоритетні шляхи розвитку науки*: матеріали II Міжнародної науково-практичної конференції, м. Київ, 30–31 серпня 2020 року. Київ: МЦНІД, 2020. с.12–14;

7. Куліш В. А. Іноземне інвестування реіндустріалізації як основа сталого розвитку України. *Шевченківська весна 2021. Економіка. На шляху до сталого розвитку*, матеріали Міжнародної науково-практичної конференції студентів, аспірантів та молодих вчених / За заг. ред. Л.А. Анісімової: К., Інтерсервіс, 2021. Вип. XIX. 334 с. с.157;

8. Гражевська Н. І., Ходжаян А.О., Заваженко А. О., Куліш В. А., Шемахіна І. В., Розум Д. В., Чигиринський А. М. Промислові політики: цілі, механізми, інструменти та результати. *Синергія знань, досвіду та креативності заради майбутнього*: збірка студентських робіт. Міністерство економіки України. Київ: 2021. С. 85–94.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	14
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ІНОЗЕМНОГО ІНВЕСТУВАННЯ РЕІНДУСТРІАЛІЗАЦІЇ ЕКОНОМІКИ	25
1. 1. Еволюція наукових поглядів на індустриальний розвиток суспільства.....	25
1. 2. Реіндустріалізація як структурна трансформація сучасної економіки.....	39
1. 3. Іноземне інвестування як чинник реіндустріалізації національної економіки	54
<i>Висновки до першого розділу.....</i>	<i>67</i>
РОЗДІЛ 2. СУТНІСТЬ ТА ТЕНДЕНЦІЇ РЕІНДУСТРІАЛІЗАЦІЇ НАЦІОНАЛЬНИХ ЕКОНОМІК	70
2. 1. Передумови та характерні ознаки реіндустріалізації національних економік.....	70
2. 2. Соціально-економічні передумови реіндустріалізації в Україні	85
2. 3. Основні чинники реіндустріалізації економіки України	101
<i>Висновки до другого розділу.....</i>	<i>129</i>
РОЗДІЛ 3. СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ ІНОЗЕМНОГО ІНВЕСТУВАННЯ РЕІНДУСТРІАЛІЗАЦІЇ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ	132
3. 1. Інвестиційний потенціал реіндустріалізації економіки України	132
3. 2. Сучасні тенденції іноземного інвестування реіндустріалізації економіки України	148
3. 3. Перспективи іноземного інвестування реіндустріалізації економіки України	171
<i>Висновки до третього розділу.....</i>	<i>194</i>
ВИСНОВКИ	197
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	205
ДОДАТКИ.....	239

ВСТУП

Наприкінці ХХ ст. економічна концепція розвитку більшості розвинених країн світу орієнтувалась на активне перенесення промислового виробництва до країн з дешевими ресурсами, що давало їм додаткові конкурентні переваги за рахунок здешевлення вартості виробництва. Саме низька вартість робочої сили та наявність сприятливих умов для ведення бізнесу були основою зацікавленості західних інвесторів в перенесення промислових потужностей. Однак таке перенесення виробництв стало однією із причин деіндустріалізації не тільки розвинутих країн, а й більшості економік, що розвиваються. Негативні тенденції деіндустріалізації, світові економічні кризи, зростання вартості ресурсів в країнах, що розвиваються, автоматизація, цифровізація, збільшення ролі нецінової конкуренції, потреба в робочих місцях в розвинених країнах; популяризація політики протекціонізму та необхідність забезпечення економічної безпеки та політичної конкуренції країн стали основними причинами пошуку нової концепції економічного розвитку, основою якої стала реіндустріалізація (відродження промислового потенціалу на новій технологічній основі).

В процесі реіндустріалізації національної економіки важливе значення має визначення основних рушійних сил та перешкод реіндустріального оновлення економіки. На процеси реіндустріалізації мають вплив як соціально-економічні, так і політичні, освітні, наукові чинники, а також рівень інноваційного розвитку та рівень тіньової економіки і корупції. Однією з вагомих перешкод реіндустріалізації в Україні є брак внутрішніх інвестиційних ресурсів та низький рівень технологічного розвитку, що передбачає необхідність удосконалення технологій та залучення додаткових ресурсів у вигляді іноземного капіталу. Однією з вагомих передумов залучення додаткового інвестиційного капіталу в економіку України може стати зміна інвестиційних стратегій провідних країн світу, що стало характерним в посткризовий період розвитку світової економіки під час активізації політики рещорингу.

Незавершеність економічних та судово-правових реформ в Україні,

політична нестабільність, низький рівень ринкової інфраструктури та інституційного середовища, загострена ситуація на Сході країни знижують інвестиційну привабливість країни, що перешкоджає залученню іноземних інвестицій в реіндустріалізацію економіки. На сьогодні економічна взаємодія між суб'єктами інвестиційної діяльності в Україні будується на фоні недовіри, непрозорого правового поля, недостатнього і недієвого інституційного забезпечення, відсутності заохочення та інформування потенційних інвесторів на державному рівні.

Підтримка національних інтересів, а також пріоритетних галузей економіки країни державою вимагає залучення іноземних інвестицій, які сприятимуть активізації інвестиційного процесу, переходу від ранньоіндустріальної та індустріальної бази виробництва до його нових високотехнологічних основ, переходу виробництва на прогресивніший шлях розвитку (прогресивні технології, біотехнології, нові матеріали і джерела енергії тощо), використання передового зарубіжного досвіду, розвитку малого і середнього бізнесу та збільшенню інвестиційно-інноваційного потенціалу країни.

Для успішного росту національної економіки потрібно відходити від сировинної економіки та орієнтуватися на високотехнологічні галузі. Інноваційна модернізація національної економіки дасть шанс на стійке економічне зростання. Реіндустріалізацію національної економіки уповільнює і ускладнює втрата частини промислового потенціалу на Сході країни. Однак, реіндустріалізація та вихід економіки на новий рівень може суттєво посилити національну безпеку, адже промислово розвинена країна може «захистити» себе набагато краще, ніж деіндустріалізована сільськогосподарська країна.

Необхідність розробки стратегії реіндустріалізації економіки України із залученням іноземних інвестицій задля забезпечення розвитку промислових галузей, що є ключовим фактором у подоланні структурних деформацій в економіці України та підвищенні конкурентоспроможності економіки, свідчить про актуальність досліджуваної проблеми.

Питання реіндустріалізації та залучення іноземних інвестицій в соціально-

економічний розвиток на основі реіндустріалізації досліджували як зарубіжні, так і вітчизняні науковці. Серед зарубіжних учених можна виокремити таких дослідників, як: Л. Гітман, Дж. Даннінг, М. Джонк, К. Макконелл, Дж. Розенберг, С. Хаймер, У. Шарп та інших. У вітчизняній науці проблемам інвестування присвячено праці таких авторів як: В. Базилевич, І. Бланк, В. Власюк, В. Галасюк, Л. Дайнеко, Н. Ковтун, В. Коюда, В. Осецький, І. Павленко, А. Пересада, С. Реверчук, О. Рожко, С. Тесля, В. Федоренко, Г. Харламова, А. Ходжаян, Д. Черваньов та інших.

Метою дисертаційної роботи є поглиблення теоретичних засад дослідження процесу іноземного інвестування реіндустріалізації економіки, виокремлення та аналіз субстанціональних причин стимулювання залучення іноземних інвестицій та розробка практичних рекомендацій щодо активізації процесу реіндустріалізації економіки України.

Реалізація поставленої мети зумовила виконання таких *завдань*:

- проаналізувати еволюцію наукових поглядів на індустриальний розвиток суспільства;
- розкрити сутність реіндустріалізації як структурної трансформації сучасної економіки;
- вивчити сутність іноземного інвестування як чинника реіндустріалізації національної економіки;
- дослідити передумови та характерні ознаки реіндустріалізації національних економік;
- виявити соціально-економічні передумови реіндустріалізації в Україні;
- визначити основні чинники реіндустріалізації економіки України;
- охарактеризувати інвестиційно потенціал реіндустріалізації економіки України;
- з'ясувати сучасні тенденції іноземного інвестування реіндустріалізації економіки України;
- окреслити перспективи іноземного інвестування реіндустріалізації економіки України.

Об'єктом дослідження є процеси реіндустріалізації національної економіки в умовах посилення ролі іноземних інвестицій.

Предметом дослідження є визначення сукупності теоретико-методологічних, методичних та практичних рекомендацій щодо використання ефективних механізмів залучення іноземних інвестицій в політиці реіндустріалізації національної економіки.

Методи дослідження. У процесі написання дисертаційної роботи було використано загальнонаукові та специфічні методи дослідження економічних явищ і процесів, а саме: методи дедукції та індукції, методи синтезу й аналізу, системний метод, діалектичний та історичний методи, метод хронології, періодизації, логічний, історичний та графічний методи (п. 1.1, 1.2, 1.3) при побудові генези теорії індустриального розвитку суспільства, теорії інвестицій та прямих іноземних інвестицій, а також при визначенні сутності реіндустріалізації та ролі іноземних інвестицій в соціально-економічному розвитку; методи аналізу, групування, порівняння й узагальнення, економіко-статистичні методи, описовий та графічний методи (п. 2.1, 2.2, 3.1; 3.2; 3.3) при вивченні міжнародного досвіду реіндустріалізації, основних передумов реіндустріалізації національної економіки України, а також при вивченні сучасного стану та перспектив іноземного інвестування реіндустріалізації економіки України; експертного опитування й абстрактно-логічного аналізу (п. 2.2 та 3.3) при визначенні основних проблеми та перспективи розвитку промислового сектору України; економетричного аналізу та моделювання за допомогою програмного забезпечення Gretl та IBM SPSS (п. 2.3; 3.2 та 3.3) при визначенні основних чинників та їх впливу на реіндустріалізацію економіки України, при визначенні кластерного розподілу регіонів України за рівнем залучення прямих іноземних інвестицій в промисловість, при визначенні кластерного розподілу країн світу за рівнем реіндустріалізації та при моделюванні основних сценаріїв розвитку економіки України; SWOT-аналіз (п. 3.3) при визначенні основних сильних та слабких сторін, а також основних можливостей і загроз іноземного інвестування реіндустріалізації національної економіки; системний та процесний підхід (п. 3.3)

при формуванні практичних рекомендацій щодо іноземного інвестування в реіндустріалізацію економіки України для переходу на новий високотехнологічний рівень, що забезпечить підвищення конкурентоспроможності національної економіки.

Інформаційною базою дослідження є результати наукових досліджень вітчизняних та зарубіжних вчених, монографії, збірники, періодичні видання, наукові статті у періодичних виданнях, публікації, наукові дослідження та публікації, розміщені в мережі Internet, дані річних звітів, інформаційних та аналітичних бюлетенів Державної служби статистики України, Національного банку України, Міністерства економіки України, Міністерства фінансів України, аналітичні та статистичні матеріали міжнародних організацій, зокрема Світового банку, Міжнародної організації праці, Всесвітнього економічного форуму.

Наукова новизна отриманих результатів. Отримано нові науково-прикладні результати, які відображають завдання дисертаційної роботи стосовно поглиблення теоретичних засад та розробки практичних рекомендацій щодо іноземного інвестування реіндустріалізації економіки України. Основними теоретичними та практичними результатами, що характеризують новизну дисертаційного дослідження, є:

вперше:

– здійснено теоретико-практичне обґрунтування основних груп чинників, які впливають на процеси реіндустріалізації національної економіки та за допомогою регресійного аналізу та побудови економетричних моделей визначено вплив окремих показників кожної групи чинників (економічних, політико-правових, освітньо-наукових, інноваційних, соціокультурних та неформальних) на процеси реіндустріалізації економіки України. На основі чого визначено іноземне інвестування як один із найбільш впливових економічних чинників на процеси реіндустріалізації в економіці України.

– визначено розподіл країн світу за рівнем реіндустріалізації, на основі кластерного аналізу, де до основних показників, які характеризують рівень реіндустріалізації національних економік, включено такі рейтингові змінні, як:

частка валової доданої вартості промисловості (включаючи будівництво) у ВВП; частка валової доданої вартості переробної промисловості у ВВП; частка валової доданої вартості середньо- та високотехнологічного виробництва у ВВП; частка експорту високотехнологічних продуктів від загального експорту продукції; частка обсягу витрати на дослідження та розробки у ВВП;

удосконалено:

– визначення сутності категорії «реіндустріалізація» як глобального процесу в економіці, який полягає у розвитку промислових галузей економіки на новій інноваційно-технологічній базі, модернізація активів і розширення їх експортних можливостей, що призводить до подолання структурних деформацій в національній економіці та підвищення рівня конкурентоспроможності економіки;

– обґрунтування основних сильних та слабких сторін, а також основних можливостей і загроз іноземного інвестування реіндустріалізації національної економіки на основі проведеного SWOT-аналізу. Зокрема, до сильних сторін можна віднести наявність великого внутрішнього ринку збуту; потужну сировинну базу; високий рівень кваліфікації робочої сили; інноваційний та науковий потенціал та ін. До слабких: макроекономічну нестабільність; нерозвиненість інфраструктури; корупцію та бюрократію; несприятливе правове поле та ін.. Основними можливостями є: структурна модернізація економіки на інноваційній основі; підвищення конкурентоспроможності національної економіки; збільшення обсягів високо- та середньо-високотехнологічного виробництва та ін.;

– сценарне моделювання соціально-економічного розвитку України за умов незмінної політики та за умов реалізації політики, спрямованої на реіндустріалізацію національної економіки, враховуючи існуючі підходи, зокрема МВФ та викладені в положеннях Стратегії сталого розвитку України до 2030 року. На основі чого визначено, що орієнтація національної економіки на реіндустріалізацію здана забезпечити зростання економіки в 3,5 рази до 2040 року;

набуло подальшого розвитку:

– дослідження основних особливостей деіндустріалізації країн світу з різним рівнем розвитку економіки на основі аналізу теоретичних аспектів індустріального розвитку суспільства, а також визначенні максимального рівня розвитку індустріалізації і вихідної точки деіндустріалізації та виокремленні основних спільних та відмінних рис деіндустріалізації країн світу з різним рівнем розвитку. Аналіз рівня економічного розвитку окремих країн на момент початку деіндустріалізаційних процесів показав, що для більшості країн, що розвиваються характерною є передчасна деіндустріалізація, коли деіндустріалізаційні процеси розпочинаються раніше, на більш низькому рівні розвитку економіки, ніж в розвинених країнах;

– систематизація досвіду реіндустріального оновлення країн світу з різним рівнем розвитку економіки на основі визначення основних причин реіндустріалізації як структурної трансформації сучасної економіки, а також систематизації світового досвіду та основних програмних складових реалізації концепції реіндустріалізації. Визначено, що сучасні моделі промислових політик розвинутих країн зорієнтовані на горизонтальний (функціональний) принцип управління. Програмні складові реіндустріалізації країн включають політику рещорингу, орієнтуються на розвиток високотехнологічних галузей промисловості, створення, залучення та впровадженні інновацій та нових технологій, роботизацію, цифровізацію та екологізацію;

– виявлення основних проблеми та перспективи розвитку промислового сектору України на основі проведеного анкетного опитування серед представників підприємств та науково-педагогічних працівників України. За результатами опитування до основних проблем розвитку промислового сектору України можна віднести нестачу інвестиційних ресурсів, несприятливий інвестиційний клімат, фізичну та моральну зношеність основних засобів в промисловості, низьку інноваційну активність промислових підприємств; низький рівень наукоємності вітчизняного промислового виробництва та ін. респонденти визначили, що програмне забезпечення та комп'ютерні послуги можуть стати

одними з драйверів технологічної модернізації вітчизняного економіки в найближчі 5 років;

– дослідження інвестиційного забезпечення реіндустріалізації національної економіки, на основі аналізу інвестиційного потенціалу національної економіки та сучасних тенденцій іноземного інвестування реіндустріалізації економіки України. З'ясовано, що до сильних сторін національної економіки відносяться: високий рівень навичок та знань, освіченості людського капіталу, розвиток творчої діяльності, високий рівень діджиталізації. рівень розвитку ринку та бізнесу, спрощення процесу отримання необхідних дозволів для будівництва. Систематизація показників проаналізованих рейтингів інвестиційного клімату та потенціалу дала можливість визначити основні перешкоди та стримуючі фактори для іноземних інвесторів, а саме: низький рівень інституційного середовища та інфраструктури, корупція та олігархія, низький рівень макроекономічної стабільності, фінансової та інвестиційної свободи, непрозорість правового поля та недовіра до судів;

– визначення розподілу регіонів України за рівнем іноземного інвестування в реіндустріалізацію економіки на основі проведеного ієрархічного кластерного аналізу, за результатами якого визначено чотири основні групи регіонів за рівнем іноземного інвестування промисловості. Визначено, що один із кластерів самостійно формує Дніпропетровська область, акумулюючи більше 25 % залишків прямих іноземних інвестицій (інструментів участі в капіталі) в промисловість. Майже 66 % прямих іноземних інвестицій (інструментів участі в капіталі) в промисловість припадає на 5 регіонів України: Дніпропетровська область, м. Київ, Полтавська, Донецька та Запорізька області;

– визначення перспектив іноземного інвестування реіндустріалізації економіки України, зокрема за рахунок рещорингу та реіндустріалізації Центрально-Східної Європи і збільшення в глобальних інвестиційних потоках обсягів інвестування цих регіонів.

Практичне значення результатів дослідження. Отримані наукові результати можуть бути використані: органами державної влади та управління в

процесі реалізації державної політики в сфері іноземного інвестування та реіндустріалізації національної економіки; під час проведення наукових досліджень щодо іноземного інвестування реіндустріалізації у майбутньому; для підвищення інвестиційної привабливості економіки; у процесі розробки стратегій та нормативних документів щодо забезпечення реіндустріального розвитку економіки України. Основні науково-практичні результати дослідження можуть бути використані в навчальному процесі при викладанні економічних дисциплін.

Окремі положення й результати дослідження, які викладені в дисертаційній роботі використано Міністерством економіки України, Київським національним університетом імені Тараса Шевченка, Національним науковим центром «Інститут аграрної економіки» та Державною науковою установою «Інститут модернізації змісту освіти» Міністерства освіти і науки України:

- довідка про впровадження результатів дисертаційного дослідження видана Національним науковим центром «Інститут аграрної економіки» (№07/289 від 18 вересня 2020 року);
- довідка про впровадження результатів дисертаційного дослідження видана Міністерством розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства (3012-06/72499-07 від 7 грудня 2020 року);
- довідка про впровадження результатів дисертаційного дослідження видана Державною науковою установою «Інститут модернізації змісту освіти» Міністерства освіти і науки України (№22.1/10-2546 від 5 листопада 2021 року);
- довідка про впровадження результатів дисертаційного дослідження у навчальний процес та при виконанні науково-дослідних робіт видана Київським національним університетом імені Тараса Шевченка (№013/11 від 11 січня 2022 року).

Особистий внесок здобувача. Дисертаційне дослідження є самостійно виконаною науковою роботою. Наукові та практичні результати, основні висновки та рекомендації, викладені в даній дисертації та виносяться на публічний захист, отримані та належать особисто здобувачеві. У дисертаційній

роботі, з наукових праць, які опубліковано здобувачем у співавторстві, використано лише ті ідеї та положення, які є результатом самостійної роботи здобувача.

Апробація результатів дисертації. Основні теоретичні та практичні висновки і рекомендації даного дослідження опубліковані в 7 статтях та 4 монографіях, а також доповідались та обговорювались на 8-ми міжнародних і всеукраїнських наукових та науково-практичних конференціях: Міжнародна науково-практична конференція «Парадигмальні зрушення в економічній теорії XXI ст.» (Київ, 2017 р.); I Всеукраїнська науково-практична конференція «Теоретичні та прикладні аспекти впливу держави на економіку України» (Київ, 2017 р.); Всеукраїнська науково-практична конференція «Економічна стратегія та політика реалізації європейського вектору розвитку України: концептуальні засади, виклики та протиріччя» (Київ, 25 травня 2018 р.); I Міжнародний економічний форум: Економіка. Фінанси. Бізнес. Управління (Київ, 21–24 травня 2019 р.); III Міжнародна науково–практична конференція «Перспективні шляхи розвитку наукових знань», (Київ, 9–10 березня 2020 р.); II Міжнародна науково-практична конференція «Пріоритетні шляхи розвитку науки», (Київ, 30–31 серпня 2020 р.); .XIX Міжнародна науково-практична конференція студентів, аспірантів та молодих вчених «Шевченківська весна 2021. На шляху до сталого розвитку», (Київ, 18–19 березня 2021 р.); Конкурс наукових робіт «Синергія знань, досвіду та креативності заради майбутнього: збірка студентських робіт» Міністерства економіки України (Київ, 2021 р.).

Публікації. За темою дисертаційної роботи опубліковано 11 наукових праць, з яких 4 в монографіях та 7 наукових статей. Наукові публікації відповідають вимогам п. 8 Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого Постановою № 44 Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. Наукові статті відображають основний зміст дисертаційного дослідження.

Структура та обсяг дисертації. Дисертаційна робота складається з анотації, змісту, вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел і додатків. Обсяг основного тексту – 191 сторінка, що містять 58 аналітичних таблиць і 47 рисунків. Список використаних джерел із 345 найменувань подано на 34 сторінках. 18 додатків розміщені на 91 сторінках.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ІНОЗЕМНОГО ІНВЕСТУВАННЯ РЕІНДУСТРІАЛІЗАЦІЇ ЕКОНОМІКИ

1. 1. Еволюція наукових поглядів на індустріальний розвиток суспільства

Суспільно-економічний розвиток завжди перебуває в центрі уваги економічних досліджень науковців та вчених. На сьогодні одним із головних завдань є пошук основних механізмів та інструментів для структурно-технологічної модернізації економіки на основі реіндустріального розвитку та досягнення нової якості економічного розвитку. Необхідно вивчити існуючі підходи до індустріального розвитку суспільства для узагальнення досвіду та можливості визначення основних положень, на які можна орієнтуватися при формуванні реіндустріальної стратегії економічного розвитку.

Передумовами виникнення теорії індустріального розвитку суспільства стали соціально-економічні зміни наприкінці XVIII ст.: завершення ери ручного мануфактурного виробництва та перехід до масштабного машинного виробництва, базисом соціальної структури стали власники капіталу і наймані працівники.

Вперше таке поняття, як «суспільство індустріалізму» ввів в наукову літературу французький економіст, соціолог та філософ, засновник сен-сімонізму Клод Анрі де Рувруа Сен-Сімон (1760–1825). Його основні економічні погляди представлені, зокрема, у таких працях: «Індустрія» [309] (1817–1818 роки), «Про промислову систему» [308] (1821–1822 роки), «Катехізис промисловців» [307] (1823–1824 роки), «Нове християнство» [310] (1825 рік) та інші. В своїх працях Анрі де Сен-Сімон вивчав основні етапи еволюційно-прогресивного розвитку суспільства. Автор вважав капіталізм перехідним етапом соціального розвитку людства на шляху до «справедливого суспільного ладу» – індустріалізму. Основними рушійними силами індустріалізації, на думку Анрі де Сен-Сімона, повинні бути промисловість, дотримання принципів обов'язковості праці та

рівності, контроль за приватною власністю. Важливими є централізм та плановість в питаннях управління економікою, а також заміна промисловцями політичного уряду на економічний уряд, що стане основним суб'єктом реформ покликаних на викорінення феодальної системи і утвердження індустріальної [85, с. 295–296; 168]. Автор аналізував основні відмінності та протилежності старого феодального суспільства (аристократичного, теологічного), заснованого на військовому героїзмі, та сучасного суспільства, для якого характерні індустріальний, економічний характер і метою якого є створення максимально кількості благ необхідних виробничому та трудящому класам. Між цими двома станами суспільства Анрі де Сен-Сімон виділив проміжну фазу, якій властивий дух абстракції та метафізики (в подальшому дана ідея щодо трьох станів суспільства набула розвитку у працях Огюста Конта). Економічний прогрес, який можливо досягнути за рахунок ефективного застосування знань, що були отримані в науці, мистецтвах та ремеслах, дослідник вважав однією з основних цілей сучасного суспільства. Анрі де Сен-Сімон намагався показати взаємозв'язок між розвитком великої промисловості, машинного виробництва та наукову організацію суспільства з можливістю людської емансипації.

Фрідріх Ліст (1789–1846) – німецький політик, економіст та публіцист, був відомим індустріальним мислителем XIX ст. Його основною працею стала робота під назвою «Національна система політичної економії, міжнародної торгівлі, торгова політика й німецький митний союз» [285] (1841 рік) (включав чотири логічно взаємозв'язані книги – «Історія», «Теорія», «Система», а також «Політика»). Дослідник вбачав необхідною капіталістичну індустріалізацію Німеччини, під індустріалізацією він розумів «розвиток промисловості, та політику «індустріального виховання нації» як основу зростання національного багатства» [168], вирішення проблеми німецьких ринків збуту та сировини для промисловості він знаходив у зовнішньополітичній та колоніальній експансії. В своїй праці автор показав взаємозв'язок капіталістичного індустріального розвитку з колоніальною політикою.

Основи індустріальної теорії розвитку суспільства було закладено у працях

американського економіста, соціолога і публіциста Торстейна Бунд Веблена (1857–1929). До основних його праць належать: «Теорія бездіяльного класу: економічне дослідження інститутів» (1899 рік) [334], «Теорія підприємництва» (1904 рік) [333]. «Політика реконструкцій» (1919 рік) [332], «Абсентеїстська власність і підприємництво у новий час: приклад Америки» (1923–1924 роки) [335]. В свої працях дослідник особливу увагу приділяв «сучасній економічній організації», або «новій індустріальній системі». До характерних рис нової індустріальної системи, на думку автора, належать «машинний процес та інвестиції заради прибутку» [333, с. 39]. Терміни «індустрія» та «індустріальна система» Торстейн Веблен вживав практично як синоніми, маючи на увазі під ними матеріальне виробництво, засноване на машинній техніці, якій він надавав велике значення. Дослідник відзначав такі наслідки впровадження машин в процес виробництва, як розширення масштабів виробництва, поглиблення суспільного поділу праці та інше. Матеріальною формою сучасної цивілізації, на думку автора, є індустріальна система, а спрямовуючою силою, яка оживляє цю систему, виступає підприємництво. Також в своїх працях Торстейн Веблен активно протиставляв «індустрію» та «бізнес», матеріальне виробництво як таке та систему виробництва товарів задля отримання прибутку. Підпорядкування «матеріальних інтересів суспільства цілям отримання прибутку» Торстейн Веблен вважав важливою рисою капіталізму. Вивчення дихотомії супроводжувалося критикою мотивів та методів капіталістичного господарювання, обумовлених бажанням правлячих класів наживитися. Дослідник показав на конкретних прикладах, що система капіталістичного підприємництва гальмує розвиток суспільного виробництва.

В другій половині ХХ ст. в працях видатних економістів та соціологів в межах різних теорій соціально-економічного розвитку суспільства основні ідеї індустріалізації сформували теорію індустріального типу суспільства.

Засновником концепції «індустріальне суспільство» вважається американський економіст та публіцист Пітер Фердінанд Друкер (1909–2005), який у сорокових роках видав декілька робіт за цією проблематикою: «Майбутнє

індустріальної людини» (1942 рік) [241], «Ідея корпорації» (1946 рік) [240], «Великий бізнес: дослідження політичних проблем американського капіталізму» (1947 рік) [239], «Нове суспільство. Анатомія індустріального ладу» (1949 рік) [242]. В своїх працях дослідник визначав, що формування індустріальної системи, яка базується на великих підприємствах та корпораціях, які займаються масовим виробництвом, припадає на ХХ ст. Індустріальна система, на думку дослідника, ознаменовується переходом до індустріального суспільства, базовим інститутом якого виступає масштабне спеціалізоване підприємство. В індустріальному суспільстві Пітер Друкер визначав два основні види: соціалістичне та капіталістичне. Соціалістичне вчений охарактеризовував як «рабське», а капіталістичне суспільство – як «вільне» суспільство.

Французький економіст, соціолог та один із фундаторів теорії індустріального суспільства Жан Фурастьє (1907–1990) у працях «Цивілізація 1960 року» (1947, 1953, 1975, 1982 роки) [254] «Велика надія ХХ ст. Прогрес технології, прогрес економіки, прогрес суспільства» (1949 рік) [200] виокремлював дві епохи в розвитку суспільства: традиційне суспільство (від неоліту до 1750–1800 рр.) – доіндустріальна (застійна) епоха та індустріальне суспільство (від 1750–1800 рр. до сучасності) – динамічна епоха розвитку людства. Розглядаючи основні суперечності індустріальної епохи, вчений став засновником теорії постіндустріального суспільства. На думку дослідника, інтенсивний науково-технічний розвиток відкриває можливості для утворення наукового суспільства, що є одним із видів індустріального суспільства, яке позбавлене суперечностей соціальних, політичних, релігійних та ін. Наприкінці життя, в роботах 1970-х років Жан Фурастьє вже зазначав, що розвиток науки та техніки не є вирішальним при вирішенні основних проблем сучасної економіки в умовах ринку.

В середині ХХ ст. серед вчених різних галузей активізувалися дослідження індустріального типу суспільного розвитку. Питання індустріального розвитку найбільше досліджені теорією модернізації (Сиріл Едвін Блек, Шмуель Ной Ейзенштадт, Маріон Джозеф Леві, Сідні Поллард, Волт Вітмен Ростоу та ін.) та

представниками еволюційно-прогресивної парадигми (Раймон Арон, Джон Кеннет Гелбрейт, Волт Вітмен Ростоу та ін.).

Американський економіст, історик, політичний мислитель Волт Вітмен Ростоу (1916–2003) розробив теорію стадій суспільного економічного розвитку, що є однією із різновидів теорії індустріального суспільства. До основних праць дослідника належать: «Процес економічного зростання» (1952 рік) [303], «Стадії економічного зростання. Некомуністичний маніфест» (1960 рік) [304] та «Політика та стадії зростання» (1971) [302]. В залежності від рівня економічного зростання, суспільство, на думку мислителя, може знаходитися на п'яти стадіях [304]:

- традиційне суспільство – провідна роль у сільського господарства, ручна праця і техніка;
- перехідне суспільство – передумови до «підйому» – утворення національних держав, поява індивідів, що прагнуть до прибутки або модернізації, поява банків, активізація інвестування та зовнішньої і внутрішньої торгівель;
- підйом, «стрибок» – соціально-економічний розвиток в загальних інтересах всього суспільства, домінування сил економічного прогресу;
- швидке дозрівання, зрілість – постійний прогрес і розвиток, вдосконалення технік і технологій, зростання випуску продукції відбувається швидше, ніж зростання кількості населення. Цей етап у розвитку суспільства Волт Вітмен Ростоу назвав «Індустріальне суспільство»;
- високий рівень масового споживання – виробництво товарів, що тривало використовуються, зміна в пріоритетах суспільства: головним стає не виробництво, а споживання.

В наступних дослідженнях автор додав шосту стадію – стадія якості життя, охарактеризувавши її пошуком шляхів до якісного покращення умов життя індивіда.

Раймон Арон (1905–1983) – соціолог, політолог, філософ та публіцист з Франції, у своїх працях «18 лекцій про індустріальне суспільство» (1962 рік) [218] та «Індустріальне суспільство, три нариси про ідеологію та розвиток» (1966 рік)

[216; 217], розглядав соціальний та економічний прогрес в якості переходу від «аграрного» (традиційного) до «індустріального» (промислового) суспільства. Вчений зазначав (базуючись на думці, що будь-якій індустріальній системі властива своя внутрішня логіка розвитку), що хоч і існують різні й протилежні типи суспільства капіталізму чи соціалізму, однак індустріальне суспільство є єдиним. Дослідник доводив несуттєвість відмінностей між економічними системами соціалізму та капіталізму, основною з яких є форма регулювання. Раймон Арон робив висновок, що «індустріалізація неминуча, вона прагне до універсальності» [217, с. 93]. Вчений зазначав, що період індустріалізації, якому притаманне укорінення «інструментальної раціональності» в соціально-економічній сфері, пройдуть абсолютно всі розвинуті країни. Проте недоліком цієї раціональності є те, що вона призводить до поступової дегуманізації в усіх сферах суспільного життя. Система, яка ґрунтується на принципі «технічної раціональності», на думку автора, нібито функціонує самостійно, не рахуючись із природними потребами людей. Саме на основі цього, Раймон Арон дійшов до висновку щодо необхідності вирватися з індустріальної, науково орієнтованої системи розвитку, для того, що суспільство змогло здійснити своє призначення.

Канадсько-американський економіст Джон Кеннет Гелбрейт (1908–2006) в працях «Суспільство достатку» (1958 рік) [257], «Нове індустріальне суспільство» (1967 рік) [258], «Економічні теорії та цілі суспільства» (1973 рік) [256] представляв «індустріальну систему» в якості сукупності різнорідних секторів, а саме плануючої і ринкової систем.

Плануюча система, на думку автора, включає великі корпорації, що мають владу не лише над цінами, технологіями, витратами, але і над суспільством та державою загалом [75, с. 221–222].

До ринкової системи належать ремісництво, що майже зникло, малі фірми, сфера послуг – вони, як зазначає Джон Гелбрейт, хоч і не мають реальної влади, однак зосереджують неперехідні економічні, соціальні, культурні, духовні цінності. Основоположною характеристикою «нового індустріального суспільства» дослідник вбачав у пануванні та формуванні техноструктури

корпорацій (вчені, інженери, спеціалісти з торгових операцій, піару, взаємодії з споживачами, адвокати, лобісти та ін.), яка б могла мобілізувати основні знання та вміння для прийняття основних рішень, відокремити процес прийняття рішення від власників капіталу, а також перетворити уряд на свій власний «виконавчий комітет». Автор вказував, що у техноструктури не є на меті максимізація прибутку, збільшення обсягів виробництва та збуту, вона орієнтується на власне збереження та укріплення наявної у неї влади.

Економіст базувався на тому, що в основі сучасної економіки лежать корпорації, а така структура ринку як олігополія є найбільш ефективною. Він вважав, що не потрібно боротися з монополіями, потрібно сприяти розвитку монопольних утворень, однак обов'язковим є вдосконалення системи державного контролю за їх функціонуванням. Джон Гелбрейт обґрунтовував, на основі технологічного детермінізму, конвергенцію національних економічних систем – зближення економічних систем різних країн, оскільки техніка і її умови функціонування не володіють ні національними, ні політичними рисами і через це спостерігаються процеси уніфікації соціально-політичного устрою в світі [112, с. 256].

Кінець 1960-х років ознаменувався початком розуміння індустріального суспільства не як кінцевої форми суспільства, а як певної стадії розвитку суспільства. Все більш розвивається та актуалізується концепція «постіндустріального» або «інформаційного» суспільства, фундатором якої є американський соціолог Деніел Белл (1919–2011). В своїх основних працях «Кінець ідеології: про вичерпання політичних ідей у п'ятдесятих роках» (1960 рік) [225], «Настання постіндустріального суспільства. Досвід соціального прогнозування» (1973 рік) [223], «Культурні суперечності капіталізму» (1976 рік) [224] автор доводив, що науково-технічна революція спричинила автоматичне зрушення устоїв капіталізму та спровокувала становлення нового постіндустріального типу суспільства. Концепція постіндустріального типу суспільства стала певною проекцією до індустріального типу.

Концепція «постіндустріального суспільства» за Деніелом Беллом

охарактеризовується п'ятьма основними ознаками:

- 1) переорієнтація на виробництво послуг та відхід від орієнтації на виробництво товарів;
- 2) серед працівників переважають професійні спеціалісти та техніки;
- 3) теоретичні знання відіграють провідну роль та стають основою нововведень в основних соціально-економічних та політичних соціальній галузях суспільства;
- 4) орієнтування в перспективі на методи контролю та оцінки можливих спрямованостей розвитку технологій;
- 5) рішення приймаються на основі засад нової «інтелектуальної технології».

Дослідник брав за основу принцип знань та кваліфікації при класовому поділі суспільства. Він виокремлював в суспільстві основні чотири класи, а саме: фахівців, техніків та напівфахівців, службовця, а також робітників, які займаються фізичною працею. В постіндустріальному суспільстві за Деніелем Беллом панує «меритократія» (напротивагу Джону Гелбрейту, в якого основна техноструктура) – «нова еліта», що включає в себе обдарованих людей з всіх соціальних верств населення. Така еліта стає панівною і у виробництві, і у політичній сфері.

Таким чином, за рівнем індустріалізації соціально-економічного розвитку суспільства провідні вчені виокремлюють такі основні типи суспільств: доіндустріальний, індустріальний та постіндустріальний тип. В таблиці 1.1 наведено порівняння основних характеристик, притаманних цим трьом типам суспільного розвитку.

Ще на початку 1960-х років австрійсько-американський економіст Фріц Махлуп (1902–1983) та японський дослідник Тадао Умесао (1920–2010) ввели в економічну науку термін «інформаційне суспільство». На початку 80-х років про зародження такого типу суспільства як інформаційне заявили американський дослідник Джордж Реймонд Річард Мартін та японський соціолог Йонедзі Масуда (1905–1995). Американський вчений та економіст Пітер Фердинанд Друкер (1909–2005) у 1969 році заявив про настання нової економіки

та суспільства знань. В 1991 році голландський дослідник Ян Ван Дайк першим ввів в науковий обіг поняття «мережеве суспільство».

Таблиця 1.1

**Порівняння основних етапів
індустріально-економічного розвитку суспільства**

	Доіндустріальне суспільство	Індустріальне суспільство	Постіндустріальне суспільство
Основний виробничий ресурс	Сировина	Енергія	Інформація і знання
Визначальна сфера економіки	Сільське Господарство	Промисловість	Наука, теоретичні знання
Тип засобів виробництва	Ручні знаряддя праці	Машини	Інформатика
Характер виробничої діяльності	Добування	Виготовлення	Обробка
Технологія	Трудомістка	Капіталомістка	Наукомістка
Головна структура	Церква, армія	Корпорація, фірма	Наукові установи як місце виробництва та накопичення знань
Домінуюче благо	Матеріальне благо	Товар	Інформаційний продукт
Тип детермінації людської поведінки	Патріархальні традиції та позаекономічне примушування до праці	Матеріальні, грошові стимули	Потреба творчого розвитку людини
Тип «суспільної» людини	Традиційна (патріархальна) людина	«Економічна людина»	Творча (соціальна) людина
Домінуючий фактор економічної влади	Титул, що успадковується і підтримується земельною власністю, економічними привілеями	Підприємницькі здібності	Творчі здібності
Система влади (основна політична сила)	Аристократія	Демократія	Меритократія

Джерело: [49; 86]

У 1966 році Мануель Кастельс вперше ввів в наукову літературу поняття «інформаціональної економіки». «М. Кастельс писав про три способи суспільного розвитку: аграрний, індустріальний та інформаціональний, останній почав формуватися у 70-х роках. Учений розрізняє поняття інформаційного суспільства, концепції якого наголошують на ролі інформації в суспільстві, та інформаціонального суспільства, в якому зростання продуктивності та конкурентоспроможності забезпечується здатністю генерувати знання, обробляти та передавати інформацію, засновану на знаннях. Інформаціональне суспільство характеризується глобалізаційними процесами, коли економіка працює як єдина система в режимі реального часу в масштабі всієї планети, процес нагромадження капіталу відбувається по всьому світу загалом» [168]. Дослідник виокремлює п'ять основних характеристик, притаманній його концепції інформаціональної і глобальної економіки: інформація виступає як сировина інформаціональної і глобальної економіки; ефекти від нових технологій мають всеосяжний характер; мережева логіка при використанні інформаційних технологій; для інформаційно-технологічної парадигми характерні гнучкість та здатність до реконфігурації; висока конвергенція технологій у високо інтегрованих системах, в яких старі ізольовані траєкторії технологій стали майже нерозрізнені [123].

Томас Стюарт зазначав, що «з 1982 року витрати на традиційні основні фонди індустріального типу розвитку суспільства в США тримаються приблизно на одному рівні – близько 110 мільярдів доларів на рік. У той же час різко зросли капіталовкладення в інформаційне устаткування. У 1982 році американські компанії витратили на комп'ютери і телекомунікаційні пристрої близько 49 мільярдів доларів. До початку 1987 року ця сума зросла до 86,2 мільярда і продовжує рости. Якщо побудувати графік, то дві лінії – капіталовкладення в індустріальну економіку і інформаційну економіку – перетнуться в 1991 році, коли на виробничі технології було витрачено 107, а на інформаційні – 112 мільярдів доларів. Автор називав саме 1991 рік Першим роком інформаційного віку. З того часу компанії витрачають більше коштів на

обладнання для збору, обробки, аналізу і розподілу інформації, ніж на машини, які штампують, ріжуть, збирають, піднімають і роблять різного роду інші маніпуляції з матеріальними об'єктами» [187, с. 50]

Кінець XX ст. – початок XXI ст. характеризується активізацією питання щодо порівняння основних положень та характеристик сформованих в межах постіндустріального суспільства концепцій економічного розвитку, зокрема інформаційної економіки, мережевої економіки та економіки знань (рис. 1.1).

Рис. 1.1. Концепції постіндустріального суспільства

Джерело: розроблено автором

На сьогодні питання співвідношення та взаємозалежності таких понять як «інформаційна економіка», «мережева економіка», «економіка знань», а також «нова економіка», «Інтернет економіка» та інших дотичних понять відкритим.

Зокрема, Анатолій Маслов вважає інформаційну економіку більш ширшим поняттям за мережеву економіку та економіку знань. Під інформаційною економікою науковець розуміє економіку, яка «утворилася на поєднанні і

охоплює елементи традиційної, мережевої та економіки знань, і утворила свої особливі змістові елементи, заснована на інформації і знаннях» [125] (рис. 1.2).

Рис. 1.2. Концепції постіндустріального суспільства

Джерело: [124, с. 7]

Актуальним є також питання співвідношення теорій постіндустріального та інформаційного суспільств. Серед науковців є прибічники різних варіантів співвідношення даних концепцій. Найпопулярніші такі: постіндустріальне суспільство це і є інформаційне; інформаційне суспільство є складовою постіндустріального; інформаційне суспільство є наступним етапом розвитку суспільства після постіндустріального.

Зокрема Людмила Радіонова [168] зазначає, що:

— теорія постіндустріального типу суспільства є комплексною та узагальнюючою теорією суспільствознавства, системою знань щодо розвитку людської цивілізації, а також парадигмою, яка охарактеризовує основні риси та методологічні принципи та засади суспільства постіндустріального типу. Концепції постіндустріальної та інформаційної теорій розвитку суспільства являються взаємозамінними різновидами постіндустріалізму в його широкому розумінні;

— теорія інформаційного суспільства є специфічним напрямом, еволюційною формою розвитку суспільства постіндустріального типу;

– теорія інформаційного типу суспільства є наступним етапом та вищим рівнем розвитку суспільства після постіндустріального типу розвитку. Френк Уебстера вважає, що «можливими критеріями верифікації інформаційного суспільства є такі: ступінь поширення інформаційно-комунікаційних технологій; зростання значення інформаційної діяльності та підвищення вартості продукту, створеного в секторах, пов'язаних з інформаційною діяльністю; структура зайнятості; просторова організація (мережі); культурний критерій; ступінь поширення та значимості теоретичних знань» [198].

У праці Анатолія Маслова йдеться про те, що теорія інформаційного суспільства [125] є складовою частиною теорії постіндустріального суспільства.

Постіндустріальні підходи до виробництва матеріальних благ та послуг певним чином спровокували та стали основою глобалізації економіки.

Під впливом соціально-економічних, технологічних, політичних та психологічних чинників, на початку 1970-х років світова економіка почала набувати рис глобалізації. Під глобалізацією розуміють «всеохоплюючий процес трансформації світового співтовариства у відкриту цілісну систему інформаційно-технологічних, фінансово-економічних, суспільно-політичних, соціально-культурних взаємозв'язків і взаємозалежностей» [207, с. 69].

Однак, «в результаті перенесення зі своїх територій значної кількості промислового потенціалу, західні країни зіткнулися з втратою промислового лідерства та зі зростанням безробіття та втратою індустріальних навичок у робітників. Так, США в 50-х роках минулого сторіччя виробляли майже половину обсягу світового промислового виробництва, то в 2010 р. – п'яту частину. Питома вага третинного сектору економіки в ВВП складає понад 79%, тоді як промисловість лише 19%» [87]. Відповідно, в наслідок або паралельно з процесами глобалізації, світову економіку охопили процеси деіндустріалізації. Відтак на початку XXI ст. в західній теорії набирала обертів концепція реіндустріалізації економіки. Дана теорія була, перш за все, спробою протидіяти процесам деіндустріалізації в економіці.

Таким чином, в процесі індустріального соціально-економічного розвитку суспільства виділяють доіндустріальний, індустріальний та постіндустріальний етапи. Існує велика кількість дослідження індустріального суспільства та його подальших перетворень, які здійснювалися в межах різних теорій, але є взаємодоповнюючими між собою. До основних дослідників індустріального розвитку суспільства варто віднести: К. А. де Сен-Сімона, Ф. Ліста, Т. Веблена, П. Друкера, Ж. Фурастьє, Р. Арона, Дж. Гелбрейта, В. Ростоу та інших. Перехід до постіндустріального типу розвитку суспільства став основою для глобалізації економіки та деіндустріалізаційних процесів в світі. На сьогодні існує об'єктивна необхідність пошуку нових сценаріїв та основ розвитку економіки, а також концентрування уваги на відновленні індустріальних потенціалів економік.

1. 2. Реіндустріалізація як структурна трансформація сучасної економіки

Реіндустріалізація – складне соціально-економічне явище, яке стосується як стихійних економічних процесів, так і загального економічного розвитку. Для повного розуміння явища реіндустріалізації слід не тільки аналізувати концепції індустріалізації, але і визначити зміст та причини деіндустріалізації.

Країни, що на сьогодні вважаються розвиненими, за період свого розвитку проходили процеси «структурних перетворень»: спочатку період індустріалізації, під час якого відбулося зміщення центру економічного тяжіння від сільського господарства до виробництва, потім період деіндустріалізації, що характеризується переорієнтацією на сферу послуг. Поняття «деіндустріалізації» набуло масового вжитку наприкінці ХХ ст. і має безліч підходів до визначення в сучасній науковій літературі (табл. 1.2) як з погляду її негативних, так і з позитивних якостей.

Таблиця 1.2

Підходи до визначення поняття «деіндустріалізація»

№	Автор	Рік	Визначення
1.	Колін Кларк	1940	в результаті збільшення доходів в економіці сфера послуг зростає швидше, ніж аграрне і промислове виробництво [232, с. 493–495]
2.	Аджит Сінгх	1977	переробна промисловість не в змозі задовольнити внутрішній попит або вести такий рівень експорту, який міг би підвищити рівень зайнятості [313]
3.	Алек Кернкросс	1979	послідовне зниження обсягів промислового виробництва і зайнятості у виробничому секторі. рух від промислового виробництва до виробництва послуг і скорочення зайнятості в сфері промисловості та її зростання в галузі послуг. скорочення обсягів промислового виробництва в структурі експорту країни. тривале збереження дефіциту торгового балансу призводить до неможливості розплатуватися за імпорт, і це веде до нового витка падіння промислового виробництва [228]
4.	Пол Чешир	1991	ключовий процес просторової економічної реструктуризації, яка охопила розвинені капіталістичні країни упродовж 1980-х років [229]

5.	Роберт Роуторн, Рамана Рамасвами	1997	не є негативним явищем, а є закономірним наслідком подальшого зростання в розвинутих економіках. Деіндустріалізація є головним результатом більш швидкого зростання продуктивності у виробництві, ніж у сфері послуг [305]
6.	Степан Мочерний	2000	«істотне зниження ролі обробної промисловості в національному господарстві країни і її регіонів, внаслідок чого промисловість стає неконкурентоспроможною, докорінна зміна у співвідношенні сфер матеріального і нематеріального виробництва внаслідок глибокої структурної перебудови в економіці, що зумовлює домінуючу роль сфери послуг або фінансово-кредитної сфери, процес перетворення індустріальне розвинутих країн і районів на аграрно-індустріальні або аграрні через деградацію економічної системи» [47]
7.	Дьйорді Барта та інші	2008	типовий процес постіндустріальних змін, коли значення і частка промисловості починає зменшуватися [222]
8.	Дерек Грегори та інші	2009	стійке зниження промислової активності та потужностей (особливо в переробній промисловості) [260]
9.	Артур. Алдерсон	2011	одна з характерних особливостей трансформації найбільш розвинених в економічному відношенні капіталістичних країн. Деіндустріалізація отримала широке поширення у багатьох країнах «глобальної Півночі» на рубежі двох століть і являє собою скорочення зайнятості в обробній промисловості в порівнянні з зайнятістю в інших секторах економіки [215, с. 138]
10.	Ешлі Кроссмен	2019	постійне зменшення кількості зайнятих у виробництві, зокрема через соціальні чинники, які унеможливають дану діяльність; перехід економіки від виробничого сектору до сфери послуг; торговий дефіцит і його наслідки, які зменшують обсяг інвестування переробної промисловості [234]

Джерело: розроблено автором

Підтвердженням цього є дослідження британсько-австралійського економіста Коліна Гранта Кларка (1905–1989). Згідно з його розрахунками в США і Великобританії вже в 1920–1921 роках частка зайнятих у сфері послуг, включаючи державну службу, армію і поліцію, була вище, ніж частка зайнятих в сільському господарстві або промисловості. У Швеції цей рубіж було перейдено до 1930 року, у Франції – в середині 30-х років. Що ж стосується частки доходів,

що створюються в основних галузях економіки, то в США вже до початку Великої депресії частка доходів від послуг в сфері транспорту, зв'язку, торгівлі та фінансів перевищувала частку переробної промисловості – 43.7 проти 25.7% [232, с. 512–522]. Після Другої світової війни випереджаюче зростання сфери послуг, як за часткою ВВП, так і за часткою зайнятих в економіці, став стійким трендом у всіх промислово розвинених країнах.

Юрій Кіндзерський зазначає, що причини деіндустріалізації насамперед залежать від таких факторів, як: технологічний рівень виробництва; розмір доходів; продуктивність праці [82].

Дослідження явища деіндустріалізації, крім визначення даного процесу, його причин та результатів, включає також і вивчення її видів та показників.

В сучасній науковій літературі виокремлюють зрілу та передчасну деіндустріалізації (рис. 1.3).

Основою розмежування цих двох типів деіндустріалізації є те, що незважаючи на загальні закономірні процеси, однакові структурні переформатування в межах окремих національних економік можуть відбуватися в різні етапи та на різних рівнях їхнього соціально-економічного розвитку. Для більшості країн з перехідною і низько розвинутою економікою характерною є передчасна деіндустріалізація. Тобто дані країни продемонстрували значно швидшу переорієнтацію на сферу послуг відносно етапів змін, характерних розвинутих країнам в момент перебування на аналогічному соціально-економічному рівні розвитку країни за ВВП.

Розуміння причин зрілості чи передчасності деіндустріалізаційних процесів визначає їхній позитивний та/або негативний характер.

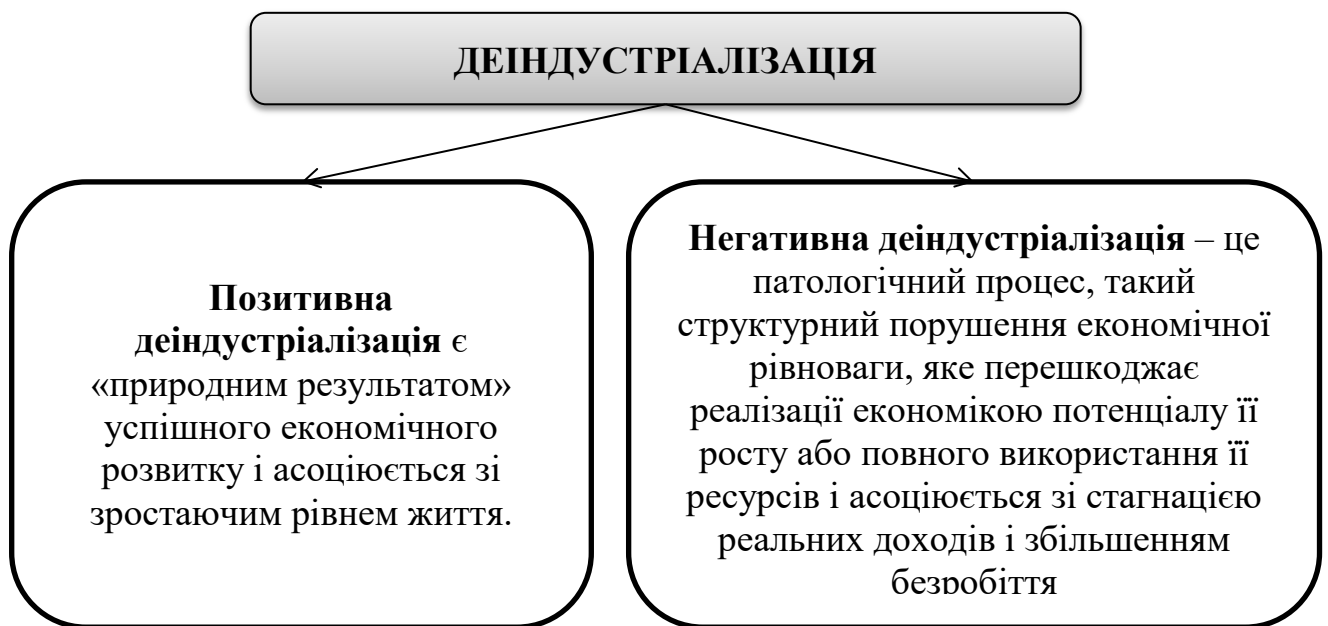
Роберт Роуторн та Джон Веллс в своїй праці «Деіндустріалізація та зовнішня торгівля» (1987 рік) [306] виділяли позитивну і негативну деіндустріалізацію. В умовах позитивної деіндустріалізації рівень безробіття не зростає, оскільки робоча сила, яка перерозподіляється з виробничого сектору, поглинається сферою послуг, яка створює нові робочі місця.

ДЕІНДУСТРІАЛІЗАЦІЯ	
Зріла деіндустріалізація	Передчасна деіндустріалізація
<p>Характерна для розвинутих країн, яким властиво:</p> <ul style="list-style-type: none"> – високий технологічний рівень розвитку виробництва; – високі доходи на душу населення; – високий рівень продуктивності праці. <p>Причини та ознаки: під впливом науково-технічного прогресу, виробництво в країні переміщується до високотехнологічного сектору економіки. Це прискорює розвиток наукомістких, а також логістичних послуг, що впливає на зростання інноваційності та продуктивності виробництва, на підвищення ефективності управління ланцюгами постачань продукції на ринки.</p>	<p>Характерна для країн з перехідною економікою та низьким рівнем розвитком, яким властиво:</p> <ul style="list-style-type: none"> – низькотехнологічне відстале виробництво; – низькимий рівень доходів населення; – низькимий рівень продуктивності праці. <p>Причини та ознаки: макроекономічна політика (як жорстка, так і занадто ліберальна), проникнення дешевої імпортової продукції переробної промисловості, внутрішні фактори та ін., стали основою того, що виробнича сфера заміщується сферою послуг, не пов'язаних з підвищенням рівня ефективності виробництва.</p>
<p>Основна спільна кількісна ознака: зменшення частки промисловості та відповідне збільшення частки сфери послуг у ВВП та в структурі зайнятості</p>	

Рис. 1.3. Характеристики зрілої та передчасної деіндустріалізації

Джерело: розроблено автором на основі [82, с. 49; 236; 330, с. 31–33]

В умовах негативної деіндустріалізації праця не поглинається сферою послуг і рівень безробіття в країні зростає. Також автори зауважують, що можливий і третій варіант, коли структура чистого експорту в економіці зміщується з виробничого сектору і, таким чином, робоча сила і ресурси також зміщуються. Так само розрізняє позитивну та негативну деіндустріалізацію Артур Алдерсон в своїй праці «Деіндустріалізація» (2006 рік). [215] (рис. 1.4).

Рис. 1.4. Позитивна та негативна деіндустріалізації

Джерело: розроблено автором на основі [215, с. 137]

Сукті Дасгупта та Аджит Сінгх (1940–2015) довели в спільній праці «Виробництво, послуги та передчасна деіндустріалізація в країнах, що розвиваються» (2006 рік) [236], що як позитивна, як і негативна деіндустріалізації можуть відбутися передчасно. Даний стан в цілому характеризується позитивними показниками в економіці, а до вирішальних секторів крім виробничого відносяться і інші сектори, зокрема науковмісні послуги.

Для деіндустріалізаційних процесів, які стали глобальними наприкінці ХХ ст., характерним було перенесення виробництв до країни з дешевшими людськими, енергетичними та природними ресурсами, зокрема до Китаю, Мексики та Бразилії, що робило виробництво більш ефективним. Завдяки такому перенесенню та міжнародному поділу праці, розвинені країни почали розвивати нематеріальну діяльність, в країнах зростає роль теоретичного знання та інтелектуального розвитку.

Підвищення рівня життя населення та лідерство країн в галузі виробництва високотехнологічної продукції та послуг, дозволяли прихильникам постіндустріальної теорії розвитку суспільства стверджувати, що відносна

деіндустріалізація економіки є правильним закономірним кроком для розвинутих країн.

Однак, рівень виробничого потенціалу в цих країнах поступово починає знижуватись, адже виробничі потужності не використовуються на необхідному рівні. Країни починають зіштовхуватися з проблемою підвищення рівня безробіття, оскільки перенесення виробництв до інших країн забрало значну частину робочих місць. З початку XXI ст. вартість робочої сили в Китаї почала стрімко зростати, що зробило виробництво менш прибутковим.

Кризові явища останніх десятиліть, зростання вартості ресурсів, трансформація світового інституційного середовища та зміни на ринку праці зумовили необхідність зміни моделі загальноекономічного розвитку провідних країн світу. За сьогоденних умов, більшість країн бере курс на реіндустріалізацію, інноваційну модернізацію своїх економік, що є необхідною основою підвищення конкурентоспроможності економіки.

Вперше в науковий обіг поняття «реіндустріалізація» у 1968 році ввів ізраїльсько-американський соціолог, професор університету імені Джорджа Вашингтона досліджень Амітай Етціоні [247; 248]. Дослідник вказує, що «потреба у зміцненні виробничих можливостей Америки широко визнана в наші дні. Хтось називає це активізацією; хтось визначає як оновлення; Я ввів термін реіндустріалізація. Але незалежно від назви, теза полягає в тому, що економічні проблеми сягають глибше, ніж висока інфляція, безробіття та процентні ставки; що після десятиліть державного та приватного надмірного споживання та недостатнього інвестування економічний фундамент – інфраструктура та сектор капітальних товарів – був занедбаний і потребує національної уваги та інвестицій» [248].

Хоч зародження концепції реіндустріалізації було наприкінці XX ст., явище реіндустріалізації досі викликає багато суперечок в науковому середовищі, що пояснює велику кількість визначень даного поняття. У таблиці 1.3 наведено основні підходи до трактування терміну «реіндустріалізація» в науковій літературі.

Підходи до визначення поняття «реіндустріалізація»

№	Автор	Рік	Визначення
1.	Джордж Міллер та інші	1984	поєднання дій держави, підприємницького сектору та науково-освітньої сфери з метою розроблення, координації та впровадження єдиної промислової політики, яка була б спрямована на відновлення промислового потенціалу та зростання економіки країни [291, с. 1–4].
2.	Геке Хосперс	2004	збереження традиційної структури регіональної економіки [265]
3.	Жан-Люк Гаффар	2012	реорганізація промислової системи, за яку відповідає національна промислова політика, зокрема за рахунок розвитку малих та середніх підприємств. Відповідно, йдеться про створення чи відтворення «ефективної промисловості, яка поєднує стабільне місцеве закріплення з міжнародною фрагментацією виробничих процесів» [255]
4.	Ерік Хайман, Стефан Веттер	2013	збільшення частки виробничого сектора в структурі ВВП, шляхом проведення комплексної державної промислової, фінансової та енергетичної політики, а також за рахунок повернення виробничих потужностей, раніше винесених в країни, що розвиваються з метою скорочення витрат [263]
5.	Спеціалісти компанії Euler Hermes	2013	процес відродження промисловості і відновлення ролі виробничого сектора в структурі економіки, за рахунок комплексного впливу зовнішніх і внутрішніх факторів, що сприяють розвитку виробничих галузей [262]
6.	Петре Присекару	2014	вид політики, орієнтованої на збільшення частки обробної промисловості в структурі ВВП, підвищення її конкурентоспроможності, впровадження інновацій, залучення національних виробництв в глобальне ланцюжка доданої вартості, встановлення тісного взаємозв'язку між промисловою та енергетичною промисловістю, а також на розширення спектра використовуваних для цих цілей фінансових і управлінських інструментів [297]
7.	Вячеслав Ляшенко, Євген Котов.	2015	перехід до системи гнучкого виробництва, пристосованого до динаміки змін сучасного світу та змін кон'юнктури ринку, а локомотивом таких системних змін є модернізація та переоснащення виробничих потужностей, їх повернення, перенесення із Китаю, країн Азії [113]
8.	Олександр Мальцев та інші	2017	реіндустріалізація передбачає відродження існуючих промислових галузей на новій технологічній базі і розширенні їх експортних можливостей [119]

9.	Тетяна Доброва	2017	не проста «реанімація» традиційних галузей, це <i>структурна перебудова економіки</i> , перехід від сировинних до наукоємних, високотехнологічних виробництв, серед яких – інформаційно-комунікаційні технології, нанотехнології, біотехнології, новітні матеріали, альтернативна енергетика [43, с. 91]
10	Микола Жикаляк	2018	провідний напрям неоіндустріалізації національних господарств і світової економіки на новому техніко-технологічному рівні з використанням динамічно змінюваних конкурентних переваг для забезпечення стабілізації й сталого розвитку наукоємних галузей промисловості та збереження виробничого потенціалу за рахунок оптимізації та консолідації мінерально-сировинних ресурсів і удосконалення державного регулювання надрокористуванням [52, с. 182]
11	Наталія Ситник, Юлія Шушкова	2019	процес структурних змін та інституційних реформ у системі національного господарства, орієнтований на становлення та розвиток, нарощування потенціалу та забезпечення конкурентоспроможності нових прогресивних галузей промисловості та інших базових видів економічної діяльності (розвиток інформаційних технологій, біотехнологій, технологій у машинобудуванні, альтернативній, новій та ефективній енергетиці тощо) на засадах інтелектуалізації [177, с.64]
12	Олена Маковоз та інші	2020	перехід промислового виробництва на нові технологічні основи, тобто прогресивні «високі» технології. Впровадження у виробництво новітніх досягнень науки і техніки, перехід до енерго- і матеріалозберегаючих технологій [118, с. 93]
13	Марина Волосюк	2020	система заходів, методів та інструментів нової державної промислової політики, спрямованої на реалізацію завдань щодо оновлення існуючої структури промисловості за рахунок формування і розвитку галузей п'ятого та шостого технологічних укладів, забезпечення прискорення інноваційно-технологічного розвитку традиційних галузей, підвищення конкурентоспроможності промислової продукції на глобальному індустріальному ринку [26]
14	Вячеслав Ляшенко	2021	для розвинених країн реіндустріалізація – це, перш за все повернення промислового виробництва, яке було свого часу вивезено в інші країни; для України вона сприймається як модернізація, тобто відновлення економіки після деіндустріалізації її в ході ринкових реформ на базі сучасних технологій 5 та 6 технологічних устроїв на тлі Індустрії 4.0, цифровізації та смарт-спеціалізації [114]

Джерело: розроблено автором

На основі аналізу наявних в економічній літературі підходів до визначення поняття «реіндустріалізація», сконструюємо власне визначення даної категорії. Як

зазначає Алла Старостіна, для конструювання економічних понять та категорій потрібно використовувати алгоритм дій, який включає такі основні етапи:

- Складання переліку підходів до визначення досліджуваного поняття чи категорії;
- Оцінка даних визначень з точки зору трьохкомпонентної структури побудови поняття (наявність визначення суті, змісту та результату визначення);
- Класифікація даних підходів до визначення поняття;
- Критичний аналіз підходів до визначення поняття на основі принципів послідовності, комплексності та об'єктивності;
- Формулювання власного визначення поняття [182, с. 6–7].

Процес конструювання авторської категорії показано в Додатку А.

На основі вивчення існуючих підходів до визначення поняття «реіндустріалізація» та в результаті проведеного аналізу, можна визначити *реіндустріалізацію* як глобальний процес в економіці, який полягає у розвитку промислових галузей економіки на новій інноваційно-технологічній базі, модернізація активів і розширення їх експортних можливостей, що призводить до подолання структурних деформацій в національній економіці та підвищення рівня конкурентоспроможності економіки (табл. 1 4).

Таблиця 1. 4

Структура авторського поняття «реіндустріалізація»

Поняття	Суть явища	Зміст явища	Результат явища
Реіндустріалізація	це глобальний процес в економіці,	який полягає у розвитку промислових галузей економіки на новій інноваційно-технологічній базі, модернізація активів і розширення їх експортних можливостей,	що призводить до подолання структурних деформацій в національній економіці та підвищення рівня конкурентоспроможності економіки.

Джерело: розроблено автором

Після кризи 2008–2009 років в багатьох західних країнах гостро постали питання пошуку нових джерел економічного зростання. Створення нових робочих місць, посилення конкуренції з боку країн, що розвиваються, в першу чергу в традиційно базових галузях і сегментах ринку для розвинених економік стали основними питаннями для національних економік. Виявилось, що погравлення економіки швидше за все настало в промисловому секторі. Частка виробництва у ВВП більш позитивно пов'язано з економічним зростанням, ніж сфера послуг [219]. Зіткнувшись з реальною можливістю майбутньої довгострокової стагнації, підприємці та уряди розвинених країн усвідомили важливість стимулювання не тільки попиту, а й пропозиції, через інвестиції в інфраструктуру, селективну підтримку технологій, окремих компаній і цілих секторів економіки. Промисловий сектор завжди був генератором інновацій, їх споживачем, стимулом продуктивності праці, великим споживачем і каналом реалізації різних послуг, з урахуванням мультиплікації доданої вартості.

Дедалі частіше вирішення сучасних соціально-економічних проблем вбачають в інноваційно-індустріальному розвитку. «З точки зору забезпечення інноваційного розвитку економіки у наукових публікаціях все активніше використовуються такі поняття, як: «нова індустріалізація», «неоіндустріалізація», «реіндустріалізація» та ін., які стали популярними в економічних науках та серед політиків, провідною ідеєю у рекомендаціях учених економістів. Одні дослідники вважають, що представлені поняття рівнозначні, інші – виділяють ряд відмінностей» [145].

Порівняльний критеріальний аналіз підходів до визначення понять «реіндустріалізації», «неоіндустріалізації» та «нової індустріалізації» наведено в таблиці 1. 5.

Наталія Ситник та Юлія Шушкова до основних характеристики реіндустріалізації відносять: відновлення та розвиток виробничих потужностей, орієнтацію виробництва на високотехнологічні галузі, інноваційно-технологічну модернізацію, інвестування в модернізацію, інноваційний розвиток та розвиток колаборації бізнесу та науки (рис. 1. 5).

**Критеріальний підхід до аналізу термінів «реіндустріалізація»,
«неоіндустріалізація», «нова індустріалізація»**

№	Критерій	Ре-індустріалізація	Нео-індустріалізація	Нова індустріалізація
1.	<i>Акцент</i>	Переробна промисловість		
2.	<i>Ключова мета</i>	Модернізація конкурентоспроможних галузей на основі наявного потенціалу	Нові галузі промисловості, орієнтовані на заміщення імпортних товарів	Диверсифікований промисловий сектор, здатний вирішувати завдання імпортозаміщення і випускати конкурентоспроможну експортну продукцію
3.	<i>Об'єкт інвестицій</i>	Традиційні галузі	Нові галузі	Промисловий сектор
4.	<i>Залучення промислового потенціалу</i>	Максимальне використання	Мінімальна залучення	Часткове використання
5.	<i>Обсяги фінансування</i>	Вимагає найменшого обсягу фінансових витрат	Вимагає великої кількості інвестицій	Вимагає найбільших обсягів фінансування, розширення доступу підприємств до ліквідності
6.	<i>Зовнішньоекономічна складова</i>	Виробництво конкурентоспроможної експортної продукції	Імпортозаміщення в нових галузях	Виробництво вітчизняних аналогів, здатних конкурувати на зовнішніх ринках
7.	<i>Реорганізація</i>	Невід'ємна складова процесу	Не є обов'язковим елементом	Невід'ємна складова процесу
8.	<i>Державне втручання</i>	Необхідне	Необхідне	Необхідне
9.	<i>Інноваційна складова</i>	Необхідна	Необхідна	Необхідна

Джерело: [119]

Рис. 1. 5. Основні характеристики реіндустріалізації

Джерело: [178, с. 139]

Загалом, концепція реіндустріалізації за своїм змістом спрямована на:

- відновлення промислового потенціалу економіки країни;
- підвищення конкурентоспроможності економіки на світовій арені;
- орієнтацію на високотехнологічні та середньо-високотехнологічні галузі

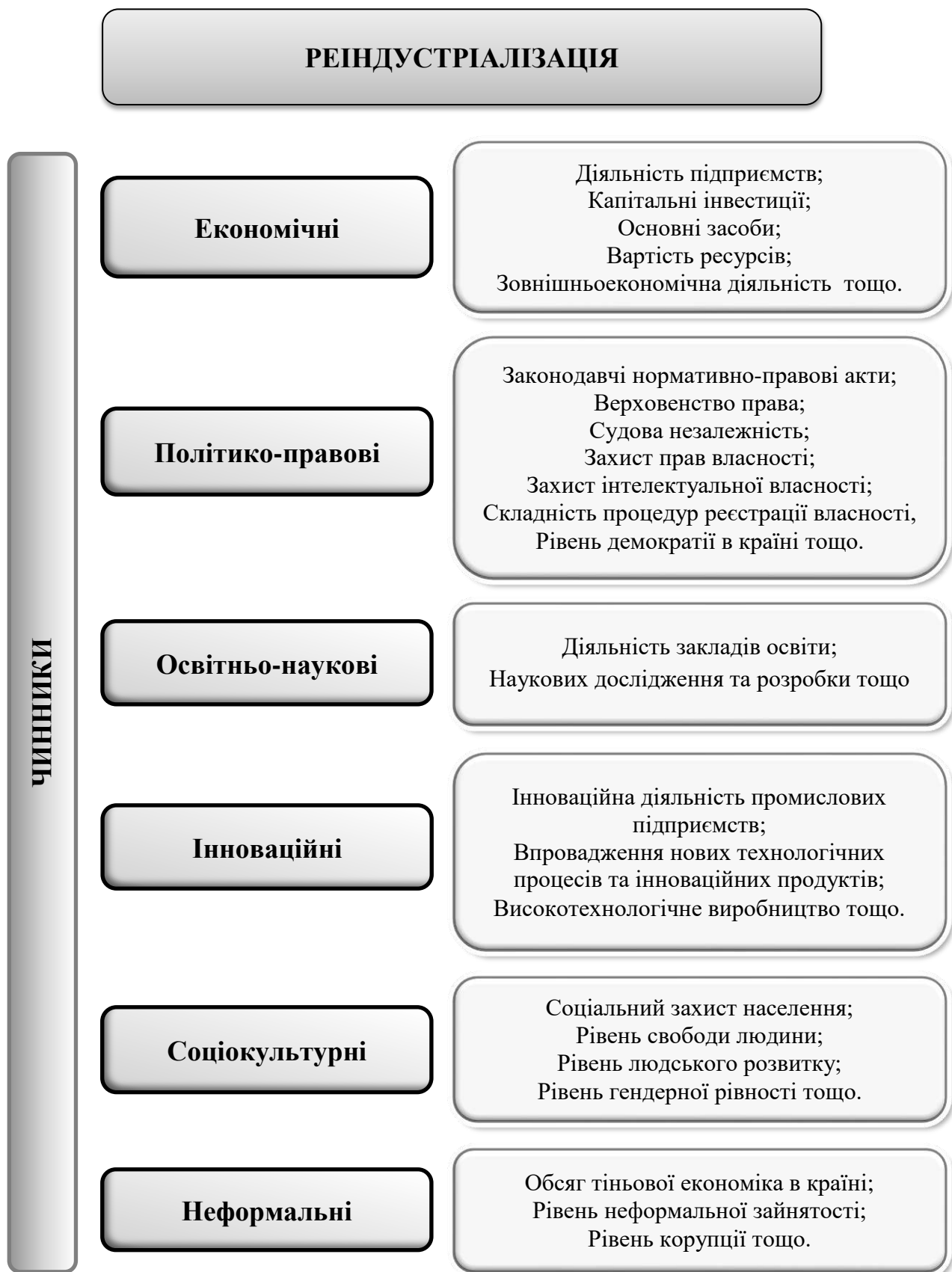
промисловості;

- розширене відтворення промислового потенціалу країни;
- інноваційну та техніко-технологічну модернізацію економіки, впровадження ресурсозберігаючих технологій, біотехнологій, нанотехнологій, безвідходного виробництва тощо;
- посилення співпраці науки, освіти, держави та бізнесу, розвиток підприємницьких університетів та наукових та технопарків;
- активізацію розбудови індустріальних парків;
- створення нових робочих місць;
- формування джерел інвестиційних фондів для проведення реіндустріалізації;
- рещоринг виробництва;
- орієнтацію в розбудові економіки на засадах інтелектуалізації.

На процеси реіндустріальної трансформації економіки впливають як формальні, так і неформальні чинники (рис. 1. 6).

На інноваційну модернізацію економіки в процесі реіндустріалізації впливають соціально-економічні процеси в країні та її зовнішньоекономічна діяльність, політична та правова стабільність, судова незалежність та верховенство права, рівень розвитку освіти та науки, розвиток та впровадження наукових та науково-дослідних розробок, розвиток інноваційних продуктів та технологій, високотехнологічних процесів. Важливу роль відіграють також рівень соціального захисту, рівності та свобод людини, а також рівень неформальної економіки, зокрема обсяг тіньової економіки та неформальної зайнятості, рівень корупції, тощо.

Отже, процеси деіндустріалізації набули всеохоплюючого характеру в постіндустріальному періоді розвитку суспільства. Виокремлюють зрілу та передчасну деіндустріалізації. Зріла – властива країнам з високим рівнем розвитку економіки і є закономірним результатом більш швидкого зростання продуктивності у виробництві, ніж у сфері послуг. Передчасна деіндустріалізація характерна країнам з перехідною економікою та країнам з низьким рівнем розвитку економіки.

Рис. 1. 6. Основні чинники реіндустріалізації

Джерело: розроблено автором

В таких країнах деіндустріалізаційні процеси починалися на більш низькому рівні розвитку економіки, ніж в розвинених країнах, збільшення частки сфери послуг в ВВП не було пов'язане з підвищенням рівня ефективності виробництва. Деіндустріалізація може мати як позитивний, так і негативний характер. Кризи останніх десятиліть, завершення ери «дешевого» Китаю, негативні наслідки деіндустріалізації зумовили пошук провідними країнами світу нової моделі загальноекономічного розвитку. Відновлення і розвиток промислового сектора стало основним завданням. На сьогодні більшість країн світу орієнтується на реіндустріалізацію економіки та оновлення виробничих можливостей. Результати проведеного аналізу дають можливість сформулювати визначення поняття реіндустріалізації як глобального процесу в економіці, який полягає у розвитку промислових галузей економіки на новій інноваційно-технологічній базі, модернізація активів і розширення їх експортних можливостей, що призводить до подолання структурних деформацій в національній економіці та переходу економіки до стійкого економічного зростання. Реіндустріалізація передбачає відродження індустрії як єдиної бази економічного розвитку, розвиток високих технологій, створення та впровадження інновацій, рещоринг виробництва та ін.

1. 3. Іноземне інвестування як чинник реіндустріалізації національної економіки

Кінець ХХ ст. характеризувався процесами глобалізації та деіндустріалізації в світі. Інтеграційні процеси в глобалізованій економіці розмивали національні кордони, вирівнювали умови для економічної діяльності на глобальному ринку. Колаборація між країнами ставала все тіснішою, національні економіки доєднувалися до світової економічної системи, що впливало на рух ресурсів кожної країни (рис. 1.7). Однак, процес глобалізації має і свої негативні прояви. Упродовж останніх десятиліть чітко простежується одна з головних суперечностей розвитку світової економіки в умовах глобалізації: глобалізаційний процес підпорядкування національних інтересів держав силам глобального ринку зіштовхується з опором урядів національних держав. Це підтверджують останні події в світі: вихід Сполученого Королівства Великої Британії та Північної Ірландії зі складу Європейського Союзу, міграційна криза, зниження рівня довіри до загальних європейських інституцій, посилення політики протекціонізму в окремих державах та ін.

Рис. 1.7. Структуризація глобалізаційного процесу

Джерело: [108, с. 14]

Як було сказано вище, кризові явища ХХІ ст., негативні наслідки деіндустріалізації та глобалізації, пандемія стали рушійними силами для національних економік в сфері пошуку нової концепції розвитку задля реіндустріалізації.

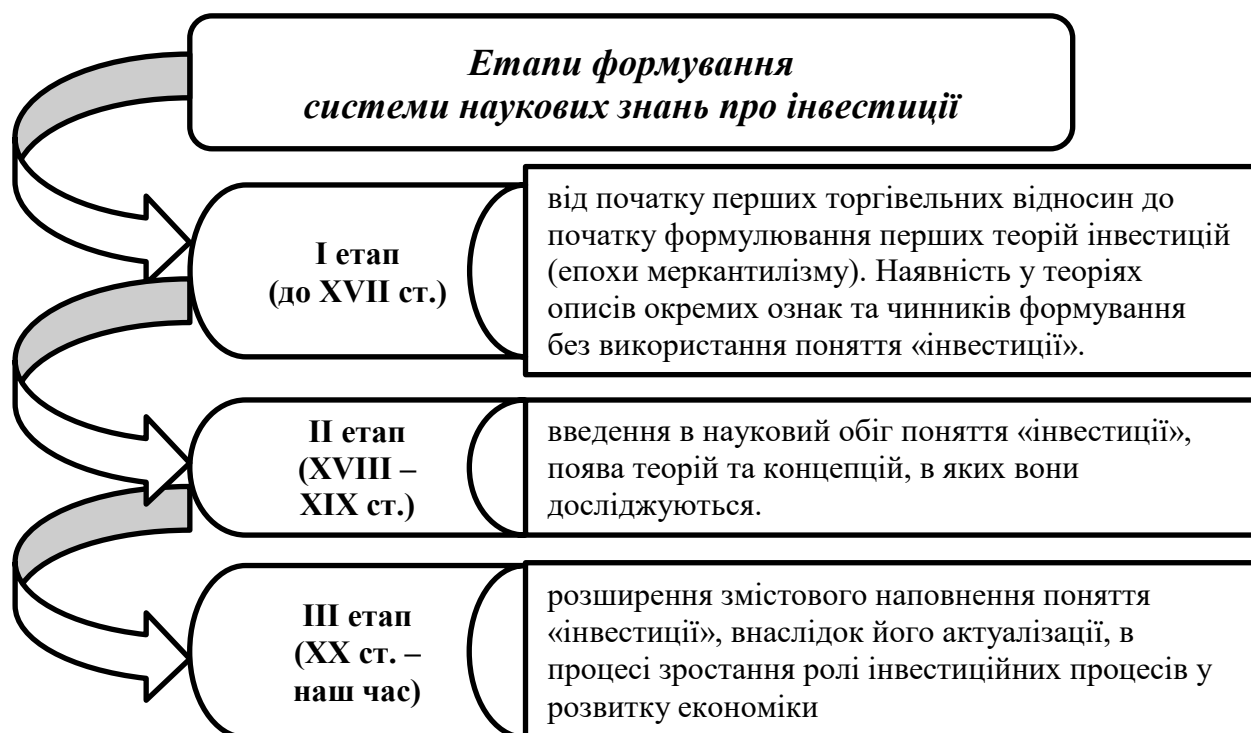
Економічне зростання національних економік в умовах реіндустріалізації залежить, споміж інших чинників, від ефективності використання та залучення основних факторів соціально-економічного та ресурсного потенціалу, зокрема: капіталу, інвестицій, науково-технічних розробок, трудових ресурсів, інновацій, нанотехнологій, інформаційно-комунікаційних технологій та ін.

В умовах сучасної економіки, залучення іноземних інвестицій в національну економіку будь-якої країни виступає одним із основних чинників соціально-економічного розвитку держави. Залучення іноземного капіталу особливо актуальним є для української економіки. «В контексті глобальних постіндустріальних трансформацій та об'єктивної необхідності інноваційної моделі розвитку країни, Україна потребує великих фінансових інвестицій. У першу чергу для збільшення ефективності розширеного відтворення, структурних перетворень, отримання максимального прибутку і на цій основі – вирішення основних соціально-економічних проблем» [33, с. 65]. Інвестиції дають країні можливості покращити платіжний баланс, стимулювати науково-технологічний розвиток, підвищити експортно-імпортний потенціал, активізувати процес створення, залучення та впровадження інновацій, підвищити рівень зайнятості населення та ін.

Історія розвитку світової економіки свідчить про провідну роль іноземних інвестицій у формуванні та зміцненні виробничого потенціалу, соціально-економічних сфер, а також про їх вплив на основні напрями суспільного життя. Даний факт визнається всіма представниками провідних економічних шкіл. Розгляд різних наукових концепцій, котрі тлумачать сутність, теоретичні основи і роль інвестицій та іноземних інвестицій у розвитку світової економіки, необхідний для створення теоретичної бази вивчення іноземного інвестування та інвестиційного процесу. Досліджуючи еволюцію економічної думки, визначають

три етапи формування системи наукових знань про інвестиції (рис. 1.8).

На першому етапі становлення системи наукових знань про інвестиції це поняття не розглядалось як таке. Ще задовго до того, як економісти знайшли застосування поняттю «інвестиції», воно вже було часткою правової та ділової термінології. Так, у римських юристів та їх послідовників поняття «інвестиції» замінювали такі терміни, як «скарби», «багатство», «збереження». Вони означали основну частину позики, на відміну від процента та інших додаткових вимог кредитора. На той час «інвестиції» означали загальну суму активів фірми, суму грошей або їх еквівалент, які приносили в товариство або компанію. Таким чином, поняття «інвестиції» за своєю суттю було грошовим і означало або реальні гроші, або певні блага, оцінені в грошах.

Рис. 1.8. Етапи формування системи наукових знань про інвестиції

Джерело: розроблено автором на основі [36]

Другий етап започаткований розробкою низки інвестиційних теорій. Особливе місце серед сучасних економічних теорій, які описують інвестиційні процеси як важливу складову частину економічної політики, безперечно, належить Джону Мейнарду Кейнсу (1883–1946), котрий на уроках Великої депресії розробив теорію зайнятості, процента і грошей, яка дає можливість

кількісно порівнювати такі важливі складові економічної діяльності, як заощадження чи інвестиційна діяльність, рівень зайнятості й норма процента [89, с. 32]. Загалом, другий етап характеризується появою теорій, в яких вчені вживали термін «інвестиції».

Третім етапом є період інституціоналізму. Характерним було більш фундаментальне дослідження поняття. Відбувалося розширення змістового наповнення поняття «інвестиції», на основі уточнень та розширення знань про інвестиції, а також методи та механізми їх регулювання. Приділяли увагу соціальним, правовим, етичним, а також політичним проблемам. На цьому етапі виникли та набули поширення теорії міжнародного руху капіталів та теорії трансформації. Декларувалась необхідність контролю з боку держави за інвестиційними потоками. Створення транснаціональних корпорацій вважалося ефективним способом регулювання інвестицій.

При оцінці існуючих теорій інвестицій, більш змістовні, з сучасного погляду, наукові концепції теорії інвестицій сформувалися в рамках класичної, кейнсіанської та інституціональної шкіл. Однак, дослідження праць попередніх наукових напрямів показали, що прихильники останніх також вказували на необхідність інвестицій і визначали їх роль в розвитку національної економічної системи (табл. 1.6).

Таблиця 1.6

Еволюція теорії інвестицій в поглядах представників наукових шкіл*

№	Школи	Ідеї	Представники
1.	Меркантилізм	Не використовували термін «інвестиції» в явному вигляді. Висловлювали необхідність інвестування у виробництво товарів, оскільки останні створювали основу для розвитку зовнішньої торгівлі і, отже, служили джерелом багатства нації.	Томас Манн., Девід Юм, Джон Ло, Жан Кольбер, Людвіг Зекендорф
2.	Фізіократи	Франсуа Кене вперше зробив спробу структурувати інвестиції, виділивши в їх складі так звані первинні аванси (avances primitives) і щорічні аванси (avances annuelles).	Франсуа Кене, Жак Тюрго, Віктор Мірабо
3.	Класична школа	Розширена сфера застосування інвестицій, досліджено їх ролі в промисловій і непромисловій сферах. Інвестиційна теорія, розроблена представниками класичної школи, з'явилася історично першою цілісною моделлю розвитку інвестиційної сфери.	Адам Сміт, Девід Рікардо, Джон Мілль, Жан-Батіст Сей, Томас Мальтус

4.	Марксизм	Карл Маркс вперше розкрив (в укрупненому вигляді) зміст стадій інвестиційного процесу: інвестування, перетворення вкладених цінностей в приріст капітальної вартості, отримання доходів і прибутку.	Карл Маркс, Фрідріх Енгельс
5.	Маржиналізм	Мікроекономічний аспект інвестиційного аналізу. Визначили систему чинників, що впливають на попит і пропозицію інвестиційних ресурсів і товарів, проблеми ціноутворення на інвестиційному ринку.	Стенлі Джевонс, Карл Менгер, Леон Вальрас, Джон Кларк
6.	Неокласицизм	Вивчали переважно мікроекономічні аспекти теорії інвестиції, було досліджено вплив надлишків накопиченого капіталу на ціну пропозиції інвестиційних товарів і сформований закон заміщення окремих видів цих товарів більш дешевими аналогами.	Альфред Маршалл, Джордж Мід, Едвард Денісон, Роберт Солоу
7.	Кейнсіанство	Згідно постулатам кейнсіанської школи, саме інвестиції ведуть до зростання доходу, що в свою чергу сприяє розширенню виробництва і дає можливість для розширення інноваційної діяльності.	Джон Кейнс
8.	Нео-кейнсіанство	Інвестиції відіграють істотну роль в забезпеченні зростання доходу, збільшення виробничих потужностей. Висловлено припущення, що зростання доходу сприяє збільшенню зайнятості, яка в свою чергу запобігає виникненню недовантаження підприємств і безробіття.	Овсій Домар, Рой Харрод, Джоан Робінсон, Сем Харріс, Джон Хікс
9.	Монетаризм	Розглядали інвестиційний процес через грошово-кредитну політику.	Мілтон Фрідман, Юджин Лернер
10.	Інституціоналізм	Вперше інвестиційний процес розглядається через призму політичних, соціальних, технологічних, правових та інших проблем і виділяється як самостійна група інженерно-технологічний персонал. Виділяється поняття інноваційно-інвестиційного процесу.	Торстейн Веблен, Джон Коммонс, Вільям Мітчелл, Джеймс Б'юкенен, Волт Ростоу
11.	Неокласичний синтез	Характерною ознакою цієї теорії є синтез підходів, опрацьованих кейнсіанцями, інституціоналістами та власне неокласичною школою.	Пол Самуельсон, Василь Леонтьєв, Мілтон Фрідман

*Доповнений варіант наведено у Додатку Б

Джерело: розроблено автором на основі [10; 18; 40; 77; 116; 121–122; 180]

Загалом, термін «інвестиції» походить від латинського слова «invest», що означає «одягати», «вкладати», а дослівно з англійської мови (investment) і німецької (investition) – капітальні вкладення або інвестиції. У широкому значенні, інвестиції – це вкладення капіталу в тій чи іншій формі, в ту чи іншу справу для подальшого його збільшення або збереження [111, с. 9].

На початку 1990-х рр. вітчизняні вчені та практики почали ідентифікувати

вкладення, що мають довготермінове спрямування, з поняттям «інвестиції». В наукових публікаціях з питань інвестування визначено, що вкладення мають матеріальний та фінансовий характер і, на відміну від практики попередніх десятиліть, наголошується на різниці в поняттях «інвестиції» та «капітальні вкладення» [11, с. 48]. З моменту відновлення незалежності України починається новий етап у розвитку підходів щодо трактування поняття «інвестиції». В Додатку В наведено підходи до визначення поняття інвестицій зарубіжними та вітчизняними науковцями.

На сьогодні найбільш поширеним є тлумачення, викладене в Законі України «Про інвестиційну діяльність», де термін «інвестиції» визначається як «всі види майнових та інтелектуальних цінностей, що вкладаються в об'єкти підприємницької та інших видів діяльності, в результаті якої створюється прибуток (доход) або досягається соціальний ефект» [160].

Інвестиції є важливою і невід'ємною складовою економічного та соціального потенціалу держави і, разом з тим, результатом ефективного використання потенційних ресурсних та інституційно-організаційних можливостей. Вони акумулюють державний, приватний та змішаний капітал, забезпечують доступ до сучасних технологій, науково-технічних розробок та нових принципів менеджменту.

Таким чином, *інвестиції* – це вкладення матеріальних та нематеріальних цінностей в різні сфери та галузі економіки з метою отримання в подальшому прибутку чи іншого позитивного ефекту від їх використання [98, с. 117-118].

Інвестиції на макрорівні забезпечують: політику розширеного відтворення; перебудову суспільного виробництва і збалансований розвиток усіх галузей народного господарства; розвиток науково технічного прогресу, покращення якості та конкурентоспроможності вітчизняної продукції; промисловість необхідною сировинною базою; розвиток охорони здоров'я, культури, освіти; забезпечення обороноздатності держави; зменшення безробіття; охорону природного середовища [32, с. 168; 35, с. 311].

Інвестиції на мікрорівні забезпечують: розширення та розвиток

виробництва; підвищення якості та конкурентоспроможності продукції конкретного підприємства; придбання цінних паперів і вкладення коштів в активи інших підприємств; підвищення технічного рівня виробництва; нормальне функціонування підприємства в майбутньому, стабільний фінансовий стан і максимізацію прибутку [32, с. 165; 35, с. 313].

За регіональними ознаками інвестиції поділяються на внутрішні (тобто внутрішньодержавні) та зовнішні (іноземні). Нас найбільше цікавлять іноземні інвестиції. Оскільки вони виступають однією з найпотужніших рушійних сил соціально-економічного розвитку країни.

Термін «іноземні інвестиції», як економічне явище, неоднозначно та різнобічно тлумачиться у літературних джерелах (табл. 1. 7).

Таблиця 1.7

Визначення поняття «іноземні інвестиції»

№	Автор	Визначення
1.	Олег Гаврилюк	Іноземні інвестиції належать до об'єктивних економічних категорій, що відображають поглиблення інтернаціоналізації господарського життя. В основі іноземного інвестування перебуває сукупність відносин між економічними суб'єктами, розташованих по обидва боки кордону, з приводу реалізації економічних інтересів, які пов'язують їх та окремі національні господарства [28, с. 13]
2.	Тамара Говорушко, Наталія Обушна	Іноземні інвестиції – це сукупність грошових, майнових, інтелектуальних та інших цінностей, які вкладаються іноземними інвесторами в об'єкти підприємницької та інших видів діяльності (згідно чинного законодавства) на території України з метою отримання при цьому вигоди – прибутку (доходу) та/або ж досягнення економічного, соціального, інноваційного й екологічного ефектів [32]
3.	Андрій Єгоров	Іноземні інвестиції – це специфічний інститут економічної взаємодії між фірмою-виробником товарів (послуг) з однієї країни та їх споживачами (фірмами, домогосподарствами) з іншої.[45]
4.	Лариса Павлова	Іноземні інвестиції – це всі види майнових і інтелектуальних цінностей, які вкладаються іноземними інвесторами в об'єкти підприємницької та інших видів діяльності з метою отримання прибутку [147, с. 399].
5.	Валентин Федоренко та Валерій Захожай	Іноземні інвестиції являють собою всі види цінностей, які вкладаються в об'єкти інвестиційної діяльності на території тієї чи іншої країни [67, с. 93].
6.	Investopedia.com	Під іноземними інвестиціями розуміється вкладення іноземних інвесторів у вітчизняні компанії та активи іншої країни, надання іноземним інвесторам великих часток власності у вітчизняних компаніях та активах. [283]

Джерело: розроблено автором

Відповідно до Закону України «Про режим іноземного інвестування», згідно з яким іноземні інвестиції – це «цінності, що вкладаються іноземними інвесторами в об'єкти інвестиційної діяльності відповідно до законодавства України з метою отримання прибутку або досягнення соціального ефекту» [161].

Отже, *іноземні інвестиції* – це вкладені іноземними інвесторами будь-які види цінностей в незаборонені законодавством приймаючої сторони об'єкти інвестиційної діяльності, з метою отримання в подальшому прибутку та/або іншого позитивного ефекту від їх використання.

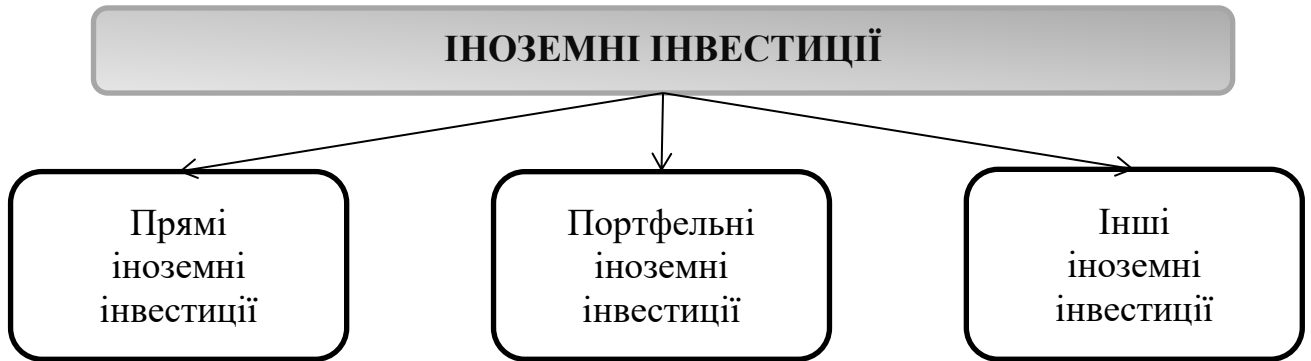
Інвестиції забезпечують не лише залучення додаткового обсягу капіталу, а й трансфер сучасних технологій, методів управління, «ноу-хау», що позитивно впливає на розвиток та якість бізнес-процесів, підвищення якості продукції, забезпечення високої ефективності економіки та якості життя населення.

Проаналізувавши правову сутність іноземних інвестицій, а також визначення, існуючі в науковій літературі та в чинному законодавстві, можна узагальнити певні характерні ознаки для даної категорії: іноземні інвестиції – це цінності (грошові, матеріальні та нематеріальні, інтелектуальні та інші); іноземні інвестиції належать іноземному суб'єкту інвестиційної діяльності; іноземні інвестиції спрямовуються інвестором-нерезидентом в об'єкти інвестування іншої іноземної держави, які визначені законодавством приймаючої сторони; іноземні інвестиції цілеспрямовані та строкові; іноземні інвестиції вкладаються з метою отримання грошового прибутку та/або будь-якого іншого позитивного ефекту, наприклад інноваційного, соціального та ін.

В сучасній науковій літературі існують різні підходи до визначення класифікаційних ознак та основних видів іноземних інвестицій. Зокрема, іноземні інвестиції класифікують за такими ознаками: за формою власності іноземних інвестицій; за типом інвестованих активів; за величиною іноземних інвестицій; за джерелом вкладення інвестицій; за сферою вкладення іноземних інвестицій; за геополітичною спрямованістю іноземних інвестицій та інші. В Додатку Д, таблиці Д.1 наведено згруповану таблицю існуючих підходів до класифікації

іноземних інвестицій.

Міжнародні та вітчизняні наукові та аналітично-статистичні джерела при оцінці міжнародних інвестиційних потоків в структурі іноземних інвестицій визначають прямі, портфельні, а також інші іноземні інвестиції [100] (рис. 1.9).

Рис. 1.9. Структура іноземних інвестицій

Джерело: розроблено автором на основі [100]

Експерти Організації економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР) та Міжнародного валютного фонду (МВФ) вважають, що іноземні інвестиції є прямими, «якщо вони здійснюються за межі національних кордонів в мають на меті розширення виробництва товарів та послуг, експорту в треті країни або закупки товарів для імпортування в країну базування. Характерними ознаками прямих іноземних інвестицій є отримання інвестором управлінського контролю над підприємствами; прямі іноземні інвестиції здійснюються у формі акціонерного капіталу, а також коротко- і довгострокових позик між фірмами» [167, с. 110].

Прямими іноземними інвестиціями є інвестиції, які викликають довгостроковий інтерес до іноземного, діючого за межами економіки інвестора, підприємства. Згідно з методологією МВФ та українським законодавством, прямі іноземні інвестиції – це міжнародні інвестиції, розмір яких більше за 10% від статутного капіталу підприємства, що надає зацікавленій стороні право брати участь в уздійсненні правління підприємством.

Віктор Базилевич трактує прямі інвестиції як інвестиції у закордонні підприємства з метою отримання прибутку, котрі надають право управлінського

контролю за об'єктом, у який інвестовано капітал [48, с. 460].

Підходи до визначення прямих іноземних інвестицій, що наводяться в науковій літературі, представлено у Додатку Д, таблиці Д.2.

Варто зазначити, що до середини ХХ ст. прямі іноземні інвестиції розглядалися в контексті міжнародної торгівлі. З кінця 1950-х рр. економісти-неокласики (Елі Хекшер (1879–1952), Бертіль Улін (1899–1979), Рагнар Нурксе (1907–1959)) інтегрували міжнародний рух факторів виробництва, зокрема капіталу, в теорію міжнародної торгівлі. Однак, ігнорувався факт, що прямі іноземні інвестиції є не лише потоком фізичного капіталу, а й інших компонентів, таких як управлінські практики та технологічний трансфер [7; 8]. У Додатку Д, таблиці Д.3 наведено основні положення теорій прямих іноземних інвестицій, що дає можливість описати к розвивалися дослідження в сфері прямих іноземних інвестицій

Стосовно поняття портфельних іноземних інвестицій також існує безліч підходів до визначення. Зокрема, *портфельні іноземні інвестиції* розглядаються як вкладення капіталу в акції, облігації та інші цінні папери з метою отримання доходу. На відміну від прямих інвестицій придбаний пакет акцій (навіть більше 10%), не надає можливості активно брати участь в управлінні інвестиціями.

Анатолій Пересада визначив сутність портфельних іноземних інвестицій як інвестування в акції закордонних підприємств (не контрольний пакет), облігації або інші види цінних паперів іноземних країн, міжнародних організацій з метою, за рахунок зміни валютного курсу, податкових пільг тощо, отримати підвищений доход [148, с. 164]. Портфельні іноземні інвестиції не дають права інвестору на контроль об'єкту інвестування.

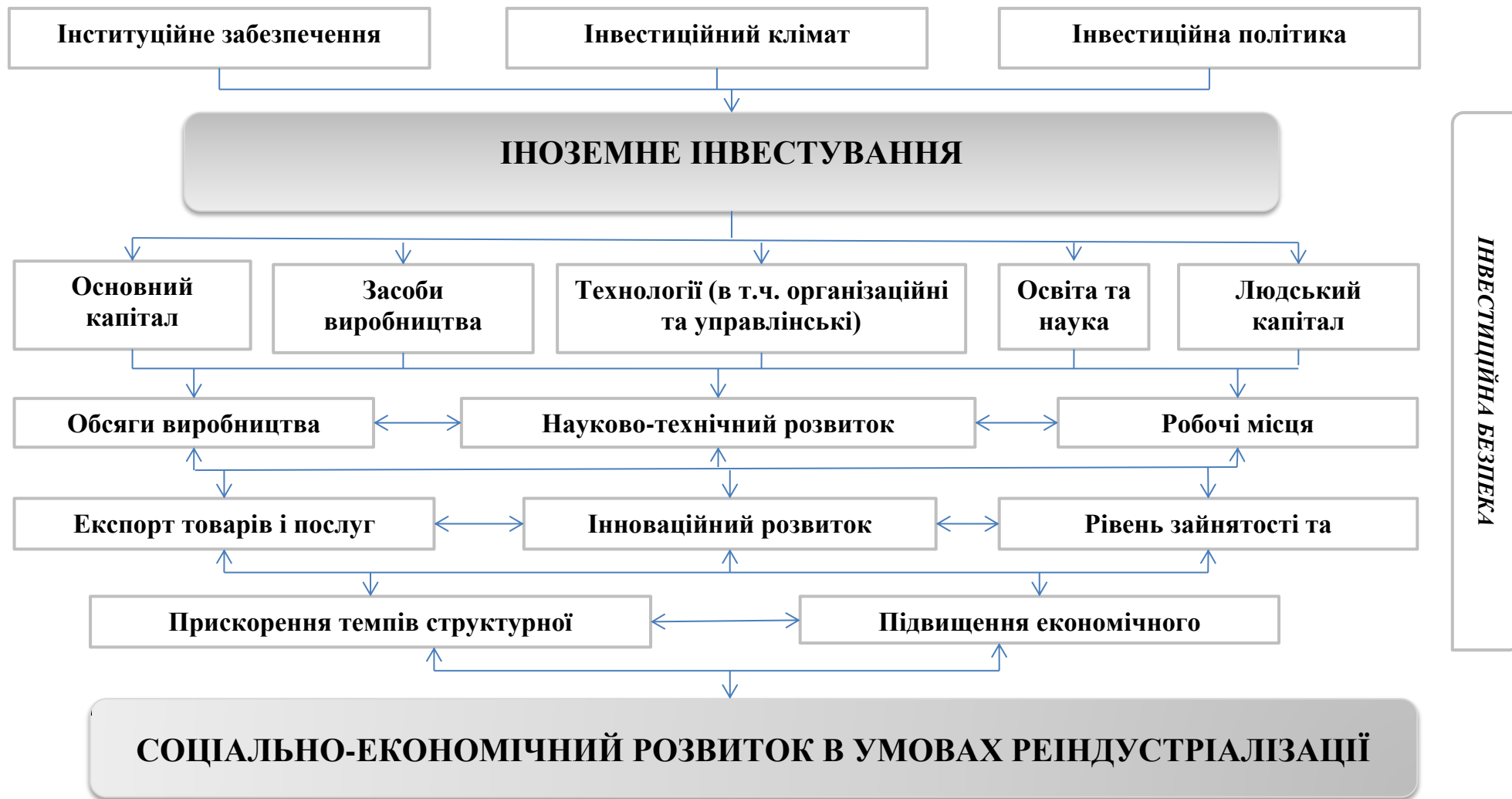
Під портфельними іноземними інвестиціями Віктор Базилевич розуміє «інвестиції в іноземні цінні папери, котрі не надають права контролю за об'єктом, у який інвестовано капітал з метою отримання прибутку» [48, с. 460].

Однак, дуже часто вчені ототожнюють поняття прямих і портфельних іноземних інвестицій. В Додатку Д, таблиці Д.4 наведено порівняльний аналіз прямих іноземних інвестицій та портфельних іноземних інвестицій.

Портфельні іноземні інвестиції, на відміну від прямих, здійснюються лише з метою отримання поточного прибутку і представлені, в основному, пакетами акцій, на які припадає менше 10–25% власного капіталу фірми. Такі відмінності між портфельними і прямими інвестиціями, як об'єкти інвестування, тривалість, фактори виробництва, що перетинають кордон, та інше на сучасному етапі розвитку міжнародної економіки все-таки не є визначальними. Наприклад, портфельні інвестиції також можуть мати довгостроковий характер, якщо основною метою є міжнародна диверсифікація портфеля цінних паперів; придбання частки підприємств у формі акцій може здійснюватись як у рамках прямих, так і портфельних інвестицій; залежно від ліквідності інвестора обидві форми іноземних інвестицій можуть фінансуватись за допомогою кредиту за кордоном [32, с. 96–97].

Активізація інвестиційного процесу (Додаток Е) є однією з найважливіших цілей соціально-економічного зростання, оскільки залучення іноземного капіталу дозволяє вирішити основні загальноекономічні проблеми. Іноземні інвестиції виступають важливим економічним важелем в переході до конкурентоспроможної моделі національної економіки. Вони є основним джерелом соціально-економічного зростання в умовах реіндустріалізації (рис. 1.10).

Залучення іноземних інвестицій в основні ресурси, такі як: основний капітал, засоби виробництва, технології, освіта та наука, людський капітал, призводить до збільшення обсягів виробництва в країні, науково-технологічного розвитку на основі інновацій, збільшення кількості робочих місць. Все це, освоєю чергу, стимулює експортно-імпортні відносини, інноваційний розвиток держави та підвищує рівень зайнятості та кваліфікації робочої сили в країні. Результатом є прискорення темпів структурної перебудови економіки на інноваційній основі та підвищення економічного потенціалу країни, що є основою соціально-економічного розвитку та переходу на реіндустріальний шлях розвитку економіки.

Рис. 1.10. Взаємозв'язок іноземного інвестування та соціально-економічного розвитку в умовах реіндустріалізації національної економіки

Джерело: розроблено автором

Таким чином, сучасні соціально-економічні виклики в умовах реіндустріалізації продукують необхідність залучення додаткових інвестицій для інноваційної модернізації національних економік. Інвестиціями є вкладення матеріальних та нематеріальних цінностей в різні сфери та галузі економіки з метою отримання в подальшому прибутку чи іншого позитивного ефекту від їх використання. Періодизація формування системи наукових знань про інвестиції в контексті еволюції економічної теорії показує взаємозв'язок розвитку економічної думки зі зміною поглядів та пріоритетів стосовно інвестицій, що пояснюється розвитком суспільних відносин та удосконаленням економічної теорії загалом. Аналіз основних підходів показує, що жодна інвестиційна теорія не була вичерпною, вона діяла лише певний період, після чого удосконалювалась та розвивалась, тому процес удосконалення триває й досі. У світовій економічній літературі на даний момент немає єдиного методологічного підходу до визначення прямих та портфельних іноземних інвестицій. Іноземне інвестування, в порівнянні з традиційними джерелами фінансування, дає додаткові можливості, що полягають у використанні зарубіжного організаційного та управлінського досвіду, доступу до новітніх технологій, розвитку експортного потенціалу підприємницьких структур та економіки в цілому. Активізація інвестиційної діяльності іноземних інвесторів на території України сприятиме створенню відкритої, високотехнологічної, інноваційної, кваліфікованої та розвиненої національної економіки, що є основою реіндустріальної модернізації країни.

Висновки до першого розділу

В результаті дослідження теоретичних засад процесу іноземного інвестування реіндустріалізації національної економіки, на основі аналізу еволюції наукових поглядів на індустріальний розвиток суспільства, сутності та основних характеристик реіндустріалізації як структурної трансформації сучасної економіки та іноземного інвестування як чинника реіндустріалізації національної економіки, зроблено наступні висновки:

1. Аналіз етапів та основних характеристики індустріального розвитку суспільства показав, що в процесі індустріального соціально-економічного розвитку виділяють доіндустріальний, індустріальний та постіндустріальний етапи. Існує велика кількість дослідження індустріального суспільства та його подальших перетворень, які здійснювалися в межах різних теорій, але є взаємодоповнюючими між собою. До основних дослідників індустріального розвитку суспільства варто віднести: К. А. де Сен-Сімона, Ф. Ліста, Т. Веблена, П. Друкера, Ж. Фурастьє, Р. Арона, Дж. Гелбрейта, В. Ростоу та інших. Перехід до постіндустріального типу розвитку суспільства став основою для глобалізації економіки та деіндустріалізаційних процесів в світі. Починаючи з другої половини ХХ ст., в межах постіндустріального суспільства, почали з'являтися такі концепції соціально-економічного розвитку як інформаційна економіка, мережева економіка, економіка знань та ін. На сьогодні існує об'єктивна необхідність пошуку нових сценаріїв та основ розвитку економіки, а також концентрування уваги на відновленні індустріальних потенціалів економік, втрачених внаслідок деіндустріалізаційних процесів.

2. Наприкінці ХХ ст. процеси деіндустріалізації набули всеохоплюючого характеру. Аналіз науковцями основних характеристик структурних перетворень різних національних економік, дав підстави виокремити такі типи деіндустріалізації, як: зріла та передчасна. Зріла деіндустріалізація властива країнам з високим рівнем розвитку економіки і є закономірним результатом більш швидкого зростання продуктивності у виробництві, ніж у сфері послуг.

Передчасна деіндустріалізація характерна країнам з перехідною економікою та країнам з низьким рівнем розвитку економіки. В таких країнах деіндустріалізаційні процеси починалися на більш низькому рівні розвитку економіки, ніж в розвинених країнах, збільшення частки сфери послуг в ВВП не було пов'язане з підвищенням рівня ефективності виробництва. Деіндустріалізація може мати як позитивний, так і негативний характер. Позитивна деіндустріалізація асоціюється зі зростанням рівня життя. Негативна – передбачає стагнацію реальних доходів населення та збільшення безробіття в країні. Кризи останніх десятиліть, завершення ери «дешевого» Китаю, негативні наслідки деіндустріалізації зумовили пошук провідними країнами світу нової моделі загальноекономічного розвитку. Відновлення і розвиток промислового сектора стало основним завданням. На сьогодні більшість країн світу орієнтується на реіндустріалізацію економіки та оновлення виробничих можливостей. Результати проведеного аналізу дають можливість сформулювати визначення поняття реіндустріалізації як глобального процесу в економіці, який полягає у розвитку промислових галузей економіки на новій інноваційно-технологічній базі, модернізація активів і розширення їх експортних можливостей, що призводить до подолання структурних деформацій в національній економіці та переходу економіки до стійкого економічного зростання. Реіндустріалізація передбачає відродження індустрії як єдиної бази економічного розвитку, розвиток високих технологій, створення та впровадження інновацій, решоринг виробництва та ін..

3. Проведення реіндустріалізації національних економік потребує додаткових ресурсів, як матеріальних, так і нематеріальних. Перед країнами постає проблема залучення додаткових інвестицій для інноваційної модернізації національних економік в умовах реіндустріалізації.. Інвестиціями є вкладення матеріальних та нематеріальних цінностей в різні сфери та галузі економіки з метою отримання в подальшому прибутку чи іншого позитивного ефекту від їх використання. Періодизація формування системи наукових знань про інвестиції в контексті еволюції економічної теорії показує взаємозв'язок розвитку економічної

думки зі зміною поглядів та пріоритетів стосовно інвестицій, що пояснюється розвитком суспільних відносин та удосконаленням економічної теорії загалом. Аналіз основних підходів показує, що жодна інвестиційна теорія не була вичерпною, вона діяла лише певний період, після чого удосконалювалась та розвивалась, тому процес удосконалення триває й досі. У світовій економічній літературі на даний момент немає єдиного методологічного підходу до визначення прямих та портфельних іноземних інвестицій. Іноземне інвестування, в порівнянні з традиційними джерелами фінансування, дає додаткові можливості, що полягають у використанні зарубіжного організаційного та управлінського досвіду, доступу до новітніх технологій, розвитку експортного потенціалу підприємницьких структур та економіки в цілому. Активізація інвестиційної діяльності іноземних інвесторів на території України сприятиме створенню відкритої, високотехнологічної, інноваційної, кваліфікованої та розвиненої національної економіки, що є основою реіндустріальної модернізації країни.

РОЗДІЛ 2. СУТНІСТЬ ТА ТЕНДЕНЦІЇ РЕІНДУСТРІАЛІЗАЦІЇ НАЦІОНАЛЬНИХ ЕКОНОМІК

2. 1. Передумови та характерні ознаки реіндустріалізації національних економік

Для розвинених країн, починаючи з другої половини ХХ ст., характерним стало різке зростання частки сфери послуг, наукомістких галузей та інформаційного сектора в структурі економіки (рис. 2.1). Даний процес ознаменував перехід суспільства до нового постіндустріального етапу розвитку, одними з основних рис якого є переорієнтація з промислового виробництва на сферу послуг, зростання ролі знання та інтелектуальної праці.

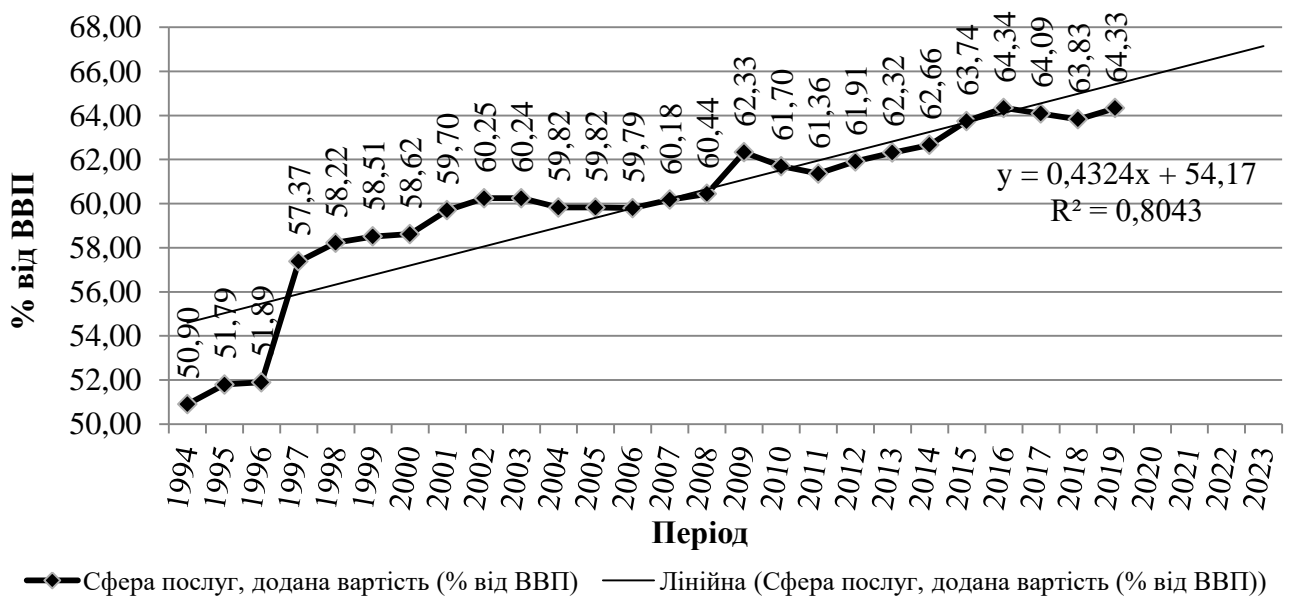

Рис. 2.1. Додана вартість сфери послуг у світі у 1995–2018 роках, % від ВВП

Джерело: розроблено автором на основі [312]

Як було зазначено у першому розділі, позитивні тенденції на початку деіндустріалізації (розвиток нематеріальної діяльності, інтелектуальної, зростання рівня високотехнологічного виробництва, зниження вартості виробництва за рахунок перенесення його в країни з дешевшими ресурсами та ін.) дали підстави прихильникам теорії постіндустріального суспільства говорити про постіндустріальну економіку як природній етап розвитку економічної системи

після індустріалізації.

Однак, негативні наслідки деіндустріалізації, світові кризи останніх десятиліть, зміни на міжнародному ринку праці, зростання вартості ресурсів, зниження темпів зростання постіндустріальних економік та економічне зростання індустріальних країн призвели до того, що сьогодні серед науковців та політиків дедалі більшої популярності набирає концепція реіндустріалізації національної економіки країн. Негативні наслідки деіндустріалізації стали поштовхом до пошуку нових концепцій та механізмів економічного зростання.

В середині ХХ ст. після Другої світової війни в промислово розвинених країнах почала зменшуватися частка переробної промисловості в ВВП та частка зайнятих у цій галузі, але почала зростати сфера послуг: як по показникам її частки у ВВП, так і по залученні робочої сили.

Англосаксонські розвинені країни – Сполучене Королівство Великої Британії та Північної Ірландії (Сполучене Королівство) та Сполучені Штати Америки (США) – досягнули свого максимуму в індустріальному розвитку в другій половині ХХ ст., після чого почався деіндустріальний період розвитку їх економіки. В подальшому деіндустріалізація стала світовим трендом.

Помилково може скластися враження що деіндустріалізація в країнах, що розвиваються повністю повторює собою деіндустріалізацію в розвинених державах, але з деяким запізненням в часі. Але щоб об'єктивно це оцінити, потрібно в першу чергу проаналізувати з якого рівня економічного розвитку деіндустріалізація починалася в кожній групі країн [90, с. 36].

Для того, щоб оцінити рівень максимального розвитку індустріалізації і вихідної точки деіндустріалізації основних країн світу, оцінимо основні показники: частку промисловості та переробної промисловості у ВВП та частку зайнятих в промисловості та переробній промисловості в загальній зайнятості (табл. 2.1). Вибір показників пояснюється основоположною роллю в індустріальному розвитку промисловості загалом та переробної промисловості зокрема. Оскільки переробна промисловість генерує найбільші обсяги доданої вартості та створює найвищий мультиплікативний ефект.

Максимальні показники індустріалізації країн світу

Країна	Промисловість				Переробна промисловість				Рік	ВВП на душу н-ня
	Рік	Частка у ВВП, %, max	Рік	Частка в загал зайнятості, %, max	Рік	Частка у ВВП, %, max	Рік	Частка в загал зайнятості, %, max		
<i>Розвинуті країни</i>										
Сполучене Королівство	1990	27,9	1991	30,4	1951	37,7	1954	41,8	1951	9236
Іспанія	1995	28,3	1991	32,4	1972	23,3	1971	27,5	1972	12642
Канада	2000	29,9	1956	34,7	1961	23,3	1970	22,7	1961	16575
США	1997	23,1	1967	35,8	1953	26,5	1967	27,8	1953	17483
Франція	1961	30,7	1991	28,4	1961	22,7	1974	27,9	1961	11575
Німеччина (ФРН)	1991	33,5	1991	37,6	1991	24,9			1991	30755
			1964	51,2	1961	40,7	1970	39,4	1961	7952
Швеція	1980	29,7	1991	26,3	1974	26,9	1974	28,3	1974	26631
Японія	1994	34,7	1973	37,3	1970	32,6	1973	27,4	1970	14122
<i>Країни Латинської Америки</i>										
Аргентина	1976	50,9	1991	32,9	1965	41,2	1984	24,7	1965	8202
Бразилія	1989	42,3	1991	23,3	1982	31,1	1978	17,1	1982	5907
Мексика	2008	34,8	2003	29,4	1988	22,1	2000	19,6	1988	7080
Венесуела	1974	58,3	1992	26,6	1986	30,90	1987	17,2	1986	8725
Колумбія	1989	37	2012	20,7	1976	24,2	1978	26	1976	2825
Перу	1977	61,8	2012	17	1977	37,2	1986	23,2	1977	3777
Уругвай	1986	36,2	1991	24,4	1986	29,7	1974	30,6	1986	7114
Чілі	1974	48,7	1997	27,3	1974	29,6	1976	16,8	1974	4146
<i>Нові індустріальні країни Азії</i>										
Гонконг	2000	12,1	1991	34,9	1984	19,6	1972	71	1984	15436
Корея	1991	37,2	1991	36,8	2011	28,3	1989	27,8	2011	26187
Сінгапур	1984	35,2	1991	35,2	1980	26,4	1981	30,4	1980	13944
Тайвань					1986	43,1	1993	46,6	1986	7477
Малайзія	2004	48,5	1997	33,7	1999	31	1994	24,9	1999	6010
Таїланд	2010	39,9	2015	23,7	2010	30,9	2004	15,3	2010	5164
Індія	2008	31,1	2020	26,2	1995	17,9	1970	27,4	1995	618
Індонезія	2008	48,1	2020	22,7	2002	32	2001	13,3	2002	1968
Кіпр	1980	33,6	1991	29,3	1978	18,3			1978	11149
Туніс	1984	33,5	2011	33,7	1995	19			1995	2179
Туреччина	1989	33	2014	27,9	1989	23,1	2006	19,9	1989	4987
Філіппіни	1983	39,2	2020	19,9	1973	26,6	1978	11,5	1973	1591
Китай	1980	48,1	2012	30,3	1977	39,6			1977	347
<i>Пострадянські країни</i>										
Російська Федерація	1989	46,6	1991	40	2005	15,7	1998	23,4	2005	5929
Азербайджан	2007	66,2	2020	14,9	1992	21,9			1992	2141
Україна	1991	54,6	1991	31,3	1992	44,6			1992	3263
Білорусь	1990	45,9	1991	32,4	1991	44,4			1991	2855
Польща	1995	33,5	1991	36,2	1995	19,4			1995	5638
Латвія	1997	28	1991	30,7	1997	18,2			1997	5610
Молдова	1995	28,5	1992	26,5	1995	22,3			1995	1502
Таджикистан	1992	49,6	1991	21,1	1992	36,7			1992	850

Джерело: розроблено автором на основі [90; 243–246; 259; 261; 271; 288]

Сполучене Королівство мала найвищий рівень розвитку переробної промисловості в 1951 році – 37,7% від ВВП, а США в 1963 році – 26,5%. В Канаді, Франції та Німеччині (на той момент в межах Федеративної Республіки Німеччина) перші прояви деіндустріалізації почалися з 1962 року. В 1961 році в даних країнах частка переробної промисловості досягала максимуму – 23,3%, 22,7 та 40,7%, відповідно. Решта розвинених країн досягла максимального розвитку промисловості в 1970-х роках.

Країни Латинської Америки, що розвиваються досягнули максимуму в індустріальному розвитку трохи пізніше – в середньому в 1970-х – 1980-х роках зокрема, максимальні значення за часткою промисловості у ВВП в Аргентині спостерігалися в 1976 році – 50,9% (переробної промисловості в 1965 році – 41,2%), Чілі – в 1974 році (частка промисловості – 48,7%; переробної промисловості – 29,6%), Перу – в 1977 році (частка промисловості – 61,8%; переробної промисловості – 37,2%).

На відмінно від розвинених країн Заходу, нові індустріальні країни в 1970-х – 1980-х роках продовжували розвивати промисловість. Тренд до деіндустріалізації в основному наздогнав їх наприкінці 1980-х. Варто зазначити, що Азійські тигри Гонконг і Сінгапур були більш близькі до тренду Заходу і деіндустріалізація в цих країнах розпочалась майже одночасно з розвиненими країнами – максимальна частка зайнятих в переробної промисловості в Гонконзі спостерігалася в 1972 році – 71% (частка у ВВП в 1984 році – 19,6%), у Сінгапурі – максимальна частка зайнятих в переробної промисловості була досягнута в 1981 році (30,4%), а частка переробної промисловості у ВВП в 2004 році – 27,1%.

Що стосується країн пострадянського табору, то розпад СРСР привів до суттєвих соціально-економічних змін у новостворених державах. Зокрема, кінець 1990-х років ознаменувався початком деіндустріалізаційних процесів в пострадянських країнах. Так, якщо на початку 1990-х років в Україні частка промисловості у ВВП складала 54,6%, а переробної промисловості – 44,6%, а в Білорусі 45,5 і 44,4%, то до 2019 року дані показники знизилися до 21,7% і 10,8%

в Україні та 31% і 21,3% в Білорусі. При цьому частка зайнятих в промисловості знизилась не так суттєво, не більше ніж на 5%.

Аналіз рівня економічного розвитку окремих країн на момент початку деіндустріалізаційних процесів показав, що в розвинених країнах деіндустріалізація починалась при більш високому рівні економічного розвитку країни та добробуту населення. Це, зокрема, підтверджує показник валового внутрішнього продукту на душу населення на момент початку деіндустріалізації (табл. 2.1). Відповідно, як зазначалося в першому розділі та на основі проведеного аналізу, можна зробити висновок, що для більшості країн, що розвиваються характерною є передчасна деіндустріалізація, коли деіндустріалізаційні процеси розпочинаються раніше, на більш низькому рівні розвитку економіки, ніж в розвинених країнах.

Загалом, в останні роки продовжується зберігатися тенденція до зростання частки сфери послуг та зниження частки промисловості у ВВП як в економіці основних груп країн, так і світу загалом (табл. 2.2).

Таблиця 2.2

**Номінальна валова додана вартість
за видами економічної діяльності, групи країн світу, %**

<i>Група економік</i>	<i>Сільське господарство</i>		<i>Промисловість</i>		<i>Сфера послуг</i>	
	<i>2010</i>	<i>2018</i>	<i>2010</i>	<i>2018</i>	<i>2010</i>	<i>2018</i>
<i>Світ</i>	3,7	4,1	29,9	28,4	66,4	67,5
Економіка, що розвивається	8,9	8,1	39,9	36,2	51,1	55,7
<i>Економіки, що розвиваються: Африка</i>	15,4	16,1	37,5	30,8	47,1	53,1
<i>Економіки, що розвиваються: Південна Америка</i>	5,4	5,4	33,3	27,7	61,4	66,9
<i>Економіки, що розвиваються: Азія та Океанія</i>	9,2	8,0	42,6	38,3	48,2	53,8
Перехідні економіки	6,0	5,4	36,8	35,7	57,3	58,8
Розвинені економіки	1,4	1,3	25,2	22,7	73,4	76,0
<i>Вибрані групи</i>						
Економіки, що розвиваються, за винятком Китаю	8,4	8,6	37,4	32,9	54,2	58,5

Економіки, що розвиваються, за винятком НРС	8,5	7,7	40,2	36,4	51,3	55,9
НРС (найменш розвинені країни)	23,7	20,8	32,2	29,8	44,2	49,4
LLDC (країни, що розвиваються, які не мають виходу до моря)	17,1	16,0	37,1	33,5	45,8	50,5
SIDS (UNCTAD) (малі острівні країни, що розвиваються)	4,0	5,1	35,8	25,5	60,2	69,4
НРС (МВФ) (група найбідніших країн з великою заборгованістю)	25,1	23,3	27,8	29,0	47,1	47,7
BRICS (група країн, що розвиваються: Бразилія, Росія, Індія, Китай, Південна Африка)	9,5	8,0	39,9	37,2	50,7	54,8
G20 (Велика двадцятка – провідні індустриальні країни та країни, що розвиваються)	3,1	3,5	28,6	27,8	68,3	68,8

Джерело: [252]

На початку XXI ст. економічна концепція розвитку більшості розвинених країн світу орієнтувалась на активне перенесення промислового виробництва до Китаю, де вартість виробництва була суттєво нижчою і це давало додаткові конкурентні переваги країнам. Саме низька вартість робочої сили та наявність сприятливих умов для ведення бізнесу були основою зацікавленості західних інвесторів. Однак таке перенесення виробництв стало однією із причин негативних наслідків деіндустріалізації не тільки для розвинутих країн, а й більшості економік, що розвиваються.

Задля подолання негативних тенденцій від спаду виробництва в наслідок деіндустріалізації та світових криз, розвинені країни та країни, що розвиваються почали застосовувати політику, спрямовану на відбудову своєї виробничої бази, відновлення промислового потенціалу із застосуванням інноваційних технологій, стратегічне позиціонування в передових технологічних галузях.

Таким чином, можна виокремити основні причини доцільності розробки концепції економічного розвитку на основі індустриального відродження, а саме концепції реіндустріалізації та решорингу промислових країнах (табл. 2.3).

Причини реіндустріалізації

Причина	Характеристики
<i>Деіндустріалізація економіки</i>	Негативні наслідки деіндустріалізації, зокрема занепад вітчизняного виробничого потенціалу та зниження продуктивності праці у виробництві, уповільнення темпів економічного розвитку, що призвело до потреби оновлення та модернізації промислових потужностей задля відновлення промислового лідерства розвинених країн
<i>Світові економічні кризи</i>	Кризові явища позначилися падінням соціально-економічного добробуту, зниженням рівня доходів домогосподарств, підвищенням рівня безробіття. Відбулися структурні трансформації у світовій економіці відносно товарного виробництва, фінансового капіталому та сфери послуг, змінилися пріоритети у виборі засобів виробництва.
<i>Зростання вартості ресурсів у країнах, що розвиваються</i>	Перенесене виробництво з розвинених країн до країн з нижчою вартістю ресурсів, таких як Китай, поступово зменшувало свою ефективність, оскільки впродовж останніх років вартість робочої сили там стрімко зросла. В період з 1996 по 2020 рік середньорічна заробітна плата у переробній промисловості в Китаї зросла в 14,7 разів [221; 230]; зросли транспортні витрати, за рахунок підвищення світових цін на нафту на початку ХХ ст (в період з 1998 по 2011 рік ціна з 12,8 досягла 111,26 дол США за барель (Brent) [220]; зросли ціни на землю та ін..
<i>Автоматизація виробничої праці та цифровізація</i>	В результаті науково-технічного прогресу і розвитку цифрових технологій виробничий процес стрімко автоматизовувався. Вагомість фактора вартості робочої сили знижується, а більш важливим стає її кваліфікація. Автоматизація та цифровізація виробничих бізнес процесів сприяє мінімізації необхідної кількості працівників для виробництва.
<i>Зменшення частки витрат на матеріальні ресурси</i>	Частка витрат на матеріальні ресурси у собівартості сучасної промислової продукції постійно зменшується. Це стимулює переносити виробництва до розвинених країн, оскільки економія на матеріальних та малокваліфікованих ресурсах у країнах, що розвиваються, перестає бути перевагою.
<i>Збільшення ролі нецінової конкуренції</i>	Збільшується роль якості товару, можливостей виробництва, швидкості доставки та ін. у порівнянні з ціновими факторами конкуренції. Важливим стає близькість виробництва, зокрема задля інноваційного розвитку.
<i>Потреба у робочих місцях в розвинених країнах</i>	Перенесення виробництва у країни з дешевими ресурсами призвело до скорочення робочих місць у промисловості в розвинених країнах. Існує потреба забезпечення робочими місцями середньо- та низькокваліфікованих працівників, які, зокрема, не змогли переорієнтуватися на більш висококваліфіковану інтелектуальну діяльність, а переважно стали безробітними
<i>Популяризація політики протекціонізму</i>	На світовій арені поширюються торговельні та інституційні війни, зокрема між США та Китаєм, чітко окреслюються популістські та протекціоністські тенденції у багатьох країнах світу. За останні десять років кількість протекціоністських заходів збільшилась майже в 4 рази [31]
<i>Забезпечення економічної безпеки</i>	Соціальні та економічні конфлікти, кризи останніх десятиліть зумовили активізацію питань економічної безпеки, розвитку вітчизняних виробництв, підвищення політичної та економічної конкурентоздатності національних економік

Джерело: розроблено автором на основі [20; 31; 189; 194; 220–221; 230]

Сучасна державна промислова політика спрямована на сприяння зростанню продуктивності праці в ключових для промислового розвитку галузях (зокрема в

переробній промисловості), розвиток промисловості вважається необхідною складовою економічного зростання та створення робочих місць.

Концепція реіндустріалізації, нової промислової політики стала всеохоплюючою тенденцією останніх років. Глобальний огляд промислової політики ЮНКТАД, представлений в Світовому інвестиційному звіті (World Investment Report) [337], показав що після світової фінансової кризи кількість країн, які беруть курс на відновлення та розвиток національної промисловості в своїх макрополітичних стратегіях різко зростає.

В період з 2013 року щонайменше 84 країни прийняли офіційні стратегії промислового розвитку. Серед них як розвинені країни, так і ті, розвиваються (в сукупності вони акумулюють близько 90% світового ВВП).

Країни всіх рівнів розвитку застосовують цілеспрямовану державну промислову політику, не лише орієнтуючись на досягнення цілей економічного розвитку, але й для реагування на безліч сучасних викликів, таких як створення робочих місць та зменшення бідності, участь у технологічній революції та глобальних ланцюгах створення вартості, сприяння ефективній та чистій енергетиці та екологізації економіки [311]. Сучасні моделі промислових макрополітик розвинутих країн зорієнтовані на горизонтальний (функціональний) принцип управління, відповідно до якого стимулювання розвитку пріоритетних галузей економіки, що посідають провідні позиції на світових ринках, зі сторони держави обмежується заходами, орієнтованими на формування сприятливого бізнес-середовища та якісних інституцій. Держава стимулює промисловий розвиток шляхом підтримки публічно-приватного партнерства. При цьому покращення якості виробництва відбувається за рахунок впровадження інноваційних технологій та підвищення кваліфікації працівників.

Найбільш промислово розвинуті країни світу, до числа яких входять Німеччина, США та Японія, у своїй промисловій макрополітиці орієнтуються на інноваційний розвиток, впровадження високих технологій та реалізацію досягнень Четвертої промислової революції. Однак напрями промислової політики цих країн відрізняються в залежності від їхньої економічної ситуації.

Основні програмні складові політики реіндустріалізації в розвинених країнах представлені в таблиці 2.4.

Таблиця 2.4

Програмні складові політики реіндустріалізації розвинених країн

Країна	Основні програмні складові
Німеччина	<ul style="list-style-type: none"> – Національна промислова стратегія 2030 – Industrie 4.0 – Розумне виробництво майбутнього – ZIM (Центральна інноваційна програма розвитку малих та середніх підприємств) – Нова німецька стратегія інновацій в галузі високих технологій – IGF (Спільні дослідження промисловості) – Програма Go-Cluster – Mittelstand-Digital (Цифровізація малих та середніх підприємств) – «Вироблено у Німеччині» – INVEST (грант венчурного капіталу) – Цифрова стратегія 2025 – Диверсифікація структури виробництва. – Заходи щодо модернізації та оновлення виробництва – Розвиток відновлюваних джерел енергії
США	<ul style="list-style-type: none"> – Стратегія реіндустріалізації США – Програма Manufacturing USA – Національний стратегічний план передового виробництва – Закон про робочі місця для малого бізнесу, 2010 рік – Національна експортна ініціатива (NEXT) – Політика рещорингу – Reshoring Initiative – Закон про відновлення та реінвестування Америки – «Вироблено в США»: ініціатива національного виробництва, підприємництва та інновацій – Закон про конкурентоспроможність США – Додаткові інвестиції у виробництво з опорою на інноваціоналізацію
Японія	<ul style="list-style-type: none"> – Програма Abenomics – Нова стратегія роботизації – Стратегія відновлення Японії – Закон про підвищення промислової конкурентоздатності – Сприяння інноваціям у науці та техніці / Ставши провідною державою світу, що базується на інтелектуальній власності – Основний закон про просування виробничих технологій – Підтримка інноваційної підприємницької діяльності в Японії – Політика промислових кластерів – Орієнтація на галузі автомобілебудування та електроніки. – Заходи щодо диверсифікації свого продукту та посилення здатності виробництва адаптуватися до змінних умов.

Джерело: розроблено автором на основі [214; 284; 287; 293; 301; 314; 318; 337, с. 134-138]

Німеччина, маючи потужну диверсифіковану структуру виробництва, орієнтується в державній політиці реіндустріалізації на модернізацію та оновлення технологій виробництва. В 2019 році урядом країни було прийнято Національну промислову стратегію 2030 («Nationale Industriestrategie 2030» [293]), метою якої є співпраця з економічними суб'єктами для забезпечення і відновлення економічної та технологічної компетентності, конкурентоспроможності та промислового лідерства на національному, європейському і глобальному рівнях. Уряд країни запровадив стратегії інноваційного розвитку промисловості, розвитку високих технологій. В країні активно застосовують стратегію цифровізації.

В Сполучених Штатах Америки частка переробної промисловості у ВВП скоротилася до 11,3% в 2018 році. В країні спостерігалось активне переміщення виробничих потужностей транснаціональних промислових підприємств в країни з дешевими ресурсами. Саме тому зараз США почали проводити політику реіндустріалізації та решорингу (процес в економіці, який передбачає повернення назад виробничих потужностей, які раніше було перенесено за кордон, а саме в країни із дешевшими ресурсами [152]), почали залучати додаткові інвестиції в інноваційний розвиток вітчизняного виробництва, взяли курс на відновлення та реінвестування Америки, розвиток передового виробництва та підвищення конкурентоспроможності національної економіки.

За даними The Reshoring Initiative [301], станом на 2019 рік кількість «повернутих» робочих місць у США склала понад 400 000 [213]. І очікується, що ця цифра буде зростати.

В свою чергу Японія, яка побудувала свої високі показники експорту насамперед на автомобільній та електронній промисловості, запровадила заходи з диверсифікації та посилення стійкості виробництва, впроваджує стратегії економічного відродження Abenomics, роботизації та інноваційної модернізації економіки.

Країни, що розвиваються (Бразилія, В'єтнам, Індія, Китай, Південна Африка та ін.), теж переважно наслідують так звану «горизонтальну» модель промислової макрополітики з опорою на стратегічні плани з розбудови промисловості, як цифрової (наприклад, у Китаї), так і традиційного важкого машинобудування (приклад Південної Африки) або навіть застарілої, але такої, що забезпечує високу зайнятість (приклад В'єтнаму щодо виробництва текстилю). Промислова політика в країнах, що розвиваються більш ринковоорієнтована та має високий рівень відкритості міжнародній конкуренції та експортоорієнтованості.

За даними ЮНКТАД [337], більшість економік, що розвиваються, також орієнтуються на горизонтальну політику підвищення конкурентоспроможності економіки, розбудову промислового сектору, з орієнтацією на інноваційні технології, цифровий розвиток та розвиток відновлюваної чистої енергетики

(табл. 2.5). Країни поєднують горизонтальну політику зі стратегічними планами розвитку галузей, з орієнтацією на високі технології.

Таблиця 2.5

Програмні складові політики реіндустріалізації країн, що розвиваються

Країна	Основні програмні складові	
Бразилія	<ul style="list-style-type: none"> – Національна стратегія в галузі науки, технологій та інновацій – Виробництво майбутнього ProFuturo, План передового виробництва Бразилії на основі ІКТ – Бразильська стратегія цифрової трансформації (E-Digital) 	<ul style="list-style-type: none"> – Генеральний план розвитку інформаційних технологій та комунікацій – Стратегічний план розвитку інформаційних технологій – Урядова стратегія цифровізації (EGD)
В'єтнам	<ul style="list-style-type: none"> – Стратегія промислового розвитку, прогноз до 2035 р. – Стратегія розвитку науки та техніки з 2011 по 2020 рр. – План розвитку швейної та текстильної промисловості до 2030 р. – Стратегія використання екологічно чистих технологій до 2020 р. – Національна програма покращення продуктивності та якості продукції в'єтнамського виробництва до 2020р. 	<ul style="list-style-type: none"> – План розвитку автомобілебудування у В'єтнамі – Цільова програма розвитку індустрії інформаційних технологій до 2025 р. – Науково-технічна програма будівництва нових територій в сільській місцевості на період 2016–2020 рр. – Стимулювання традиційного виробництва текстилю (без модернізації), але з огляду важливості галузі як такої, що забезпечує високу зайнятість
Індія	<ul style="list-style-type: none"> – Національна політика розвитку навичок – Національна політика щодо універсальної електронної доступності – Національна виробнича політика – Політика в галузі науки, технологій та інновацій від 2013 р. 	<ul style="list-style-type: none"> – Національна політика розвитку навичок та підприємництва від 2015 р. – Національна політика з виготовлення сталі від 2017 р.
Китай	<ul style="list-style-type: none"> – Національний стратегічний план «Зроблено в Китаї 2025» – Стратегія прискореного Інтернету – План розвитку штучного інтелекту нового покоління – План розумного виробництва на 2016–2020 рр. – Розбудова цифрової промисловості 	<ul style="list-style-type: none"> – Каталог ключових товарів та послуг для стратегічно важливих секторів промисловості (видання 2016 р.) – Розвиток промисловості на інноваційній основі – Програма «Сім стратегічних галузей Китаю, що розвиваються» (SEIs)
Південна Африка	<ul style="list-style-type: none"> – Національна структура промислової політики – План дій в галузі промислової політики – Програма розвитку автомобільного виробництва – Інтегративна національна експортна стратегія (Експорт 2030) – Стратегічний план DTI (SP) 2014–2019 рр. 	<ul style="list-style-type: none"> – Національна стратегія передових виробничих технологій Південної Африки – Комплексна стратегія розвитку малого, середнього та дрібного виробництва (SMMEs) – Розбудова традиційного важкого машинобудування

Джерело: розроблено автором на основі [212; 231; 337, с. 134–138]

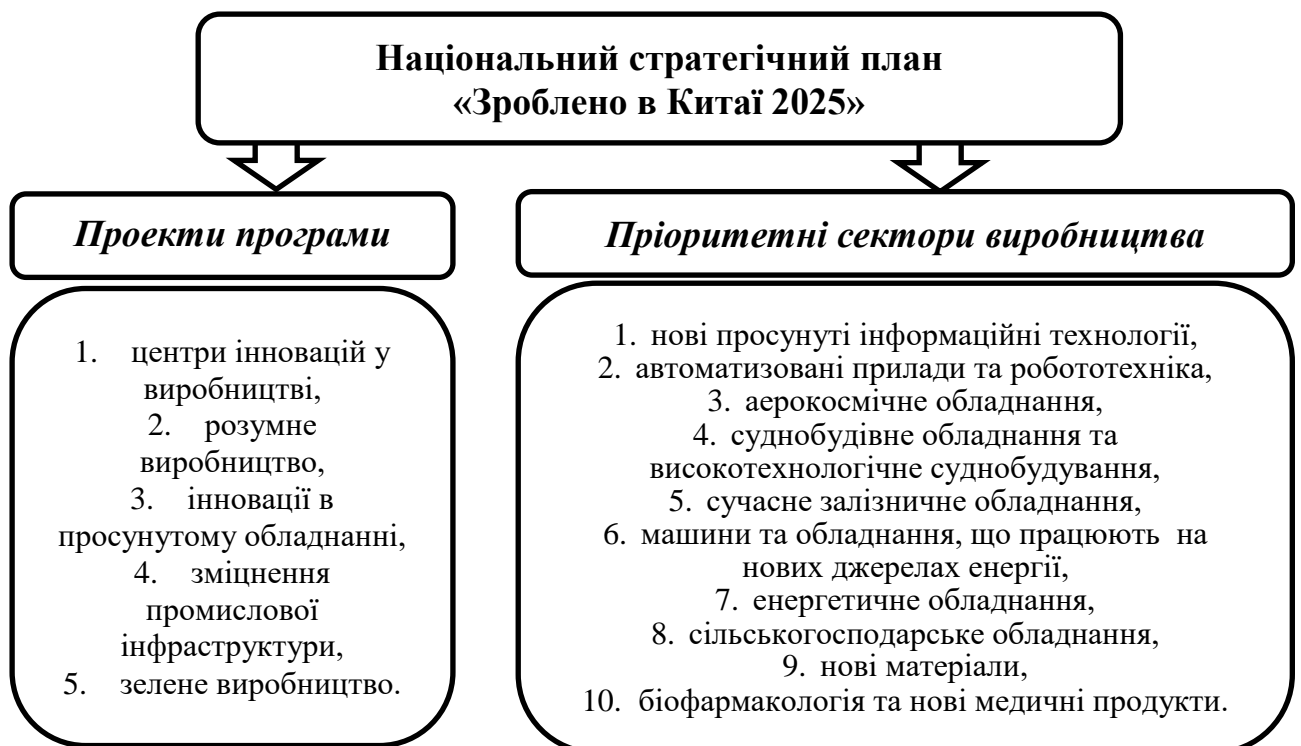
Так, Бразилія орієнтується на розвиток промисловості на основі інноваційних технологій та цифровізаційного розвитку. В країні прийняті стратегії розвитку науки та інформаційно-комунікаційних технологій.

В'єтнам орієнтується на розвиток галузей промисловості, типових для

раннього розвитку, які тим не менше здатні забезпечити суттєву частку національної зайнятості. Так, в країні прийняті стратегічні плани розвитку швейної та текстильної промисловості. Також країна орієнтується на розвиток автомобілебудування. Урядом В'єтнаму прийняті стратегії розвитку науки і техніки, інформаційних технологій, розвитку промисловості з використанням чистої енергетики та ін.

Індія орієнтується на галузі металургії. Активно розвиває науку і техніку, залучає інновації та удосконалює навички в промисловості.

Китай в своїй стратегії реіндустріалізації орієнтується на високотехнологічні галузі, розвиток штучного інтелекту, створення та залучення інновацій та цифровізацію. Наприклад, Національний стратегічний план «Зроблено в Китаї 2025» від 2015 року, яка орієнтована на повноцінну модернізацію китайської промисловості, і бере за приклад німецьку концепцію 2011 року Industrie 4.0 (рис 2.3):

Рис. 2.3. Національний стратегічний план «Зроблено в Китаї 2025»

Джерело: розроблено автором на основі [69; 212]

Програма SEIs підкріплює Національний стратегічний план «Зроблено в Китаї 2025» у визначені пріоритетних стратегічних галузей Китаю і визначає

серед них такі [231]: енергоефективні та екологічні технології; інформаційні технології нового покоління; біотехнологія; виробництво сучасного обладнання; нова енергія; нові матеріали та транспортні засоби нової енергії.

Південна Африка орієнтується на традиційні сектори важкої промисловості (Програма розвитку автомобільного виробництва Південної Африки). В країні прийнята стратегія розвитку промисловості, передових виробничих технологій та малого, середнього та дрібного виробництва.

Найменш розвинені країни (наприклад, Бангладеш, Руанда, Уганда), в своїй державній політиці переважно орієнтуються на вертикальний розвиток промисловості, розбудову пріоритетних секторів, які є ключовими для їх подальшого економічного розвитку (табл. 2.6).

Таблиця 2.6

Програмні складові політики реіндустріалізації найменш розвинених країн

Країна	Основні програмні складові	
Бангладеш	<ul style="list-style-type: none"> – Національна промислова політика 2016 – Перспективний план Бангладешу 2010–2021 – Стан розвитку ІКТ, проблеми та перспективи розвитку в Бангладеші – Стратегічні пріоритети цифровізації 	<ul style="list-style-type: none"> – Національна політика розвитку мотоциклетної галузі – Національна політика розвитку науки і техніки – 2011
Руанда	<ul style="list-style-type: none"> – Національна промислова політика – Політика розвитку малих та середніх підприємств (SMEs) – Стратегія розвитку приватного сектору – Стратегія розвитку ремісничого виробництва 	<ul style="list-style-type: none"> – Стратегія цифрового розвитку – Генеральний план розвитку країни 2015–2020 рр. – «Rwanda Vision» – 2020 – Політика спеціальних економічних зон
Уганда	<ul style="list-style-type: none"> – Uganda Vision – 2040 – Національна текстильна політика – основа для трансформації текстильної галузі, конкурентоспроможності та процвітання – Національна промислова політика 	<ul style="list-style-type: none"> – Національна політика розвитку інформаційних та комунікаційних технологій – Політика розвитку дрібного, малого та середнього підприємництва (MSME)

Джерело: розроблено автором на основі [337, с. 134–138]

Наприклад, державна політика розвитку мотоциклетної галузі Бангладеша, політика підтримки ремісництва у Руанді або політика розвитку дрібного, малого та середнього підприємництва в Уганді. Але навіть у цих країнах сучасні пакети промислової політики містять численні ініціативи щодо горизонтального виробничого розвитку. Промислова політика в таких країнах в основному керується урядом та орієнтується на локальний та регіональний попит, однак характерним також є поступове відкриття глобальній конкуренції.

За останні 20 років частка середньо- та високотехнологічної промисловості у більшості країн світу зростає. Серед лідерів Сінгапур, де даний показник становить більше 85% у 2019 році (Додаток Ж). Швейцарія, Катар, Корея та Німеччина виробляють середньо- та високотехнологічної продукції в межах 60–65% від доданої вартості у виробництві. Україна – 28,1% в 2019 році.

Інноваційний потенціал та розвиток оцінює Глобальний інноваційний індекс (ГІІ) [329]. Дане дослідження проводять Всесвітня організація інтелектуальної власності, Корнелльський університет та Міжнародна бізнес-школа «INSEAD» щорічно починаючи з 2007 року. Даний індекс визначається на основі підіндексів: факторів (або передумов) інноваційного розвитку та результатів інноваційного розвитку. Передумови включають в себе інституційне забезпечення, людський потенціал, загальну інфраструктуру, розвиненість ринків та бізнесу. А результативні підіндекси включають результати у формі знань, технологій та винаходів (Додаток З).

Згідно з дослідження, найбільш інноваційними країнами є Швейцарія, Швеція, США, Сполучене Королівство, Нідерланди. Позиції цих країн більшою мірою забезпечуються за рахунок результативних під індексів.

Таким чином, за результатами проведеного аналізу можна зазначити, що деіндустріалізаційні процеси стали всезагальним трендом. Першими відчували на собі прояви деіндустріалізації розвинені країни – приблизно в 1950-х – 1960-х роках. На відмінно від розвинених країн Заходу, нові індустріальні країни в 1970-х – 1980-х роках продовжували розвивати промисловість. Тренд до деіндустріалізації в основному наздогнав їх наприкінці 1980-х років. Аналіз рівня економічного розвитку окремих країн на момент початку деіндустріалізаційних процесів показав, що для більшості країн, що розвиваються характерною є передчасна деіндустріалізація, коли деіндустріалізаційні процеси розпочинаються раніше, на більш низькому рівні розвитку економіки, ніж в розвинених країнах. Останні десятиліття ознаменувалися переорієнтацією на індустріальний розвиток як запоруку економічного зростання та поширенням концепції реіндустріалізації і рещорингу серед країн світу. До основних причин переходу на реіндустріальний

тип економічного розвитку можна віднести: негативні наслідки деіндустріалізації та світових економічних криз, зростання вартості ресурсів в країнах, що розвиваються, автоматизація виробничої праці та управління, а також цифровізація, зменшення частки витрат на матеріальні ресурси в собівартості промислової продукції, збільшення ролі нецінової конкуренції, потреба в робочих місцях в розвинених країнах, необхідність забезпечення економічної безпеки та конкурентоспроможності країн та ін. Країни всіх рівнів розвитку застосовують зараз цілеспрямовану промислову політику. Сучасні моделі промислових політик розвинутих країн зорієнтовані на горизонтальний (функціональний) принцип управління. Програмні складові реіндустріалізації країн включають політику рещорингу, орієнтуються на розвиток високотехнологічних галузей промисловості, створення, залучення та впровадженні інновацій та нових технологій, роботизацію, цифровізацію та екологізацію.

2. 2. Соціально-економічні передумови реіндустріалізації в Україні

Основною характеристикою сучасного світового соціально-економічного розвитку є визнання передової ролі промисловості. «Промисловість має найбільший мультиплікативний ефект на економіку країн з різним рівнем економічного розвитку, виробляючи значну частину ВВП, стимулюючи інноваційну діяльність, гарантуючи одержання великої частки експортних доходів, створюючи та підтримуючи мільйони робочих місць, наповнюючи податковими платежами державну скарбницю, формуючи тим самим фундамент для сталого соціально-економічного розвитку країн» [169, с. 8]. В умовах незалежності Україна перейняла всеохоплюючу тенденцію деіндустріалізації: в період з 2000 по 2020 року частка сфери послуг у структурі ВВП зросла більш ніж на 40%, а промисловості (включаючи будівництво) зменшилась на третину. Частка сільського господарства скоротилася на 33,6 % (табл. 2.7) (Додаток К).

Таблиця 2.7

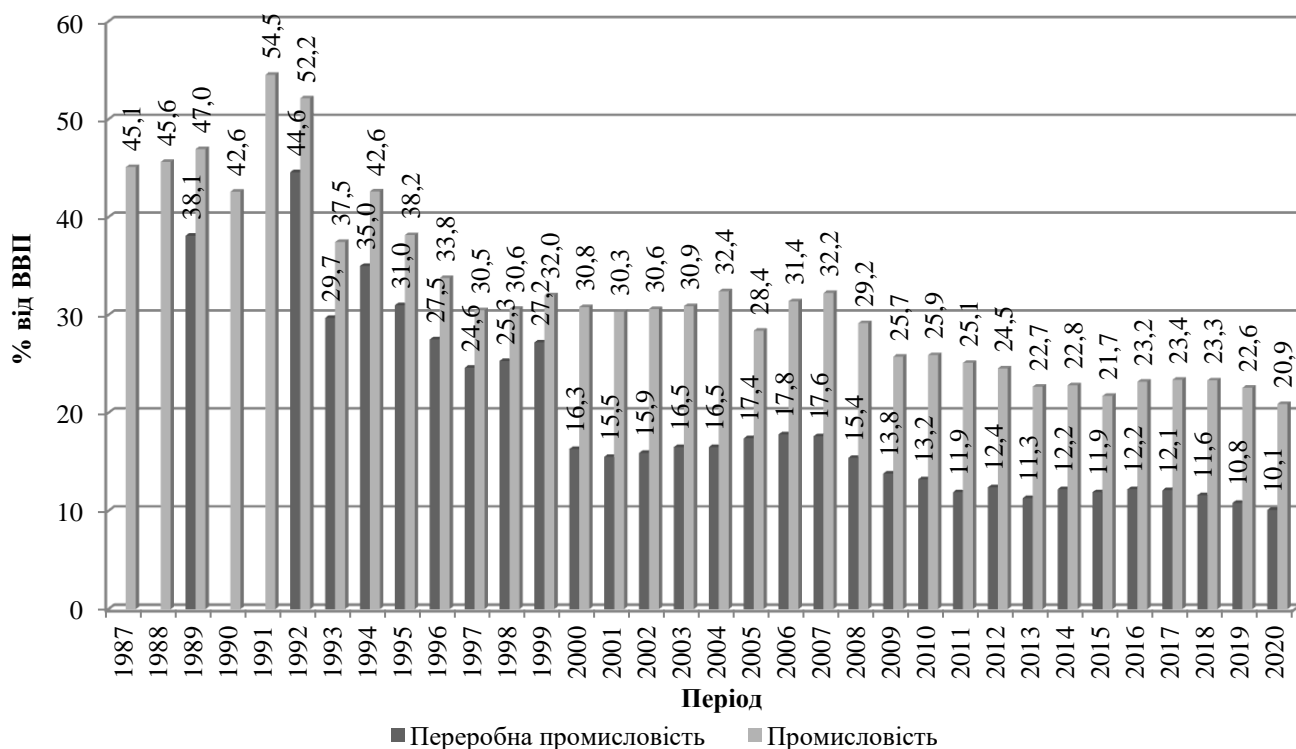
Розподіл валового внутрішнього продукту за секторами, %

Рік Сектор	2000	2005	2010	2015	2016	2017	2018	2019	2020	% від 2000
<i>Сільське господарство</i>	14,0	8,9	7,4	12,1	11,7	10,2	10,1	9,0	9,3	66,4
<i>Промисловість</i>	31,7	30,2	25,9	21,7	23,2	23,4	23,3	22,6	20,8	65,8
<i>Сфера послуг</i>	39,7	49,4	55,1	51,2	49,9	50,9	51,3	54,5	55,7	140,1

Джерело: розроблено автором на основі [15–17; 21]

В Україні спостерігається активне скорочення частки промисловості загалом та переробної промисловості зокрема у структурі ВВП (рис. 2.4. Додаток Л). Якщо в 1992 році частки промисловості у структурі ВВП досягала свого максимуму і становила 54,6%, то станом на 2020 рік даний показник знизився до 20,9%. В свою чергу, частка переробної промисловості у структурі

ВВП в 1992 році становила 44,5%. В 2020 році переробна промисловість акумулювала всього 10,1% у структурі ВВП України.

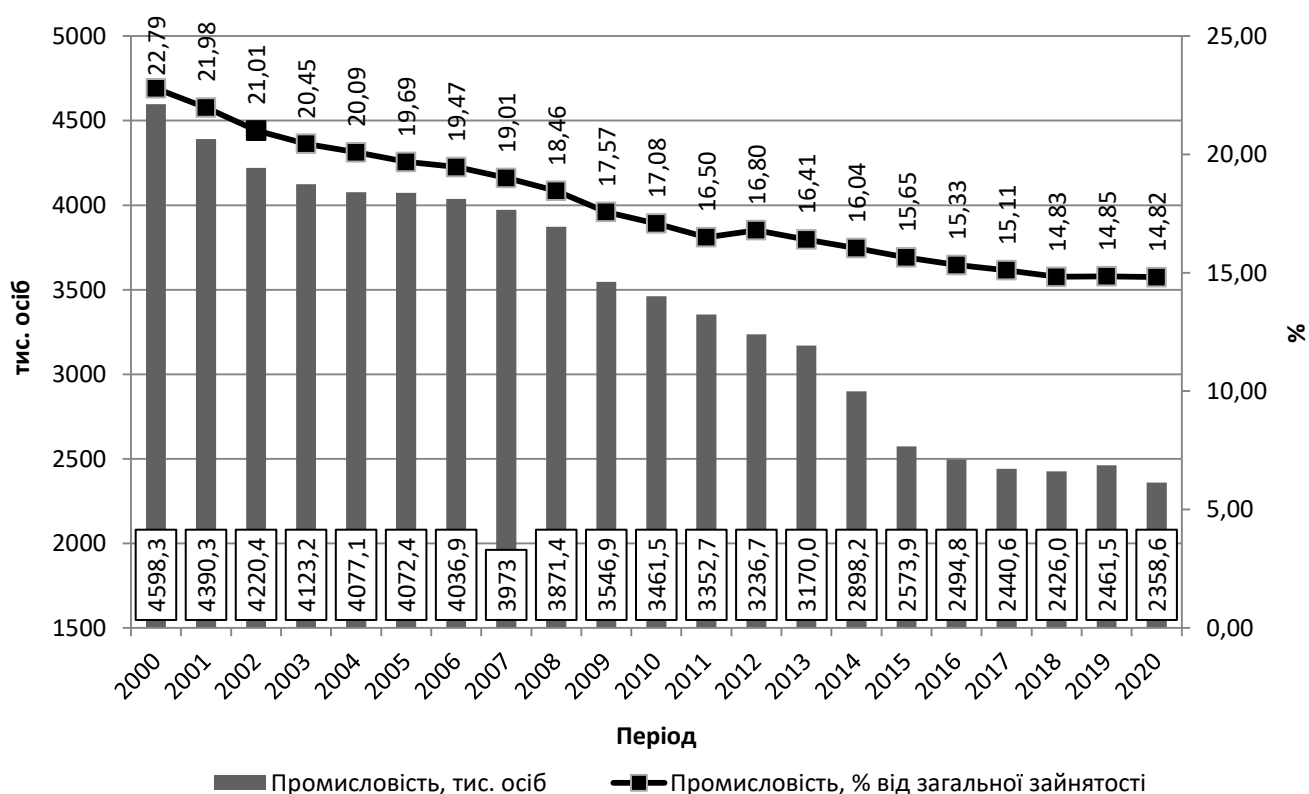
Рис. 2.4. Частка промисловості та переробної промисловості в Україні у 1987–2019 рр., % від ВВП

Джерело: розроблено автором на основі [271; 288]

На ринку праці в Україні також відбуваються властиві постіндустріальному суспільству та деіндустріалізації структурні зрушення. Так, якщо у 1960 році чисельність зайнятих у промисловому секторі та сфері послуг сягала майже однакових значень (32% і 27% відповідно [51, с. 87]), то у 2020 році частка зайнятих в сфері послуг перевищувала частку зайнятих в промисловості в 4 рази (58,2% проти 14,8%).

«Ці зміни відповідають загальній тенденції постіндустріального розвитку, однак не відображають її сутності. В розвинених країнах динамічне зростання зайнятості у сфері послуг відбулося за рахунок вивільнення робочої сили із аграрного сектора економіки при переході його на інтенсивні високотехнологічні методи виробництва. Зменшення частки зайнятості в промисловості є результатом технологічної модернізації галузі та суттєвого зростання продуктивності праці, оптимізації промислового виробництва» [2, с. 64].

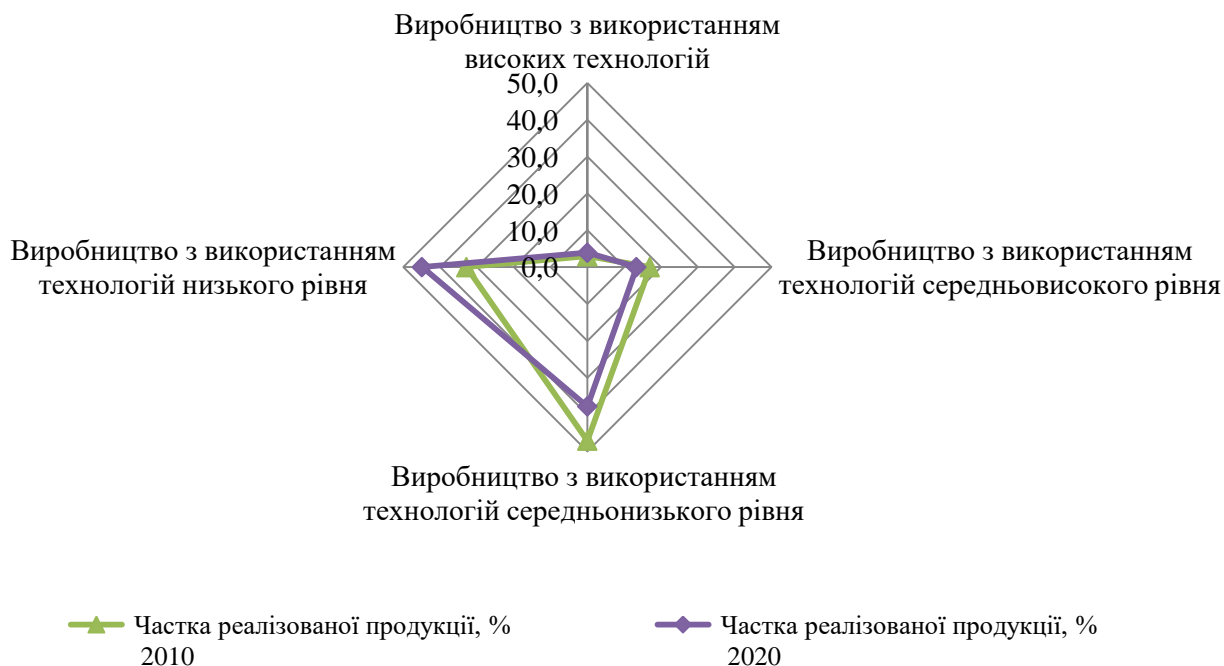
В свою чергу в Україні максимальна частка зайнятих у промисловості спостерігалася в 1991 році і становила близько 31,3% [243]. В період з 1991 по 2020 роки цей показник знизився більше, ніж в 2 рази до рекордно низьких 14,8% (рис. 2.5). При цьому, частка зайнятих в первинному секторі знизилась в період з 1960 по 2020 рік з 41% до 17%, однак в 2009 році даний показник почав навпаки зростати і з 2012 по 2020 роки взагалі перевищує частку зайнятих в промисловості (17,1% проти 14,8% у 2020 році), що є абсолютно протилежною тенденцією до світової постіндустріальної економіки і процесам позитивної деіндустріалізації.

Рис. 2.5. Зайнятість в промисловому секторі в Україні у 2000–2020 рр., тис. осіб, % від загальної зайнятості

Джерело: розроблено автором на основі [55–57]

Також українській економіці не є властивим перехід на високотехнологічне виробництво. Частка реалізованої продукції виробництва з використанням високих технологій є надзвичайно низька. Зростання високотехнологічного виробництва в період з 2010 по 2020 роки становило 32%, однак це всього 3% в 2010 році проти 3,9% в 2020 році в структурі реалізованої продукції (рис. 2.6).

Рис. 2.6. Структура реалізованої продукції за технологічними секторами виробництва, %

Джерело: розроблено автором на основі [153]

Серед показників виробництва з використанням високих та середньовисоких технологій в період з 2010 по 2020 роки щороку збільшується обсяг виробленої та реалізованої продукції, а також додана вартість за витратами виробництв (табл. 2.8). Однак ці показники занадто низькі для розбудови успішної національної економіки.

Також негативною є тенденція зменшення кількості підприємств, які застосовують високі технології: з 1307 в 2010 році до 1082 в 2020 році (в 2016 році їх кількість взагалі становила 916). Відповідно зменшується і зайнятість у високотехнологічному виробництві: з більш, ніж 124 тис осіб в 2010 році до 88,8 тис осіб в 2020 році.

Позитивним є зростання середньовисокотехнологічного виробництва: кількість підприємств зросла майже на 18% в 2020 році в порівнянні з 2010 роком, а обсяг реалізованої ними продукції зріс в 2,1 рази. Однак при цьому кількість зайнятих працівників у середньовисокотехнологічному виробництві знизилась за даний період на 32%, що є негативним явищем.

Показники діяльності промислового сектору з використанням технологій високого та середньо високого рівня у 2010–2020 роках

	Роки	Кількість підприємств, одиниць	Кількість зайнятих працівників, тис. осіб	Обсяг реалізованої продукції, млн.грн	Обсяг виробленої продукції, млн.грн	Додана вартість за витратами виробництва, млн.грн
Виробництво з використанням високих технологій	2010	1307	124,4	21264,1		
	2011	1297	129,1	29757,7		
	2012	1122	131,8	29900,9	37685,2	21415,8
	2013	1210	128,3	30992,9	40011,5	21470,1
	2014	1107	117,3	35699,4	42861,1	22407,3
	2015	1068	107,1	45200,8	51858,4	25688,6
	2016	916	103,4	49874,9	60529,1	32701,8
	2017	961	103,1	62284,4	68884,1	35526,0
	2018	1001	95,7	68439,6	73104,5	32028,2
	2019	1040	95,8	68948,1	75463,2	32464,7
2020	1082	88,8	73769,1	76263,8	36070,3	
Виробництво з використанням технологій середньо-високого рівня	2010	5120	475,9	121834,5		
	2011	5241	489,4	169996,0		
	2012	5038	516,5	184417,1	204729,5	55606,5
	2013	5680	495,5	152267,3	170204,6	52280,0
	2014	5019	414,0	131944,6	145080,7	53028,7
	2015	5151	370,1	160552,1	177855,7	62107,4
	2016	4895	356,2	171078,4	181968,4	56942,4
	2017	5337	358,8	203896,5	218817,4	71424,2
	2018	5647	360,6	256708,6	271681,2	87941,8
	2019	5931	346,8	263963,1	281811,8	104058,5
	2020	6063	323,0	250913,9	254111,3	98787,9

Джерело: розроблено автором на основі [153]

Якщо високотехнологічне виробництво та виробництво з використанням технологій середньовисокого рівня в структурі реалізованої продукції акумулюють разом 17,3%, то частка виробництва з використанням технологій середньонизького та низького рівня складає 37,8% та 44,9% відповідно станом на 2020 рік. Тобто в сукупності 82,7% від загального обсягу реалізованої продукції. Це надзвичайно негативна характеристика для нашої національної економіки і є одним із підтверджуючих аргументів у характеристиці «примітивізації» вітчизняного промислового сектору, яку часто застосовують українські науковці [12; 34; 150; 203] (рис. 2.6, табл. 2.9).

Показники діяльності промислового сектору з використанням технологій середньонизького та низького рівня у 2010–2020 роках

	Роки	Кількість підприємств, одиниць	Кількість зайнятих працівників, тис. осіб	Обсяг реалізованої продукції, млн.грн	Обсяг виробленої продукції, млн.грн	Додана вартість за витратами виробництв, млн.грн/
Виробництво з використанням технологій середньонизького рівня	2010	16038	690,7	337798,0		
	2011	15954	653,5	395839,5		
	2012	14327	634,2	366956,0	390043,3	58724,2
	2013	16334	595,5	337091,3	354765,2	59401,4
	2014	13739	516,5	367454,7	386219,2	88742,5
	2015	13744	470,5	445078,5	453854,5	89779,0
	2016	12468	441,4	521036,0	527818,6	105184,1
	2017	13485	432,9	683295,3	720448,6	161628,6
	2018	14036	434,7	810719,1	834453,8	180961,3
	2019	14799	422,5	722315,6	754285,8	149441,3
	2020	14877	409,5	711038,7	725677,4	187440,2
Виробництво з використанням технологій низького рівня	2010	18753	689,7	235504,1		
	2011	18221	692,1	273236,7		
	2012	16280	678,5	308222,6	331221,7	85463,4
	2013	18175	654,8	316220,2	310197,6	58422,4
	2014	16013	572,5	368636,7	373105,1	111677,0
	2015	16037	532,5	488381,8	484125,0	125914,4
	2016	14156	528,7	570739,7	567101,5	140241,1
	2017	15414	550,2	678028,0	712365,1	177424,1
	2018	16178	558,3	749538,9	772779,1	175840,8
	2019	17005	548,0	773100,5	794788,3	188695,1
	2020	17035	547,8	843653,6	868169,5	211713,2

Джерело: розроблено автором на основі [153]

В період з 2010 по 2020 роки частка виробництва з використанням технологій середньонизького рівня в структурі реалізованої продукції зменшилась на 19,8%, а з використанням технологій низького рівня – зросла на 36,6%. Тобто в Україні катастрофічно високий рівень виробництва з використанням технологій низького рівня і цей показник продовжує зростати, при цьому частка виробництва з використанням технологій середньовисокого та середньонизького рівня зменшується, а зростання високотехнологічного виробництва занадто мале.

На основі робіт Алли Ходжаян [203] та Ольги Пирог [150], які розглядали

відповідність соціально-економічного розвитку української економіки постіндустріальному типу розвитку суспільства та вимогам економічної безпеки національної економіки, можна проаналізувати сучасний рівень структурних перетворень української економіки (табл. 2.10).

Таблиця 2.10

Структурні перетворення в Україні

Відповідність критеріям економічної безпеки України				
Показники структурного розвитку	Порогові значення		Значення в Україні	Відповідний рівень безпеки
	Задовільні	Оптимальні		
Частка високотехнологічної продукції в загальному обсязі реалізованої промислової продукції, %	5–7	7–12	3,9% (2020 рік)	Незадовільний
Частка сировинного та низького ступеню переробки експорту, %	20–30	15–20	67,6 % (2021 рік) ¹	Критичний
Коефіцієнт покриття імпорту експортом	0,975–1,0	1,0–1,2	0,96 (2021 рік) ¹	Небезпечний
Валове нагромадження основного капіталу, % ВВП	23–25	25–30	13% (2020 рік)	Критичний
Частка імпорту в загальному обсязі споживчих товарів, %	17–19	15–17	44,2% (2017 рік)	Критичний
Частка видатків на НДДКР у ВВП, %	1,5–2,0	2,0–3,0	0,41% (2020 рік)	Критичний
Відповідність вимогам постіндустріальних економік (2020 рік)				
Вимога	Рекомендовані значення		Значення в Україні	
Галузева структура національної економіки	переробні галузі промисловості	20 %	10,1%	
	фінансова сфера	25 %	3,2%	
	сфера послуг	22 %	55,7%	
	інші галузі	33 %	31%	
Технологічна структура національної економіки	високотехнологічні виробництва	20 %	3,9%	
	середньотехнологічні виробництва	30 %	13,4%	
	середньонизькотехнологічні виробництва	20 %	37,8%	
	низькотехнологічні виробництва	30 %	44,9%	

Джерело: розроблено автором на основі [13; 17; 22; 150; 153–154; 159; 176; 193; 197; 203]

¹ Січень-вересень 2021 року

Аналіз відповідності економічного розвитку характеристикам постіндустріального суспільства підтверджує неможливість визначення української економіки як постіндустріальної, оскільки в соціально-економічному розвитку України є суттєві відмінності від характеристик постіндустріального розвитку. Зокрема, низький рівень фінансового сектору – майже в 10 разів менше зазначеної «норми». Суттєве переважання виробництва середньонизького і низького рівня та недостатній розвиток високотехнологічного виробництва.

Проведений аналіз показує, що рівень зовнішньоекономічної безпеки національної економіки в загальному є критичним. «Поточна структура вітчизняної економіки не здатна забезпечити стійкість до кризових викликів екзогенного й ендогенного характеру, відображає низьку конкурентоспроможність України у глобальному економічному середовищі та унеможливорює стаке і збалансоване зростання у довгостроковому періоді» [203, с. 79].

Без структурної модернізації та розробки і впровадження нової політики промислового розвитку в країні неможливе економічне зростання. Україні необхідно орієнтуватися на світові тенденції, брати курс на якісний розвиток економіки загалом та промислового сектора зокрема. Впровадження політики реіндустріалізації може дати «нове життя» українській економіці.

Економічне зростання в сучасному суспільстві не можливе без наукових досліджень і розробок, а також створення, залучення та впровадження інновацій. Однак на сьогодні розвиток НДР та інноваційної діяльності в країні є досить низьким. Зокрема це спровоковано низьким рівнем фінансування інноваційно-наукової діяльності – у 2020 році частка витрат на НДДКР у ВВП України становила 0,41% (табл. 2.11). Кількість працівників, задіяних у виконанні наукових досліджень і розробок в період з 2010 по 2020 роки зменшилась майже на 57%, кількість організації, які виконують наукові дослідження й розробки зменшилась в період з 1990 по 2015 роки більш, ніж на 27%, а питома вага обсягу виконаних наукових і науково-технічних робіт у ВВП знизилась в період з 1996 по 2015 роки майже вдвічі [79; 135; 139].

Витрати на виконання наукових досліджень і розробок у 2010–2020 роках ²

Рік	Витрати на виконання наукових досліджень і розробок (НДР) - усього, млн.грн	У тому числі на виконання						Частка витрат на виконання наукових досліджень і розробок у ВВП, %
		фундаментальних наукових досліджень		прикладних наукових досліджень		науково-технічних (експериментальних) розробок		
		млн.грн	у % до загального обсягу витрат на НДР	млн.грн	у % до загального обсягу витрат на НДР	млн.грн	у % до загального обсягу витрат на НДР	
2010	8107,1	2175,0	26,8	1589	19,6	4342,7	53,6	0,75
2011	8513,4	2200,8	25,9	1814	21,3	4498,7	52,8	0,65
2012	9419,9	2615,3	27,8	2023	21,5	4781,4	50,7	0,67
2013	10248,5	2698,2	26,3	2061	20,1	5488,9	53,6	0,70
2014	9487,5	2452,0	25,9	1883	19,8	5152,8	54,3	0,60
2015	11003,6	2460,2	22,4	1961	17,8	6582,8	59,8	0,55
2016	11530,7	2225,7	19,3	2561	22,2	6743,8	58,5	0,48
2017	13379,3	2924,5	21,9	3163	23,6	7291,6	54,5	0,45
2018	16773,7	3756,5	22,4	3568	21,3	9448,9	56,3	0,47
2019	17254,6	3740,4	21,7	3636	21,1	9878,5	57,2	0,43
2020	17022,4	4259,0	25,0	3971,4	23,3	8792,1	51,7	0,41

Джерело: [22]

Фінансування інноваційної діяльності промислових підприємств в Україні здійснюється в основному за власні кошти підприємств (табл. 2.12). В 2020 році інноваційна діяльність промислових підприємств більш ніж на 85 % забезпечувалася власними коштами. За рахунок коштів з державного бюджету в 2020 році було профінансовано інноваційну діяльність промислових підприємств на суму 279,5 млн. грн. (1,9 % від загального обсягу витрат на інновації). Частка кількості промислових підприємств, що впроваджували інновації (продукцію та/або технологічні процеси), в загальній кількості промислових підприємств в 2020 році становила 14,9%. Кількість упроваджених у виробництво видів інноваційної продукції за рік в період з 2000 по 2020 роки зменшилась на 73,5%, а частка обсягу реалізованої ними інноваційної продукції (товарів, послуг) у загальному обсязі реалізованої продукції (товарів, послуг) промислових підприємств при цьому зменшилась з 2000 по 2020 роки майже в 5 разів [27].

² Дані за 2010-2015 роки перераховано без урахування витрат на виконання науково-технічних послуг. Дані за 2014-2020 роки наведені без урахування тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим, м.Севастополя та частини тимчасово окупованих територій у Донецькій та Луганській областях.

**Джерела фінансування інноваційної діяльності
промислових підприємств у 2000–2020 роках**

Рік	Витрати на інновації, млн.грн	У тому числі за рахунок							
		власних коштів підприємств		коштів державного бюджету		коштів інвесторів-нерезидентів		коштів інших джерел	
		млн. грн	у % до загального обсягу витрат на інновації	млн. грн.	у % до загального обсягу витрат на інновації	млн. грн.	у % до загального обсягу витрат на інновації	млн. грн	у % до загального обсягу витрат на інновації
2000	1757,1	1399,3	79,6	7,7	0,4	133,1	7,6	217,0	12,3
2001	1971,4	1654,0	83,9	55,8	2,8	58,5	3,0	203,1	10,3
2002	3013,8	2141,8	71,1	45,5	1,5	264,1	8,8	562,4	18,7
2003	3059,8	2148,4	70,2	93,0	3,0	130,0	4,2	688,4	22,5
2004	4534,6	3501,5	77,2	63,4	1,4	112,4	2,5	857,3	18,9
2005	5751,6	5045,4	87,7	28,1	0,5	157,9	2,7	520,2	9,0
2006	6160,0	5211,4	84,6	114,4	1,9	176,2	2,9	658,0	10,7
2007	10821,0	7969,7	73,7	144,8	1,3	321,8	3,0	2384,7	22,0
2008	11994,2	7264,0	60,6	336,9	2,8	115,4	1,0	4277,9	35,7
2009	7949,9	5169,4	65,0	127,0	1,6	1512,9	19,0	1140,6	14,3
2010	8045,5	4775,2	59,4	87,0	1,1	2411,4	30,0	771,9	9,6
2011	14333,9	7585,6	52,9	149,2	1,0	56,9	0,4	6542,2	45,6
2012	11480,6	7335,9	63,9	224,3	2,0	994,8	8,7	2925,6	25,5
2013	9562,6	6973,4	72,9	24,7	0,3	1253,2	13,1	1311,3	13,7
2014	7695,9	6540,3	85,0	344,1	4,5	138,7	1,8	672,8	8,7
2015	13813,7	13427,0	97,2	55,1	0,4	58,6	0,4	273,0	2,0
2016	23229,5	22036,0	94,9	179,0	0,8	23,4	0,1	991,1	4,3
2017	9117,5	7704,1	84,5	227,3	2,5	107,8	1,2	1078,3	11,8
2018	12180,1	10742,0	88,2	639,1	5,2	107,0	0,9	692,0	5,7
2019	14220,9	12474,9	87,7	556,5	3,9	42,5	0,3	1147,0	8,1
2020	14406,7	12297,7	85,4	279,5	1,9	125,3	0,9	1704,2	11,8

Джерело: [39]

Негативні тенденції розвитку промислового сектору в Україні також підтвердило анкетне опитування на тему: «Проблеми та перспективи розвитку промислового сектору України» проведене серед представників підприємств та науково-педагогічних працівників України в межах проекту «Синергія знань, досвіду та креативності заради майбутнього» Міністерства розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України (зараз Міністерство економіки). Інформація про опитування та основні результати наведено в Додатку М.

За результатами проведеного опитування до *найбільш значимих чинників, які призвели до зниження частки промисловості у ВВП України (так званої*

деіндустріалізації) експертами було віднесено такі (Рис.2.7): фізична та моральна зношеність основних засобів в промисловості – 111 б. (86,7 %); несприятливий інвестиційний клімат – 92 б. (71,9 б.); висока вартість кредитних ресурсів –79 б. (61,7%); недостатній рівень витрат на наукові дослідження та розробки – 68 б. (53,1%); загострення конкурентної боротьби з іноземними виробниками – 58 б. (45,3%).

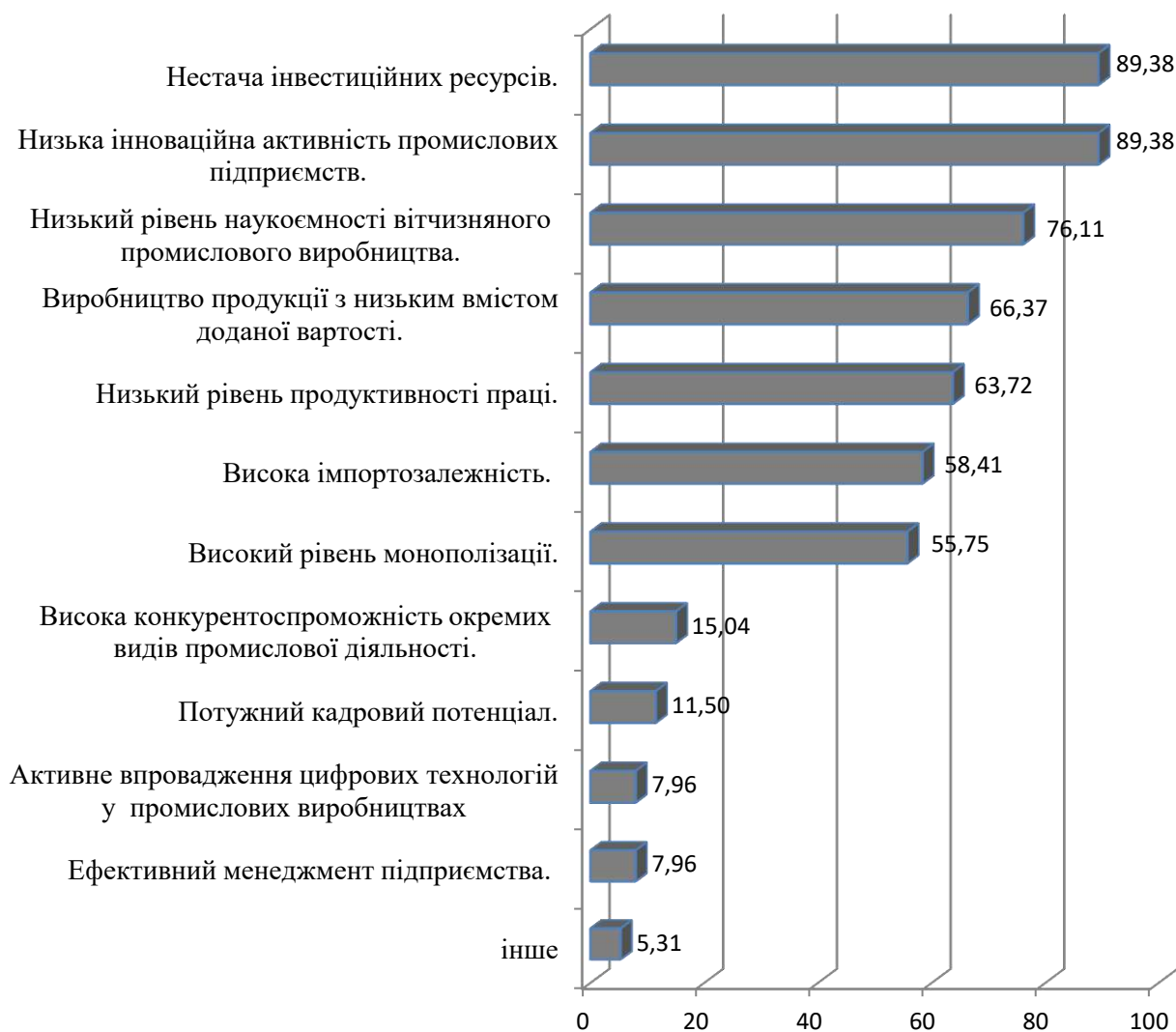

Рис. 2.7. Причини зниження вкладу промислового виробництва у ВВП України (так званої деіндустріалізації), %

Джерело: розроблено автором у складі групи дослідників в межах проекту [34]

Оцінюючи сучасний стан розвитку промислового сектору економіки України, представники підприємств та науково-педагогічні працівники України зазначили, що до найбільш значимих характеристик, які притаманні сучасному стану належать (рис. 2.8): нестача інвестиційних ресурсів – 101 б. (89,38% опитаних); низька інноваційна активність промислових підприємств – 101 б.

(89,38%); низький рівень наукоємності вітчизняного промислового виробництва – 86 б. (86,11); виробництво продукції з низьким вмістом доданої вартості – 75 б. (66,73 %); низький рівень продуктивності праці – 72 б. (63,72%).

Рис. 2.8. Характеристики сучасного стану промислового сектору економіки України, %

Джерело: розроблено автором у складі групи дослідників в межах проекту [34]

Щоб повноцінно проаналізувати соціально-економічні передумови реалізації державної макроекономічної політики реіндустріалізації в Україні, варто оцінити основні драйвери розвитку виробництва, тобто ключові фактори, які дають можливість національній економіці капіталізувати вигоди від нових технологій та можливостей виробництва у майбутньому. Авторами дослідження щодо готовності промисловості до Індустрії 4.0 («Readiness for the Future of

Production Report 2018 of The World Economic Forum») [299] було визначено шість основних драйверів: технології та інновації, людський капітал, глобальна торгівля та інвестиції, інституційні рамки, сталі ресурси та середовище попиту. Кожен з них має відповідні категорії, підкатегорії та показники, що вимірюють ключові поняття (табл. 2.13).

Таблиця 2.13

Драйвери розвитку виробництва

№	Драйвери	Категорії	Підкатегорії
1.	<i>Технології та інновації</i>	<i>Технологічна платформа</i>	Наявність ІКТ Використання ІКТ Цифрова безпека та конфіденційність даних
		<i>Здатність до інновацій</i>	Промислова діяльність Інтенсивність досліджень Доступне фінансування
2.	<i>Людський капітал</i>	<i>Сучасна робоча сила</i>	Робоча сила
		<i>Майбутня робоча сила</i>	Міграція Результати освіти Спритність та адаптованість
3.	<i>Глобальна торгівля та інвестиції</i>	<i>Торгівля</i>	Відкритість торгівлі Спрощення процедур торгівлі та доступу до ринків
		<i>Інвестиції</i>	Інвестиції та фінансування
		<i>Інфраструктура</i>	Транспорт та електроенергія
4.	<i>Інституційні рамки</i>	<i>Державна політика</i>	Ефективність і дієвість Верховенство права
5.	<i>Сталі ресурси</i>	<i>Функціонування природних систем</i>	Енергія і викиди Вода
6.	<i>Середовище попиту</i>	<i>Попит</i>	Розмір ринку
		<i>Споживча база</i>	Вимогливість (обізнаність) споживача

Джерело: розроблено автором на основі [299, с. 6–7]

Країни, які мають високі показники за основними драйверами виробництва, вважаються більш «готовими» до Індустрії 4.0, оскільки поєднання цих факторів дозволяє застосовувати та розповсюджувати технології, які можуть пришвидшити трансформацію виробничих систем. Згідно з дослідженням, Україна належить до

країн з найнижчим рівнем готовності до переходу на передові виробництва. Серед 100 досліджуваних країн світу Україна займала 74 позицію з оцінкою 3,51 (максимальне значення 8,16 – США, мінімальне 3,24 – Камерун) (табл. 2.14).

Таблиця 2.14

**Рівень готовності промисловості України до Індустрії 4.0
за рейтингом Світового економічного форуму**

Показник	Рейтинг	Оцінка
Розвиток технологій та інновацій	74	3,51
Роль прямих іноземних інвестицій у передачі технологій	95	3,5
Розвиток промислових кластерів	87	3,1
Упровадження бізнесом нових технологій	71	4,3
Рівень витрат на дослідження та розробки у ВВП, %	50	0,7
Держзакупівлі передової технологічної продукції	72	3,0
Інвестиції компаній у технології, що розвиваються	60	3,5
Взаємодія між стейкхолдерами	47	3,7
Число абонентів мобільного зв'язку на 100 осіб	32	132,6
Людський капітал	34	5,79
Здатність залучати та утримувати таланти	90	2,4
Підвищення кваліфікації на робочих місцях	65	4,0
Якість професійної освіти	43	4,3
Наявність вчених та інженерів	24	4,7
Якість викладання природничо-наукових дисциплін	24	4,8
Розвиток навичок роботи з цифровими пристроями у населення	32	4,7
Якість університетів	38	6,0
Глобальна торгівля та інвестиції	59	5,11
Якість логістичних послуг	71	2,8
Обсяг експорту та імпорту по відношенню до ВВП, %	29	104,8
Обсяг кредитування приватного сектора по відношенню до ВВП, %	64	47,3
Розвиток енергетичної інфраструктури	51	82,3
Розвиток транспортної інфраструктури	74	38,2
Обсяг прямих іноземних інвестицій, млн дол. США	46	3921,4
Інституційні рамки	94	3,38
Рівень корупції	89	29,0
Ефективність державного регулювання	99	52,8
Орієнтація державної політики на довгострокову перспективу	91	2,7
Верховенство права	90	-0,8
Сталі ресурси	88	4,59
Рівень викидів CO2 на одиницю ВВП, Мт/млрд дол. США	99	1,8
Рівень інтенсивності забруднення водойм на одиницю ВВП, Мт/млрд дол. США	87	0,2
Частка атомної та альтернативної енергетики в енергетичному балансі, %	50	0,2
Очищення стічних вод	58	7,33
Середовище попиту	58	4,53
Число оцінюваних споживачами чинників при ухваленні рішення про покупку	78	3,1
Обсяг ринку	45	54,5

Джерело: [299, с. 240–241]

За даними Світового економічного форуму в Україні інституційне середовище є основним стримуючим фактором економічного розвитку. Національній економіці притаманний низький рівень розвитку промислових кластерів, іноземні інвестиції не направлені у передачу технологій, соціально-економічний розвиток не направлений на збереження екосистеми. Однак, в Україні досить високі показники людського капіталу: високий рівень освіти та викладання, кваліфікації. Проте країна не може «утримати» кваліфіковане та талановите населення.

Українській економіці необхідні створення високотехнологічної, диверсифікованої та високопродуктивної переробної промисловості, яка стала б основою структурної трансформації всієї економіки України за сприянням державної економічної політики. Спосіб побудови конкурентоспроможної економіки країни, шляхом концентрації уваги на розвитку її переробної промисловості Володимир Власюк визначає як новітній індустріальний розвиток України [25, с. 168].

Експерти Аналітичного центру платформи «Industry4Ukraine» визначають сім основних напрямів державної політики стратегічного розвитку України на шляху до реіндустріалізації [74, с. 52]:

1. Орієнтація на переробну промисловість та високотехнологічні галузі;
2. Розвиток національних ланцюгів доданої вартості пріоритетних секторів та галузей;
3. Збільшення несировинного експорту та інтеграція в глобальні мережі ланцюгів доданої вартості;
4. Прискорене модернізування і оновлення виробничих фондів;
5. Розвиток інфраструктури;
6. Цифровізація та інноваційні програми розвитку;
7. Розвиток людського капіталу в промисловому секторі.

Важливим у визначенні можливостей впровадження концепції реіндустріалізації в Україні є оцінка інноваційного та інвестиційного потенціалів країни. Оскільки основою реіндустріалізації є інноваційна модернізація

економіки, а однією основних проблем соціально-економічного розвитку країни є брак інвестиційних ресурсів. Аналіз інноваційного та інвестиційного потенціалів реіндустріалізації національної економіки проведено в наступному розділі.

Отже, в останні роки в українській економіці спостерігаються посилення процесів деіндустріалізації, зростає частка сфери послуг та зменшується частка промислового сектору. За період з 2000 по 2020 роки частка первинного сектору зменшилась на 33,6%, вторинного – на 34,2%, а третинного зросла на 40,1%. Так само зростає і частка зайнятих в сфері послуг. При цьому частка зайнятих у промисловості в період з 1991 по 2020 роки знизилася більше, ніж в 2 рази до рекордно низьких 14,8%. Частка зайнятих в первинному секторі з 2012 року перевищує частку зайнятих в промисловості, що є абсолютно протилежною тенденцією до світової постіндустріальної економіки і процесам зрілої позитивної деіндустріалізації. В структурі реалізованої продукції абсолютну більшість займає виробництво з використанням технологій середньонизького та низького рівня, частка високотехнологічного виробництва складає всього 3,9%. На сьогодні рівень зовнішньоекономічної безпеки національної економіки в загальному є критичним за всіма показниками. Науково-дослідна та інноваційна діяльності не є достатньо розвиненими в Україні, зокрема через низький рівень фінансування. До основних чинників деіндустріалізації можна віднести: фізичну та моральну зношеність основних засобів в промисловості, несприятливий інвестиційний клімат; високу вартість кредитних ресурсів; недостатній рівень витрат на наукові дослідження та розробки; загострення конкурентної боротьби з іноземними виробниками. Україна не готова до впровадження Індустрії 4.0. Основним стримуючим фактором індустріального економічного розвитку є інституційне середовище в країні. Українській економіці необхідні створення високотехнологічної, диверсифікованої та високопродуктивної переробної промисловості, впровадження інновацій та розвиток наукових розробок які стали б основою структурної трансформації всієї економіки України за сприянням державної економічної політики.

2. 3. Основні чинники реіндустріалізації економіки України

Сучасна українська економіка не може повноцінно справлятися з основними завданнями суспільного розвитку: вона не достатньо конкурентоспроможною, досить вразлива до глобальних впливів і негативних процесів, обсяг виробництва конкурентної високотехнологічної продукції занадто малий, низький рівень розвитку промислового сектору, а особливо переробної промисловості, яка є загальновизнаним драйвером економічного зростання. В той час, коли розвинені країни активно впроваджують реіндустріалізаційну концепцію розвитку, в Україні частка переробної промисловості у ВВП щороку зменшується.

Україні потрібна реіндустріалізація економіки, основана на новій інноваційно-технологічній базі, модернізації активів і розширенні їх експортних можливостей, що дасть можливість національній економіці перейти до стійкого економічного зростання.

Завдяки тісним міжгалузевим зв'язкам, розвинена переробна промисловість являється однією з основних ланок забезпечення створення доданої вартості в країні, підвищення конкурентоздатності національної економіки та підвищення рівня доходів суспільства. В Україні є всі необхідні передумови для побудови сучасної переробної промисловості і за рахунок цього структурної модернізації економіки загалом. Це можливість створити стійку економічну систему, яка була б здатна забезпечити прискорене соціально-економічне зростання та подолання основних соціальних проблем, зокрема бідності та безробіття. Курс на реіндустріалізацію може дати шанс національній економіці стати виробником високотехнологічної продукції та досягнути рівня розвинених країн [25].

Як було зазначено в першому розділі, на процеси реіндустріальної трансформації економіки можуть впливати різні чинники. До формальних можна віднести такі основні групи чинників:

1. Економічні чинники;

2. Політико-правові чинники;
3. Освітньо-наукові чинники;
4. Інноваційні чинники;
5. Соціокультурні чинники тощо.

Для оцінки основних чинників реіндустріалізації на прикладі України, доцільно проаналізувати взаємозв'язок показників кожної групи факторів та основних показників, що оцінюють рівень реіндустріалізації в країні.

Для визначення взаємозв'язку буде застосовано програмне забезпечення Gretl для проведення регресійного аналізу та побудови економетричних моделей взаємозв'язку між показниками кожної групи чинників та показниками реіндустріалізації.

До основних показників, які відображають процеси реіндустріального розвитку і будуть використані при моделюванні належать:

1. Валова додана вартість переробної промисловості (дол. США – Y_1 ; млн. грн. – Y_2);
2. Валова додана вартість середньо- та високотехнологічного виробництва, дол.США (Y_3);
3. Обсяг реалізованої продукції з використанням високих технологій і технологій середньовисокого рівня, млн. грн. – Y_4 .

1. Економічні чинники вважаються основоположною силою реіндустріалізаційних процесів. Вони впливають на результат соціально-економічної діяльності країни. До основних економічних показників, які буде використано при економетричному моделюванні, належать показники, що стосуються діяльності підприємств; капітальних інвестицій; основних засобів; цін на ресурси; зовнішньої торгівлі; інвестиційної зовнішньоекономічної діяльності тощо.

Масив даних для побудови економетричних моделей взаємозв'язку між економічними показниками та показниками реіндустріалізації наведено в Додатку Н, таблиці Н.1.

Оскільки програмне забезпечення Gretl не дозволяє проведення

моделювання у випадку, коли кількість змінних перевищує кількість періодів, моделювання буде проведено поетапно з різними групами показників в межах однієї групи чинників. В зв'язку з тим, що статистичні дані за окремими показниками доступні за різні часові діапазони, в процесі побудови моделей використовувалась різна кількість періодів.

Спочатку було проведено регресійний аналіз та побудовані економетричні моделі взаємозв'язку між показниками діяльності підприємств, капітальних інвестицій, основних засобів та цін на ресурси та показниками реіндустріалізації.

У процесі моделювання, де залежною змінною виступала валова додана вартість переробної промисловості, змінні x_1 – x_3 , x_5 – x_{18} , x_{20} – x_{22} були видалені у зв'язку з їхньою не значимістю. Кінцева модель представлена в таблиці 2.15.

Таблиця 2.15

Модель 1: МНК, використані спостереження 2013–2020 (T = 8).

Залежна змінна: l_{y1}

	<i>Coefficient</i>	<i>Std. Error</i>	<i>t-ratio</i>	<i>p-value</i>	
Const	13.4926	1.24469	10.84	0.0001	***
l_{x4}	0.529124	0.0650077	8.139	0.0005	***
l_{x19}	-0.294393	0.0268398	-10.97	0.0001	***
Mean dependent var	23.41440		S.D. dependent var	0.211068	
Sum squared resid	0.012381		S.E. of regression	0.049761	
R-squared	0.960299		Adjusted R-squared	0.944418	
F(2, 5)	60.47007		P-value(F)	0.000314	
Log-likelihood	14.53269		Akaike criterion	-23.06539	
Schwarz criterion	-22.82706		Hannan-Quinn	-24.67279	
Rho	-0.154236		Durbin-Watson	2.200985	

Джерело: розроблено автором за допомогою програмного забезпечення Gretl

Дана модель пройшла всі необхідні тести (Додаток Н, табл. Н.2) і може використовуватися для аналізу. Вона є адекватною, всі змінні є значимими ($>0,05$) та не мультиколінеарними, R-squared – 0,96, що свідчить про високий рівень лінійного зв'язку між аналізованими показниками. В моделі відсутня гетероскедастичність та автокореляція.

У результаті проведеного економетричного аналізу було отримано таку модель:

$$l_y1 = 13.5 + 0.529 * l_x4 - 0.294 * l_x19$$

Отже, за результатами проведеного економетричного аналізу, було виявлено, що:

- Збільшення обсягу капітальних інвестицій підприємств на 1% призводить до збільшення валової доданої вартості переробної промисловості на 0,53%;
- Збільшення вартості природного газу грн за 1м³ на 1% призводить до зменшення валової доданої вартості переробної промисловості на 0,29%.

У процесі моделювання, де залежною змінною виступав обсяг реалізованої продукції з використанням високих технологій і технологій середньовисокого рівня, змінні x1–x6, x8–x18, x20–x22 були видалені у зв'язку з їхньою незначимістю. Кінцева модель представлена в таблиці 2.16.

Таблиця 2.16

Модель 2: МНК, використані спостереження 2013–2020 (T = 8).

Залежна змінна: l_y4

	<i>Coefficient</i>	<i>Std. Error</i>	<i>t-ratio</i>	<i>p-value</i>	
const	-26.4570	7.34055	-3.604	0.0155	**
l_x7	1.77366	0.337500	5.255	0.0033	***
l_x19	-0.234290	0.0899287	-2.605	0.0479	**
Mean dependent var	12.40568		S.D. dependent var	0.274676	
Sum squared resid	0.040479		S.E. of regression	0.089977	
R-squared	0.923353		Adjusted R-squared	0.892695	
F(2, 5)	30.11722		P-value(F)	0.001626	
Log-likelihood	9.794118		Akaike criterion	-13.58824	
Schwarz criterion	-13.34991		Hannan-Quinn	-15.19564	
rho	0.203314		Durbin-Watson	1.517720	

Джерело: розроблено автором за допомогою програмного забезпечення Gretl

Дана модель пройшла всі необхідні тести (Додаток Н, табл. Н.3) і може використовуватися для аналізу. Вона є адекватною, всі змінні є значимими (>0,05) та не мультиколінеарними, R-squared – 0,92, що свідчить про високий рівень лінійного зв'язку між аналізованими показниками. В моделі відсутня гетероскедастичність та автокореляція.

У результаті проведеного економетричного аналізу було отримано таку

модель:

$$l_{y4} = -26.5 + 1.77 \cdot l_{x7} - 0.234 \cdot l_{x19}$$

Отже, за результатами проведеного економетричного аналізу, було виявлено, що:

- Збільшення обсягу необоротних активів підприємств на 1% призводить до збільшення обсягу реалізованої продукції з використанням високих технологій і технологій середньовисокого рівня на 1,77%;

- Збільшення вартості природного газу грн за 1м³ на 1% призводить до зменшення обсягу реалізованої продукції з використанням високих технологій і технологій середньовисокого рівня на 0,23%.

Далі було проведено регресійний аналіз та побудовані економетричні моделі взаємозв'язку між показниками зовнішньоекономічної діяльності та показниками реіндустріалізації.

У процесі моделювання, де залежною змінною виступала валова додана вартість переробної промисловості, змінні x23–x26 та x28. були видалені у зв'язку з їхньою незначимістю. Кінцева модель представлена в таблиці 2.17.

Таблиця 2.17

Модель 3: МНК, використані спостереження 2010–2020 (T = 11).

Залежна змінна: l_{y1}

	<i>Coefficient</i>	<i>Std. Error</i>	<i>t-ratio</i>	<i>p-value</i>	
Const	9.04153	1.71107	5.284	0.0007	***
l_{x27}	0.390140	0.104063	3.749	0.0056	***
l_{x29}	1.13664	0.100884	11.27	<0.0001	***
Mean dependent var	23.49278		S.D. dependent var	0.225942	
Sum squared resid	0.029653		S.E. of regression	0.060882	
R-squared	0.941914		Adjusted R-squared	0.927393	
F(2, 8)	64.86353		P-value(F)	0.000011	
Log-likelihood	16.93023		Akaike criterion	-27.86045	
Schwarz criterion	-26.66677		Hannan-Quinn	-28.61291	
Rho	-0.564257		Durbin-Watson	3.033913	

Джерело: розроблено автором за допомогою програмного забезпечення Gretl

Дана модель пройшла всі необхідні тести (Додаток Н, табл. Н.4) і може

використовуватися для аналізу. Вона є адекватною, всі змінні є значимими ($>0,05$) та не мультиколінеарними, R-squared – 0,94, що свідчить про високий рівень лінійного зв'язку між аналізованими показниками. В моделі відсутня гетероскедастичність та автокореляція.

У результаті проведеного економетричного аналізу було отримано таку модель:

$$l\_y1 = 9.04 + 0.390 * l\_x27 + 1.14 * l\_x29$$

Отже, за результатами проведеного економетричного аналізу, було виявлено, що:

- Збільшення обсягу портфельних інвестицій в Україну на 1% призводить до збільшення валової доданої вартості переробної промисловості на 0,39%;
- Збільшення обсягу прямих інвестицій в переробну промисловість в Україну (інструменти участі в капіталі) на 1% призводить до збільшення валової доданої вартості переробної промисловості на 1,14%.

У процесі моделювання, де залежною змінною виступала валова додана вартість середньо- та високотехнологічного виробництва, змінні x23, x24, x26–x28 були видалені у зв'язку з їхньою не значимістю. Кінцева модель представлена в таблиці 2.18.

Таблиця 2.18

Модель 4: МНК, використані спостереження 2010–2020 (T = 11).

Залежна змінна: l_y3

	<i>Coefficient</i>	<i>Std. Error</i>	<i>t-ratio</i>	<i>p-value</i>	
const	-10.2203	5.04711	-2.025	0.0775	*
l_x25	2.30039	0.539036	4.268	0.0027	***
l_x29	0.530323	0.226267	2.344	0.0471	**
Mean dependent var	22.35601		S.D. dependent var	0.317524	
Sum squared resid	0.074858		S.E. of regression	0.096733	
R-squared	0.925751		Adjusted R-squared	0.907189	
F(2, 8)	49.87307		P-value(F)	0.000030	
Log-likelihood	11.83696		Akaike criterion	-17.67391	
Schwarz criterion	-16.48023		Hannan-Quinn	-18.42636	
rho	-0.451840		Durbin-Watson	2.118190	

Джерело: розроблено автором за допомогою програмного забезпечення Gretl

Дана модель пройшла всі необхідні тести (Додаток Н, табл. Н.5) і може використовуватися для аналізу. Вона є адекватною, всі змінні є значимими ($>0,05$) та не мультиколінеарними, R-squared – 0,93, що свідчить про високий рівень лінійного зв'язку між аналізованими показниками. В моделі відсутня гетероскедастичність та автокореляція.

У результаті проведеного економетричного аналізу було отримано таку модель:

$$l_{y3} = -10.2 + 2.30 * l_{x25} + 0.530 * l_{x29}$$

Отже, за результатами проведеного економетричного аналізу, було виявлено, що:

- Збільшення обсягу іноземних інвестицій в Україну на 1% призводить до збільшення валової доданої вартості середньо- та високотехнологічного виробництва на 2,3%;

- Збільшення обсягу прямих інвестицій в переробну промисловість в Україну (інструменти участі в капіталі) на 1% призводить до збільшення валової доданої вартості середньо- та високотехнологічного виробництва на 0,53%.

2. *Політико-правові чинники* є важливою складовою соціально-економічного розвитку в умовах реіндустріалізації. Законодавчі нормативно-правові акти уряду, рівень верховенства права, захисту прав власності та інтелектуальної власності, судова незалежність, складність процедур реєстрації власності, рівень демократії в країні – всі ці показники можуть як уповільнювати, так і підтримувати процеси реіндустріальної модернізації національної економіки.

Масив даних для побудови економетричних моделей взаємозв'язку між політико-правовими показниками та показниками реіндустріалізації наведено в Додатку Н, табл. Н.6.

У процесі моделювання, де залежною змінною виступала валова додана вартість переробної промисловості, змінні x_3 – x_9 та x_{11} були видалені у зв'язку з їхньою незначимістю. Кінцева модель представлена в таблиці 2.19.

Модель 5: МНК, використані спостереження 2010–2020 (T = 11).Залежна змінна: l_{y1}

	<i>Coefficient</i>	<i>Std. Error</i>	<i>t-ratio</i>	<i>p-value</i>	
const	32.7980	2.66766	12.29	<0.0001	***
l_{x1}	0.533714	0.189689	2.814	0.0306	**
l_{x2}	8.07790	1.39971	5.771	0.0012	***
l_{x10}	5.21372	1.25122	-4.167	0.0059	***
l_{x12}	-0.197296	0.0482009	4.093	0.0064	***
Mean dependent var	23.49278		S.D. dependent var	0.225942	
Sum squared resid	0.038351		S.E. of regression	0.079949	
R-squared	0.924875		Adjusted R-squared	0.874791	
F(4, 6)	18.46664		P-value(F)	0.001600	
Log-likelihood	15.51544		Akaike criterion	-21.03087	
Schwarz criterion	-19.04140		Hannan-Quinn	-22.28496	
rho	0.063988		Durbin-Watson	1.743210	

Джерело: розроблено автором за допомогою програмного забезпечення Gretl

Дана модель пройшла всі необхідні тести (Додаток Н, табл. Н.7) і може використовуватися для аналізу. Вона є адекватною, всі змінні є значимими ($>0,05$) та не мультиколінеарними, R-squared – 0,93, що свідчить про високий рівень лінійного зв'язку між аналізованими показниками. В моделі відсутня гетероскедастичність та автокореляція.

У результаті проведеного економетричного аналізу було отримано таку модель:

$$l_{y1} = 32.8 + 0.534 \cdot l_{x1} + 8.08 \cdot l_{x2} + 5.21 \cdot l_{x10} - 0.197 \cdot l_{x12}$$

Отже, за результатами проведеного економетричного аналізу, було виявлено, що:

- Збільшення кількості прийнятих законодавчих актів за рік на 1% призводить до збільшення валової доданої вартості переробної промисловості на 0,53%;
- Збільшення рівня верховенства права на 1% призводить до збільшення валової доданої вартості переробної промисловості на 8,08%;
- Збільшення рівня демократії на 1% призводить до збільшення валової

доданої вартості переробної промисловості на 5,21%;

- Збільшення кількості днів необхідних для реєстрації власності на 1% призводить до зменшення валової доданої вартості переробної промисловості на 0,2%.

У процесі моделювання, де залежною змінною виступав обсяг реалізованої продукції з використанням високих технологій і технологій середньовисокого рівня, змінні x_1 – x_3 , x_5 – x_7 , x_9 – x_{12} були видалені у зв'язку з їхньою незначимістю. Кінцева модель представлена в таблиці 2.20.

Таблиця 2.20

Модель 6: МНК, використані спостереження 2010–2020 (T = 11).

Залежна змінна: l_{y4}

	<i>Coefficient</i>	<i>Std. Error</i>	<i>t-ratio</i>	<i>p-value</i>	
Const	9.96085	0.285610	34.88	<0.0001	***
l_{x4}	1.45879	0.404608	3.605	0.0069	***
l_{x8}	0.929816	0.338008	2.751	0.0250	**
Mean dependent var	12.32698		S.D. dependent var	0.283361	
Sum squared resid	0.068772		S.E. of regression	0.092717	
R-squared	0.914350		Adjusted R-squared	0.892937	
F(2, 8)	42.70162		P-value(F)	0.000054	
Log-likelihood	12.30341		Akaike criterion	-18.60681	
Schwarz criterion	-17.41313		Hannan-Quinn	-19.35927	
Rho	-0.470261		Durbin-Watson	2.507569	

Джерело: розроблено автором за допомогою програмного забезпечення Gretl

Дана модель пройшла всі необхідні тести (Додаток Н, табл. Н.8) і може використовуватися для аналізу. Вона є адекватною, всі змінні є значимими ($>0,05$) та не мультиколінеарними, R-squared – 0,91, що свідчить про високий рівень лінійного зв'язку між аналізованими показниками. В моделі відсутня гетероскедастичність та автокореляція.

У результаті проведеного економетричного аналізу було отримано таку модель:

$$l_{y4} = 9.96 + 1.46 * l_{x4} + 0.930 * l_{x8}$$

Отже, за результатами проведеного економетричного аналізу, було

виявлено, що:

- Збільшення рівня захисту прав власності на 1% призводить до збільшення обсягу реалізованої продукції з використанням високих технологій і технологій середньовисокого рівня на 1,46%;

- Збільшення рівня судової незалежності на 1% призводить до збільшення обсягу реалізованої продукції з використанням високих технологій і технологій середньовисокого рівня на 0,93%.

3. *Освітньо-наукові чинники* визначають рівень розвитку освітньої та наукової галузей в країні, включають показники розвитку закладів освіти та наукових досліджень та розробок.

Масив даних для побудови економетричних моделей взаємозв'язку між освітньо-науковими показниками та показниками реіндустріалізації наведено в Додатку Н, табл. Н.9.

Спочатку було проведено регресійний аналіз та побудовані економетричні моделі взаємозв'язку між першими десятима показниками освітньо-наукових чинників, які характеризують діяльність закладів вищої освіти та професійної (професійно-технічної) освіти.

У процесі моделювання, де залежною змінною виступала валова додана вартість переробної промисловості, змінні x_3 – x_6 , x_8 – x_{10} були видалені у зв'язку з їхньою не значимістю.

Кінцева модель представлена в таблиці 2.21.

Дана модель пройшла всі необхідні тести (Додаток Н, табл. Н.10) і може використовуватися для аналізу. Вона є адекватною, всі змінні є значимими ($>0,05$) та не мультиколінеарними, R -squared – 0,76, що свідчить про доволі високий рівень лінійного зв'язку між аналізованими показниками. В моделі відсутня гетероскедастичність та автокореляція.

У результаті проведеного економетричного аналізу було отримано таку модель:

$$l\_y1 = 14.3 - 4.38 * l\_x1 + 0.834 * l\_x2 + 4.71 * l\_x7$$

Модель 7: МНК, використані спостереження 1992–2020 (T = 29).**Залежна змінна: I_Y1**

	<i>Coefficient</i>	<i>Std. Error</i>	<i>t-ratio</i>	<i>p-value</i>	
Const	14.2537	2.14348	6.650	<0.0001	***
I_x1	-4.38222	0.501923	-8.731	<0.0001	***
I_x2	0.834421	0.203534	4.100	0.0004	***
I_x7	4.71317	0.553773	8.511	<0.0001	***
Mean dependent var	23.37220		S.D. dependent var	0.444053	
Sum squared resid	1.306007		S.E. of regression	0.228561	
R-squared	0.763453		Adjusted R-squared	0.735067	
F(3, 25)	26.89568		P-value(F)	5.42e-08	
Log-likelihood	3.805438		Akaike criterion	0.389124	
Schwarz criterion	5.858307		Hannan-Quinn	2.102004	
Rho	0.389657		Durbin-Watson	1.207603	

Джерело: розроблено автором за допомогою програмного забезпечення Gretl

Отже, за результатами проведеного економетричного аналізу, було виявлено, що:

- Збільшення кількості закладів вищої освіти (ЗВО) на 1% призводить до зменшення валової доданої вартості переробної промисловості на 4,4%;
- Збільшення кількості осіб у ЗВО на 1% призводить до збільшення валової доданої вартості переробної промисловості на 0,83%;
- Збільшення кількості закладів професійної (професійно-технічної) освіти на 1% призводить до збільшення валової доданої вартості переробної промисловості на 4,7%.

У процесі моделювання, де залежною змінною виступала валова додана вартість середньо- та високотехнологічного виробництва, змінні x2–x4, x6, x8–x10 були видалені у зв'язку з їхньою не значимістю. Кінцева модель представлена в таблиці 2.22.

Дана модель пройшла всі необхідні тести (Додаток Н, табл. Н.11) і може використовуватися для аналізу. Вона є адекватною, всі змінні є значимими ($>0,05$) та не мультиколінеарними, R-squared – 0,8, що свідчить про доволі високий рівень лінійного зв'язку між аналізованими показниками. В моделі відсутня

гетероскедастичність та автокореляція.

Таблиця 2.22

Модель 8: МНК, використані спостереження 1992–2020 (T = 29).

Залежна змінна: I_Y3

	<i>Coefficient</i>	<i>Std. Error</i>	<i>t-ratio</i>	<i>p-value</i>	
const	0.475627	3.92352	0.1212	0.9045	
I_x1	-4.45161	0.538773	-8.263	<0.0001	***
I_x5	1.42359	0.209592	6.792	<0.0001	***
I_x7	5.42489	0.644501	8.417	<0.0001	***
Mean dependent var	22.10361		S.D. dependent var	0.522520	
Sum squared resid	1.477590		S.E. of regression	0.248125	
R-squared	0.799560		Adjusted R-squared	0.774505	
F(3, 24)	31.91218		P-value(F)	1.53e-08	
Log-likelihood	1.454815		Akaike criterion	5.090369	
Schwarz criterion	10.41919		Hannan-Quinn	6.719442	
rho	0.414732		Durbin-Watson	1.158685	

Джерело: розроблено автором за допомогою програмного забезпечення Gretl

У результаті проведеного економетричного аналізу було отримано таку модель:

$$I_{y3} = 0.476 - 4.45 \cdot I_{x1} + 1.42 \cdot I_{x5} + 5.42 \cdot I_{x7}$$

Отже, за результатами проведеного економетричного аналізу, було виявлено, що:

- Збільшення кількості ЗВО на 1% призводить до зменшення валової доданої вартості середньо- та високотехнологічного виробництва на 4,5%;
- Збільшення кількості аспірантів на 1% призводить до збільшення валової доданої вартості середньо- та високотехнологічного виробництва на 1,42%;
- Збільшення кількості закладів професійної (професійно-технічної) освіти на 1% призводить до збільшення валової доданої вартості середньо- та високотехнологічного виробництва на 5,42%.

Наступним був проведений регресійний аналіз та побудовані економетричні моделі взаємозв'язку між показниками рівня наукових досліджень та розробок та показниками реіндустріалізації.

У процесі моделювання, де залежною змінною виступала валова додана

вартість переробної промисловості, змінні x21, x23–x27, x29–x31 були видалені у зв'язку з їхньою не значимістю. Кінцева модель представлена в таблиці 2.23.

Таблиця 2.23

Модель 9: МНК, використані спостереження 1996–2015 (T = 20).

Залежна змінна: I_Y1

	<i>Coefficient</i>	<i>Std. Error</i>	<i>t-ratio</i>	<i>p-value</i>	
Const	4.59796	7.06073	0.6512	0.5236	
I_x22	1.93562	0.866941	2.233	0.0393	**
I_x28	0.710128	0.147945	4.800	0.0002	***
Mean dependent var	23.29529		S.D. dependent var	0.484826	
Sum squared resid	1.625533		S.E. of regression	0.309224	
R-squared	0.636026		Adjusted R-squared	0.593206	
F(2, 17)	14.85332		P-value(F)	0.000186	
Log-likelihood	-3.279803		Akaike criterion	12.55961	
Schwarz criterion	15.54680		Hannan-Quinn	13.14274	
Rho	0.527804		Durbin-Watson	0.817538	

Джерело: розроблено автором за допомогою програмного забезпечення Gretl

Дана модель пройшла всі необхідні тести (Додаток Н, табл. Н.12) і може використовуватися для аналізу. Вона є адекватною, всі змінні є значимими (>0,05) та не мультиколінеарними, R-squared – 0,64, що свідчить про не досить високий рівень лінійного зв'язку між аналізованими показниками. В моделі відсутня гетероскедастичність та автокореляція.

У результаті проведеного економетричного аналізу було отримано таку модель:

$$I_{y1} = 4.60 + 1.94 \cdot I_{x22} + 0.710 \cdot I_{x28}$$

Отже, за результатами проведеного економетричного аналізу, було виявлено, що:

- Збільшення кількості організацій, які здійснювали НДР на 1% призводить до збільшення валової доданої вартості переробної промисловості на 1,94%;
- Збільшення обсягу виконаних наукових та науково-технічних прикладних досліджень на 1% призводить до збільшення валової доданої вартості переробної промисловості на 0,71%.

У процесі моделювання, де залежною змінною виступала валова додана вартість середньо- та високотехнологічного виробництва, змінні x21, x23–x26, x28–x31 були видалені у зв'язку з їхньою не значимістю. Кінцева модель представлена в таблиці 2.24.

Таблиця 2.24

Модель 10: МНК, використані спостереження 1996–2015 (T = 20).

Залежна змінна: Y3

	<i>Coefficient</i>	<i>Std. Error</i>	<i>t-ratio</i>	<i>p-value</i>	
const	-1.93237e+010	4.78533e+09	-4.038	0.0009	***
x22	1.37802e+07	3.07140e+06	4.487	0.0003	***
x27	4.07273e+06	533269	7.637	<0.0001	***
Mean dependent var	4.58e+09		S.D. dependent var	2.53e+09	
Sum squared resid	2.27e+19		S.E. of regression	1.16e+09	
R-squared	0.814161		Adjusted R-squared	0.792298	
F(2, 17)	37.23863		P-value(F)	6.13e-07	
Log-likelihood	-444.1022		Akaike criterion	894.2044	
Schwarz criterion	897.1916		Hannan-Quinn	894.7875	
rho	0.457015		Durbin-Watson	0.994381	

Джерело: розроблено автором за допомогою програмного забезпечення Gretl

Дана модель пройшла всі необхідні тести (Додаток Н, табл. Н.13) і може використовуватися для аналізу. Вона є адекватною, всі змінні є значимими (>0,05) та не мультиколінеарними, R-squared – 0,81, що свідчить про доволі високий рівень лінійного зв'язку між аналізованими показниками. В моделі відсутня гетероскедастичність та автокореляція.

У результаті проведеного економетричного аналізу було отримано таку модель:

$$Y3 = -1.93e+010 + 1.38e+07*x22 + 4.07e+06*x27$$

Отже, за результатами проведеного економетричного аналізу, було виявлено, що:

- Збільшення кількості організацій, які здійснювали НДР на 1 од. призводить до збільшення валової доданої вартості середньо- та високотехнологічного виробництва на 1,38 од.;

•Збільшення обсягу виконаних наукових та науково-технічних фундаментальних досліджень на 1 од. призводить до збільшення валової доданої вартості середньо- та високотехнологічного виробництва на 4,07 од.

4. *Інноваційні чинники* є важливою складовою інноваційної модернізації національної економіки. Активна інноваційна діяльність промислових підприємств, впровадження нових технологічних процесів та інноваційних продуктів, а також орієнтація на високотехнологічне виробництво є основою реіндустріалізації.

Масив даних для побудови економетричних моделей взаємозв'язку між інноваційними показниками та показниками реіндустріалізації наведено в Додатку Н, табл. Н.14.

Спочатку було проведено регресійний аналіз та побудовані економетричні моделі взаємозв'язку між показниками інноваційної діяльності підприємств та показниками реіндустріалізації.

У процесі моделювання, де залежною змінною виступала валова додана вартість переробної промисловості, змінні x_1 – x_4 , x_6 – x_{15} , x_{17} – x_{19} були видалені у зв'язку з їхньою не значимістю. Кінцева модель представлена в таблиці 2.25.

Таблиця 2.25

Модель 11: МНК, використані спостереження 2000–2020 (T = 21).

Залежна змінна: l_{y1}

	<i>Coefficient</i>	Std. Error	<i>t-ratio</i>	<i>p-value</i>	
Const	23.4577	2.02885	11.56	<0.0001	***
l_{x5}	0.359550	0.140952	2.551	0.0207	**
l_{x16}	-0.437342	0.105767	-4.135	0.0007	***
x_{20}	0.0750882	0.0295253	2.543	0.0210	**
Mean dependent var	23.35364		S.D. dependent var	0.463557	
Sum squared resid	0.755771		S.E. of regression	0.210849	
R-squared	0.824145		Adjusted R-squared	0.793112	
F(3, 17)	26.55689		P-value(F)	1.21e-06	
Log-likelihood	5.109950		Akaike criterion	-2.219900	
Schwarz criterion	1.958189		Hannan-Quinn	-1.313148	
Rho	0.267581		Durbin-Watson	1.355748	

Джерело: розроблено автором за допомогою програмного забезпечення Gretl

Дана модель пройшла всі необхідні тести (Додаток Н, табл. Н.15) і може використовуватися для аналізу. Вона є адекватною, всі змінні є значимими ($>0,05$) та не мультиколінеарними, R-squared – 0,82, що свідчить про доволі високий рівень лінійного зв'язку між аналізованими показниками. В моделі відсутня гетероскедастичність та автокореляція.

У результаті проведеного економетричного аналізу було отримано таку модель:

$$l_{y1} = 23.5 + 0.360 * l_{x5} - 0.437 * l_{x16} + 0.0751 * x_{20}$$

Отже, за результатами проведеного економетричного аналізу, було виявлено, що:

- Збільшення витрат на інновації на 1% призводить до збільшення валової доданої вартості переробної промисловості на 0,36%;
- Збільшення кількості упроваджених у звітному році видів інноваційної продукції (товарів, послуг) на 1% призводить до зменшення валової доданої вартості переробної промисловості на 0,44%;
- Збільшення частки обсягу реалізованої інноваційної продукції (товарів, послуг) у загальному обсязі реалізованої продукції (товарів, послуг) промислових підприємств на 1 од. призводить до збільшення валової доданої вартості переробної промисловості на 7,51%.

У процесі моделювання, де залежною змінною виступала валова додана вартість середньо- та високотехнологічного виробництва, змінні x_1 – x_{10} , x_{12} , x_{14} – x_{20} були видалені у зв'язку з їхньою незначимістю. Кінцева модель представлена в таблиці 2.26. Дана модель пройшла всі необхідні тести (Додаток Н, табл. Н.16) і може використовуватися для аналізу. Вона є адекватною, всі змінні є значимими ($>0,05$) та не мультиколінеарними, R-squared – 0,58, що свідчить про не досить високий рівень лінійного зв'язку між аналізованими показниками. В моделі відсутня гетероскедастичність та автокореляція.

У результаті проведеного економетричного аналізу було отримано таку модель:

$$l_{y3} = 22.0 + 0.0197 * x_{11} + 0.0153 * x_{13}$$

Модель 12: МНК, використані спостереження 2010–2020 (T = 11).**Залежна змінна: l_{y3}**

	<i>Coefficient</i>	<i>Std. Error</i>	<i>t-ratio</i>	<i>p-value</i>	
Const	21.9952	0.121446	181.1	<0.0001	***
x11	0.0197375	0.00848290	2.327	0.0484	**
x13	0.0152629	0.00632122	2.415	0.0422	**
Mean dependent var	22.30242		S.D. dependent var	0.341514	
Sum squared resid	0.488595		S.E. of regression	0.247132	
R-squared	0.581079		Adjusted R-squared	0.476349	
F(2, 8)	5.548339		P-value(F)	0.030798	
Log-likelihood	1.519314		Akaike criterion	2.961372	
Schwarz criterion	4.155058		Hannan-Quinn	2.208920	
Rho	0.328851		Durbin-Watson	1.167124	

Джерело: розроблено автором за допомогою програмного забезпечення Gretl

Отже, за результатами проведеного економетричного аналізу, було виявлено, що:

- Збільшення витрат на інновації за рахунок коштів інвесторів-нерезидентів на 1 од. призводить до збільшення валової доданої вартості середньо- та високотехнологічного виробництва на 1,97%;

- Збільшення витрат на інновації за рахунок коштів інших джерел на 1 од. призводить до збільшення валової доданої вартості середньо- та високотехнологічного виробництва на 1,53%.

Наступним був проведений регресійний аналіз та побудовані економетричні моделі взаємозв'язку між показниками рівня розвитку високотехнологічного виробництва та показниками реіндустріалізації.

У процесі моделювання, де залежною змінною виступала валова додана вартість переробної промисловості, змінні x21–x22, x25–x26 були видалені у зв'язку з їхньою незначимістю. Кінцева модель представлена в таблиці 2.27.

Дана модель пройшла всі необхідні тести (Додаток Н, табл. Н.17) і може використовуватися для аналізу. Вона є адекватною, всі змінні є значимими (>0,05) та не мультиколінеарними, R-squared – 0,84, що свідчить про доволі високий

рівень лінійного зв'язку між аналізованими показниками. В моделі відсутня гетероскедастичність та автокореляція.

Таблиця 2.27

Модель 13: МНК, використані спостереження 2010–2020 (T = 11).

Залежна змінна: l_y1

	<i>Coefficient</i>	<i>Std. Error</i>	<i>t-ratio</i>	<i>p-value</i>	
const	-0.223279	4.82943	-0.04623	0.9643	
l_x23	1.85156	0.487606	3.797	0.0053	***
l_x24	1.30231	0.206660	6.302	0.0002	***
Mean dependent var	23.49278		S.D. dependent var	0.225942	
Sum squared resid	0.082517		S.E. of regression	0.101561	
R-squared	0.838360		Adjusted R-squared	0.797950	
F(2, 8)	20.74637		P-value(F)	0.000683	
Log-likelihood	11.30126		Akaike criterion	-16.60252	
Schwarz criterion	-15.40884		Hannan-Quinn	-17.35498	
rho	-0.571020		Durbin-Watson	3.067871	

Джерело: розроблено автором за допомогою програмного забезпечення Gretl

У результаті проведеного економетричного аналізу було отримано таку модель:

$$l\_Y1 = -0.223 + 1.85 * l\_x23 + 1.30 * l\_x24$$

Отже, за результатами проведеного економетричного аналізу, було виявлено, що:

- Збільшення кількості діючих підприємств у виробництві з використанням технологій середньовисокого рівня на 1% призводить до збільшення валової доданої вартості переробної промисловості на 1,85%;

- Збільшення кількості зайнятих працівників у виробництві з використанням технологій середньовисокого рівня на 1% призводить до збільшення валової доданої вартості переробної промисловості на 1,3%.

У процесі моделювання, де залежною змінною виступала валова додана вартість середньо- та високотехнологічного виробництва, змінні x21–x24 були видалені у зв'язку з їхньою не значимістю. Кінцева модель представлена в таблиці 2.28.

Модель 14: МНК, використані спостереження 2010–2020 (T = 11).**Залежна змінна: l_y3**

	<i>Coefficient</i>	<i>Std. Error</i>	<i>t-ratio</i>	<i>p-value</i>	
Const	-4.73065	5.79910	-0.8158	0.4383	
l_x25	1.65458	0.609712	2.714	0.0265	**
l_x26	2.00455	0.234910	8.533	<0.0001	***
Mean dependent var	22.30242		S.D. dependent var	0.341514	
Sum squared resid	0.113501		S.E. of regression	0.119112	
R-squared	0.902685		Adjusted R-squared	0.878356	
F(2, 8)	37.10349		P-value(F)	0.000090	
Log-likelihood	9.547806		Akaike criterion	-13.09561	
Schwarz criterion	-11.90193		Hannan-Quinn	-13.84806	
Rho	-0.088332		Durbin-Watson	1.928669	

Джерело: розроблено автором за допомогою програмного забезпечення Gretl

Дана модель пройшла всі необхідні тести (Додаток Н, табл. Н.18) і може використовуватися для аналізу. Вона є адекватною, всі змінні є значимими (>0,05) та не мультиколінеарними, R-squared – 0,9, що свідчить про високий рівень лінійного зв'язку між аналізованими показниками. В моделі відсутня гетероскедастичність та автокореляція.

У результаті проведеного економетричного аналізу було отримано таку модель:

$$l\_y3 = -4.73 + 1.65 * l\_x25 + 2.00 * l\_x26$$

Отже, за результатами проведеного економетричного аналізу, було виявлено, що:

- Збільшення кількості діючих підприємств у виробництві з використанням технологій високо і середньовисокого рівня на 1% призводить до збільшення валової доданої вартості середньо- та високотехнологічного виробництва на 1,67%;

- Збільшення кількості зайнятих працівників у виробництві з використанням технологій високо і середньовисокого рівня на 1% призводить до збільшення валової доданої вартості середньо- та високотехнологічного виробництва на 2,0%.

5. *Соціокультурні чинники* можуть виступати однією із мотиваційних складових інноваційних процесів та реіндустріального оновлення економіки. До основних показників, що були включені до даної групи належать: рівень витрат на охорону здоров'я; рівень прожиткового мінімуму на одну особу та показники зайнятості та оплати праці, а також показники свободи людини, людського розвитку та гендерної рівності.

Масив даних для побудови економетричних моделей взаємозв'язку між інноваційними показниками та показниками реіндустріалізації наведено в Додатку Н, таблиці Н.19.

У процесі моделювання, де залежною змінною виступала валова додана вартість переробної промисловості, а незалежними – рівень витрат на охорону здоров'я; рівень прожиткового мінімуму на одну особу та показники зайнятості та оплати праці, змінні x_1 – x_6 були видалені у зв'язку з їхньою не значимістю. Кінцева модель представлена в таблиці 2.29.

Таблиця 2.29

Модель 15: МНК, використані спостереження 2000–2020 (T = 21).

Залежна змінна: l_{y1}

	<i>Coefficient</i>	<i>Std. Error</i>	<i>t-ratio</i>	<i>p-value</i>	
const	-14.6895	6.26732	-2.344	0.0315	**
l_{x7}	0.434398	0.0544057	7.984	<0.0001	***
l_{x8}	4.26778	0.455479	9.370	<0.0001	***
l_{x9}	-1.16559	0.214630	-5.431	<0.0001	***
Mean dependent var	23.35364		S.D. dependent var	0.463557	
Sum squared resid	0.141059		S.E. of regression	0.091091	
R-squared	0.967178		Adjusted R-squared	0.961386	
F(3, 17)	166.9817		P-value(F)	8.25e-13	
Log-likelihood	22.73482		Akaike criterion	-37.46965	
Schwarz criterion	-33.29156		Hannan-Quinn	-36.56289	
rho	0.058980		Durbin-Watson	1.806294	

Джерело: розроблено автором за допомогою програмного забезпечення Gretl

Дана модель пройшла всі необхідні тести (Додаток Н, табл. Н.20) і може використовуватися для аналізу. Вона є адекватною, всі змінні є значимими ($>0,05$) та не мультиколінеарними, R-squared – 0,97, що свідчить про високий рівень

лінійного зв'язку між аналізованими показниками. В моделі відсутня гетероскедастичність та автокореляція.

У результаті проведеного економетричного аналізу було отримано таку модель:

$$l\_y1 = -14.7 + 0.434 * l\_x7 + 4.27 * l\_x8 - 1.17 * l\_x9$$

Отже, за результатами проведеного економетричного аналізу, було виявлено, що:

- Збільшення продуктивності праці одного зайнятого на 1% призводить до збільшення валової доданої вартості переробної промисловості на 0,43%;
- Збільшення кількості зайнятого населення на 1% призводить до збільшення валової доданої вартості переробної промисловості на 4,27%;
- Збільшення кількості безробітного населення на 1% призводить до зменшення валової доданої вартості переробної промисловості на 1,17%.

У процесі моделювання, де залежною змінною виступала валова додана вартість середньо- та високотехнологічного виробництва, змінні x1–x6 були видалені у зв'язку з їхньою не значимістю. Кінцева модель представлена в таблиці 2.30.

Таблиця 2.30

Модель 16: МНК, використані спостереження 2000–2020 (T = 21).

Залежна змінна: l_y3

	<i>Coefficient</i>	<i>Std. Error</i>	<i>t-ratio</i>	<i>p-value</i>	
Const	-20.0684	8.81799	-2.276	0.0361	**
l_x7	0.413940	0.0765477	5.408	<0.0001	***
l_x8	4.99672	0.640849	7.797	<0.0001	***
l_x9	-1.53353	0.301980	-5.078	<0.0001	***
Mean dependent var	22.18695		S.D. dependent var	0.524925	
Sum squared resid	0.279239		S.E. of regression	0.128163	
R-squared	0.949330		Adjusted R-squared	0.940388	
F(3, 17)	106.1678		P-value(F)	3.28e-11	
Log-likelihood	15.56449		Akaike criterion	-23.12898	
Schwarz criterion	-18.95089		Hannan-Quinn	-22.22223	
Rho	0.186660		Durbin-Watson	1.407847	

Джерело: розроблено автором за допомогою програмного забезпечення Gretl

Дана модель пройшла всі необхідні тести (Додаток Н, табл. Н.21) і може використовуватися для аналізу. Вона є адекватною, всі змінні є значимими ($>0,05$) та не мультиколінеарними, R-squared – 0,95, що свідчить про високий рівень лінійного зв'язку між аналізованими показниками. В моделі відсутня гетероскедастичність та автокореляція.

У результаті проведеного економетричного аналізу було отримано таку модель:

$$l_{y3} = -20.1 + 0.414 * l_{x7} + 5.00 * l_{x8} - 1.53 * l_{x9}$$

Отже, за результатами проведеного економетричного аналізу, було виявлено, що:

- Збільшення продуктивності праці одного зайнятого на 1% призводить до збільшення валової доданої вартості середньо- та високотехнологічного виробництва на 0,41%;

- Збільшення кількості зайнятого населення на 1% призводить до збільшення валової доданої вартості середньо- та високотехнологічного виробництва на 5%;

- Збільшення кількості безробітного населення на 1% призводить до зменшення валової доданої вартості середньо- та високотехнологічного виробництва на 1,53%.

У процесі моделювання, де залежною змінною виступала валова додана вартість переробної промисловості, а незалежними – показники свободи людини, людського розвитку та гендерної рівності, змінні x10, x12, x14, x15 були видалені у зв'язку з їхньою незначимістю. Кінцева модель представлена в таблиці 2.31.

Дана модель пройшла всі необхідні тести (Додаток Н, табл. Н.22) і може використовуватися для аналізу. Вона є адекватною, всі змінні є значимими ($>0,05$) та не мультиколінеарними, R-squared – 0,79, що свідчить про доволі високий рівень лінійного зв'язку між аналізованими показниками. В моделі відсутня гетероскедастичність та автокореляція.

У результаті проведеного економетричного аналізу було отримано таку модель:

$$l\_y1 = 18.0 + 4.60 * l\_x11 + 11.8 * l\_x13$$

Таблиця 2.31

Модель 17: МНК, використані спостереження 2010–2020 (T = 11).

Залежна змінна: l_y1

	<i>Coefficient</i>	<i>Std. Error</i>	<i>t-ratio</i>	<i>p-value</i>	
Const	18.0055	1.16317	15.48	<0.0001	***
l_x11	4.60390	0.856651	5.374	0.0007	***
l_x13	11.8030	4.19376	2.814	0.0227	**
Mean dependent var	23.49278		S.D. dependent var	0.225942	
Sum squared resid	0.106600		S.E. of regression	0.115434	
R-squared	0.791184		Adjusted R-squared	0.738980	
F(2, 8)	15.15563		P-value(F)	0.001901	
Log-likelihood	9.892810		Akaike criterion	-13.78562	
Schwarz criterion	-12.59193		Hannan-Quinn	-14.53807	
Rho	0.139941		Durbin-Watson	1.716642	

Джерело: розроблено автором за допомогою програмного забезпечення Gretl

Отже, за результатами проведеного економетричного аналізу, було виявлено, що:

- Збільшення показника свободи людини на 1% призводить до збільшення валової доданої вартості переробної промисловості на 4,6%;
- Збільшення показника людського розвитку на 1% призводить до збільшення валової доданої вартості переробної промисловості на 11,8%.

У процесі моделювання, де залежною змінною виступав обсяг реалізованої продукції з використанням високих технологій і технологій середньовисокого рівня, змінні x10, x13, x14 були видалені у зв'язку з їхньою не значимістю. Кінцева модель представлена в таблиці 2.32.

Дана модель пройшла всі необхідні тести (Додаток Н, табл. Н.23) і може використовуватися для аналізу.

Вона є адекватною, всі змінні є значимими (>0,05) та не мультиколінеарними, R-squared – 0,75, що свідчить про доволі високий рівень лінійного зв'язку між аналізованими показниками. В моделі відсутня гетероскедастичність та автокореляція.

Модель 18: МНК, використані спостереження 2010–2020 (T = 11).**Залежна змінна: l_y4**

	<i>Coefficient</i>	<i>Std. Error</i>	<i>t-ratio</i>	<i>p-value</i>	
const	-22.4436	15.7432	-1.426	0.1970	
l_x11	5.53726	2.39677	2.310	0.0542	*
l_x12	7.46641	3.05112	2.447	0.0443	**
l_x15	21.6921	6.35106	3.416	0.0112	**
Mean dependent var	12.32698		S.D. dependent var	0.283361	
Sum squared resid	0.197155		S.E. of regression	0.167824	
R-squared	0.754457		Adjusted R-squared	0.649224	
F(3, 7)	7.169411		P-value(F)	0.015357	
Log-likelihood	6.510798		Akaike criterion	-5.021596	
Schwarz criterion	-3.430015		Hannan-Quinn	-6.024865	
rho	0.154495		Durbin-Watson	1.612921	

Джерело: розроблено автором за допомогою програмного забезпечення Gretl

У результаті проведеного економетричного аналізу було отримано таку модель:

$$l_y4 = -22.4 + 5.54 * l_x11 + 7.47 * l_x12 + 21.7 * l_x15$$

Отже, за результатами проведеного економетричного аналізу, було виявлено, що:

- Збільшення показника свободи людини на 1% призводить до збільшення обсягу реалізованої продукції з використанням високих технологій і технологій середньовисокого рівня на 5,54%;

- Збільшення показника людського розвитку на 1% призводить до збільшення обсягу реалізованої продукції з використанням високих технологій і технологій середньовисокого рівня на 7,47%;

- Збільшення показника гендерної рівності на 1% призводить до збільшення обсягу реалізованої продукції з використанням високих технологій і технологій середньовисокого рівня на 21,7%.

До групи *неформальних чинників*, які впливають на процеси реіндустріальної трансформації економіки можна віднести такі основні

показники, як: обсяг тіньової економіки в країні, рівень неформальної зайнятості та рівень корупції.

Масив даних для побудови економетричних моделей взаємозв'язку між інноваційними показниками та показниками реіндустріалізації наведено в Додатку Н, таблиці Н.24.

У процесі моделювання, де залежною змінною виступала валова додана вартість переробної промисловості, змінні x_1 – x_2 , x_4 були видалені у зв'язку з їхньою незначимістю. Кінцева модель представлена в таблиці 2.33.

Дана модель пройшла всі необхідні тести (Додаток Н, табл. Н.24) і може використовуватися для аналізу. Вона є адекватною, всі змінні є значимими ($>0,05$) та не мультиколінеарними, R-squared – 0,96, що свідчить про високий рівень лінійного зв'язку між аналізованими показниками. В моделі відсутня гетероскедастичність та автокореляція.

Таблиця 2.33

Модель 19: МНК, використані спостереження 2010–2019 (T = 10).

Залежна змінна: l_y2

	<i>Coefficient</i>	<i>Std. Error</i>	<i>t-ratio</i>	<i>p-value</i>	
Const	24.3622	5.93682	4.104	0.0046	***
l_x3	-1.70820	0.643792	-2.653	0.0328	**
$x5$	0.0817856	0.0234041	3.495	0.0101	**
Mean dependent var	12.37251		S.D. dependent var	0.419570	
Sum squared resid	0.056322		S.E. of regression	0.089699	
R-squared	0.964451		Adjusted R-squared	0.954294	
F(2, 7)	94.95614		P-value(F)	8.47e-06	
Log-likelihood	11.70692		Akaike criterion	-17.41383	
Schwarz criterion	-16.50608		Hannan-Quinn	-18.40964	
Rho	-0.250462		Durbin-Watson	2.045331	

Джерело: розроблено автором за допомогою програмного забезпечення Gretl

У результаті проведеного економетричного аналізу було отримано таку модель:

$$l\_y2 = 24.4 - 1.71 * l\_x3 + 0.0818 * x5$$

Отже, за результатами проведеного економетричного аналізу, було виявлено, що:

•Збільшення неформальної зайнятості в загальній зайнятості на 1% призводить до зменшення валової доданої вартості переробної промисловості на 1,71%;

•Зростання індексу сприйняття корупції на 1 од. (тобто зменшення рівня сприйняття корупції) призводить до збільшення валової доданої вартості переробної промисловості на 8,18%.

У процесі моделювання, де залежною змінною виступав обсяг реалізованої продукції з використанням високих технологій і технологій середньовисокого рівня, змінні x_2 – x_4 були видалені у зв'язку з їхньою не значимістю. Кінцева модель представлена в таблиці 2.34.

Таблиця 2.34

Модель 20: МНК, використані спостереження 2010–2019 (T = 10).

Залежна змінна: l_{y4}

	<i>Coefficient</i>	<i>Std. Error</i>	<i>t-ratio</i>	<i>p-value</i>	
const	11.7235	0.558236	21.00	<0.0001	***
x_1	-0.0259084	0.00839895	-3.085	0.0177	**
x_5	0.0538581	0.0125768	4.282	0.0036	***
Mean dependent var	12.28160		S.D. dependent var	0.253065	
Sum squared resid	0.061460		S.E. of regression	0.093702	
R-squared	0.893369		Adjusted R-squared	0.862903	
F(2, 7)	29.32340		P-value(F)	0.000396	
Log-likelihood	11.27040		Akaike criterion	-16.54080	
Schwarz criterion	-15.63304		Hannan-Quinn	-17.53661	
rho	-0.387604		Durbin-Watson	2.344111	

Джерело: розроблено автором за допомогою програмного забезпечення Gretl

Дана модель пройшла всі необхідні тести (Додаток Н, табл. Н.25) і може використовуватися для аналізу. Вона є адекватною, всі змінні є значимими ($>0,05$) та не мультиколінеарними, R-squared – 0,89, що свідчить про високий рівень лінійного зв'язку між аналізованими показниками. В моделі відсутня гетероскедастичність та автокореляція.

У результаті проведеного економетричного аналізу було отримано таку модель:

$$l_{y4} = 11.7 - 0.0259 \cdot x_1 + 0.0539 \cdot x_5$$

Отже, за результатами проведеного економетричного аналізу, було виявлено, що:

- Збільшення частки тіньової економіки у ВВП на 1 од. призводить до зменшення обсягу реалізованої продукції з використанням високих технологій і технологій середньовисокого рівня на 2,59%;

- Зростання індексу сприйняття корупції на 1 од. (тобто зменшення рівня сприйняття корупції) призводить до збільшення обсягу реалізованої продукції з використанням високих технологій і технологій середньовисокого рівня на 5,39%.

Таким чином, на основі проведеного регресійного аналізу та побудови економетричних моделей взаємозв'язку між показниками кожної групи чинників та показниками реіндустріалізації, можна зробити наступні висновки: з поміж економічних факторів найбільший вплив на показники реіндустріалізації національної економіки має обсяг залучених іноземних інвестицій в економіку України. Зростання даного показника на 1% призводить до збільшення валової доданої вартості середньо- та високотехнологічного виробництва на 2,3%. В той же час, збільшення вартості ресурсів мають негативний вплив на реіндустріалізацію. Серед політико-правових чинників найбільший позитивний вплив на реіндустріалізацію має посилення верховенства права та демократії, а труднощі з оформлення власності мають негативний вплив на процеси реіндустріалізації. Серед освітньо-наукових чинників показники діяльності закладів вищої освіти та професійної (професійно-технічної) освіти мають позитивний вплив на реіндустріалізацію, однак, за даними аналізу, збільшення кількості ЗВО призводить до зменшення показників реіндустріалізації. Це можна пояснити тим, що «масовізація» вищої освіти не є показником її якості, адже важко забезпечити висококваліфікований рівень викладання при великій кількості ЗВО. Інноваційні чинники мають суттєвий позитивний вплив на реіндустріалізацію національної економіки, зокрема збільшення частки обсягу реалізованої інноваційної продукції, витрат на інновації за рахунок коштів інвесторів-нерезидентів та кількості зайнятих працівників у виробництві з використанням технологій високо і середньовисокого рівня. Серед

соціокультурних показників позитивний вплив на реіндустріалізацію мають: продуктивність праці, кількість зайнятого населення, а також показники гендерної рівності, людського розвитку та свободи людини. Проведений аналіз показав суттєвий негативний вплив на реіндустріалізацію обсягу тіньової економіки та неформальної зайнятості, а також рівня корупції. Таким чином, потрібна комплексна державна політика реіндустріалізації, з орієнтацією на розвиток основних можливих її драйверів.

Висновки до другого розділу

В результаті дослідження сутності та тенденцій реіндустріалізації національних економік, на основі аналізу причин та характерних ознак реіндустріалізації національних економік, соціально-економічних передумов реіндустріалізації в Україні та основних чинників реіндустріалізації економіки України, зроблено наступні висновки:

1. Деіндустріалізаційні процеси стали всезагальним трендом останній десятиліть. Першими відчули на собі прояви деіндустріалізації розвинені країни – приблизно в 1950-х – 1960-х роках.. На відмінно від розвинених країн Заходу, нові індустріальні країни в 70х-80х роках продовжували розвивати промисловість. Тренд до деіндустріалізації в основному наздогнав їх наприкінці 1980-х років. Аналіз рівня економічного розвитку окремих країн на момент початку деіндустріалізаційних процесів показав, що для більшості країн, що розвиваються характерною є передчасна деіндустріалізація, коли деіндустріалізаційні процеси розпочинаються раніше, на більш низькому рівні розвитку економіки, ніж в розвинених країнах. Негативні явища деіндустріалізації, світові економічні кризи та зростання вартості ресурсів спровокували переорієнтацію на індустріальний розвиток як запоруку економічного зростання. На сьогодні країни всіх рівнів розвитку застосовують цілеспрямовану промислову політику. Сучасні моделі промислових політик розвинутих країн зорієнтовані на горизонтальний (функціональний) принцип управління. Програмні складові реіндустріалізації країн включають політику рещорингу, орієнтуються на розвиток високотехнологічних галузей промисловості, створення, залучення та впровадженні інновацій та нових технологій, роботизацію, цифровізацію та екологізацію.

2. Аналіз основних соціально-економічних передумов реіндустріалізації в Україні показав, що в останні роки в українській економіці спостерігаються посилення процесів деіндустріалізації, зростає частка сфери послуг і зайнятості в ній та зменшується частка промислового сектору. Частка зайнятих в первинному

секторі з 2012 року перевищує частку зайнятих в промисловості, що є абсолютно протилежною тенденцією до світової постіндустріальної економіки і процесам зрілої позитивної деіндустріалізації. В структурі реалізованої продукції абсолютну більшість займає виробництво з використанням технологій середньонизького та низького рівня, частка високотехнологічного виробництва складає всього 3,9%. На сьогодні рівень зовнішньоекономічної безпеки національної економіки в загальному є критичним за всіма показниками. Науково-дослідна та інноваційна діяльності не є достатньо розвиненими в Україні, зокрема через низький рівень фінансування. До основних чинників деіндустріалізації можна віднести: фізичну та моральну зношеність основних засобів в промисловості, несприятливий інвестиційний клімат; високу вартість кредитних ресурсів; недостатній рівень витрат на наукові дослідження та розробки; загострення конкурентної боротьби з іноземними виробниками. Україна не готова до впровадження Індустрії 4.0. Основним стримуючим фактором індустріального економічного розвитку є інституційне середовище в країні. Українській економіці необхідні створення високотехнологічної, диверсифікованої та високопродуктивної переробної промисловості, впровадження інновацій та розвиток наукових розробок які стали б основою структурної трансформації всієї економіки України за сприянням державної економічної політики.

3. На основі проведеного регресійного аналізу та побудованих економетричних моделей, можна зробити висновок, що з поміж економічних факторів найбільший вплив на показники реіндустріалізації національної економіки має обсяг залучених іноземних інвестицій в економіку України. Зростання даного показника на 1% призводить до збільшення валової доданої вартості середньо- та високотехнологічного виробництва на 2,3%. В той же час, збільшення вартості ресурсів мають негативний вплив на реіндустріалізацію. Серед політико-правових показників найбільший позитивний вплив на реіндустріалізацію має посилення верховенства права та демократії, а труднощі з оформлення власності мають негативний вплив на процеси реіндустріалізації.

Серед освітньо-наукових чинників показники діяльності закладів вищої освіти та професійної (професійно-технічної) освіти мають позитивний вплив на реіндустріалізацію, однак, за даними аналізу, збільшення кількості ЗВО призводить до зменшення показників реіндустріалізації. Це можна пояснити тим, що «масовізація» вищої освіти не є показником її якості, адже важко забезпечити висококваліфікований рівень викладання при великій кількості ЗВО. Інноваційні чинники мають суттєвий позитивний вплив на реіндустріалізацію національної економіки, зокрема збільшення частки обсягу реалізованої інноваційної продукції, витрат на інновації за рахунок коштів інвесторів-нерезидентів та кількості зайнятих працівників у виробництві з використанням технологій високого і середньовисокого рівня. Серед соціокультурних чинників позитивний вплив на реіндустріалізацію мають: продуктивність праці, кількість зайнятого населення, а також показники гендерної рівності, людського розвитку та свободи людини. Проведений аналіз показав суттєвий негативний вплив на реіндустріалізацію обсягу тіньової економіки та неформальної зайнятості, а також рівня корупції. Проте, варто зазначити, що жоден із чинників не може бути одиничним в активізації реіндустріального оновлення національної економіки. Потрібна комплексна державна політика реіндустріалізації, з орієнтацією на розвиток основних можливих її драйверів.

РОЗДІЛ 3. СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ ІНОЗЕМНОГО ІНВЕСТУВАННЯ РЕІНДУСТРІАЛІЗАЦІЇ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

3. 1. Інвестиційний потенціал реіндустріалізації економіки України

В попередніх розділах на основі економетричного моделювання було визначено вплив різних чинників на процеси реіндустріалізації. Серед економічних факторів одним із найбільш впливових показників є обсяг залучених іноземних інвестицій в економіку України.

Одним із основних напрямків стимулювання залучення іноземних інвестицій в національну економіку є підвищення інвестиційного потенціалу країни, а також створення сприятливого інвестиційного середовища та клімату для інвесторів.

Під інвестиційним потенціалом слід розуміти сукупність інвестиційних можливостей, що дозволяє акумулювати необхідний об'єм фінансово-інвестиційних ресурсів, використання яких спрямоване на досягнення цілей інвестиційної стратегії [44].

На інвестиційний потенціал впливає ступінь сприятливості інвестиційного клімату («сукупність об'єктивних та суб'єктивних умов, які сприяють (гальмують) процесу інвестування народного господарства (на макрорівні) та окремих підприємств, компаній, галузей (на мікрорівні)» [47]) та загалом інвестиційного середовища, який визначає комплекс факторів, зокрема соціально-економічних, політичних інституційних, які формують можливості та привабливість для іноземних інвесторів.

Покращення інвестиційного потенціалу країни, розвиток сприятливого інвестиційного середовища та клімату є необхідною умовою для збільшення обсягів залучення довгострокових іноземних інвестицій, які слугують важливим чинником соціально-економічного розвитку країни, структурної модернізації виробництва, науково-технічного розвитку, розробки та впровадження інновацій та технологій, і як наслідок, реіндустріалізації національної економіки. Виділяють

ряд основних факторів, що формують і характеризують інвестиційний клімат країни (табл. 3.1).

Таблиця 3.1

Чинники формування інвестиційного клімату

Чинники	Ознаки
1. Організаційно-правові чинники	- рівень управління інвестиційною діяльністю на рівні органів виконавчої влади; - дієва законодавча база
2. Політичні чинники	- стабільна політична ситуація в країні; - рівень довіри суспільства до влади
3. Економічні чинники	- стан економіки країни; - динаміка росту ВВП; - розмір внутрішнього та зовнішнього боргів; - рівень тіньової економіки
4. Характеристика потенціалу країни	- наявність трудових, земельних, енергетичних, науково-технічних ресурсів
5. Фінансові чинники	- доходність бюджету; - розмір відсоткової ставки за кредитами; - сума вкладів на душу населення
6. Соціально-культурні чинники	- рівень забезпеченості населення; - житлові умови; - рівень охорони здоров'я і медичного обслуговування; - рівень злочинності; - соціальний захист населення; - дотримання прав людини
7. Міжнародні відносини	- міжнародний рейтинг країни; - співпраця з міжнародними організаціями; - дотримання норм і правил конвенції та договорів
8. Розвиток ринкової економіки	- наявність вільної конкуренції; - рівень інфляції; - наявність ринку збуту; - рівень розвитку вільної конкуренції серед підприємств
9. Загальні умови господарювання	- екологічна безпека; - розвиток галузей матеріального виробництва; - ступінь зносу основних виробничих засобів

Джерело: [195, с. 166]

Важливим показником для оцінки інвестиційного клімату країни є *Індекс економічної свободи* (Index of Economic Freedom), розроблений американським дослідницьким центром The Heritage Foundation разом з газетою The Wall Street Journal. Так, економічна свобода визначається як «відсутність урядового втручання або перешкоджання виробництву, розподілу і споживання товарів і

послуг, за винятком необхідного громадянам захисту та підтримки свободи як такої» [267]. Дані дослідження проводяться з 1995 року. Індекс розраховується за середнім арифметичним від дванадцяти показників, які об'єднано в чотири групи: верховенство права, вплив уряду, ефективність регулювання та відкритість ринків. (рис. 3.1)

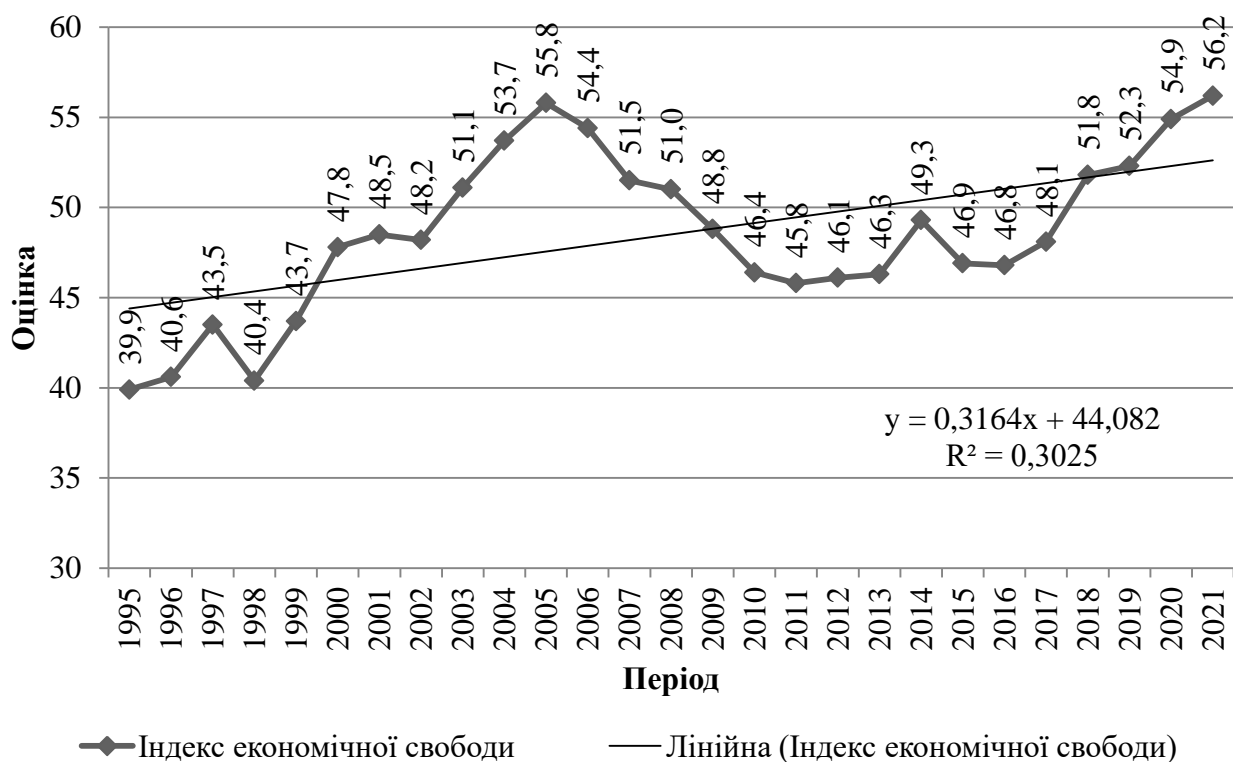

Рис. 3.1. Складові індексу економічної свободи

Джерело: розроблено автором на основі [96, с. 121; 269]

Кожен із показників є рівнозначним і оцінюється за шкалою від 0 до 100 (100 – максимальна свобода, 0 – її повній відсутності). За загальним індексом країни діляться на вільні (з показником від 80 до 100), в основному вільні (70 – 79,9), помірно вільні (60 – 69,9), в основному невольні (що 50 – 59,9) та деспотичні (0 – 49,9). Згідно звіту за 2021 рік, Україна займає позицію країни з в основному невольною економікою. Варто зазначити, що за 25 років Україна лише в період з 2003 по 2008 роки та починаючи з 2018 року піднімалась в рейтингу до показнику «країни з в основному невольною економікою» (Додаток П)., в інші звітні періоди

вона належала до числа країн «з деспотичною (репресованою, абсолютно не вільною) економікою».

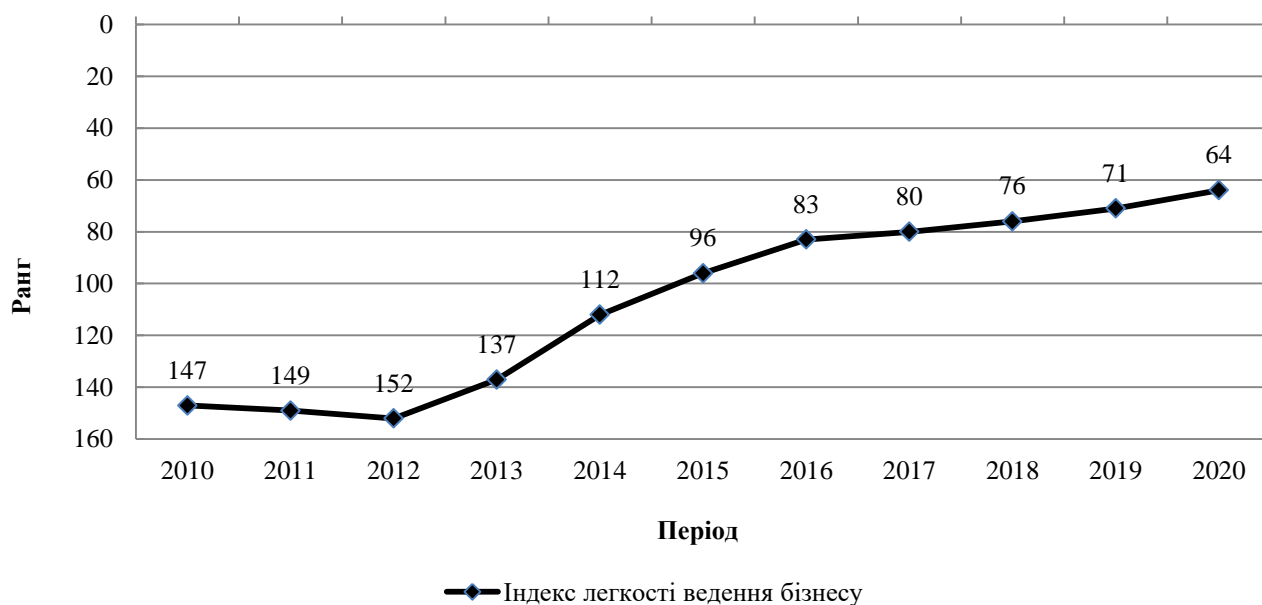
Рис. 3.2. Динаміка Індексу економічної свободи в 1995–2021 роках

Джерело: розроблено автором на основі [268]

У звіті за 2021 рік, Україна займає 127 позицію з 178 країн з показником 56,2, що на 1,3 позицій оцінки вище (7 позицій в рейтингу) в порівнянні з 2020 роком. «Вільною» економіка України вважається за такими показниками, як: податкове навантаження, фіскальне здоров'я. «В основному вільною» за показником свободи торгівлі, «помірно вільною» – за рівнем свободи бізнесу та монетарної свободи. Найгірші показники, за рахунок яких країна і має статус «країни з в основному не вільною економікою», в Україні за рівнем фінансової та інвестиційної свободи, а також за рівнем доброчесності уряду (до 2017 року даний показник називався «свобода від корупції»).

Рівень легкості ведення бізнесу в країні також є показником, який визначає інвестиційний потенціал національної економіки. Так, згідно з міжнародним рейтингом Індексу легкості ведення бізнесу Світового банку (The Doing Business)

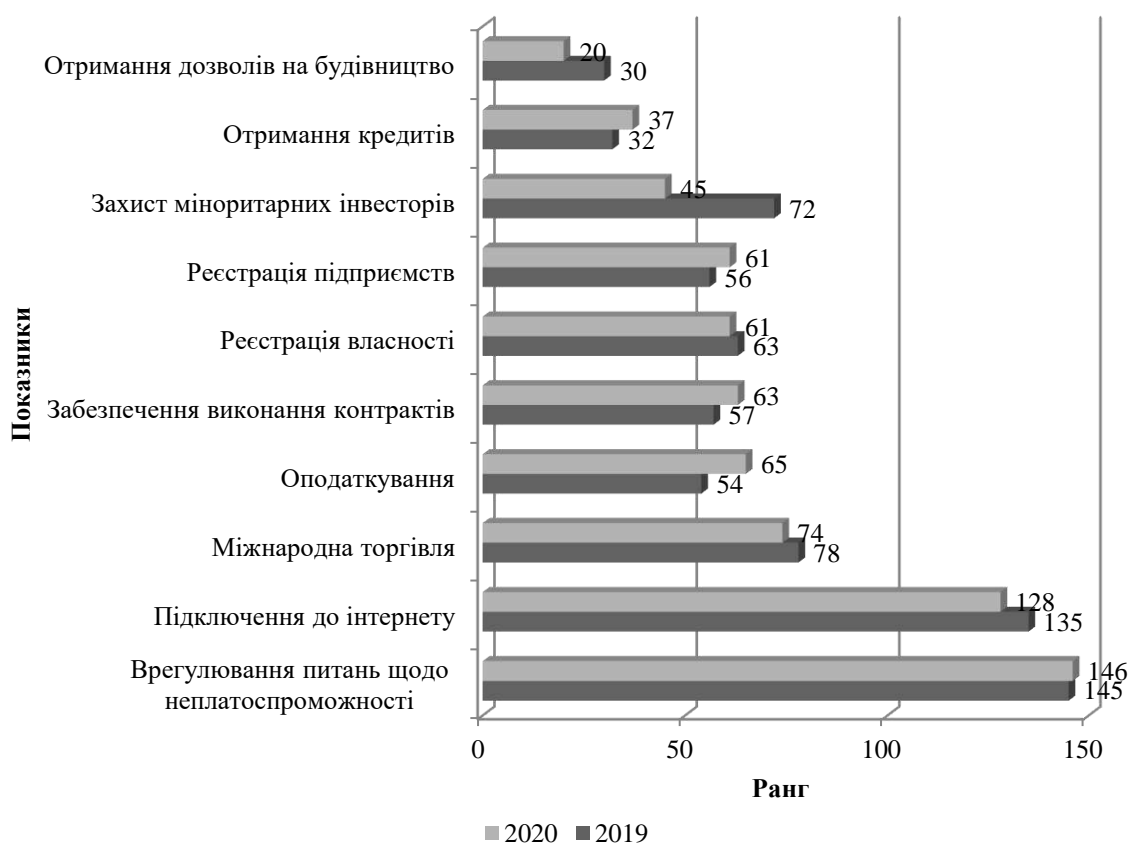
[317], за останні роки Україна суттєво покращила умови ведення бізнесу в країні – в період з 2010 по 2020 роки країна піднялась на 83 позиції і зайняла 64 позицію з 190 країн в 2020 році (рис. 3.3).

Рис. 3.3. Динаміка Індексу легкості ведення бізнесу в 2010–2020 роках
Джерело: розроблено автором на основі [317]

Порівняно з 2019, в 2020 році в Україні найбільш покращилось значення показника «Захист міноритарних акціонерів», показник зріс на 27 позицій. Це, зокрема, завдяки розкриття інформації щодо кінцевих бенефіціарних власників (вигодонабувачів). За показником «Отримання дозволів на будівництво» Україна піднялась на 10 позицій за рахунок спрощення процесу отримання необхідних дозволів для будівництва, зменшення вартості отримання дозволу для будівництва в Києві (за рахунок зменшення необхідного внеску до Київради). Збільшення показника «Підключення до електромереж» на 4 позиції відбулося, зокрема, за рахунок впровадження систем географічної інформації, оптимізації випуску техумов для отримання електроенергії, а також за рахунок підвищення надійності якості постачання енергії та введення механізму відшкодування за відключення електроенергії. Підвищення позиції України за показником «Міжнародна торгівля» на 4 пункти можна пояснити спрощенням вимог до сертифікації відповідності для автомобільних запчастин, що скоротило час на їх

імпорт. Збільшення показника «Реєстрація власності» на 2 позиції відбулося, зокрема, за рахунок підвищення рівня прозорості в системі розпорядження земельними ресурсами [1; 317] (рис. 3.4).

Рис. 3.4. Показники рейтингу легкості ведення бізнесу в Україні в 2019–2020 роках

Джерело: розроблено автором на основі [317]

Європейська Бізнес Асоціація проводить щоквартальну оцінку інвестиційної привабливості України. Даний показник передбачає регулярний моніторинг бізнес-клімату, на основі опитування перших осіб компаній-членів Асоціації по основним аспектам інвестиційного клімату (Індекс – середнє арифметичне п’яти показників) [96].

За підсумками 2020 року Індекс інвестиційної привабливості склав 2,84 з 5 можливих. Це на 0,33 вище за аналогічний показник попереднього року. Для прикладу, найнижчий показник за всю історію проведення дослідження – 1,81 в 4-му кварталі 2013 року, а найвищий – 1-й квартал 2011 року (3,39) (рис. 3.5).

Рис. 3.5. Індекс інвестиційної привабливості ЄБА

Джерело: [70]

Європейська Бізнес Асоціація визначає основні причини, що знижують інвестиційну привабливість національної економіки (рис.3.6).

Рис. 3.6. Основні перешкоди для іноземних інвестицій в Україну за даними ЄБА

Джерело: розроблено автором на основі [70]

Так, до основних перешкод належать: недовіра до судової системи (8,5 б. з 10 максимальних), корупція, монополізація ринків та олігархія, нестабільне та обтяжливе законодавство.

Окрім цього на інвестиційну активність також впливають обмеження викликані пандемією коронавірусу COVID-19.

Прогнози опитаних ЄБА іноземних інвесторів досить неоптимістичні: 48% респондентів вважають, що рівень інвестиційної привабливості національної економіки буде знижуватися і лише 9% передбачають ймовірне покращення інвестиційного клімату.

Позиції країни в міжнародних кредитних рейтингах також мають суттєвий вплив на рівень інвестиційний клімат та привабливість держави. До таких рейтингів, зокрема, належать: *Standard and Poor's Corporation (S&P)*, *Fitch Rating Ltd (Fitch)*, *Moody's Investor Service Inc (Moody's)* та *Rating and Investment Information (R&I)*.

Україна співпрацює з рейтинговими агентствами з 1997 року. Інформація про кредитний рейтинг України в 2021 році наведена в таблиці 3.2.

Таблиця 3.2

Кредитні рейтинги України у 2021 році

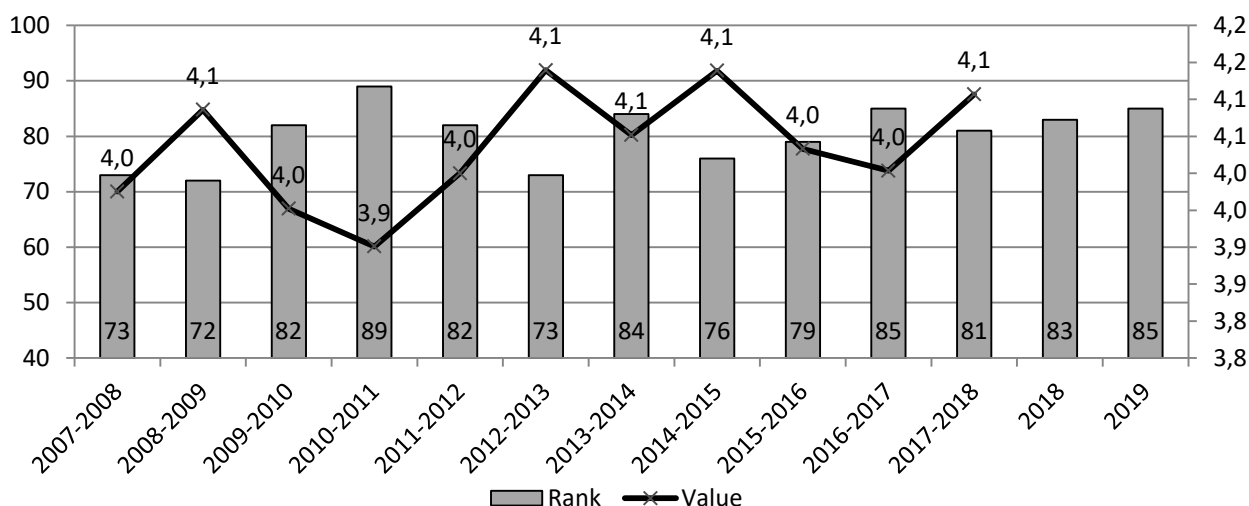
	НАЗВА РЕЙТИНГУ			
	S&P	Fitch	Moody's ³	R&I
ПОКАЗНИК	B/B	B	B3	B+
ПРОГНОЗ	Стабільний	Позитивний	Стабільний	Стабільний
ЗНАЧЕННЯ	Емітент є платоспроможним, однак наявність несприятливих економічних умов, скоріш за все негативно позначається на його здатність та готовність виконувати свої боргові зобов'язання.			

Джерело: розроблено автором на основі [253; 292; 298; 315]

Рейтинг країн за Індексом глобальної конкурентоспроможності, публікується з 1979 року Всесвітнім економічним форумом (World Economic Forum), і являє собою найбільш повний комплекс показників

³ Дані за червень 2020 року

конкурентоспроможності країн світу, що впливає, зокрема і на інвестиційну привабливість країни. Динаміка оцінки та місце України в рейтингу за рівнем конкурентоспроможності в 2007–2019 роках наведена на рис. 3.7. В 2019 році країна зайняла 85 місце з 141. Загалом існує тенденція до підвищення показника, але протягом останніх 10 років рівень конкурентоспроможності є досить низьким.

Рис. 3.7. Динаміка рейтингу України за Індексом глобальної конкурентоспроможності в 2007–2019 роках

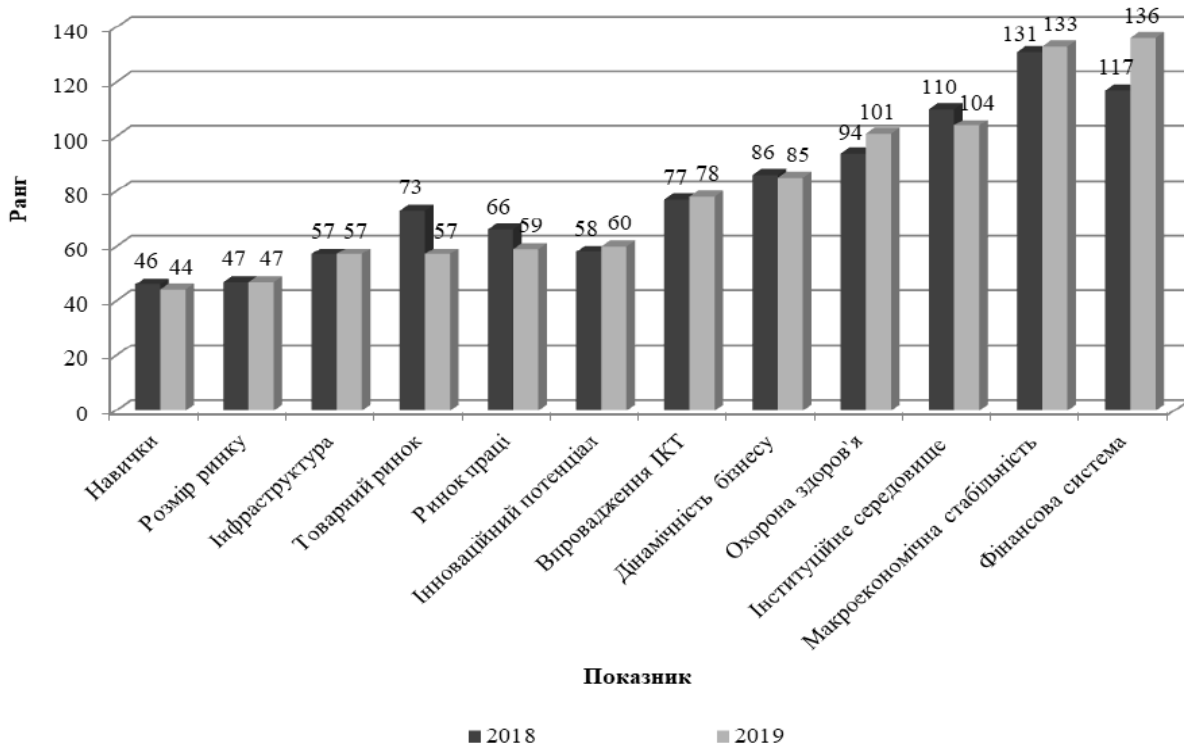
Джерело: розроблено автором на основі [319–320; 322]

В рейтингах до 2018 року було висвітлено таких основних 12 індикаторів [322]: «інституційне середовище»; «інфраструктура»; «макроекономічне середовище»; «охорона здоров'я та початкова освіта»; «вища освіта і професійна підготовка»; «ефективність товарного ринку»; «ефективність ринку праці»; «розвиненість фінансового ринку»; «рівень технологічного розвитку»; «розмір ринку»; «відповідність бізнесу»; «інновації».

Згідно з рейтингом в період з 2007 по 2017 роки (Додаток Р) найкращі показники в Україні за такими індикаторами, як: «вища освіта і професійна підготовка»; «розмір ринку», «охорона здоров'я та початкова освіта» та «інноваційний потенціал».

Починаючи з 2018 року, Всесвітній економічний форум трохи змінив перелік досліджуваних індикаторів та їх показників (рис 3.8). Відповідно, в звіті за 2019 рік Україна покращила свої позиції всього за п'ятьма показниками, які

характеризують: навички, товарний ринок, ринок праці, динамічність розвитку ринку та інституційне середовище. За показниками розміру ринку та інфраструктури оцінка залишилась незмінною, за рештою показників, відповідно, рейтинг України знизився.

Рис. 3.8. Динаміка рейтингу України за Індексом глобальної конкурентоспроможності в 2018–2019 роках

Джерело: розроблено автором на основі [319–320]

В 2020 році [321] Всесвітній економічний форум не опублікував зведеного рейтингу конкурентоспроможності країн світу, однак за 2021 рік публікація Індексу планується.

В умовах необхідності переходу на високотехнологічний реіндустріальний тип розвитку національної економіки, важливим є також і інноваційний потенціал країни.

Політика розвитку інвестиційного та інноваційного потенціалів національної економіки формує важливі передумови до збільшення обсягів виробництва високотехнологічної конкурентоспроможної продукції, а також забезпечення соціально-економічного розвитку в умовах реіндустріалізації [19].

Під інноваційним потенціалом слід розуміти здатність економіки здійснювати інноваційну діяльність, забезпечувати науково-технічний розвиток та впроваджувати інноваційно-технологічні результати в економіку, забезпечуючи цим соціально-економічне та науково-технічне зростання країни, а також конкурентоспроможне високотехнологічне виробництво.

Аналіз основних складових Індексу глобальної конкурентоспроможності показує, що за рівнем інноваційного потенціалу та впровадження ІКТ (новий показник з 2018 року) в країні найкращі рейтинги спостерігаються за такими показниками: якість дослідних інституцій – 44 місце в рейтингу за 2019 рік), кількість підписок на оптоволоконний інтернет на 100 осіб – 46; міжнародні спільні винаходи (заявки/млн населення) – 55; наукові публікації – 50; заявки на товарні знаки (заявки/млн населення) – 59 та різноманітність робочої сили – 59 (табл. 3.3).

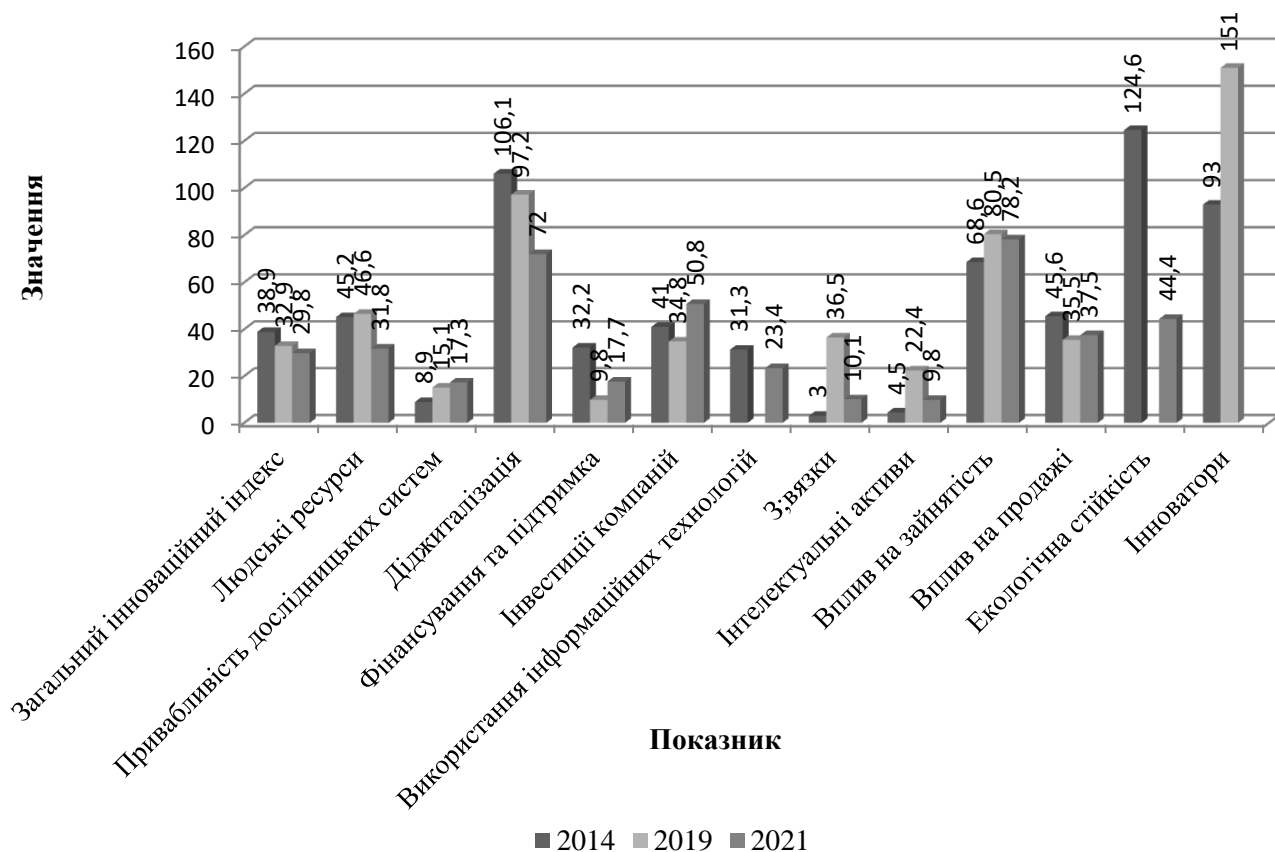
Таблиця 3.3

Рейтинг України за Індексом глобальної конкурентоспроможності індикатор «Інновації» та «Впровадження ІКТ» в 2018–2019 роках

Індикатор «Інноваційна спроможність»			Індикатор «Впровадження ІКТ»		
Показник	Ранг 2018	Ранг 2019	Показник	Ранг 2018	Ранг 2019
<i>Різнманітність робочої сили</i>	62	59	<i>Мобільно-стільникові телефонні підписки (на 100 чол.)</i>	33	60
<i>Стан розвитку кластерів</i>	106	96			
<i>Міжнародні спільні винаходи (заявки/млн осіб)</i>	56	55	<i>Мобільні широкосмугові підписки (на 100 чол.)</i>	105	109
<i>Співпраця з багатьма зацікавленими сторонами</i>	56	58	<i>Підписки на широкосмуговий Інтернет (на 100 чол.)</i>	66	68
<i>Наукові публікації</i>	50	50	<i>Підписки на оптоволоконний Інтернет (на 100 чол.)</i>	38	46
<i>Патентні заявки (заявки / млн.. осіб)</i>	62	62			
<i>Витрати на дослідження і розробки (% ВВП)</i>	56	67	<i>Інтернет користувачі (% населення)</i>	83	84
<i>Якість дослідних інституцій</i>	44	44			
<i>Вимогливість покупця</i>	74	65			
<i>Заявки на торгові марки (заявки/ млн населення)</i>	60	59			

Джерело: розроблено автором на основі [151; 319–320]

Згідно з Інноваційним індексом Європейського інноваційного табло, Україна належить до групи країн «повільні інноватори» набравши всього 30 балів. Індекс розраховується на основі 12 груп показників, які визначають науково-технічний розвиток країн Європи. (рис. 3.9).

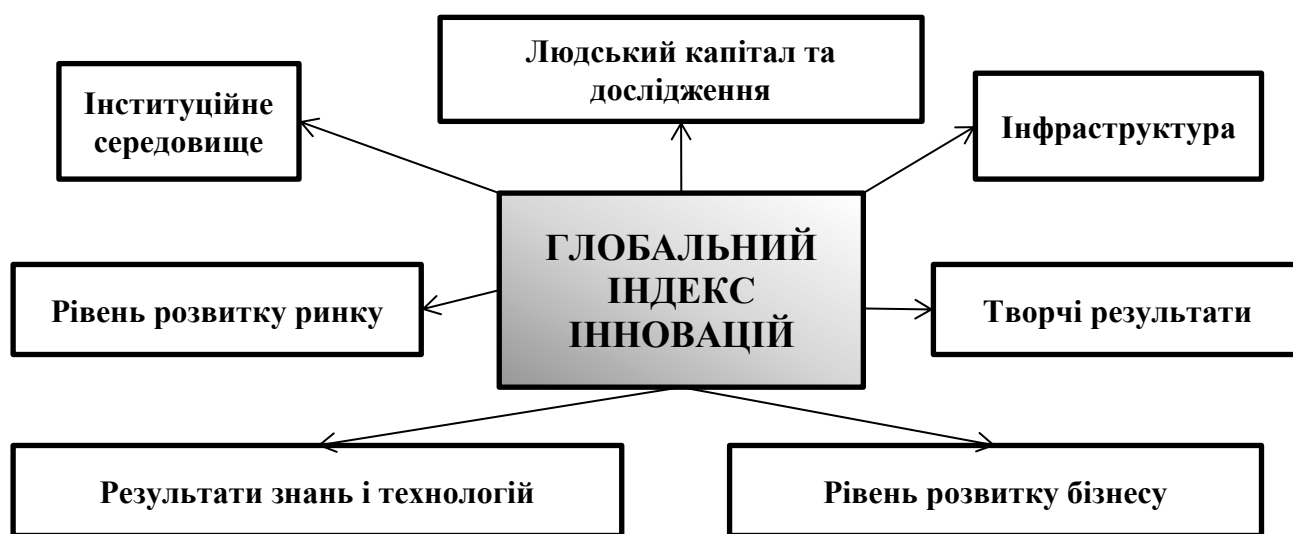

Рис. 3.9. Значення складових інноваційного індексу за Європейським інноваційним таблом у 2014, 2019 та 2021 роках

Джерело: розроблено автором на основі [249–251]

Найвищі оцінки в 2021 році Україна має за такими показниками як: діджиталізація – за рахунок високої оцінки завдяки рівня розповсюдження високошвидкісного інтернету; вплив на зайнятість – за рахунок високої оцінки рівня зайнятості наукомісткою діяльністю; інвестиції компаній – завдяки високому рівню витрат на інновації, які не пов'язані з НДДКР. Показник екологічної стійкості в 2021 році впав майже на 80 позицій в порівнянні з 2014 роком. Низьким є показник привабливості дослідницьких систем, фінансування та підтримки, інтелектуальних активів та зв'язків.

Згідно з Глобальним індексом інновацій, існуючий інноваційний розвиток України не є високим. Зокрема, в 2021 році Україна зайняла 49 позицію з 132, набравши 35,6 бали (Швейцарія – 65,5 (max): Ангола – 15 (min)). Даний індекс визначається на основі підіндексів: факторів (або передумов) інноваційного розвитку та результатів інноваційного розвитку. Передумови (фактори) інноваційного розвитку включають в себе інституційне забезпечення, людський потенціал, загальну інфраструктуру, розвиненість ринків та бізнесу. А результативні підіндекси включають результати у формі знань, технологій та винаходів (рис. 3.10).

Рис. 3.10. Індикатори Глобального індексу інновацій

Джерело: розроблено автором на основі [295; 329]

Найкращі позиції в 2021 році Україна мала за індикаторами «результати знань і технологій» – 33 місце в рейтингу, «людський капітал та дослідження» – 44 місце та «творчі результати» – 48 місце (табл. 3.4). Однак, в країні низько розвиненими є інституційне забезпечення та загальна інфраструктура інноваційного розвитку (Індикатор «інституційне середовище» – 91; Індикатор «інфраструктура» – 94).

Тобто серед ресурсних індикаторів інноваційного розвитку найсильнішими показниками є ті, що оцінюють освітній потенціал і характеризують людський капітал та дослідження; а серед результативних індикаторів – ті, що оцінюють результати застосування знань і технологій та творчої діяльності [142].

Глобальний індекс інновацій в 2015–2021 роках

Період	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	
ГІІ ранг	64 (з 141)	56 (з 128)	50 (з 127)	43 (з 126)	47 (з 129)	45 (з 131)	49 (з 132)	
Значення (Знач.)	36,5	35,7	37,6	38,5	37,4	36,3	35,6 (max – 65,5; min – 15)	
	<i>ГІІ ранг</i>						<i>Ранг</i>	<i>Знач.</i>
1. ІНСТИТУЦІЙНЕ СЕРЕДОВИЩЕ	98	101	101	107	96	93	91	56,2
<i>1.1. Політичне середовище</i>	112	123	122	122	110	105	101	46
<i>1.2. Нормативно-правове середовище</i>	89	84	82	78	78	76	78	61,3
<i>1.3. Бізнес середовище</i>	92	79	78	100	99	104	104	61,2
2. ЛЮДСЬКИЙ КАПІТАЛ ТА ДОСЛІДЖЕННЯ	35	40	41	43	51	39	44	38,2
<i>2.1. Освіта</i>	25	20	30	34	43	23	23	61,3
<i>2.2. Вища освіта</i>	31	24	26	26	37	32	33	42,8
<i>2.3. Дослідження та розробки (R&D)</i>	45	50	51	50	54	44	58	10,4
3. ІНФРАСТРУКТУРА	112	99	90	89	97	94	94	32,3
<i>3.1. Інформаційно-комунікаційні технології</i>	89	87	68	69	81	82	69	64,9
<i>3.2. Загальна інфраструктура</i>	127	110	108	89	95	95	124	12,8
<i>3.3. Екологічна стабільність</i>	121	100	95	115	120	99	108	19,2
4. РІВЕНЬ РОЗВИТКУ РИНКУ	85	75	81	89	90	99	88	42,3
<i>4.1. Кредит</i>	60	58	71	84	91	86	90	34,3
<i>4.2. Інвестиції</i>	136	113	107	115	115	121	120	17,9
<i>4.3. Торгівля, конкуренція та ринковий масштаб</i>	66	46	48	45	42	45	44	74,8
5. РІВЕНЬ РОЗВИТКУ БІЗНЕСУ	78	73	51	46	47	54	53	28,9
<i>5.1. Працівники знань</i>	52	48	41	41	45	47	45	38,9
<i>5.2. Інноваційні зв'язки</i>	105	88	72	63	55	81	84	18
<i>5.3. Засвоювання знань</i>	88	82	63	75	73	59	59	29,7
6. РЕЗУЛЬТАТИ ЗНАНЬ І ТЕХНОЛОГІЙ	34	33	32	27	28	25	33	32,3
<i>6.1. Створення знань</i>	14	16	16	15	17	23	27	35,7
<i>6.2. Вплив знань</i>	98	90	77	40	47	45	61	31,4
<i>6.3. Розповсюдження знань</i>	65	61	54	53	47	32	35	29,8
7. ТВОРЧІ РЕЗУЛЬТАТИ	75	58	49	45	42	44	48	30,9
<i>7.1. Нематеріальні активи</i>	82	42	26	13	17	23	29	45
<i>7.2. Творчі товари та послуги</i>	87	87	92	86	91	95	93	7
<i>7.3. Онлайн творчість</i>	51	51	47	43	43	39	45	26,4

Джерело: розроблено автором на основі [323–329]

Згідно з Інноваційним індексом Bloomberg, Україна опустилася в 2020 році в рейтингу на три позиції в порівнянні з 2019 роком і зайняла 56 місце серед 60 країн, які досліджувалися. Це надзвичайно низький показник. Така позиція обумовлена низьким рівнем розвитку витрат на НДДКР, розвитку переробної промисловості та продуктивності (табл. 3.5).

Таблиця 3.5

Інноваційний індекс Bloomberg в 2015–2021 роках

Показник	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Загальний індекс	33	41	42	46	53	56	58
<i>Інтенсивність досліджень і розробок (витрати на НДДКР по відношенню до ВВП)</i>	42	41	44	47	54	57	59
<i>Продуктивність</i>		50	50	50	60	57	55
<i>Проникнення високих технологій (частка інноваційних компаній у загальній кількості підприємств)</i>	35	36	34	32	37	35	39
<i>Концентрація дослідників (кількість науковців на 1 млн жителів)</i>	41	45	44	46	46	49	52
<i>Виробництво з доданою вартістю (додана вартість переробної промисловості по відношенню до ВВП)</i>	50	46	46	48	58	57	57
<i>Ефективність вищої освіти (частка випускників ЗВО в загальній кількості випускників освітніх установ)</i>	5	5	4	21	28	48	57
<i>Патентна активність</i>	10	28	27	27	35	36	36

Джерело: розроблено автором на основі [151; 226–227]

Як видно з міжнародних рейтингів, які оцінюють інноваційний потенціал, одним із найбільших стримуючих факторів реалізації інноваційного потенціалу країни є недостатнє фінансування. Відповідно, залучення іноземного капіталу (не порушуючи інвестиційну безпеку), змогло б дати поштовх розвитку реіндустріалізації на інноваційній основі. В умовах переходу на реіндустріальний тип розвитку важливим є розвиток як інноваційного, так інвестиційного потенціалів.

Таким чином, на основі аналізу міжнародних рейтингів, можна визначити сильні сторони національної економіки, які визначає переважна більшість досліджуваних індексів: високий рівень навичок та знань, освіченості людського капіталу, розвиток творчої діяльності, високий рівень діджиталізації. Спрощення процедур отримання дозволів на будівництво та реєстрації власності і підприємств в останні роки так само мало позитивний вплив на рівень інвестиційної привабливості. Проте, систематизація показників проаналізованих рейтингів інвестиційного клімату та потенціалу дає можливість визначити основні перешкоди та стримуючі фактори для іноземних інвесторів, а саме: низький рівень інституційного середовища та інфраструктури, корупція та олігархія, низький рівень макроекономічної стабільності, фінансової та інвестиційної свободи, непрозорість правового поля та недовіра до судів, а також високе податкове навантаження. Дані негативні оцінки впливають не лише на інвестиційний, а й на інноваційний потенціал країни.

3. 2. Сучасні тенденції іноземного інвестування реіндустріалізації економіки України

Розвиток економіки України на сучасному етапі характеризується значною його залежністю від зовнішньоекономічної кон'юнктури у світі. Це впливає на розвиток національного промислового комплексу, на структуру платіжного балансу та державних фінансів, на можливості самостійного розвитку національного ринку. Все це обумовлює усвідомлену і об'єктивну потребу зміни моделі загальноекономічного розвитку, проведення структурної реіндустріалізації економіки на інноваційній основі, що є основою підвищення конкурентоспроможності української економіки. Проведення реіндустріалізації неможливе без активного залучення міжнародних інвестиційних ресурсів. Іноземні інвестиції є важливою основою довгострокового розвитку української економіки, основним із параметрів процесу розширеного відтворення та структурної розбудови економіки країни.

Як зазначалося в першому розділі, в структурі іноземних інвестицій виділяються прямі іноземні інвестиції, портфельні іноземні інвестиції та інші інвестиції (рис. 3.11).

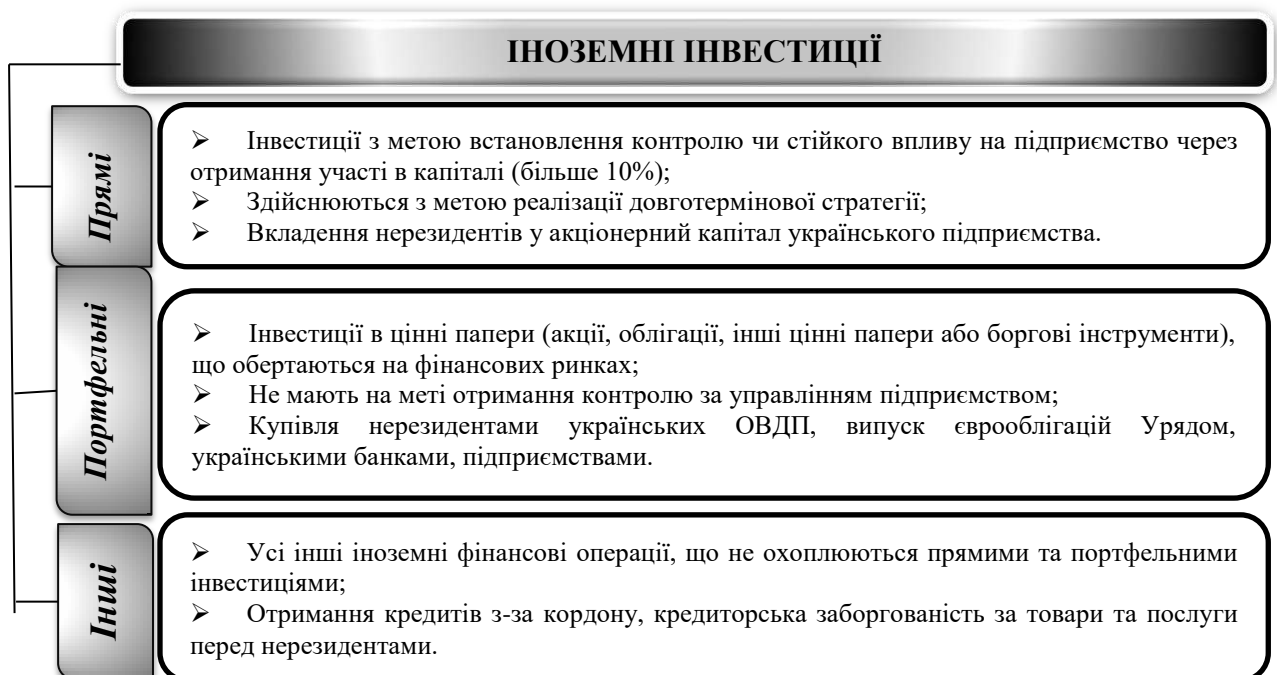
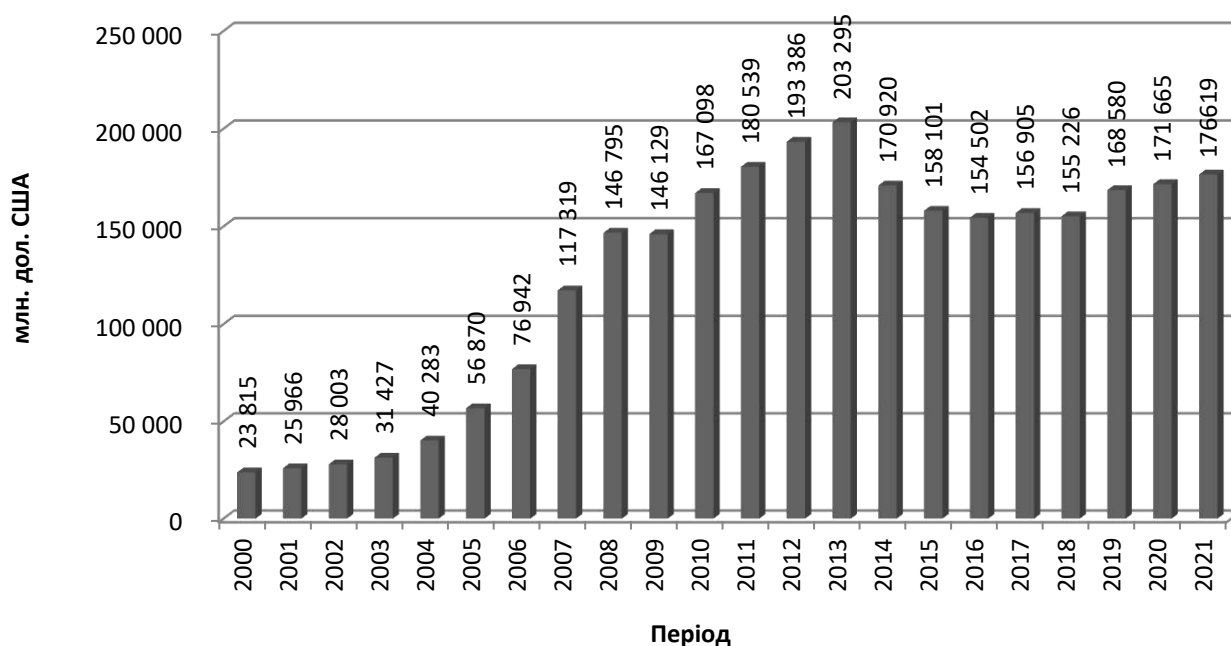

Рис. 3.11. Структура іноземних інвестицій

Джерело: розроблено автором на основі [73]

Розвиток ринку іноземного інвестування в період з 2001 по 2013 роки характеризувався позитивною динамікою, що, з об'єктивних причин, змінилося в 2014 році [100] (рис. 3.12).

Рис. 3.12. Обсяг та приріст іноземних інвестицій в економіку України у 2000–2021 роках, млн дол. США⁴

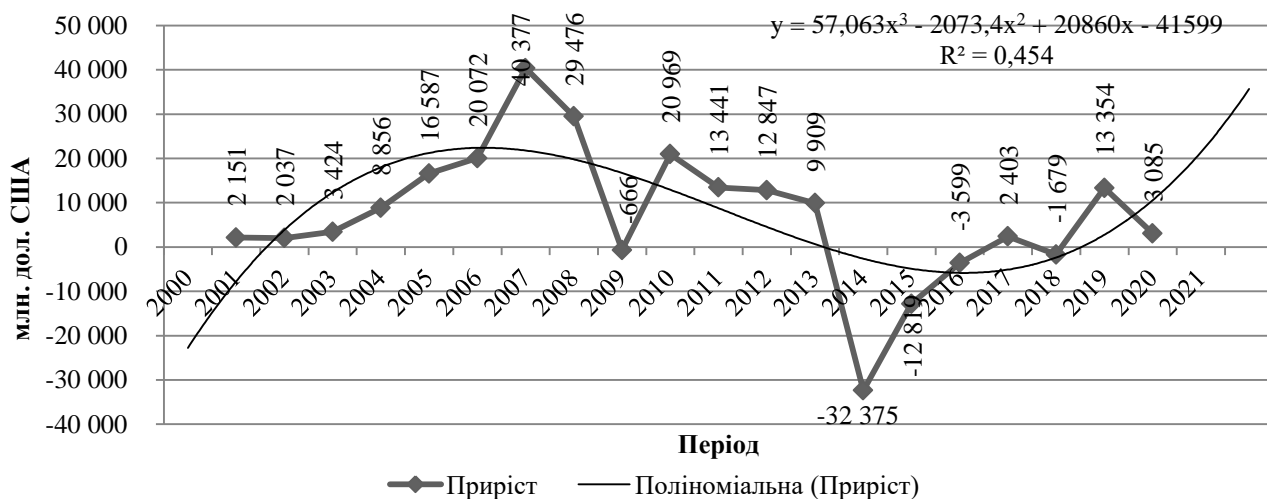
Джерело: розроблено автором на основі [127–131]

Станом на 30 червня 2021 року обсяг іноземних інвестицій в економіку України склав 176 619 млн дол. США, що майже на 5% більше за аналогічний період попереднього року (II квартал 2020 року – 168 457 млн дол. США). Загалом за період з IV кварталу 2013 року (найбільший показник за досліджуваний період з 2000 по 2021 роки) по II квартал 2021 року загальний обсяг іноземних інвестицій в національній економіці скоротився більше, ніж на 13%.

Найбільший приріст іноземних інвестицій в економіку України спостерігався в 2007 році – 40 377 млн дол. США (рис. 3.13). Однак світова фінансова криза 2008–2009 років призвела до скорочення всіх основних

⁴ Дані за 2000–2020 роки наведені станом кінця IV кварталу відповідного року, за 2021 рік – станом на кінець II кварталу відповідного року. Починаючи з 2014 року дані наведено без урахування тимчасово окупованої території АР Крим, м. Севастополя та тимчасово окупованих територій у Донецькій та Луганській областях.

фінансово-економічних показників розвитку країни, в тому числі і обсягів інвестицій. В 2008 році спостерігалось скорочення надходження іноземних інвестицій майже на 11 млрд дол. США до 29 476 млн дол. США. В 2009 році в країні було зафіксовано відтік іноземних інвестицій. З врахуванням курсової переоцінки, відтік іноземних інвестицій станом на кінець 2009 року становив 666 млн дол. США. В 2010 році спостерігався приріст іноземних інвестицій.

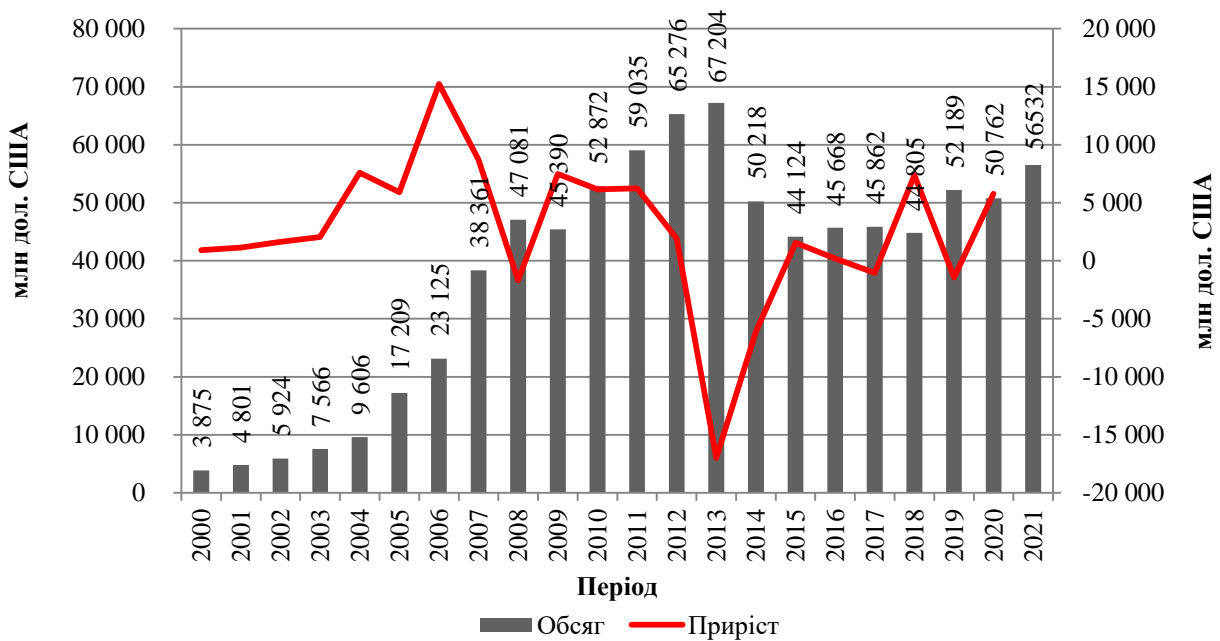

Рис. 3.13. Приріст та прогноз приросту інвестицій в економіку України, млн дол. США

Джерело: розроблено автором на основі [127–131]

Події кінця 2013–2014 років, анексія Криму та військовий конфлікт на сході України, спровокували найбільший (з урахування зміни курсу валюти) відтік іноземного капіталу на рівні в 32 375 млн дол. США. Станом на 2020 рік приріст іноземних інвестицій не досяг навіть рівня 2013 року. Трендовий прогноз показує ймовірне зростання обсягів надходження іноземних інвестицій, однак його достовірність є не надто високою ($R^2=0,454$).

Згідно з даними Національного банку України, обсяги накопичених прямих іноземних інвестицій з 2000 року по 2021 рік збільшились майже в 15 разів (рис. 3.14). Тенденція до збільшення обсягів (накопичувальний підсумок) прямих іноземних інвестицій спостерігалась до 2013 року, однак в період з 2014 по 2015 роки характеризувався зменшенням даного показника. В 2017 році Україна змогла відновити позитивну динаміку.

Рис. 3.14. Обсяг та приріст прямих іноземних інвестицій в економіку України у 2000–2021 роках, млн дол. США⁵

Джерело: розроблено автором на основі [127–131]

Обсяг залучених з початку інвестування прямих іноземних інвестицій (акціонерного капіталу) в економіку України на 30 червня 2021 року становив 56 532 млн дол. США, в порівнянні з 51 258 млн дол. США в аналогічному періоді 2019 року (приріст інвестицій складає 5 274 млн дол. США).

У 2021 році надходження прямих інвестицій здійснили інвестори зі 100 країн світу. Із країн ЄС в економіку України інвестовано 39 822,8 млн дол. США, або більше 72,6% загального обсягу вкладень [61].

До десятки основних країн-інвесторів, на які припадає майже 80% загального обсягу прямих інвестицій, входять: Кіпр, Нідерланди, Швейцарія, Німеччина, Сполучене Королівство Великої Британії та Північної Ірландії, Австрія, Франція, Люксембург, Польща. Відповідно, Україні притаманна незначна географічна диверсифікація країн-експортерів прямих іноземних інвестицій, про що свідчить те, що, протягом досліджуваного періоду, основна частина інвестицій надходить із невеликої кількості країн (табл. 3.6).

⁵ Дані за 2000–2019 роки наведені станом кінець IV кварталу відповідного року, за 2020 рік – станом на кінець II кварталу відповідного року. Починаючи з 2014 року дані наведено без урахування тимчасово окупованої території АР Крим, м.Севастополя та тимчасово окупованих територій у Донецькій та Луганській областях.

Географія прямих іноземних інвестицій в 2015–2021 роках, млн дол. США⁶

	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	%
ВСЬОГО	43780,3	45195,3	45179,2	44008,8	51386,6	49686,5	54877,0	100
Країни ЄС	33802	33744	34111,4	33487,8	39730	35227,7	39822,8	72,6
Кіпр	15041	14339,5	13853,4	13308,2	16043,7	15111,4	17127,3	31,2
Нідерланди	8450	7928,7	9084	9616,8	11693,3	9853,1	11635,2	21,2
Швейцарія	923,4	1579,5	2001,6	2052,1	3190,1	3102,0	3348,4	6,1
Німеччина	1932	2098,7	2395,6	2284,3	2496,8	2312,9	2745,2	5,0
Сполучене Королівство	1840,9	2039,8	2230,2	1913,1	2159,3	2983,9	2695,5	4,9
Австрія	1361,4	1752,1	1384,3	1159,5	1483,2	1657,9	1776,7	3,2
Франція	1522,7	1521,2	949,1	788,2	1149,9	1038,2	1143,5	2,1
Люксембург	348,6	355,2	626	672,9	825,2	1257,9	1143,4	2,1
Польща	847,5	895,4	791,5	777,7	880,5	858,5	1034,5	1,9
Російська Федерація	1299,3	1409,2	1004,1	1226,9	1155	908,6	1033,3	1,9
США	888,8	892,9	778,2	636,2	811,7	881,4	940,0	1,7
Британські Віргінські Острови	1615,8	1752	1557,4	1035,5	636,8	589,9	684,7	1,2
Туреччина	316,9	361,7	262,1	332	453,3	560,1	579,7	1,1
Швеція	403,4	461,4	480,2	416	531,1	519,8	568,5	1,0
Інші	6791,8	7513,9	7509,6	7751,8	7825,1	8050,7	8421,0	15,3

Джерело: розроблено автором на основі [61–63]

Загалом, прямі іноземні інвестиції в Україну складаються з двох основних груп капіталів: ті, які напряму належать нерезидентам; ті, які реально підконтрольні іноземним компаніям українських резидентів (тобто той капітал, який раніше був виведений з України до офшорних зон – round-tripping FDI). Аналіз географічної структури прямих іноземних інвестицій показує низьку частку надходжень з розвинених країн світу, на відмінно від великої частки надходжень із офшорних центрів. Зокрема, станом на 30 червня 2021 року загальний обсяг прямих іноземних інвестицій (накопичувальний підсумок) в Україну з так званих офшорних територій (включаючи Кіпр) склав майже

⁶ Дані за 2015–2020 роки наведені станом кінець IV кварталу відповідного року, за 2021 рік – станом на кінець II кварталу відповідного року. Дані наведено без урахування тимчасово окупованої території АР Крим, м. Севастополя та тимчасово окупованих територій у Донецькій та Луганській областях.

20 млрд. дол. США або 35,3 % від загального обсягу прямих інвестицій в країну. Дані характеристики свідчать, що інвестиції з офшорних регіонів витісняють капітал із розвинених країн, що забезпечує ріст виключно кількісних показників приросту залучених прямих іноземних інвестицій в Україну, однак не якісних.

Сучасна географічна структура прямих іноземних інвесторів в економіці України, на думку експертів Центру Разумкова, «не є оптимальною та не відповідає структурі інвесторів, що розміщують свої капітали у переважній більшості розвинених країн. Для української економіки важливі інвестиції з країн, які є технологічними лідерами та спеціалізуються на виробництві товарів з високою часткою доданої вартості, а саме зі «старих» країн-членів Європейського Союзу (Франції, Італії, Німеччини), а також США та Японії» [204].

Іноземні інвестори вбачають привабливішим вкладати кошти у сфери з високим рівнем рентабельності, які забезпечують швидку віддачу при невеликих вкладах. Так, до основних сфер іноземного інвестування країн-інвесторів в 2021 році належать: промисловість, яка отримує близько 42,3 % загального обсягу інвестицій, оптова та роздрібна торгівля, ремонт автотранспортних засобів і мотоциклів – 15,9 %, фінансова та страхова діяльність – більше 8, 9 %, операції з нерухомим майном – 8,4 %, інформація та телекомунікації – 5,3 %, а професійна, наукова та технічна діяльність – 3,5 %. Інші сфери акумулюють 15,7 % (табл. 3.7). Найбільше іноземного капіталу, більше 42 %, акумулює промисловість.

На даний момент, промисловому сектору України притаманні такі характеристики, як: переважання традиційних технологій, притаманних періоду індустріалізації; незадовільні темпи структурно-інноваційних змін, використання зношеного виробничого апарату. Даний стан зумовлює подальше відставання економіки від провідних індустріальних країн світу за рівнем промислового розвитку. Досвід провідних індустріальних країн свідчить, що основою їх високої конкурентоспроможності виступають потужний науково-технологічний розвиток, а також активне інвестування в процеси виробництва, залучення та впровадження виробничо-технологічних інновацій. Отже, саме тому реіндустріалізація, розвиток промисловості на основі інновацій, має бути

забезпечена надходженням іноземних інвестицій в промисловість [169, с 85; 106].

Таблиця 3.7

**Структура прямих іноземних інвестицій в економіку України
у 2015–2021 роках, млн дол. США⁷**

Вид економічної діяльності	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	%
Усього	43780,3	45195,3	45179,2	44008,8	51386,6	49686,5	54877,0	100
Сільське, лісове та рибне господарство	2082,6	786,3	935,8	982,6	768,1	932,1	1056,8	1,9
Промисловість	15195,5	14485,8	16192,6	16636,2	20989,9	19895,4	23202,5	42,3
Будівництво	1012,5	1159,8	1137,5	893,1	852,8	1004,0	1091,5	2,0
Оптова та роздрібна торгівля; ремонт автотранспортних засобів і мотоциклів	6549,0	6983,4	6903,7	6423,2	7330,8	7885,7	8747,5	15,9
Транспорт, складське господарство, поштова та кур'єрська діяльність	1454,0	1533,2	1653,2	1504,8	2007,3	1759,9	1811,2	3,3
Тимчасове розміщення й організація харчування	267,2	335,5	327,2	299,7	295,2	264,1	343,0	0,6
Інформація та телекомунікації	2538,1	2909,8	3019,2	2669,6	2960,7	2991,0	2932,4	5,3
Фінансова та страхова діяльність	5908,6	6306,0	4247,3	3908,5	5166,0	4550,7	4858,3	8,9
Операції з нерухомим майном	2894,9	4027,0	3931,8	4270,6	4736,6	4588,6	4596,6	8,4
Професійна, наукова та технічна діяльність	1845,0	2442,4	2456,6	1883,5	2272,1	1767,9	1 919,6	3,5
Діяльність у сфері адміністративного та допоміжного обслуговування	1164,4	1298,8	1437,1	1573,2	875,8	836,4	950,3	1,7
Освіта	13,1	26,8	23,4	19,2	23,7	19,8	21,0	0,0
Охорона здоров'я та надання соціальної допомоги	66,2	62,8	69,3	62,8	125,6	141,9	163,5	0,3
Мистецтво, спорт, розваги та відпочинок	190,7	152,3	137,4	121,2	165,2	156,5	172,8	0,3

Джерело: розроблено автором на основі [61–63]

Галузева структура прямого іноземного інвестування в промисловість економіки України (табл. 3.8) показує, що лідером в залученні іноземного капіталу серед промислового сектору є переробна промисловість – 60,9 % від загального обсягу залучених прямих іноземних інвестицій в промисловість (або

⁷ Дані за 2015– 2020 роки наведені станом кінець IV кварталу відповідного року, за 2021 рік – станом на кінець II кварталу відповідного року. Дані наведено без урахування тимчасово окупованої території АР Крим, м.Севастополя та тимчасово окупованих територій у Донецькій та Луганській областях.

25,7 % від загального обсягу залученого капіталу в економіку країни).

Таблиця 3.8

**Структура прямих іноземних інвестицій в промисловість України
у 2015–2021 роках, млн дол. США⁸**

Вид економічної діяльності	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	%
Промисловість	15195,5	14485,8	16192,6	16636,2	20989,9	19895,4	23202,5	100
<i>Добувна промисловість і розроблення кар'єрів</i>	3555,1	3127,1	3069,1	3404,6	5213,8	4842,9	5047,0	21,8
<i>Переробна промисловість</i>	9815,8	10125,6	11411,8	11338,1	12144,0	11358,0	14129,7	60,9
Виробництво харчових продуктів, напоїв та тютюнових виробів	2850,8	3007,9	3243,4	3194,4	3672,8	3235,0	3640,9	15,7
Текстильне виробництво, виробництво одягу, шкіри, виробів зі шкіри та інших матеріалів	163,1	171,6	196,9	172,4	154,1	150,8	161,4	0,7
Виготовлення виробів з деревини, виробництво паперу та поліграфічна діяльність	461,1	598,0	689,6	712,8	805,3	755,2	840,4	3,6
Виробництво коксу та продуктів нафтоперероблення	876,0	637,8	666,0	422,1	207,2	474,1	888,4	3,8
Виробництво хімічних речовин і хімічної продукції	909,0	881,2	523,1	466,4	468,8	371,5	1126,1	4,9
Виробництво основних фармацевтичних продуктів і фармацевтичних препаратів	96,3	105,1	107,0	127,9	184,8	159,4	205,1	0,9
Виробництво гумових і пластмасових виробів, іншої неметалевої мінеральної продукції	1006,4	1220,8	1192,4	1199,5	1337,6	1315,2	1555,1	6,7
Металургійне виробництво, виробництво готових металевих виробів, крім виробництва машин і устаткування	2397,9	2288,0	3549,6	3802,1	3988,7	3457,6	4053,1	17,5
Машинобудування, крім ремонту і монтажу машин і устаткування	795,0	917,5	957,5	1010,8	1065,9	1190,9	1367,5	5,9
Виробництво меблів, іншої продукції; ремонт і монтаж машин і устаткування	260,1	297,6	286,3	229,9	258,7	248,2	291,7	1,3
<i>Постачання електроенергії, газу, пари та кондиційованого повітря</i>	1764,9	1171,3	1637,3	1842,3	3580,6	3642,9	3974,9	17,1
<i>Водопостачання; каналізація, поводження з відходами</i>	59,8	61,9	74,3	51,3	51,5	51,7	51,0	0,3

Джерело: розроблено автором на основі [61–63]

⁸ Дані за 2015–2020 роки наведені станом кінець IV кварталу відповідного року, за 2021 рік – станом на кінець IV кварталу відповідного року. Дані наведено без урахування тимчасово окупованої території АР Крим, м. Севастополя та тимчасово окупованих територій у Донецькій та Луганській областях.

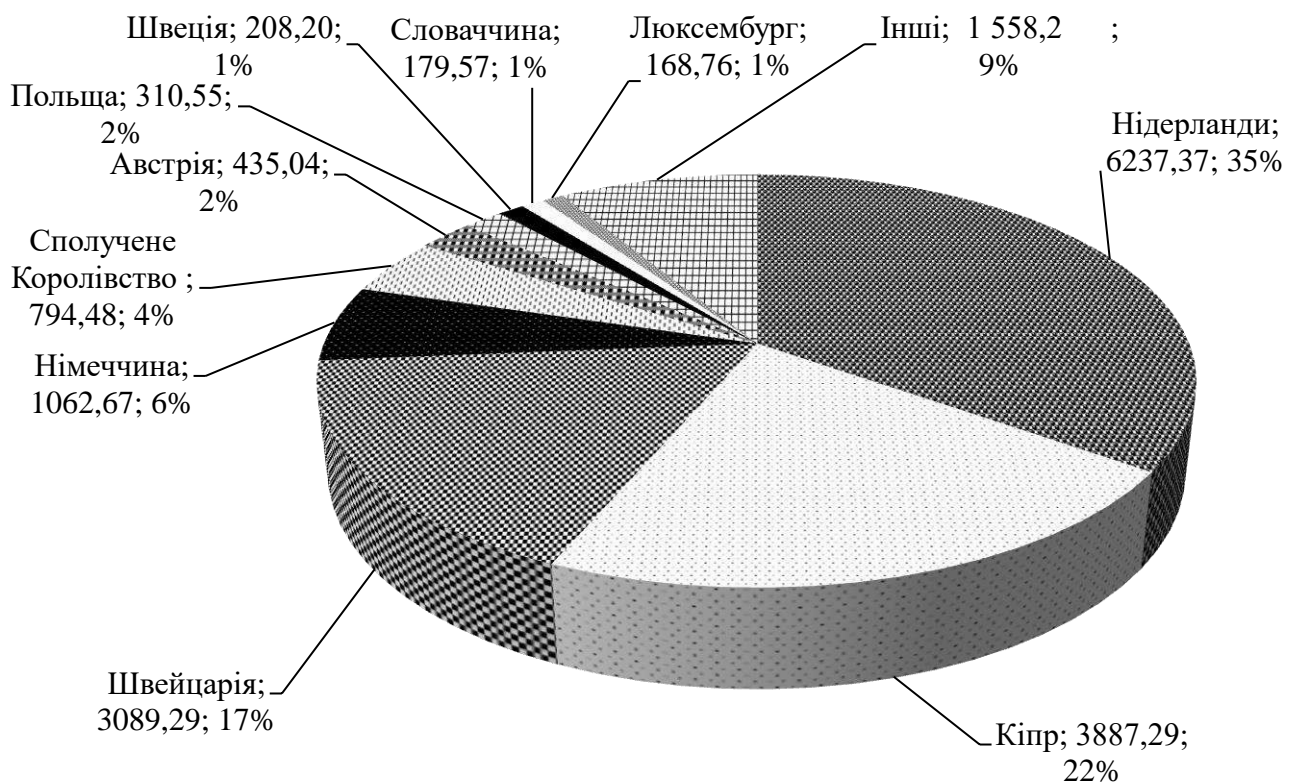
Другу позицію займає добувна промисловість і розроблення кар'єрів – 21,8 % (або 9,2 % відповідно). Аутсайдером в залученні прямих іноземних інвестицій в промисловому секторі є водопостачання; каналізація, поводження з відходами – 0,2 % (або 0,1 %).

Серед галузей переробної промисловості, що є основним драйвером реіндустріалізації, найбільше іноземного капіталу надходить у металургійне виробництво, виробництво готових металевих виробів, крім виробництва машин і устаткування – 28,7 % від загального обсягу прямих іноземних інвестицій, що надходять у переробну промисловість (або 7,4 % від загального обсягу залученого капіталу в економіку країни) та у виробництво харчових продуктів, напоїв та тютюнових виробів – 25,8 % (або 6,6 %). Найменше акумулюють іноземних ресурсів такі галузі переробної промисловості, як: виробництво основних фармацевтичних продуктів і фармацевтичних препаратів та текстильне виробництво – 1,5% від загального обсягу прямих іноземних інвестицій, залучених у переробну промисловість (або 0,4 % відповідно) та виробництво одягу, шкіри, виробів зі шкіри та інших матеріалів – кожна по 1,1 % (0,3%).

До основних країн-інвесторів в промисловий сектор економіки України, що акумулюють майже 80 % загального обсягу прямих іноземних інвестицій, станом на 30 червня 2021 року, входять: Нідерланди, Кіпр, Швейцарія, Німеччина та Сполучене Королівство Великої Британії та Північної Ірландії (рис. 3.15). Загалом, станом на кінець II кварталу 2021 року, прямі іноземні інвестиції в промисловість України надійшли від 57 країн-інвесторів.

Майже 66 % прямих іноземних інвестицій (інструментів участі в капіталі) в промисловість припадає на 5 регіонів України: Дніпропетровська область, м. Київ, Полтавська, Донецька та Запорізька області. Абсолютним лідером в залученні інвестицій є Дніпропетровська область, яка, станом на 31 березня 2020 року, акумулює 25,4 % прямих іноземних інвестицій.

Щоб оцінити розподіл прямих іноземних інвестицій (інструментів участі в капіталі) в промисловість економіки України за регіонами, було проведено кластерний аналіз за допомогою програмного забезпечення IBM SPSS.

Рис. 3.15. Розподіл прямих інвестицій в промисловість України за основними країнами-інвесторами (обсяги та частки) у 2021 році, млн дол. США, % до загального обсягу

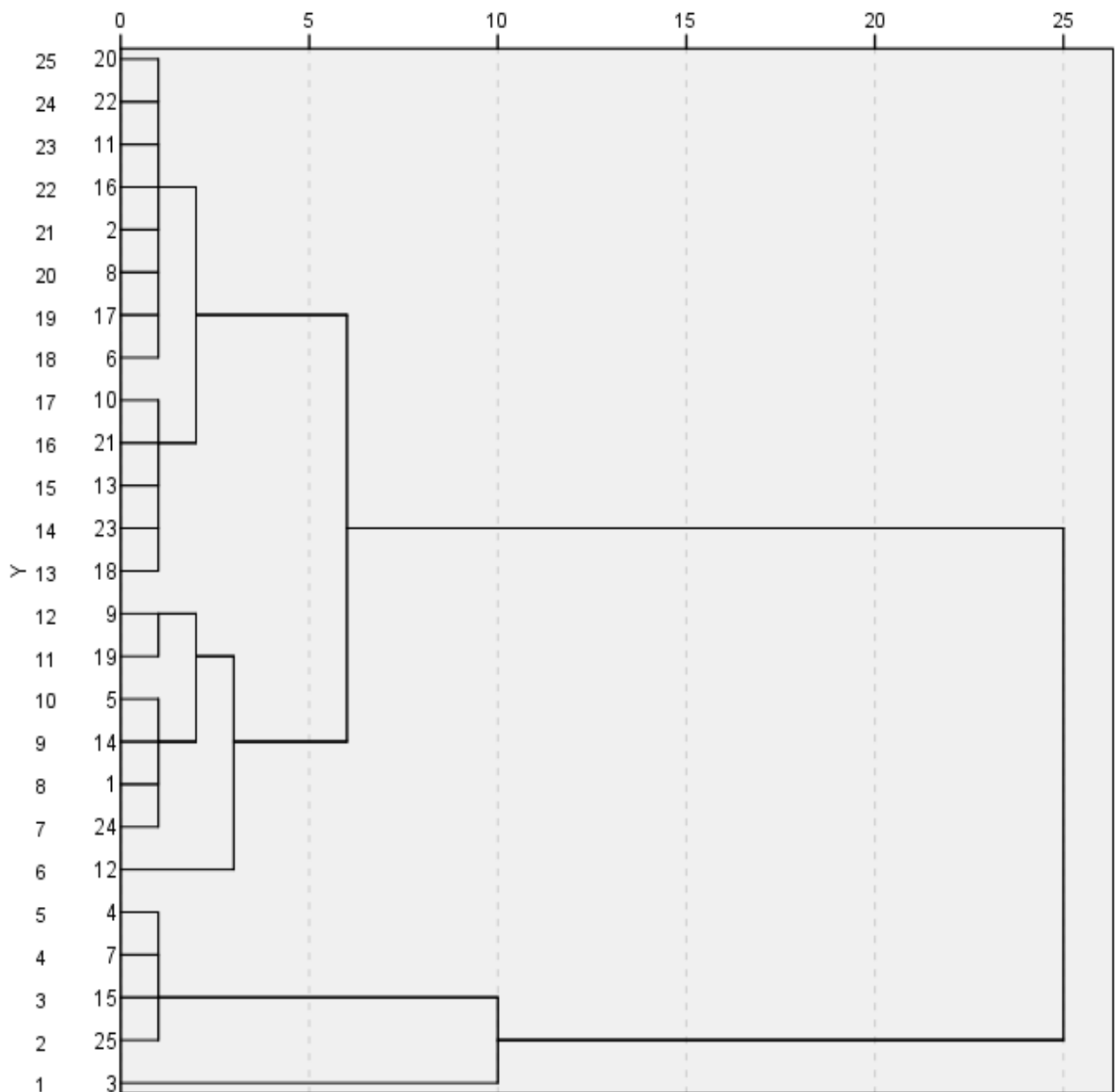
Джерело: розроблено автором на основі [61]

Було обрано ієрархічний тип кластерної моделі, оскільки ми не знали заздалегідь, на скільки кластерів поділиться вибірка. У вибірку було включено 25 регіонів, а саме: Вінницька, Волинська, Дніпропетровська, Донецька, Житомирська, Закарпатська, Запорізька, Івано-Франківська, Київська, Кіровоградська, Луганська, Львівська, Миколаївська, Одеська, Полтавська, Рівненська, Сумська, Тернопільська, Харківська, Херсонська, Хмельницька, Черкаська, Чернівецька, Чернігівська області та м. Київ.

Масив даних, на основі якого проводили ієрархічний кластерний аналіз включав таку рейтингову змінну, як «Залишки прямих іноземних інвестицій (інструментів участі в капіталі) в промисловість за регіонами в I кварталі 2020 року, млн дол. США» При кластерному аналізі ми використали метод зв'язку Уорда. Міри відстаней Евклідова відстань та Манхетенська відстань

сценаріїв привели до однакових результатів, тому було обрано за інтервальну шкалу Евклідову відстань. Діапазон сценаріїв рішень був заданий від 3 до 6 кластерів. Алгоритм дій та отримані результати наведено в Додаток С.

За результатами кластиризації було отримано дендрограму розподілу регіонів за рівнем залучення прямих іноземних інвестицій в промисловість (рис. 3.16).

Рис. 3.16. Дендрограма розподілу регіонів за рівнем залучення прямих іноземних інвестицій в промисловість

Джерело: розроблено автором за допомогою програмного забезпечення IBM SPSS

В результаті ієрархічного кластерного аналізу було виокремлено 4 основні групи регіонів за рівнем іноземного інвестування промисловості (табл. 3.9).

Таблиця 3.9

Результати ієрархічного кластерного аналізу розподілу регіонів України за рівнем залучення прямих іноземних інвестицій в промисловість

Кластер	Кількість регіонів в кластері	Залишки прямих іноземних інвестицій (інструментів участі в капіталі) в промисловість, млн дол. США, середнє значення	Регіони, які входять в кластер
1	7	455,183	Вінницька область Житомирська область Київська область Львівська область Одеська область Харківська область Чернігівська область
2	13	113,975	Волинська область Закарпатська область Івано-Франківська область Кіровоградська область Луганська область Миколаївська область Рівненська область Сумська область Тернопільська область Херсонська область Хмельницька область Черкаська область Чернівецька область
3	1	3453,537	Дніпропетровська область
4	4	1374,388	Донецька область Запорізька область Полтавська область м. Київ

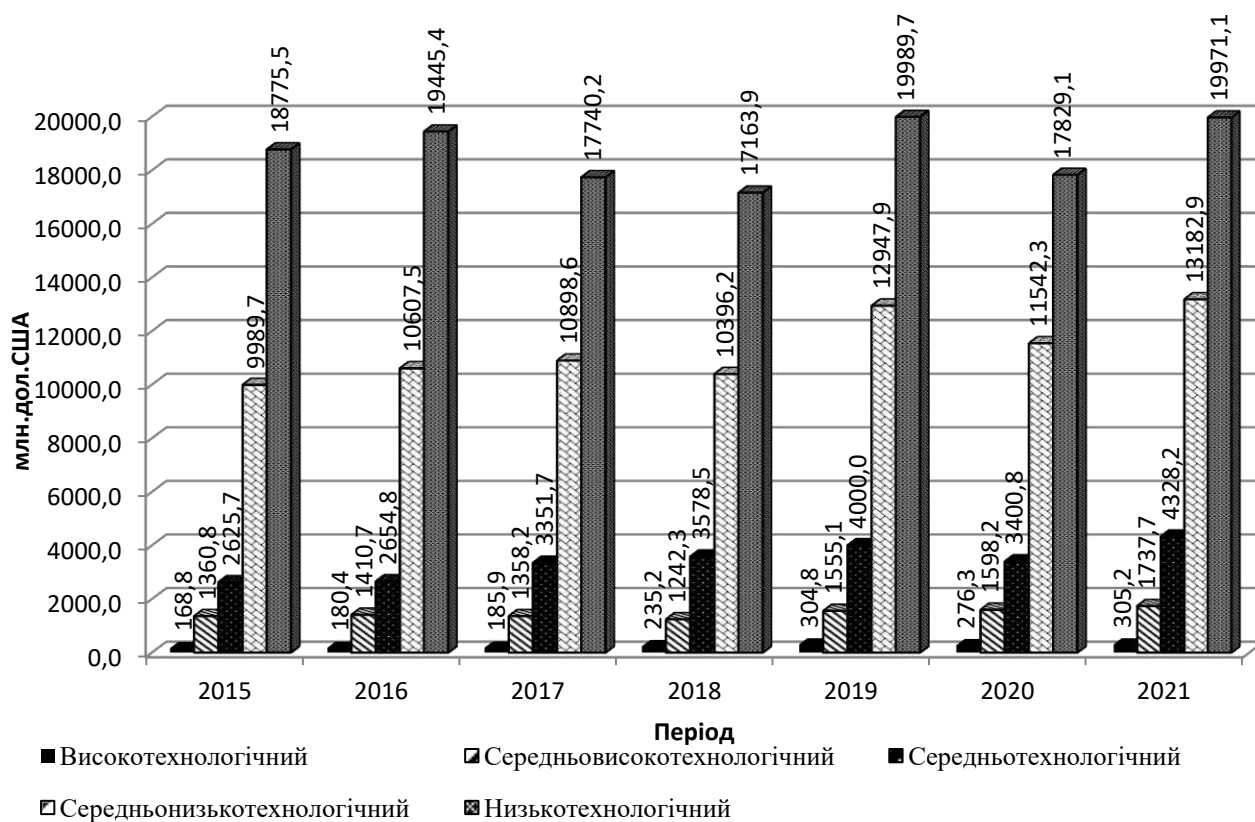
Джерело: розроблено автором за допомогою програмного забезпечення

IBM SPSS

Отже, акумулюючи більше 25 % залишків прямих іноземних інвестицій (інструментів участі в капіталі) в промисловість (3453,5 млн дол. США), Дніпропетровська область формує окремий кластер №3. Кластер №4, в який

входять Донецька, Запорізька, Полтавська області та м. Київ із середнім обсягом залишків прямих іноземних інвестицій (інструментів участі в капіталі) в промисловість в обсязі 1374,4 млн дол. США, акумулюють більше 40 % інвестицій. Перший кластер вміщує 7 областей із середнім обсягом залишків прямих іноземних інвестицій в промисловість 455,2 млн дол. США (3 186,3 млн дол. США або 23,4 % від прямих іноземних інвестицій (інструментів участі в капіталі) в промисловість).

Одним із визначальних факторів реіндустріалізації економіки та її економічного зростання є розвиток високотехнологічних галузей. «Активізація випуску високотехнологічної продукції супроводжується зниженням матеріало- та енергоємності виробництва, зростанням продуктивності праці і відповідно підвищенням конкурентоспроможності країни. Сьогодні беззаперечним є той факт, що високотехнологічне виробництво є головним фактором підвищення зайнятості населення та рівня заробітної плати» [205] (рис. 3.17).

Рис. 3.17. Залишки прямих іноземних інвестицій (інструментів участі в капіталі) за технологічними секторами у 2015–2021 роках, млн дол. США

Джерело: розроблено автором на основі [61–63; 151, с. 40–43]

Для розвитку інноваційного рівня виробництва та залучення новітніх технологій, які сприяють пришвидшенню реіндустріалізації, промислового сектору потрібні додаткові кошти, зокрема у вигляді іноземного капіталу. Як видно з даних (табл. 3.10), протягом досліджуваного періоду, іноземні інвестори орієнтуються на низький та середньонизький сектори економіки України. Це абсолютно не підтримує і не стимулює інноваційну модернізацію економіки. Нам потрібні високі та середньовисокі технології, однак їх частка в структурі іноземного інвестування складає 0,72 та 4,09 % відповідно в 2021 році, що є катастрофічно низьким показником.

Таблиця 3.10

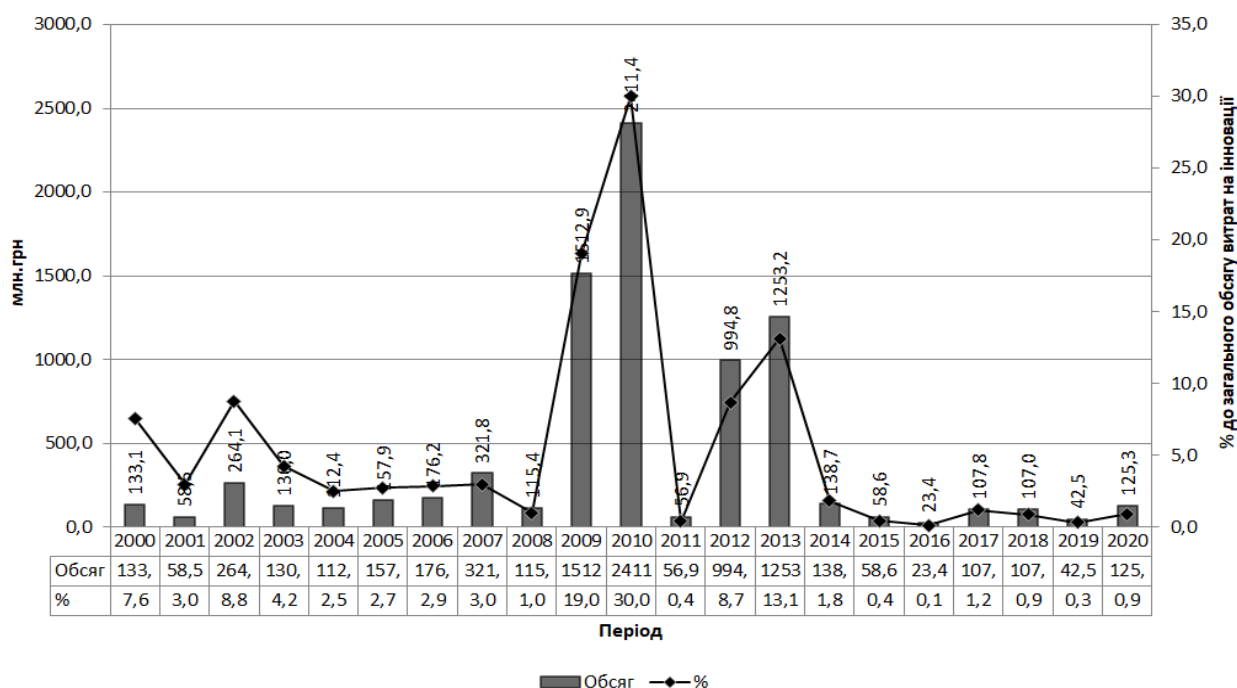
**Залишки прямих іноземних інвестицій (інструментів участі в капіталі)
за технологічними секторами у 2015–2021 роках, %**

Сектор	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Прямі іноземні інвестиції	100	100	100	100	100	100	100
<i>Високотехнологічний</i>	0,47	0,49	0,51	0,66	0,73	0,73	0,72
<i>Середньо-високотехнологічний</i>	3,83	3,81	3,74	3,51	3,73	4,25	4,09
<i>Середньотехнологічний</i>	7,38	7,16	9,23	10,11	9,60	9,04	10,18
<i>Середньо-низькотехнологічний</i>	28,09	28,63	30,02	29,38	31,08	30,70	31,00
<i>Низькотехнологічний</i>	52,80	52,48	48,86	48,50	47,98	47,42	46,97

Джерело: розроблено автором на основі [61–63; 151, с. 40–43]

Як зазначалося в другому розділі, загалом, фінансування інноваційної діяльності промислових підприємств в Україні здійснюється в основному за власні кошти підприємств (табл. 2.14). Що ж стосується участі іноземних інвесторів у розвитку інноваційної діяльності (рис. 3.18), то, в структурі витрат на інновації, кошти інвесторів-нерезидентів в період з 2000 по 2020 роки в середньому складали 5,6 % від загальної суми. В період останніх років (2014–2020 роки) даний показник в середньому складав 0,8 %, що є катастрофічно низьким значенням. За досліджуваний період, лише в 2010 році кошти інвесторів-

нерезидентів в структурі витрат на інновації складами 30 % , у 2009 та 2013 роках – 19 і 13,1 % відповідно. Це найбільші значення. Тобто розвиток інновацій відбувається за рахунок власних коштів, участь іноземного капіталу невизначна.

Рис. 3.18. Витрати іноземних інвесторів на інноваційну діяльність промислових підприємств у 2000–2020 роках, млн грн, %⁹

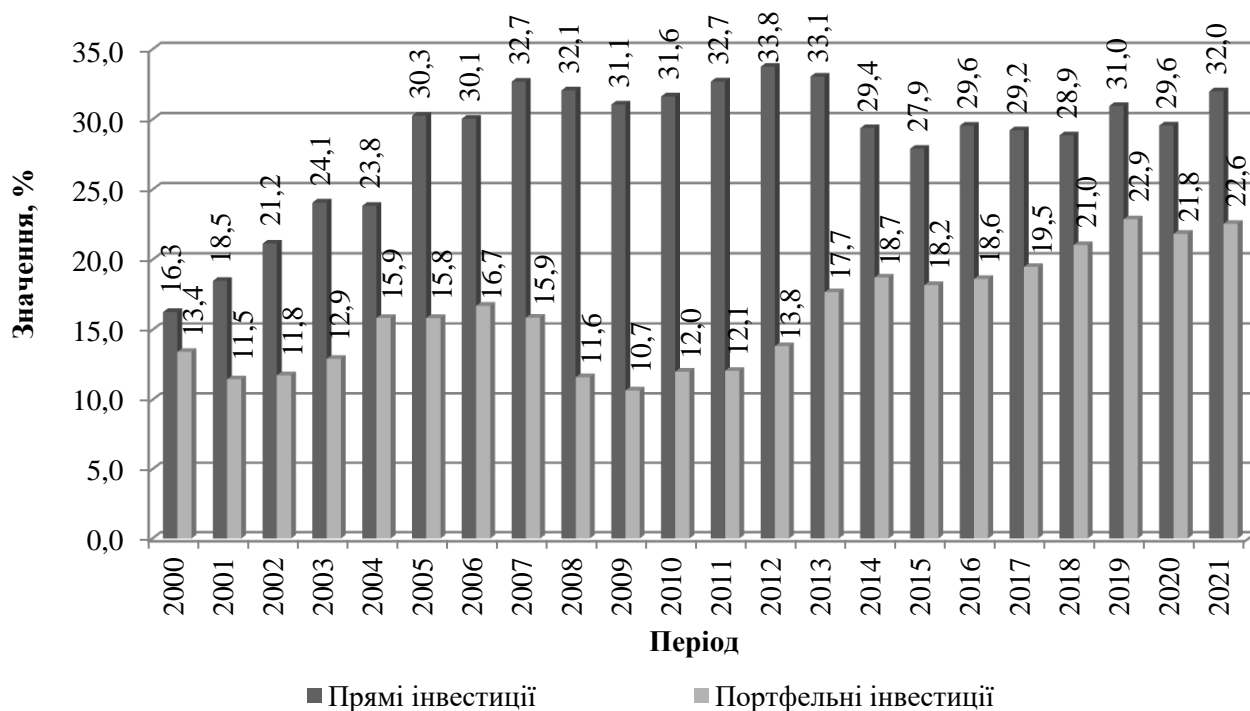
Джерело: розроблено автором на основі [39]

Серед основних переваг залучення прямих іноземних інвестицій виокремлюють трансфер інновацій, отримання сучасних технологій та обладнання, збільшення кількості робочих місць. Прямі інвестиції характеризуються набагато меншим ризиком «втечі» інвестицій при інституційно-економічних коливаннях в країні та їх мінімальною залежністю від відкритості, зрозумілості та якості функціонування інституцій приймаючої сторони.

Прямі іноземні інвестиції завжди домінували впродовж 2000–2021 років. В період з 2001 по 2008 роки обсяг прямих іноземних інвестицій майже в 2 рази перевищував портфельні іноземні інвестиції. В період з 2009 по 2012 роки – перевищення було аж в 3 рази, починаючи з 2013 року розрив почав зменшуватися. Станом на 30 червня 2021 року частка прямих іноземних

⁹ Дані за 2014–2020 роки наведені без урахування тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим, м. Севастополя та частини тимчасово окупованих територій у Донецькій та Луганській областях.

інвестицій складала майже 32% від загального обсягу інвестицій, а портфельних – майже 23 %. (рис. 3.19).

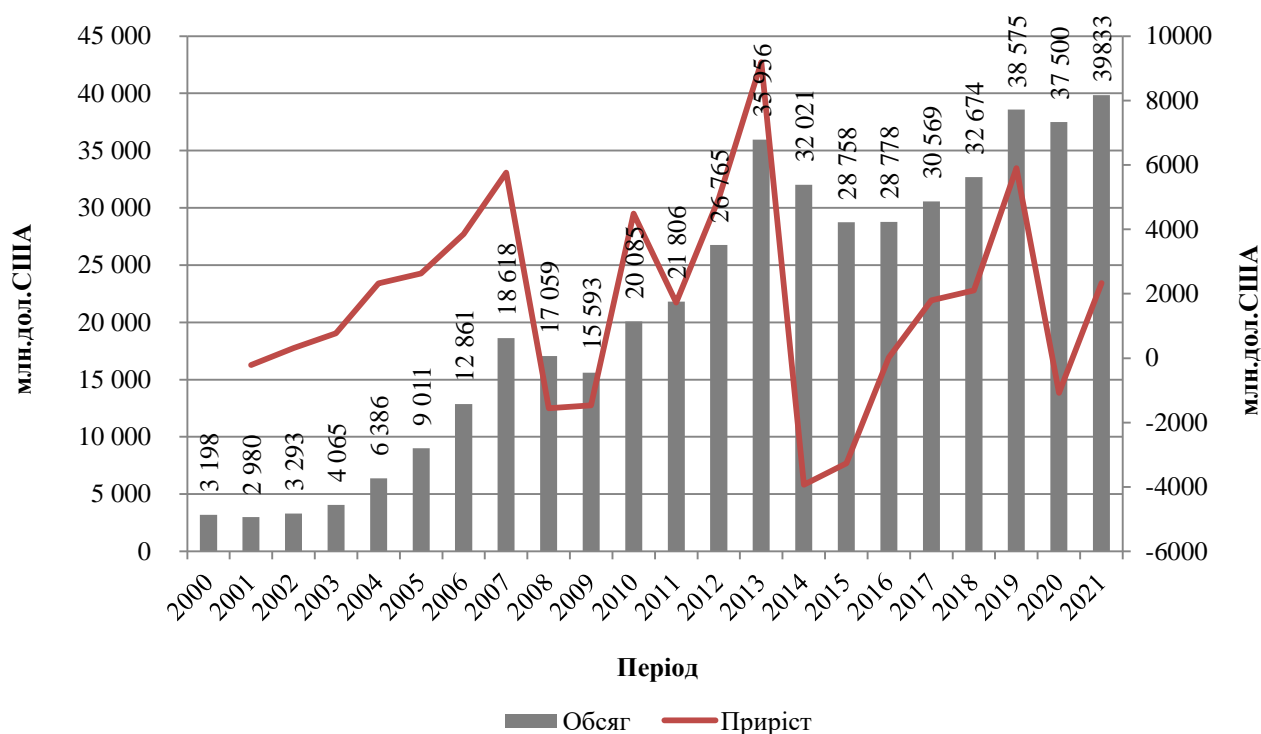
Рис. 3.19. Відсоткове співвідношення прямих та портфельних іноземних інвестицій в Україні у 2000–2021 роках, %¹⁰

Джерело: розроблено автором на основі [127–131]

Однак, зосереджувати увагу потрібно не лише на прямих, так званих «стратегічних», іноземних інвестиціях. Для проведення реіндустріалізації промислового сектору та набуття статусу індустріальної держави, Україні потрібні і портфельні іноземні інвестиції. Не дивлячись на основні недоліки портфельних іноземних інвестицій (спекулятивний характер, висока залежність від ефективності функціонування багатьох інституцій приймаючої сторони, ризик швидкого відтоку капіталу при перших ознаках соціально-економічних та політичних нестабільностей) портфельні іноземні інвестори (великі інвестиційні, пенсійні фонди) можуть забезпечити економіку України фінансовими ресурсами в обсягах, необхідних для масштабної модернізації економіки на інноваційній основі [156].

¹⁰ Дані за 2015–2020 роки наведені станом кінець IV кварталу відповідного року, за 2021 рік – станом на кінець II кварталу відповідного року. Дані наведено без урахування тимчасово окупованої території АР Крим, м. Севастополя та тимчасово окупованих територій у Донецькій та Луганській областях.

Згідно з даними Національного банку України, обсяги портфельних іноземних інвестицій з 2001 по 2007 рік збільшувалися, однак в 2008–2009 роках спостерігається падіння портфельних іноземних інвестицій, в зв'язку з світовою фінансовою кризою. Починаючи з 2010 по 2013 роки в цілому відбулося зростання інвестицій, однак в 2014 році розпочався спад, що змінилося в 2017 році. Загалом, обсяги іноземних портфельних інвестицій упродовж 2001–2021 років збільшилися у 12,5 разів (рис. 3.20).

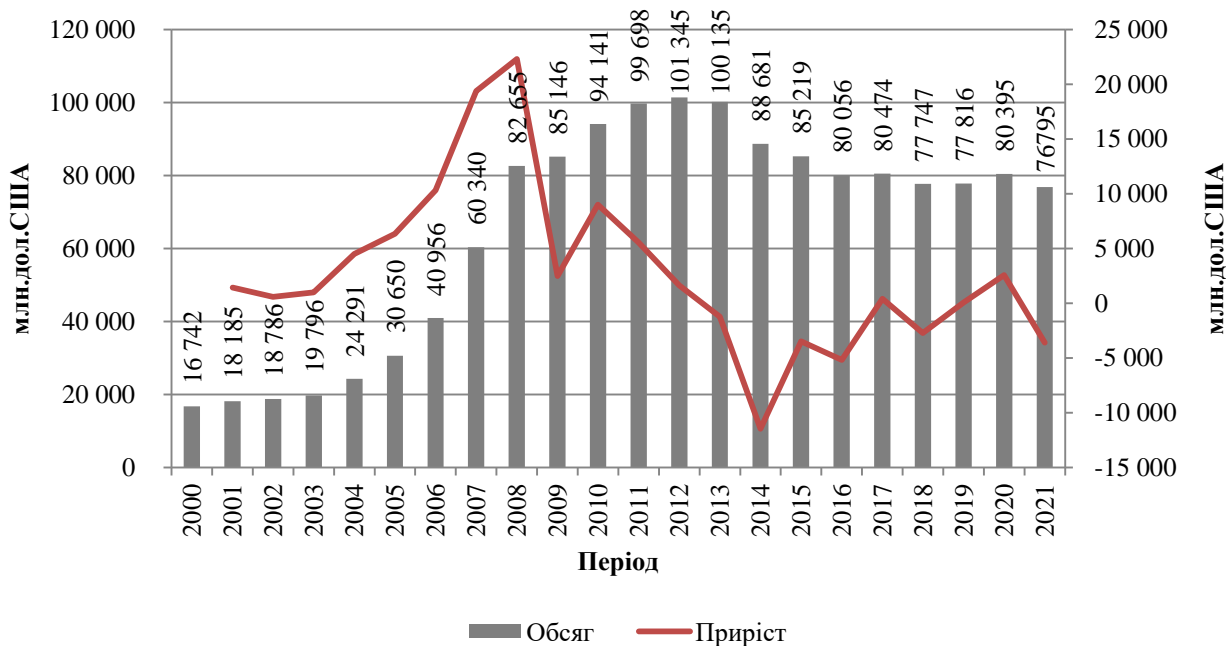
Рис. 3.20. Обсяг та приріст портфельних іноземних інвестицій в економіку України у 2000–2021 роках, млн дол. США¹¹

Джерело: розроблено автором на основі [127–131]

У структурі портфельних іноземних інвестицій в українській економіці дуже значна частина боргових інструментів (станом на кінець II кварталу 2021 року боргові цінні папери складають 86,5 % від загального обсягу портфельних іноземних інвестицій) на відмінно від інструментів участі в капіталі (13,5 %) (Додаток Т).

¹¹ Дані за 2000–2020 роки наведені станом кінець IV кварталу відповідного року, за 2021 рік – станом на кінець II кварталу відповідного року. Починаючи з 2014 року дані наведено без урахування тимчасово окупованої території АР Крим, м. Севастополя та тимчасово окупованих територій у Донецькій та Луганській областях.

Третьою складовою іноземних інвестицій є інші інвестиційні зобов'язання, до яких, зокрема, належать кредити та позики Міжнародного валютного фонду. Динаміка їх надходжень показує, що вони завжди займали найбільшу відсоткову частку в структурі іноземних інвестицій, хоча і існує тенденція до суттєвого її зменшення (станом на 31 грудня 2000 року це було 70,3 %, а станом на 30 червня 2021 року – 43,5 %) [100]. Динаміка інших іноземних зобов'язань наведена на рис. 3.21.

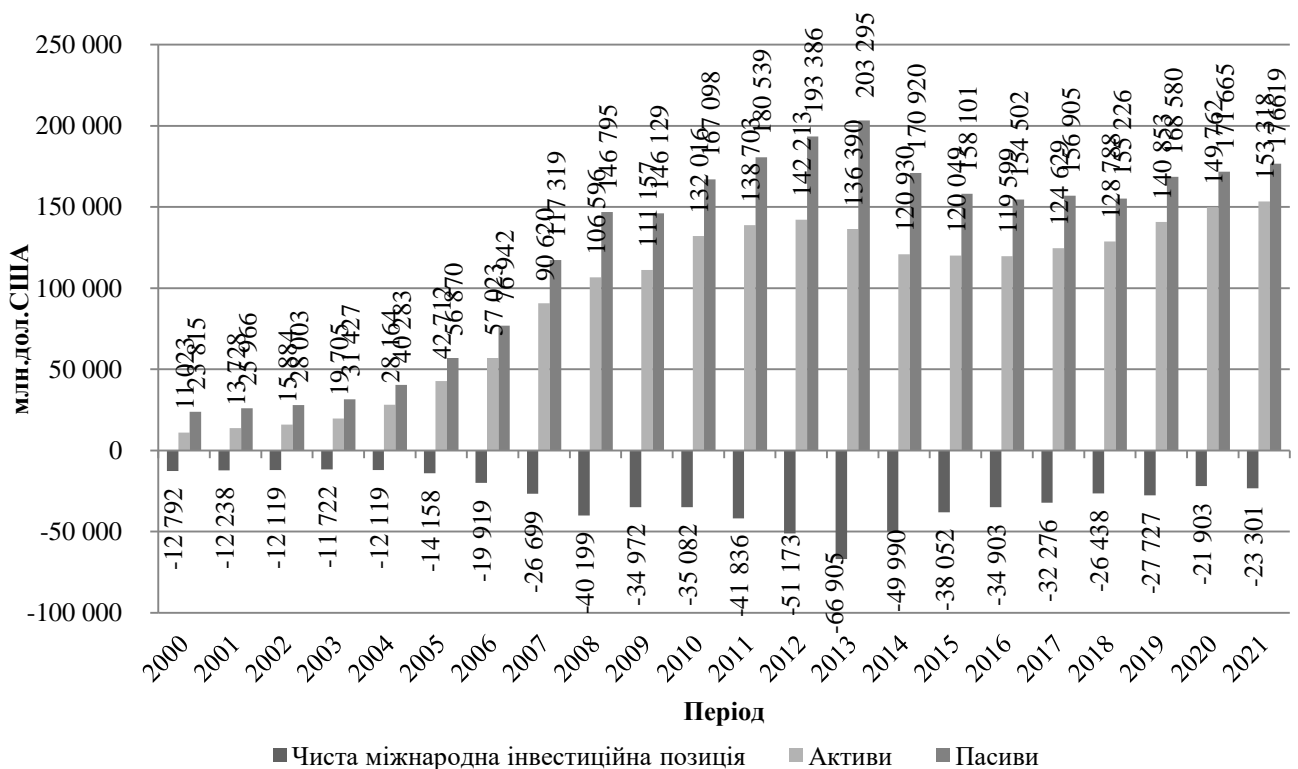

Рис. 3.21. Обсяг та приріст інших іноземних інвестицій в економіку України у 2000–2021 роках, млн дол. США¹²

Джерело: розроблено автором на основі [127–131]

Для інвестиційної позиції України на міжнародній арені притаманним є перевищення залучених інвестиційних ресурсів на противагу експортованим. Станом на II квартал 2021 року залучені іноземні інвестиції перевищували експортовані більш, ніж на 15% (рис. 3.22). Це зокрема пояснюється високим рівнем залучання саме кредитних міжнародних ресурсів (рис. 3.21), які складають у структурі іноземних інвестицій в Україну майже половину із залучених іноземних інвестицій.

¹² Дані за 2000–2020 роки наведені станом кінець IV кварталу відповідного року, за 2021 рік – станом на кінець II кварталу відповідного року. Починаючи з 2014 року дані наведено без урахування тимчасово окупованої території АР Крим, м. Севастополя та тимчасово окупованих територій у Донецькій та Луганській областях.

Рис. 3.22. Обсяг іноземних інвестицій з економіки України у 2000–2021 роках, млн дол. США¹³

Джерело: розроблено автором на основі [127–131]

Згідно з регіональним розподілом прямих іноземних інвестицій (інструментів участі в капіталі) з економіки України в 2015–2021 роках, головним експортером прямих інвестицій є Донецька область (табл. 3.11). Протягом всього досліджуваного періоду, частка Донецької області у структурі експорту прямих інвестицій складала від 70,6% (в 2018 році) до 88,5% (в 2021 році). Станом на кінець II кварталу 2020 року обсяг прямих інвестицій з Донецької області склав 1992,7 млн дол. США, що майже на 36 млн.дол.США менше за показник аналогічного періоду минулого року. Київ серед інвесторів займає другу позицію з часткою від 6,8% у 2015 році до 5,9% у 2021 році у структурі загального експорту прямих інвестицій з економіки України. На решту областей, станом на II квартал 2021 року, припадає всього 5,6% в структурі експорту прямих інвестицій з країни.

¹³ Дані за 2000–2020 роки наведені станом кінець IV кварталу відповідного року, за 2021 рік – станом на кінець II кварталу відповідного року. Починаючи з 2014 року, дані наведено без урахування тимчасово окупованої території АР Крим, м. Севастополя та тимчасово окупованих територій у Донецькій та Луганській областях.

Регіональний розподіл прямих іноземних інвестицій (інструментів участі в капіталі) з економіки України в 2015–2021 рр., млн дол. США¹⁴

	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Всього	2792,8	2660,3	2627,0	2599,8	3416,8	2 754,9	2 251,9
Дніпропетровська	71,9	18,9	21,1	19,2	20,7	9,7	12,6
Донецька	2417,8	2252,1	2254,3	2245,0	2411,6	1 915,4	1 992,7
Запорізька	25,0	28,9	30,1	24,4	17,4	22,5	11,1
Київська	0,9	8,5	8,5	9,6	12,5	16,4	22,1
Львівська	34,5	15,4	10,2	8,8	8,7	0,6	6,5
Миколаївська	0,8	0,8	0,8	0,8	0,8	0,2	0,2
Одеська	18,7	19,0	13,7	27,0	25,9	31,4	30,8
Полтавська	1,8	0,1	0,4	0,7	0,6	0,8	0,8
Сумська	2,0	3,1	3,1	2,9	4,0	2,8	4,4
Харківська	10,3	11,7	12,5	8,4	13,5	1,5	1,6
Херсонська	0,1	0,1	0,1	0,1	0,0	0,1	0,2
м. Київ	190,1	283,4	253,3	235,0	883,4	726,3	133,8

Джерело: розроблено автором на основі [65–66]

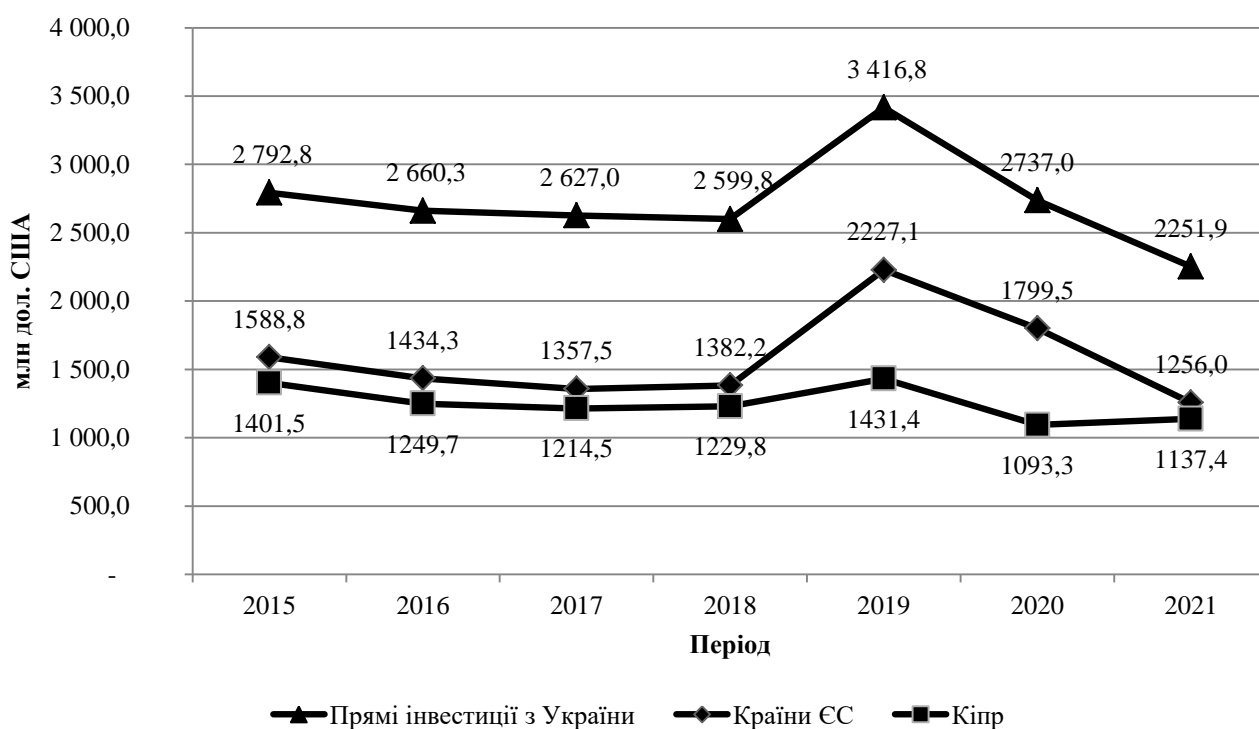
Варто зазначити, що частина даних не розповсюджується через конфіденційність.

В структурі експорту прямих іноземних інвестицій (інструментів участі в капіталі) з економіки України за видами економічної діяльності, станом на кінець II кварталу 2021 року, абсолютна перевага належить «професійній, науковій та технічній діяльності – 89,8% або 2 022,4 млн дол. США. Фінансова та страхова діяльність акумулюють 78,5 млн дол. США або 3,5% від загального обсягу інвестицій. Операції з нерухомим майном – 36,1 млн дол. США або 1,6%. Промисловість та оптова і роздрібна торгівля, ремонт автотранспортних засобів та мотоциклів, а також інші види економічної діяльності акумулюють близько 1% інвестицій кожна.

Хоч найбільше інвестицій надходять в професійну, наукову та технічну діяльність і можна було б сказати, що це своєрідні інвестиції в майбутні інновації

¹⁴ Дані за 2015–2020 роки наведені станом кінець IV кварталу відповідного року, за 2021 рік – станом на кінець II кварталу відповідного року. Дані наведено без урахування тимчасово окупованої території АР Крим, м. Севастополя та тимчасово окупованих територій у Донецькій та Луганській областях.

та реіндустріалізацію окремих країн світу, однак географія прямих іноземних інвестицій (інструментів участі в капіталі) з економіки України в 2015–2021 роках (рис. 3.23) дає зрозуміти, що інвестиції половина інвестицій ідуть в офшорні країни і скоріше за все не маю на меті досягнення жодного позитивного соціально-економічного ефекту на макроекономічному рівні.

Рис. 3.23. Географія прямих іноземних інвестицій (інструментів участі в капіталі) з економіки України в 2015–2021 роках, мільярд дол. США¹⁵

Джерело: розроблено автором на основі [65–66]

Так, в період з 2015 по 2021 роки від 50 до 40% від загального обсягу експортованих прямих іноземних інвестицій з України надходили до Кіпру. В період з 2015 по 2018 роки це була майже така ж кількість як і інвестувалося в країни Європейського Союзу загалом. У 2019–2020 роках частка інвестованих коштів в країни ЄС перевищила частку інвестованих коштів в Кіпр.

Таким чином, іноземні інвестиції є одним із основних економічних важелів структурної трансформації економіки на інноваційній основі. За результатами проведеного аналізу, видно, що обсяг іноземних інвестицій в економіку України

¹⁵ Дані наведено без урахування тимчасово окупованої території АР Крим, м. Севастополя та тимчасово окупованих територій у Донецькій та Луганській областях.

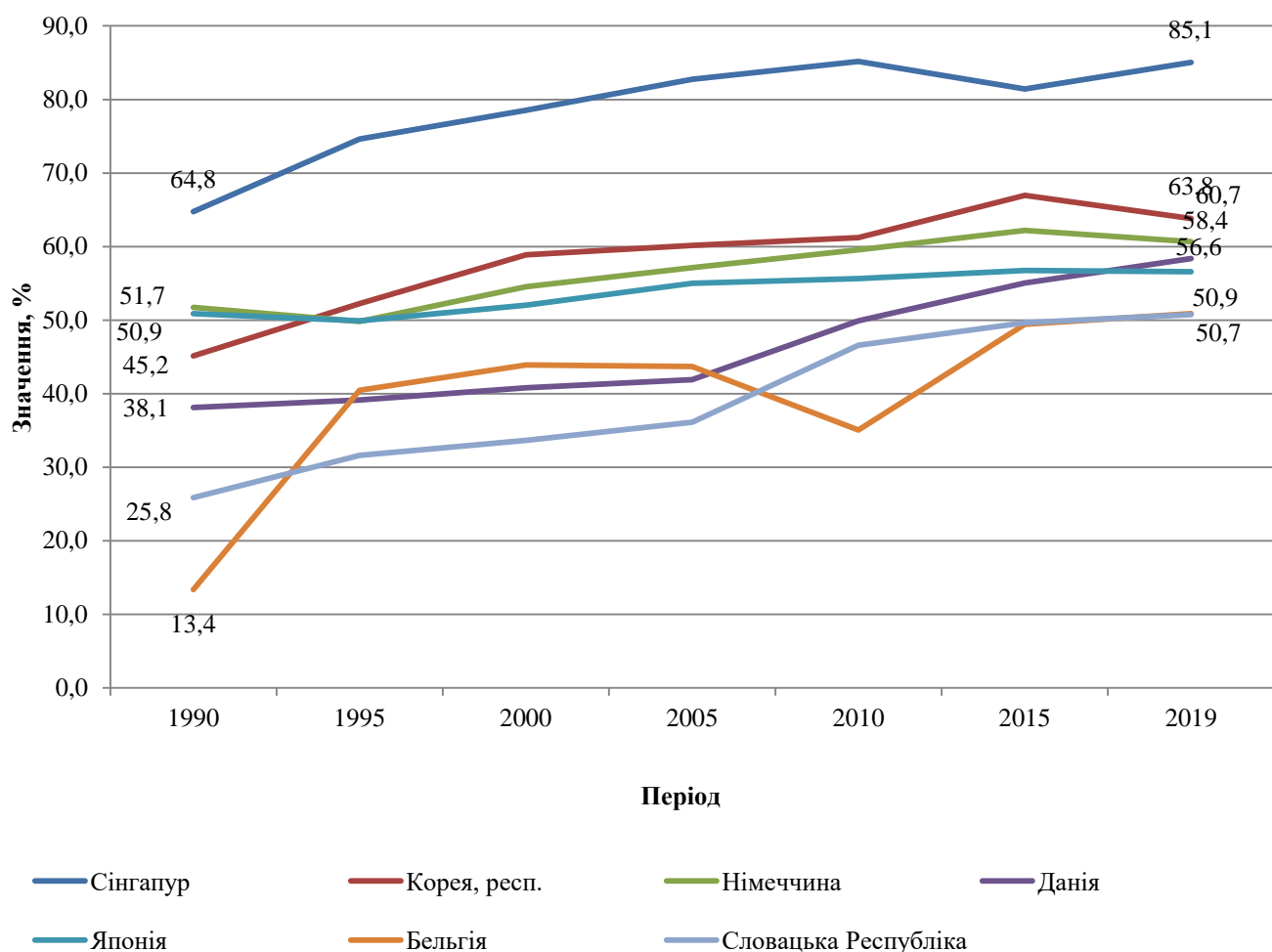
станом на 30 червня 2021 року склав 176 619 млн дол. США, найбільший приріст іноземних інвестицій в економіку України спостерігався в 2007 році – 40 377 млн дол. США. Україні властива незначна географічна диверсифікація країн-інвесторів прямих іноземних інвестицій: впродовж 2015–2021 років основна частина інвестицій надходить із невеликої кількості країн (Кіпр, Нідерланди, Швейцарія, Сполучене Королівство Великої Британії та Північної Ірландії). Для України характерним є перевищення частки прямих іноземних інвестицій над портфельними. Іноземні інвестори вбачають привабливішим вкладати кошти у сфери з високим рівнем рентабельності, які забезпечують швидку віддачу при невеликих вкладах. До основних сфер іноземного інвестування країн-інвесторів в 2021 році належать: промисловість, оптова та роздрібна торгівля, ремонт автотранспортних засобів і мотоциклів, фінансова та страхова діяльність, а також операції з нерухомим майном. Найбільше іноземного капіталу, більше 42 %, акумулює промисловість.

Переробна промисловість є одним із основних драйверів необхідної нашої країні реіндустріалізації. Серед галузей промисловості, переробна акумулює майже 61 % прямих іноземних інвестицій. Важливими для реіндустріалізації є розвиток високих та середньовисоких технологій. Однак, протягом досліджуваного періоду, іноземні інвестори орієнтуються на низький та середньонизький сектори економіки України, що не є стимулюючим показником для інноваційної модернізації економіки. Так само як і той факт, що фінансування інноваційної діяльності промислових підприємств в Україні за рахунок коштів інвесторів-нерезидентів в період з 2000 по 2020 роки в середньому складало 5,6 % від загальної суми витрат, що є дуже низьким показником. За результатами проведеного кластерного аналізу регіонів України за рівнем розподілу прямих іноземних інвестицій (інструментів участі в капіталі), було виділено 4 основні групи регіонів. Один із кластерів самостійно формує Дніпропетровська область, акумулюючи більше 25 % залишків прямих іноземних інвестицій (інструментів участі в капіталі) в промисловість. Майже 66 % прямих іноземних інвестицій (інструментів участі в капіталі) в промисловість припадає на 5 регіонів України:

Дніпропетровська область, м. Київ, Полтавська, Донецька та Запорізька області. Результати проведеного аналізу інвестиційної активності України на міжнародній арені, дають підстави говорити про низьку роль країни в якості донора в міжнародних інвестиційних потоках. Основні потоки прямих іноземних інвестицій з України направлені на офшорні країни.

3. 3. Перспективи іноземного інвестування реіндустріалізації економіки України

Як зазначалося в попередніх розділах, реіндустріалізація стала всезагальною тенденцією останніх років (рис. 3.24). Країни всіх рівнів соціально-економічного розвитку впроваджують цілеспрямовану на розвиток високотехнологічного виробництва державну політику.

Рис. 3.24. Частка середньо- та високотехнологічної промисловості в країнах світу, % доданої вартості у виробництві, 1990–2019 роки

Джерело: розроблено автором на основі [290]

Щоб оцінити розподіл країн світу за рівнем реіндустріалізації та визначити місце України серед них, було проведено кластерний аналіз за допомогою

програмного забезпечення IBM SPSS STATISTICS 22. Тип кластерної моделі обрано ієрархічний, оскільки заздалегідь не було відомо, на скільки кластерів поділиться вибірка. У вибірку включено 62 країни світу (Додаток Ф, табл. Ф.1).

До основних показників, які визначають рівень реіндустріалізації національних економік світу, запропоновано включити такі рейтингові змінні:

1. Промисловість (включаючи будівництво), додана вартість (% ВВП);
2. Переробна промисловість, додана вартість (% ВВП);
3. Середньо- та високотехнологічне виробництво, % доданої вартості ВВП);
4. Експорт високотехнологічних продуктів (% від експорту продукції);
5. Витрати на дослідження та розробки (% ВВП).

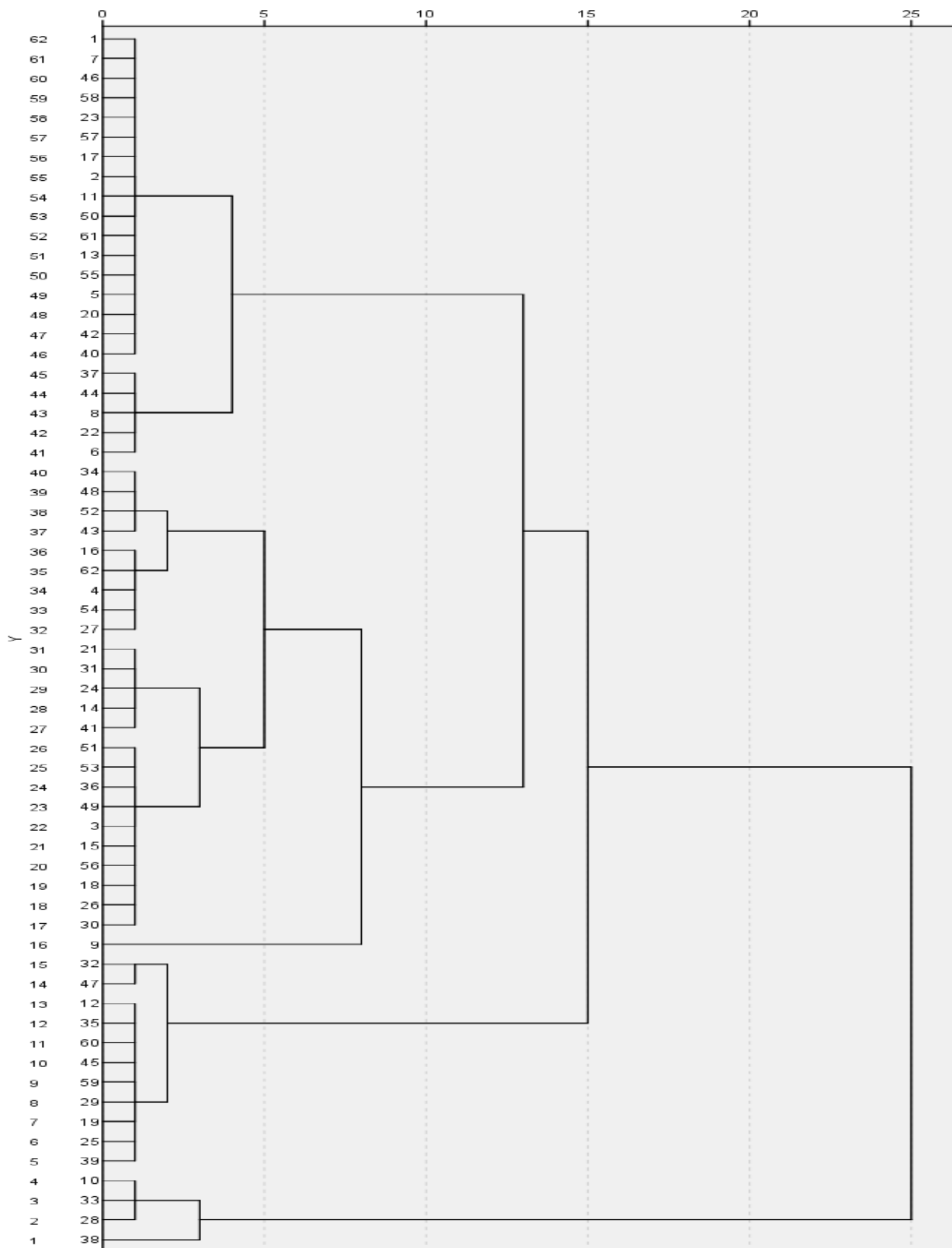
Пояснюючи вибір даних показників, варто зазначити, що саме розвиток високотехнологічного виробництва та застосування нових технологій визначають рівень реіндустріальних процесів, а не просто індустріалізації (розвиток промислового сектору).

Відповідно, в розділі 2 дисертації при оцінці максимальних показників індустріалізації було використано показники розвитку промисловості та переробної промисловості. При визначенні показників, які характеризують реіндустріалізаційні процеси національних економік світу, було враховано розвиток середньо- та високотехнологічного виробництва та експорту, а також рівня досліджень та розробок.

Масив даних, на основі якого був проведений ієрархічний кластерний аналіз розподілу країн світу за рівнем реіндустріалізації наведено в Додатку Т, таблиці Т.1

При кластерному аналізі було використано метод зв'язку Уорда та інтервальна шкала – квадрат евклідової відстані. Діапазон сценаріїв рішень був заданий від 3 до 5 кластерів. Алгоритм дій та отримані результати наведено в Додаток Ф.

За результатами кластерізації було отримано дендрограму розподілу регіонів за рівнем реіндустріалізації економіки (рис. 3. 25).

Рис. 3.25. Дендрограма розподілу країн світу за рівнем реіндустріалізації

Джерело: розроблено автором за допомогою програмного забезпечення IBM SPSS STATISTICS 22

В результаті ієрархічного кластерного аналізу було виокремлено 4 основні групи країн за рівнем реіндустріалізації (табл. 3.12).

Таблиця 3.12

Результати ієрархічного кластерного аналізу розподілу країн світу за рівнем реіндустріалізації економіки

Кластер	Кількість країн	Країни, які входять в кластер
1	22	Аргентина, Бельгія, Бермудські острови, Боснія і Герцеговина, Бразилія, Вірменія, Гватемала, Греція, Грузія, Іспанія, Колумбія, Люксембург, Маврикій, Молдова, Північна Македонія, Португалія, Сальвадор, Туніс, Україна, Уругвай, Хорватія, Чорногорія
2	25	Австрія, Білорусь, Бруней-Даруссалам, Данія, Єгипет, Арабська Республіка, Індія, Індонезія, Італія, Киргизька Республіка, Литва, Мексика, Монголія, Німеччина, Перу, Польща, Російська Федерація, Румунія, Словацька Республіка, Словенія, Угорщина, Узбекистан, Фінляндія, Чеська Республіка, Швеція, Японія
3	4	Ірландія, Китай, Корея (респ.), Малайзія
4	11	Ізраїль, Ісландія, Казахстан, Коста-Ріка, Латвія, Мальта, Нідерланди, Норвегія, Об'єднане Королівство, Сполучені Штати, Франція

Джерело: розроблено автором за допомогою програмного забезпечення IBM SPSS

Середні значення показників за кожним кластером наведено в таблиці 3.13.

Таблиця 3.13

Середні значення показників по групах країн

Кластер	Експорт високо-технологічних продуктів (% від експорту продукції)	Витрати на дослідження та розробки (% ВВП)	Переробна промисловість, додана вартість (% ВВП)	Промисловість (включаючи будівництво), додана вартість (% ВВП)	Середньо- та високо-технологічне виробництво, додана вартість (% ВВП)
1	6,88	0,66	10,52	19,79	2,53
2	9,90	1,33	16,45	30,01	6,33
3	36,49	2,21	26,39	36,17	13,54
4	22,99	1,79	10,02	20,12	3,44
Всього	12,87	1,23	13,80	25,02	4,93

Джерело: розроблено автором за допомогою програмного забезпечення IBM SPSS

Отже, за результатами проведеного кластерного аналізу розподілу країн світу за рівнем реіндустріалізації економіки було сформовано 4 основні групи:

1. ***Країни з найвищим рівнем реіндустріалізації економіки*** – кластер №3 – країни даної групи демонструють найвищі показники за всіма позиціями. Країни орієнтуються на високотехнологічне виробництво та експорт.

2. ***Країни з середньовисоким рівнем реіндустріалізації економіки, орієнтовані на високотехнологічне виробництво*** – кластер №2 – країни з високою часткою переробної промисловості та середньо- і високотехнологічного виробництва, проте з майже вдвічі нижчими показниками витрат на дослідження і розробки та майже в 4 рази меншими показниками експорту високотехнологічної продукції, ніж в групі країн-лідерів.

3. ***Країни з середньовисоким рівнем реіндустріалізації економіки, орієнтовані на високотехнологічний експорт*** – кластер №4 – країни з високою часткою середньо- і високотехнологічного виробництва, однак нижчою, ніж в кластері №2. Проте, країнам даної групи характерний високий рівень експорту високотехнологічної продукції та витрат на дослідження та розробки.

4. ***Країни з низьким рівнем реіндустріалізації економіки*** – кластер №1 – країни з найнижчою часткою переробної промисловості у ВВП та часткою експорту високотехнологічної продукції, а також найвищим обсягом витрат на дослідження та розробки.

Таким чином, за результатами кластерного аналізу видно, що Україна належить до країн з низьким рівнем реіндустріалізації економіки.

Однак, успішний соціально-економічний розвиток України можливий лише за умови переходу на реіндустріальний тип розвитку. Як зазначалось в попередніх розділах, залучення іноземних інвестицій в економіку України є одним із драйверів реіндустріалізації національної економіки.

В умовах світового тренду реіндустріалізації та рещорингу, до основних переваг, які підвищують привабливість України перед іноземними інвесторами можуть належати:

- географічне розташування та вихід до моря. Відносно основних

ринків збуту промислової продукції Україна має вигідне розташування, що значно скорочує транспортні витрати;

– наявність великого внутрішнього ринку збуту для промислової продукції. Негативне сальдо в торгівлі промисловою продукцією, свідчить про перевищення попиту на промислову продукцію над існуючою пропозицією. Це є суттєвою перевагою відносно більшості країн Центрально-Східної Європи, які мають значно менший обсяг внутрішнього ринку, хоч і вищу платоспроможність населення;

- нижчі, ніж у сусідніх країнах, витрати на заробітну плату працівникам;
- більш лояльні соціальні та екологічні стандарти;
- наявність потужної сировинної бази [20, с. 238–239].

До факторів, які можуть стримати збільшення обсягів іноземного інвестування в економіку України (зокрема за результатами аналізу інвестиційного потенціалу проведеного вище) , можна віднести такі:

- політична і макроекономічна нестабільність;
- несприятливість інституційного середовища;
- низький рівень ринкової інфраструктури;
- відсутність необхідної висококваліфікованої робочої сили;
- митне та податкове навантаження;
- непрозорість правового поля;
- бюрократія та корупція;
- відсутність довіри до банківської системи та ін.

Дослідження Аналітичного центру «Industry4Ukraine» [74], посилаючись на класифікацію UNIDO, підтверджує необхідність стимулювання залучення іноземних інвестицій в національну економіку, що «приведуть» інновації, нові технології та знання, а також підвищать рівень кваліфікації робочої сили.

Прийнята в 2017 році «Стратегія сталого розвитку України до 2030 року» має на меті «забезпечення високого рівня та якості життя населення України, створення сприятливих умов для діяльності нинішнього та майбутніх поколінь та припинення деградації природних екосистем шляхом впровадження

нової моделі економічного зростання, яка базується на засадах сталого розвитку» [186].

Основою Стратегії стала орієнтація на інноваційний розвиток та «збалансоване» економічне зростання, забезпечення чого передбачає:

- активне використання знань та науково-дослідницьких досягнень;
- стимулювання активізації інноваційної діяльності;
- створення сприятливого для іноземних інвесторів клімату;
- оновлення виробничих фондів;
- розвиток високотехнологічного виробництва та галузей;
- покращення енергоефективності та заощадливості виробництва [186].

Стратегія передбачала досягнути щорічного економічного зростання, вираженого обсягом валового внутрішнього продукту, на рівні 4–7%, збільшити частку високотехнологічної продукції в експорті до 15% в 2030 році, збільшити обсяги фінансування НДР до 3% від ВВП, зокрема і за рахунок іноземного інвестування, створити нові робочі місця та підняти рівень зайнятості до 70%, збільшити до 15% частку реалізованої інноваційної продукції в загальному обсязі промислової продукції та ін. [186]. Ключові показники, які хоче досягнути уряд, шляхом впровадження Стратегії сталого розвитку до 2030 року, наведено в Додатку Х.

Загалом, в залежності від стану розвитку економіки країн, ресурсного потенціалу та визначених пріоритетів соціально-економічної політики, Міжнародний центр торгівлі та сталого розвитку в Женеві (ICTSD) та Всесвітній економічний форум наводять п'ять основних стратегій для промислового розвитку, що можуть застосовуватися і окремо, і комбіновано, а саме (Додаток Ц) [286]:

- *імпортозаміщуюча індустріалізація* (спирається на внутрішній ринок і фокусується на виробництві готової продукції);
- *експортоорієнтована індустріалізація* (спирається на експорт та диверсифікацію вітчизняної економіки);
- *індустріалізація, заснована на ресурсах* (може застосовуватися за умови

наявності значних запасів сировини і потенціалу для переробки цієї сировини на місцевому рівні для експорту);

- *експортні зони* (може застосовуватися країнами з вузьким внутрішнім ринком і слабкою забезпеченістю ресурсами. Передбачає наявність розвиненої виробничої інфраструктури для виробництва на експорт).

- *інноваційноорієнтована індустріалізація* (спирається розвиток прогресивних секторів, що формуються під впливом Четвертої промислової революції).

Для України, на даний момент, більш характерним є експортоорієнтований тип індустріальної промислової політики. «Певною мірою вимушено, оскільки, в умовах девальвації гривні та нерозвиненості внутрішнього ринку, експортна діяльність для багатьох підприємств стала джерелом отримання високого доходу чи просто дохідності. Заходи держави щодо підтримки експортерів також є складовою механізму реалізації даної стратегії» [38; 286]. Дана стратегія може застосовуватися при реіндустріалізації, але лише при покращенні структури експорту та за умови запобігання експортозалежності.

У зв'язку з необхідністю реіндустріалізації української економіки та залучення іноземних інвестицій до цього, цікавим є співробітництво України та Євросоюзу в межах програм Поглибленої та всеохоплюючої зони вільної торгівлі, «HORIZON 2020» та «HORIZON 2021–2027», COSME, EUREKA та інші.

Створення Поглибленої та всеохоплюючої зони вільної торгівлі (ПВЗВТ, або ЗВТ, або ЗВТ+ як для України) є однією з важливих ланок Угоди про асоціацію між Україною і ЄС. Даний процес передбачає проведення лібералізації торгівлі, унормування та гармонізацію нормативно-регулятивної та законодавчої баз між сторонами.

Створенням зони вільної торгівлі, зокрема, передбачає:

- скасування Україною та Європейським Союзом мит на більшість товарів, що імпортуються;
- торговельні преференції для України;
- здійснення Україною заходів, щодо приведення у відповідність до

європейських норм процесів та вимог до безпеки і якості промислових товарів, сільськогосподарської та харчової продукції. Це нівелює необхідність отримання додаткових сертифікатів для експорту українських товарів в ЄС;

- створення максимально сприятливих умов для доступу до ринків послуг обома сторонами Угоди;
- впровадження на території України правил Європейського Союзу щодо процедур та норм державних закупівель. Це дасть можливість відкрити для національної економіки ринок державних закупівель Європи;
- підвищення рівня захисту інтелектуальної власності в Україні;
- спрощення процедур проходження митниці та попередження правопорушень в галузі транскордонного переміщення товарів та вантажів [68].

Лібералізація доступу до ринків Європейського Союзу стимулюватиме економіку країни, активізуватиме партнерську взаємодію, зокрема інвестиційну, стимулюватиме інвестиційне забезпечення вітчизняної економіки та вдосконалення інституційного забезпечення країни та ін..

Однак існують і певні загрози для національної економіки. Зокрема, порівняння впливу ЗВТ+ на основні галузі промисловості України наведені в таблиці 3.14.

Таблиця 3.14

Оцінка впливу ЗВТ+ на основні галузі промисловості України

Переваги	Застереження
Чорна металургія	
1. Скасування мит обумовить зростання на 0,4% обсягів випуску металургійної продукції у короткостроковому періоді. 2. Збільшення експортного виторгу на 25–30 млн. євро. 3. Уникнення антидемпінгових мит. 4. Збільшення експортного виторгу за труби на 30 млн. євро.	1. Збільшення витрат на зниження шкідливого впливу на довкілля. 2. Повне закриття металургійного ринку Митного союзу для України, що призведе до перевиробництва в Україні в межах 3,6 млн т. продукції. 3. Зменшення обсягів металургійного виробництва в середньостроковій перспективі на 0,2%.
Деревообробна промисловість	
1. Великий потенціал експорту деревини. 2. Зросте перспектива економічного співробітництва України з ЄС в розширенні зовнішнього ринку продукції деревообробної промисловості.	1. Існує ймовірність зростання імпорту продукції з високою доданою вартістю. 2. Посилиться тенденція до збільшення сировинного експорту.

Машинобудування	
1. Прискорення модернізації на основі науково-технічних досягнень ЄС (30% нових технологій). 2. Адаптація до технологічних, санітарних та екологічних стандартів ЄС. 3. Встановлення нульових ставок ввізного мита на інвестиційні види машинобудівної продукції. 4. Зниження ставки ввізного мита на транспортні засоби на 30%.	1. Збільшення на внутрішньому ринку конкуруючого імпорту легкових автомобілів, тракторів, зернозбиральних комбайнів. 2. Високі бар'єри входження українських виробників на європейський ринок через низький технологічний рівень. 3. Збільшиться залежність вітчизняного машинобудування від імпорту високотехнологічної продукції. 4. Збільшиться попит на інноваційні високотехнологічні види імпортової машинобудівної продукції.
Енергетика	
1. Угода закріплює прийняті раніше зобов'язання в рамках Європейського енергетичного співтовариства і встановлює чіткий графік їхньої імплементації з моменту набрання угодою чинності. 2. Об'єктивність запровадження реформ. 3. Стабілізація енергозабезпечення економіки та інтеграції енергетичної галузі до континентальних енергоринків після впровадження реформ та їхнього адекватного фінансового забезпечення. 4. Інтенсифікація інвестиційного процесу сприятиме збереженню конкурентних переваг українських товарів у довгостроковій перспективі.	1. Загальні витрати для досягнення енергоефективності. можуть становити 86,0 млрд. євро. 2. Загальні витрати на інфраструктуру. можуть становити 100,7 млрд. євро. 3. У промисловому секторі збільшиться капіталомісткість на 30%. 4. Відбудеться підвищення середньої вартості електроенергії.

Джерело: [91, с. 267–268]

Програма «COSME» – одна з основних програм ЄС, що спрямована на створення сприятливого середовища для розвитку малого і середнього бізнесу. Вона покликана зробити зовнішні ринки більш доступнішими та зрозумілішими для українських підприємців.

В програмах COSME мають право брати участь малий та середній бізнес; бізнес-асоціації; профспілки; громадські організації; освітньо-наукові заклади, органи державної влади та ін..

Україна може брати участь в 23 програмах, які розподілено за трьома основними напрямками, а саме:

– полегшення умов виходу малого та середнього бізнесу на зовнішні ринки, зокрема завдяки наданню консультацій стосовно експортно-імпортової діяльності малого та середнього бізнесу на території світових ринків та ринків країн-ЄС;

- покращення умов для підвищення конкурентоспроможності – зокрема за рахунок інтернаціоналізації кластерів, а також окреслення та усунення окремих регуляторних бар'єрів;
- створення культури бізнесу – зокрема через проведення освітніх програм, семінарів та тренінгів, стажувань, програм обміну досвідом тощо [163].

Програма «Horizon 2020» («Горизонт 2020») є однією з найбільших програм ЄС, спрямованих на фінансування наукових досліджень та розробок інноваційних продуктів. Програма була прийнята на 7 років і її бюджет становив 77 млрд євро.

Програма «Horizon 2020» містила 3 ключові компоненти:

- Рамкову програму з досліджень та технологічного розвитку;
- Рамкову програму з конкурентоспроможності та інновацій;
- Європейський інститут інновацій та технологій [164].

До пріоритетних сфер фінансування програмою належали інформаційно-комунікаційні технології, високі технології, нанотехнології, створення новітніх матеріалів та біотехнологій.

В квітні 2019 року було прийнято наступну рамкову програму «Horizon Europe 2021–2027», яка стане продовженням «Horizon 2020». «Європейський Союз розробив та затвердив план, який передбачає підвищення фінансування науки в ЄС на 50% впродовж 2021–2027 років. Станом на квітень 2019 року Єврокомісія пропонувала бюджет «Horizon Europe 2021–2027» в розмірі 94,1 млрд євро. Загальною метою Програми є вирішення глобальних викликів та модернізації промисловості шляхом узгоджених досліджень та інновацій» [164].

Програма «EUREKA» – це Міжнародна європейська інноваційна науково-технічна програма, основною метою якої є «підвищення рівня конкурентоспроможності Європи, сприяючи інноваційному підприємництву між малими та великими підприємствами, науково-дослідними інститутами та університетами. Ця програма не тільки ефективніше концентрує існуючий потенціал експертів, знань, дослідницьких потужностей та фінансових ресурсів, а й створює додаткові робочі місця для малих та великих компаній, тим самим

підтримуючи інтернаціоналізацію бізнесу з інноваційними ідеями» [209]. «EUREKA» є провідною платформою для міжнародного співробітництва в галузі інновацій, де будь-який науково-дослідний проект, який має якісний бізнес-план, може отримати підтримку, незалежно від типу залучених організацій або його технологічного характеру.

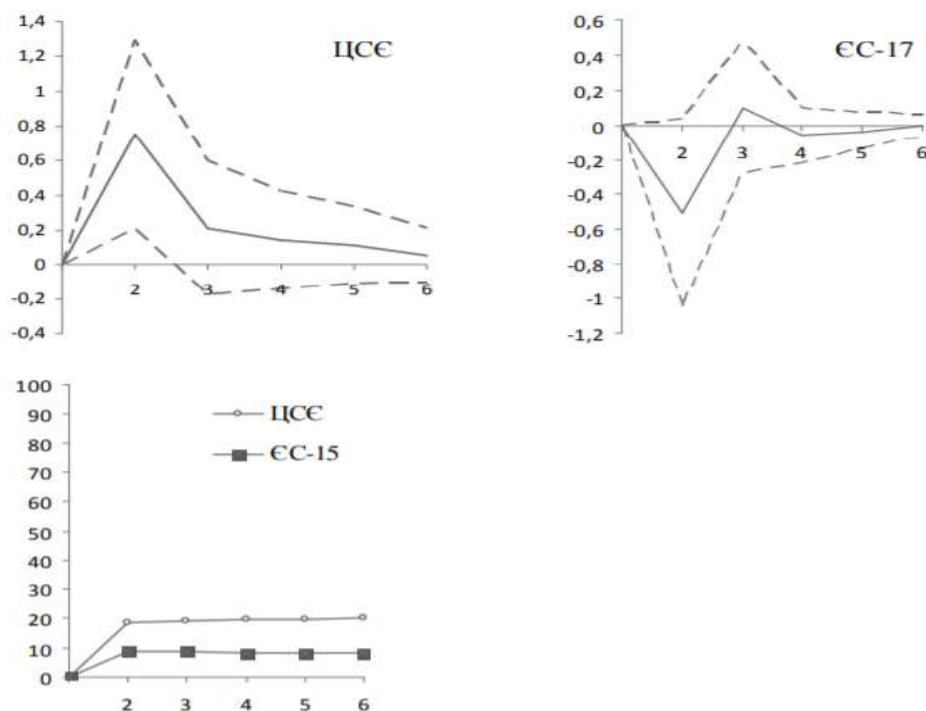
Відповідно, інтеграція України у європейський простір відкриває широкі можливості для науково-технічного розвитку, розвитку інновацій, високотехнологічного виробництва, модернізації промислових потужностей та ін., а все це і є основою реіндустріалізації національної економіки.

Триває процес активної реіндустріалізації Європи, розвивається промисловість, підтримується розвиток та впровадження інновацій та нанотехнологій. В процесі рещорингу великого промислового виробництва та перенесення виробництв ближче до ринків збуту розвиненими країнами, «особливий шанс отримали країни – нові члени Європейського Союзу та країни європейської периферії, зокрема й Україна, які мають вигідне географічне розташування щодо основних ринків збуту промислової продукції та водночас характеризуються нижчим рівнем заробітної плати, ніж країни ЄС-15. За оцінками Boston Consulting Group, у Польщі витрати на робочу силу на 35 % нижчі, аніж у сусідній Німеччині, а вартість транспортування товарів з Варшави до Франкфурта на 40 % нижча, аніж із Шанхаю. Таким чином, країни європейської периферії стають особливо привабливими для виробників таких важких і негабаритних продуктів, як меблі, автомобілі, важка техніка, акумулятори, металеві конструкції тощо. На користь реіндустріалізації ЄС свідчить також відсутність митних і культурних бар'єрів, що значно спрощує співпрацю між ними» [20, с. 237].

Переорієнтація, в процесі перенесення виробництв ближче до ринків збуту, на країни Європи, збільшать і обсяг залучених іноземних інвестицій, які раніше йти, зокрема, в Китай. Це, в свою чергу, сприятиме економічному зростанню країн єврозони і може збільшити надходження іноземних інвестицій і в Україну, оскільки країни Європи є основними інвесторами в національну економіку – станом на кінець II кварталу 2021 року, 72,6% [61] прямих іноземних інвестицій в

економіку України надійшли з країн ЄС.

Артем Вешко в своїй роботі «Реіндустріалізація країн єврозони як передумова промислового ренесансу економіки України» [20], емпірично довів наявність взаємозв'язку між потоками прямих іноземних інвестицій в Україні та в інших країнах Європи за допомогою моделі векторної авторегресії (VAR) (рис. 3.26).

Рис. 2.26. Вплив потоків ПІІ у країнах Центрально-Східної Європи та країнах ЄС-17 на потоки ПІІ в Україні (оцінки VAR)

Джерело: [20, с. 240]

За результатами проведеного дослідження, автор зміг зробити висновки щодо прямої залежності обсягів прямих іноземних інвестицій в Центрально-Східну Європу (ЦСЕ) та обсягів прямих іноземних інвестицій в Україну. «Вплив спостерігається з лагом в один квартал, вага в динаміці потоків прямих іноземних інвестицій в Україну – близько 20 %. ... Однак така тенденція не стосується країн ЄС–17, оскільки зв'язок між ПІІ в ЄС–17 та ПІІ в Україні є оберненим та доволі нестійким, що дає змогу стверджувати про те, що потоки ПІІ в Україні не пов'язані з потенційним припливом іноземного капіталу в країни «старої» Європи» [20, с. 239]. Проведене дослідження дало змогу говорити, що

реіндустріалізація Центрально-Східної Європи і зміни в глобальних інвестиційних потоках може сприяти збільшенню іноземного інвестування економіки України, що, в свою чергу, може стати драйвером реіндустріалізації національної економіки Загалом, участь країни в глобальних інвестиційних потоках, може мати як позитивний, так і негативний вплив на розвиток національної економіки (табл. 3.15).

Таблиця 3.15

**Вплив іноземних інвестицій на економіку країн-експортерів
та країн-імпортерів**

Країна-експортер		Країна-імпортер	
Переваги	Недоліки	Переваги	Недоліки
Зростання прибутку інвестицій за рахунок перерозподілу капіталу в більш прибуткові проекти за кордон	Високий ступінь розвитку	Стимулювання темпів зростання національної економіки та впровадження ринкових умов	Зниження темпів економічного зростання, оскільки прибуток інвестора як частина ВВП переходить до країни-резидента
Збільшення експорту товарів, устаткування, технологій, що стимулює виробничий процес	Міграція робочої сили. Скорочення робочих місць	Надходження сучасних технологій техніки, устаткування, «ноу-хау»	Збільшення залежності країни від іноземного капіталу
Стимулювання інноваційного процесу	Уповільнення темпів економічного зростання й розвитку країни через вихід капіталу за кордон	Створення додаткових робочих місць, підвищення кваліфікації робочої сили	Жорстка експлуатація місцевих сировинних ресурсів
		Використання сучасніших методів менеджменту	Надходження не нових технологій, технічних засобів, екологічно небезпечних виробництв
		Стимулювання розвитку експортного потенціалу	Небезпека демпінгу
		Створення стратегічних альянсів між національними та іноземними підприємствами	Банкрутство національних товаровиробників внаслідок недостатньої конкурентоспроможності

Джерело: [202]

Однак, говорячи про іноземне інвестування, потрібно враховувати рівень інвестиційної безпеки в країні. Тільки за умови дотримання показників інвестиційної безпеки, залучені іноземні інвестиції дійсно є рушійними силами соціально-економічного розвитку в умовах реіндустріалізації. На жаль, за даним РНБО [162] рівень інвестиційно-інноваційної безпеки в Україні є низьким (станом на 2020 рік – 29%). Тому, при розробці та впровадженні політики реіндустріалізації та активного залучення до цього іноземних інвестицій, варто враховувати необхідність підвищення рівня інвестиційної безпеки.

Задля соціально-економічного розвитку і можливості бути повноцінним гравцем на міжнародній арені, а не сировинним додатком, Україні потрібно створювати сприятливе інституційне середовище, розбудовувати інфраструктуру, впроваджувати інновації та розвивати промисловість, як за рахунок власних ресурсів, та і створюючи сприятливі умови для іноземних інвесторів. Основними галузями залучення іноземного капіталу мають стати високо- та середньовисокотехнологічні сектори національної економіки.

До пріоритетних цілей України щодо іноземного інвестування реіндустріалізації національної економіки можна віднести: орієнтацію на структурну модернізацію економіки; підвищення конкурентоспроможності національної економіки; науково-технічний та інноваційний розвиток; посилення взаємодії науки, освіти та підприємництва; збільшення рівня зайнятості; переорієнтація виробництва та експорту на високотехнологічні галузі та ін.. Зокрема, досить важливим є розвиток співпраці науки і освіти з бізнесом, за підтримки держави. Розвиток так званих підприємницьких університетів, створення індустріальних та бізнес парків також підвищать інноваційність національної економіки та зможе зацікавити іноземних інвесторів.

Аналізуючи вплив іноземного інвестування на реіндустріалізацію важливо враховувати сильні та слабкі сторони, а також основні загрози та можливості іноземного інвестування реіндустріалізації національної економіки (табл. 3.16).

Таким чином, проведений аналіз показує, що залучення іноземних інвестицій в економіку країни з метою її реіндустріалізації має як переваги, так і недоліки. Формування державної політики щодо реіндустріалізації та залучення до неї іноземного інвестування має враховувати всі можливості та ризики.

Таблиця 3.16

**SWOT-аналіз іноземного інвестування реіндустріалізації
національної економіки**

Сильні сторони	Слабкі сторони
<ul style="list-style-type: none"> – людські ресурси; – вартість робочої сили; – кваліфікація робочої сили; – наявність великого внутрішнього ринку збуту; – більш лояльні соціальні та екологічні стандарти; – потужна сировинна база; – інноваційний та науковий потенціал; – географічне розташування та вихід до моря; – клімат 	<ul style="list-style-type: none"> – макроекономічна нестабільність; – нерозвинена інфраструктура; – несприятливе інституційне середовище; – корупція та бюрократія; – високий рівень тонізації економіки та обсягів неформальної зайнятості; – несприятливе правове поле; – низький рівень фінансової та інвестиційної свободи; – високе податкове навантаження; – низький рівень захисту прав власності та інтелектуальної власності
Можливості	Загрози
<ul style="list-style-type: none"> – структурна модернізація економіки на інноваційній основі; – підвищення конкурентоспроможності національної економіки; – збільшення обсягів високо- та середньовисокотехнологічного виробництва; – збільшення високотехнологічного експорту; – збільшення рівня зайнятості населення; – науково-технічний та інноваційний розвиток; – залучення нових технології та досвіду 	<ul style="list-style-type: none"> – втрата контролю над ресурсами і територіями; – залежність від іноземного капіталу; – низький рівень інвестиційної безпеки; – зниження рівня конкурентоздатності національного виробництва; – уповільнення темпів науково-технологічного та інноваційного вітчизняного економічного розвитку; – обмеження внутрішнього інвестування; – забруднення територій, надмірна експлуатація ресурсів

Джерело: розроблено автором

Оцінюючи сучасний стан розвитку національної економіки, представники підприємств та науково-педагогічних працівників в межах проведеного опитування (Додаток М) визначили найбільш вірогідні сценарії розвитку економіки України у найближчі п'ять років.

Результати проведеного дослідження показали, що до трьох найбільш вірогідних сценаріїв розвитку економіки України належать (рис. М.14):

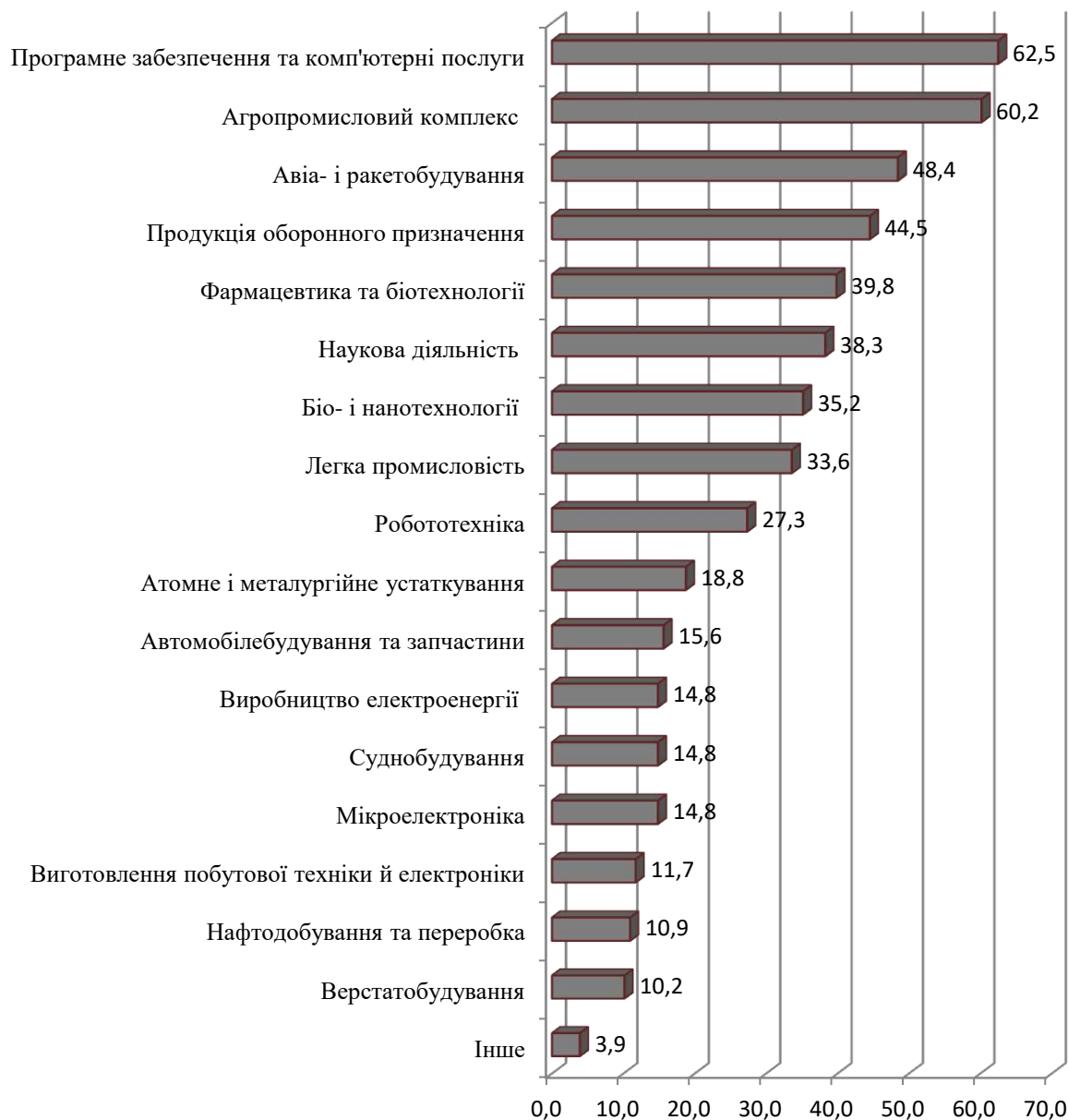
1. Посилення залежності економічної динаміки від світогосподарської кон'юнктури (63 б – 49,2% опитаних);
2. Подальша деіндустріалізація економіки (59 б. – 46,1%);
3. Економічне зростання з випереджаючим розвитком аграрного сектору (55 б. – 43%).

Найменш ймовірним сценарієм розвитку економіки України у найближчі п'ять років, за результатами проведеного дослідження, є економічне зростання національної економіки, з випереджаючим розвитком промисловості (13 б – 10,2% опитаних).

За даними результатів проведеного опитування, до п'яти видів економічної діяльності, які можуть стати драйверами технологічної модернізації вітчизняного економіки, належать (рис. 3.27):

1. Програмне забезпечення та комп'ютерні послуги (80 б. – 62,5% опитаних);
2. Агропромисловий комплекс (77 б. – 60,2%);
3. Авіа- і ракетобудування (62 б. – 48,4%);
4. Продукція оборонного призначення (57 б. – 44,5%);
5. Фармацевтика та біотехнології (51 б. – 39,9%).

В дослідженні «Економічне відродження через індустріальний розвиток України» [25], порівнявши два шляхи соціально-економічного розвитку – орієнтацію на створення «аграрної наддержави» та реіндустріалізацію, показали наскільки відрізняється можливе соціально-економічне зростання за цими сценаріями (рис. 3.28).

Рис. 3.27. Рейтинг видів економічної діяльності, що можуть стати драйверами реіндустріалізації економіки України, %

Джерело: розроблено автором у складі групи дослідників в межах проекту [34]

Відповідно, в даному дослідженні говориться, що орієнтація на АПК через 10 років призведе до майже в двічі меншого економічного зростання, ніж орієнтація на реіндустріальний тип розвитку. Середній темп зростання ВВП за сценарієм «агродержави», згідно з даним дослідженням, очікується в 0,8%, а за сценарієм реіндустріалізації – 7%.

Рис. 3.28. Обсяг та структура ВВП України за секторами економіки у 2018 та 2030 роках за двома сценаріями економічного розвитку, %

Джерело: [25, с. 229]

Відповідно, в даному дослідженні говориться, що орієнтація на АПК через 10 років призведе до майже в двічі меншого економічного зростання, ніж орієнтація на реіндустріальний тип розвитку. Середній темп зростання ВВП за сценарієм «агродержави», згідно з даним дослідженням, очікується в 0,8%, а за сценарієм реіндустріалізації – 7%.

Віктор Галасюк виділяє три основні траєкторії соціально-економічного розвитку України [29]:

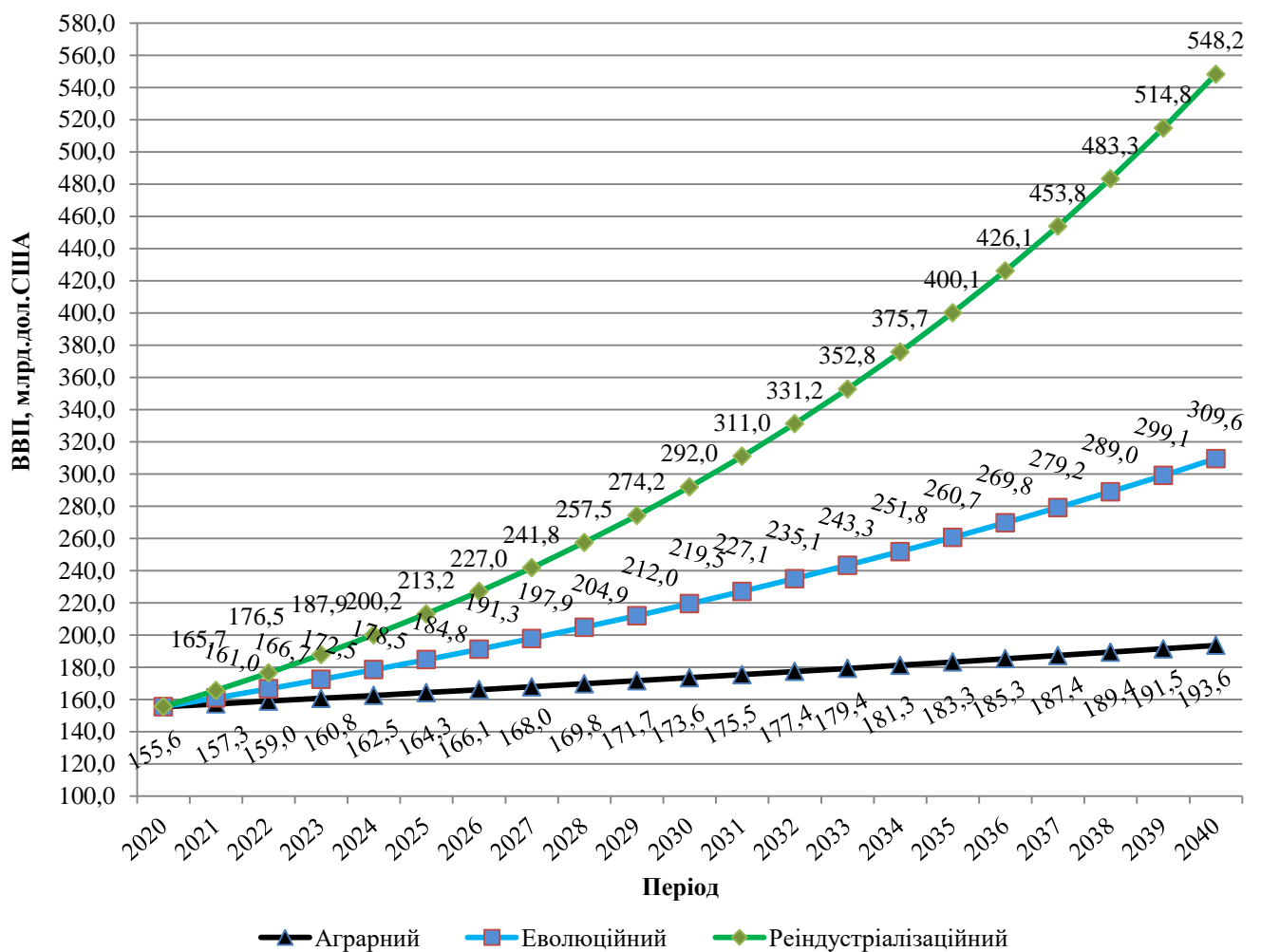
1) Еволюційний сценарій: рух за інерцією. Песимістичний сценарій. Згідно з цим підходом, щорічний ріст ВВП буде в межах від 1,4% (The Economist) до 3% (МВФ). Такий темп економічного зростання збільшить економічне відставання від європейських країн-сусідів. Це буде перешкодою на шляху до євроінтеграції. За даним сценарієм в 2030 році Україна тільки зможе вийти на свій же рівень 2013 року;

2) Реіндустріалізація: розкриття економічного потенціалу. Оптимальний сценарій. Передбачає максимальне використання наявних виробничих ресурсів. Очікується щорічний ріст ВВП в 5%. Скорочення економічного відставання та

створення якісно нової соціально-економічної системи. До 2034 року очікується зростання економіки вдвічі;

3) **Радикальна модернізація: економічне прискорення. Бажаний сценарій.** Масштабна структурна модернізація економіки, за умов цілеспрямованої промислової політики та радикального переходу від «сировинно-ресурсного донора до диверсифікованого виробника та інноватора». Щорічний ріст ВВ 7–8%. Передбачається збільшення ВВП вдвічі протягом 10 років.

Враховуючи підходи даних науковців, а також на основі положень Стратегії сталого розвитку України до 2030 року і підходів МВФ, можна визначити та змодельовати ймовірні сценарії соціально-економічного розвитку України за умов незмінної політики та за умов реалізації державної політики, спрямованої на реіндустріалізацію національної економіки (рис. 3.29):

Рис. 3.29. Сценарії соціально-економічного розвитку України

Джерело: розроблено автором

- Аграрний сценарій розвитку – зростання в межах від 0,8 до 1,4%;
- Еволюційний сценарій розвитку – зростання в межах від 3 до 4%;
- Реіндустріальний сценарій розвитку – зростання в межах від 5 до 8%.

Таким чином, орієнтація національної економіки на реіндустріалізацію здана забезпечити зростання економіки в 3,5 рази до 2040 року.

Однак, реіндустріалізація можлива лише за умови комплексної державної макроекономічної та міжнародної політик та активізації всіх можливих рушійних сил. На основі результатів дослідження, проведеного економетричного моделювання та анкетного опитування, можна узагальнити основні рекомендації щодо активізації політики реіндустріалізації національної економіки з огляду на стимулювання основних її чинників (табл. 3.17).

Таблиця 3.17

Практичні рекомендації щодо активізації процесу реіндустріалізації національної економіки

№	Чинники	Рекомендації
1.	<i>Економічні</i>	<ul style="list-style-type: none"> – залучення фінансових і капітальних інвестицій та підтримка підприємств високотехнологічного виробництва; – збільшення обсягів залучення прямих та портфельних іноземних інвестицій в економіку України, зокрема за рахунок підвищення рівня інвестиційної привабливості та покращення інвестиційного клімату в країні; – стимулювання залучення іноземного капіталу в переробну промисловість та високотехнологічні галузі; – збільшення обсягів необоротних активів підприємств; – збільшення частки високотехнологічного виробництва; – зменшення податкового навантаження; – впровадження пільг для високотехнологічного виробництва; – субсидування/дотування промисловості; – зменшення вартості користування природними ресурсами; – здешевлення кредитних ресурсів – розвиток електронної комерції і бізнесу
2.	<i>Політико-правові</i>	<ul style="list-style-type: none"> – впровадження цільової державної політики, розробка стратегій та плану дій щодо реіндустріалізації економіки України; – орієнтація експортної політики держави на високотехнологічну продукцію; – розвиток сприятливого інституційного середовища; – удосконалення правового регулювання промислової діяльності та розвиток державної політики щодо захисту економічної конкуренції; – створення ефективної системи захисту прав власності та інтелектуальної власності;

		<ul style="list-style-type: none"> – збільшення рівня верховенства права та демократії; – підвищення рівня прозорості та незалежності правової системи; – спрощення процедур реєстрації прав власності та отримання дозвільних документів; – розвиток державно-приватного партнерства; – створення регіональних центрів розвитку бізнесу, індустріальних парків, бізнес-інкубаторів, фондів розвитку підприємництва тощо; – спрощення процедур доступу до інфраструктури; – підвищення рівня автоматизації та цифровізації державних послуг; – розвиток та впровадження технологій кібербезпеки
3.	Освітньо-наукові	<ul style="list-style-type: none"> – розвиток та підвищення рівня якості науки та освітньо-наукової підготовки; – впровадження європейських стандартів якості вищої освіти; – підвищення рівня кваліфікації населення; – збільшення фінансування наукової, науково-технічної та науково-дослідної діяльності; – популяризація вищої та професійно-технічної освіти серед населення; – стимулювання та підтримка організацій, які здійснюють науково-дослідні розробки; – збільшення обсягу виконаних наукових та науково-технічних фундаментальних і прикладних досліджень; – підтримка наукової діяльності аспірантів та докторантів; – підвищення рівня наукоємності вітчизняного промислового виробництва
4.	Інноваційні	<ul style="list-style-type: none"> – збільшення обсягів фінансування інноваційної діяльності; – стимулювання залучення іноземних інвестицій в інновації; – збільшення кількості діючих підприємств та зайнятих працівників у виробництві з використанням технологій високо- і середньовисокого рівня; – орієнтація на збільшення частки обсягу реалізованої інноваційної продукції (товарів, послуг) у загальному обсязі реалізованої продукції промислових підприємств; – підвищення рівня інноваційності виробничих процесів на підприємствах (Індустрія 4.0); – розвиток цифрової інфраструктури
5.	Соціо-культурні	<ul style="list-style-type: none"> – підвищення рівня зайнятості населення та підтримка безробітного населення; – стимулювання підвищення рівня продуктивності праці робітників та якості кадрового потенціалу; – впровадження політики орієнтованої на підвищення рівня свободи людини та гендерної рівності; – орієнтація на підвищення рівня людського розвитку
6.	Неформальні	<ul style="list-style-type: none"> – зменшення рівня неформальної зайнятості в загальному рівні зайнятості населення; – удосконалення політики, спрямованої на боротьбу з корупцією, проведення подальших антикорупційних реформ; – боротьба з рейдерством та незаконним захопленням підприємств; – орієнтація на зменшення частки тіньової економіки у ВВП

Джерело: розроблено автором

Отже, наразі Україна належить до країн з низьким рівнем реіндустріалізації. Однак, активна реіндустріалізація в світі може мати для України позитивні наслідки, зокрема за рахунок збільшення обсягів іноземних інвестицій. Які є одним із чинників реіндустріалізації національної економіки. Важливим є створення сприятливих умов для іноземних інвесторів та зацікавлення їх до інвестування високотехнологічних галузей та інновацій. Однак при залученні іноземного капіталу потрібно враховувати всі загрози та можливості. На сьогодні основним завданням для України є реалізація комплексної державної політики, спрямованої на реіндустріальний тип розвитку економіки. Адже, реіндустріалізація національної економіки здатна забезпечити суттєве зростання ВВП, підвищення рівня конкурентоспроможності національної економіки та рівня соціально-економічного розвитку країни.

Висновки до третього розділу

В результаті дослідження сучасного стану та перспектив іноземного інвестування реіндустріалізації економіки України, на основі аналізу інвестиційно потенціалу реіндустріалізації економіки України, сучасних тенденцій іноземного інвестування реіндустріалізації економіки України та перспектив іноземного інвестування реіндустріалізації національної економіки, зроблено наступні висновки:

1. Аналіз інвестиційного потенціалу України, показав, що до сильних сторін національної економіки можна віднести: високий рівень навичок та знань, освіченості людського капіталу, розвиток творчої діяльності, високий рівень діджиталізації. Спрощення процедур отримання дозволів на будівництво та реєстрації власності і підприємств в останні роки так само мало позитивний вплив на рівень інвестиційної привабливості. До найсильніших ресурсних індикаторів інноваційного потенціалу належать ті, що оцінюють освітній потенціал, якість дослідних інституцій, характеризують людський капітал, різноманітність робочої сили; а серед результативних індикаторів – ті, що оцінюють результати застосування знань і технологій, творчої діяльності, результати досліджень, рівень публікаційної та патентної активності. Одним із найбільших стримуючих факторів реалізації інноваційного потенціалу країни є недостатнє фінансування. Систематизація показників проаналізованих рейтингів інвестиційного клімату та потенціалу дає можливість визначити основні перешкоди та стримуючі фактори для іноземних інвесторів, а саме: низький рівень інституційного середовища та інфраструктури, корупція та олігархія, низький рівень макроекономічної стабільності, фінансової та інвестиційної свободи, непрозорість правового поля та недовіра до судів, а також високе податкове навантаження. Дані негативні оцінки впливають не лише на інвестиційний, а й на інноваційний потенціал країни.

2. Іноземні інвестиції є одним із основних економічних важелів структурної трансформації економіки на інноваційній основі. За результатами проведеного аналізу, видно, що обсяг іноземних інвестицій в економіку України станом на 30

червня 2021 року склав 176 619 млн дол. США, найбільший приріст іноземних інвестицій в економіку України спостерігався в 2007 році – 40 377 млн дол. США. Україні властива незначна географічна диверсифікація країн-інвесторів прямих іноземних інвестицій: протягом 2015–2021 років основна частина інвестицій надходить із невеликої кількості країн (Кіпр, Нідерланди, Швейцарія, Сполучене Королівство). Для України характерним є перевищення частки прямих іноземних інвестицій над портфельними. Іноземні інвестори вбачають привабливішим вкладати кошти у сфери з високим рівнем рентабельності, які забезпечують швидку віддачу при невеликих вкладах. До основних сфер іноземного інвестування країн-інвесторів в 2021 році належать: промисловість (більше 42 %), оптова та роздрібна торгівля, ремонт автотранспортних засобів і мотоциклів. Переробна промисловість є одним із основних драйверів необхідної нашої країні реіндустріалізації. Серед галузей промисловості, переробна акумулює майже 61% прямих іноземних інвестицій. Важливими для реіндустріалізації є розвиток високих та середньовисоких технологій. Однак, протягом досліджуваного періоду, іноземні інвестори орієнтуються на низький та середньонизький сектори економіки України, що не є стимулюючим показником для інноваційної модернізації економіки. Так само як і той факт, що фінансування інноваційної діяльності промислових підприємств в Україні за рахунок коштів інвесторів-нерезидентів в період з 2000 по 2020 роки в середньому складало 5,6 % від загальної суми витрат, що є дуже низьким показником. За результатами проведеного кластерного аналізу регіонів України за рівнем розподілу прямих іноземних інвестицій (інструментів участі в капіталі), було виділено 4 основні групи регіонів. Один із кластерів самостійно формує Дніпропетровська область, акумулюючи більше 25 % залишків прямих іноземних інвестицій в промисловість. Результати проведеного аналізу інвестиційної активності України на міжнародній арені, дають підстави говорити про низьку роль країни в якості донора в міжнародних інвестиційних потоках. Основні потоки прямих іноземних інвестицій з України направлені на офшорні країни.

3. Результати кластерного аналізу країн світу за рівнем реіндустріалізації

показали, що Україна належить до країн з низьким рівнем реіндустріалізації. Однак, активна реіндустріалізація в світі може мати для України позитивні наслідки, зокрема за рахунок збільшення обсягів іноземних інвестицій. Які є одним із чинників реіндустріалізації національної економіки. Важливим є створення сприятливих умов для іноземних інвесторів та зацікавлення їх до інвестування високотехнологічних галузей та інновацій. Однак при залученні іноземного капіталу потрібно враховувати рівень інвестиційної безпеки, основні загрози та можливості залучення іноземних інвестицій. На сьогодні основним завданням для України є реалізація комплексної державної політики, спрямованої на реіндустріальний тип розвитку економіки. Адже, реіндустріалізація національної економіки здатна забезпечити суттєве зростання ВВП, підвищення рівня конкурентоспроможності національної економіки та рівня соціально-економічного розвитку країни, а також перехід до сталого економічного розвитку.

ВИСНОВКИ

В результаті дослідження іноземного інвестування реіндустріалізації економіки України, на основі аналізу теоретичних засад дослідження іноземного інвестування реіндустріалізації економіки, сутності та тенденцій реіндустріалізації національних економік та сучасного стану і перспектив іноземного інвестування реіндустріалізації економіки України, зроблено наступні висновки:

1. Огляд теоретичних джерел дозволяє дійти висновку, що в процесі індустріального соціально-економічного розвитку суспільства виокремлюють доіндустріальний, індустріальний та постіндустріальний етапи суспільства. Існує велика кількість дослідження індустріального суспільства та його подальших перетворень, які здійснювалися в межах різних теорій, але є взаємодоповнюючими між собою. До основних дослідників індустріального розвитку суспільства варто віднести: К. А. де Сен-Сімона, Ф. Ліста, Т. Веблена, П. Друкера, Ж. Фурастьє, Р. Арона, Дж. Гелбрейта, В. Ростоу та інших. Перехід до постіндустріального типу розвитку суспільства став основою для глобалізації економіки та деіндустріалізаційних процесів в світі. На сьогодні існує об'єктивна необхідність пошуку нових сценаріїв та основ розвитку економіки, а також концентрування уваги на відновленні індустріальних потенціалів економік.

2. Дослідження процесу реіндустріалізації дає можливість визначити основні передумови цієї глобальної тенденції, зокрема до них належать: глобальні процеси деіндустріалізації, збільшення вартості ресурсів, світові кризи, трансформація світового інституційного середовища та зміни на ринку праці та ін. За сьогоднішніх умов, більшість країн бере курс на реіндустріалізацію, інноваційну модернізацію своїх економік, що є необхідною основою підвищення конкурентоспроможності економіки. На основі вторинного аналізу результатів емпіричних досліджень, розкрито сутність поняття реіндустріалізації як глобального процесу в економіці, який полягає у розвитку промислових галузей економіки на новій інноваційно-технологічній базі, модернізація активів і

розширення їх експортних можливостей, що призводить до подолання структурних деформацій в національній економіці та підвищення рівня конкурентоспроможності економіки. Реіндустріалізація передбачає відродження індустрії як єдиної бази економічного розвитку, розвиток високих технологій, створення та впровадження інновацій, рещоринг виробництва та ін.. Визначено, що на процеси реіндустріалізації впливають ряд чинників, зокрема: економічні, політико-правові, освітньо-наукові, інноваційні, соціокультурні та неформальні.

3. Дослідження сутності іноземного інвестування як чинника реіндустріалізації та процесу формування системи наукових знань про іноземні інвестиції дає змогу визначити іноземні інвестиції як грошові кошти, цінні папери, майно та майнові права, результати інтелектуальної діяльності, інші цінності, передбачені чинним законодавством, що вкладаються іноземними інвесторами в об'єкти інвестиційної діяльності, які не заборонені законом, з метою отримання прибутку або досягнення соціального ефекту. Періодизація формування системи наукових знань про інвестиції в контексті еволюції економічної теорії показує взаємозв'язок розвитку економічної думки зі зміною поглядів та пріоритетів стосовно інвестицій, що пояснюється розвитком суспільних відносин та удосконаленням економічної теорії загалом. Аналіз основних підходів показує, що жодна інвестиційна теорія не була вичерпною, вона діяла лише певний період, після чого удосконалювалась та розвивалась, тому процес удосконалення триває й досі. У світовій економічній літературі на даний момент немає єдиного методологічного підходу до визначення як прямих іноземних інвестицій, так і портфельних іноземних інвестицій. Залучення іноземних інвестицій, в порівнянні з традиційними джерелами фінансування, дає додаткові можливості, що полягають у використанні зарубіжного організаційного та управлінського досвіду, доступу до новітніх технологій, розвитку експортного потенціалу підприємницьких структур та економіки в цілому. Активізація інвестиційної діяльності іноземних інвесторів на території України сприятиме створенню відкритої, високотехнологічної, інноваційної, кваліфікованої та розвиненої національної економіки, що є основою реіндустріальної модернізації

країни. Залучення іноземних інвестицій є одним із економічних чинників реіндустріалізації економіки.

4. Проведений поглиблений аналіз світового досвіду індустріальних трансформацій показав, що деіндустріалізаційні процеси стали всезагальним трендом останній десятиліть. Аналіз рівня економічного розвитку окремих країн на момент початку деіндустріалізаційних процесів показав, що для більшості країн, що розвиваються характерною є передчасна деіндустріалізація, коли деіндустріалізаційні процеси розпочинаються раніше, на більш низькому рівні розвитку економіки, ніж в розвинених країнах. Останні десятиліття ознаменувалися поширенням концепції реіндустріалізації та решорингу серед країн світу. На основі узагальнення досвіду країн виокремлено такі основні причини переходу на реіндустріальний тип економічного розвитку: негативні наслідки деіндустріалізації та світових економічних криз, зростання вартості ресурсів в країнах, що розвиваються, автоматизація виробничої праці та управління, а також цифровізація, зменшення частки витрат на матеріальні ресурси в собівартості промислової продукції, збільшення ролі нецінової конкуренції, потреба в робочих місцях в розвинених країнах, необхідність забезпечення економічної безпеки та конкурентоспроможності країн та ін. проведений аналіз показав, що країни всіх рівнів розвитку застосовують цілеспрямовану промислову політику. Сучасні моделі промислових політик розвинутих країн зорієнтовані на горизонтальний (функціональний) принцип управління. Програмні складові реіндустріалізації країн включають політику решорингу, орієнтуються на розвиток високотехнологічних галузей промисловості, створення, залучення та впровадженні інновацій та нових технологій, роботизацію, цифровізацію та екологізацію.

5. Проведене дослідження соціально-економічних передумов реіндустріалізації економіки України показало, що в останні роки в українській економіці спостерігаються посилення процесів деіндустріалізації, зростає частка сфери послуг і зайнятості в ній та зменшується частка промислового сектору. Проведене дослідження показало, що в структурі реалізованої продукції

абсолютну більшість займає виробництво з використанням технологій середньонизького та низького рівня, частка високотехнологічного виробництва складає всього 3,9%. Оцінка стану зовнішньоекономічної безпеки в країні показала її критичний рівень за всіма показниками, а аналіз відповідності економічного розвитку характеристикам постіндустріального суспільства підтверджує неможливість визначення української економіки як постіндустріальної, оскільки в соціально-економічному розвитку України є суттєві відмінності від характеристик постіндустріального розвитку, зокрема і той факт, що частка зайнятих в первинному секторі з 2012 року перевищує частку зайнятих в промисловості з'ясовано, що науково-дослідна та інноваційна діяльності не є достатньо розвиненими в Україні, зокрема через низький рівень фінансування. На основі проведеного аналізу основних соціально-економічних показників та на основі результатів проведеного опитування до основних чинників деіндустріалізації в Україні можна віднести: фізичну та моральну зношеність основних засобів в промисловості, несприятливий інвестиційний клімат; високу вартість кредитних ресурсів; недостатній рівень витрат на наукові дослідження та розробки; загострення конкурентної боротьби з іноземними виробниками. За результатами дослідження видно, що Україна не готова до впровадження Індустрії 4.0. Основним стримуючим фактором індустріального економічного розвитку є інституційне середовище в країні, низький рівень розвитку промислових кластерів та не направленість іноземних інвестицій на передачу нових технологій. Встановлено, що українській економіці необхідні створення високотехнологічної, диверсифікованої та високопродуктивної переробної промисловості, впровадження інновацій та розвиток наукових розробок які стали б основою структурної трансформації всієї економіки України за сприянням державної економічної політики.

6. На основі визначення основних груп чинників, які впливають на процеси реіндустріалізації та на основі проведеного регресійного аналізу та побудованих економетричних моделей, можна зробити висновок, що для реалізації концепції індустріального розвитку необхідна комплексна державна політика

реіндустріалізації, з орієнтацією на розвиток основних можливих її драйверів. Жоден із чинників не може бути одиничним в активізації реіндустріального оновлення національної економіки. За результатами економетричного моделювання визначено, що серед економічних факторів найбільший позитивний вплив на показники реіндустріалізації національної економіки має обсяг залучених іноземних інвестицій в економіку України. Зростання даного показника на 1% призводить до збільшення валової доданої вартості середньо- та високотехнологічного виробництва на 2,3%. Серед політико-правових показників найбільший позитивний вплив на реіндустріалізацію має посилення верховенства права та демократії, а труднощі з оформлення власності мають негативний вплив на процеси реіндустріалізації. Серед освітньо-наукових чинників показники діяльності закладів вищої освіти та професійної (професійно-технічної) освіти мають позитивний вплив на реіндустріалізацію, однак, за даними аналізу, збільшення кількості ЗВО призводить до зменшення показників реіндустріалізації. Це можна пояснити тим, що «масовізація» вищої освіти не є показником її якості, адже важко забезпечити висококваліфікований рівень викладання при великій кількості ЗВО. Інноваційні чинники мають суттєвий позитивний вплив на реіндустріалізацію національної економіки, зокрема збільшення частки обсягу реалізованої інноваційної продукції, витрат на інновації за рахунок коштів інвесторів-нерезидентів та кількості зайнятих працівників у виробництві з використанням технологій високо і середньовисокого рівня. Серед соціокультурних чинників позитивний вплив на реіндустріалізацію мають: продуктивність праці, кількість зайнятого населення, а також показники гендерної рівності, людського розвитку та свободи людини. Проведений аналіз показав суттєвий негативний вплив на реіндустріалізацію обсягу тіньової економіки та неформальної зайнятості, рівня корупції в країні, а також збільшення вартості ресурсів.

7. Проведений поглиблений аналіз інвестиційного потенціалу України на основі аналізу міжнародних рейтингів, показав, що до сильних сторін національної економіки відносяться: високий рівень навичок та знань, освіченості

людського капіталу, розвиток творчої діяльності, високий рівень діджиталізації. Спрощення процедур отримання дозволів на будівництво та реєстрації власності і підприємств в останні роки так само має позитивний вплив на рівень інвестиційної привабливості. З'ясовано, що до найсильніших ресурсних індикаторів інноваційного потенціалу країни належать ті, що оцінюють освітній потенціал, якість дослідних інституцій, характеризують людський капітал, різноманітність робочої сили; а серед результативних індикаторів – ті, що оцінюють результати застосування знань і технологій, творчої діяльності, результати досліджень, рівень публікаційної та патентної активності. Проведене дослідження показало, що одним із найбільших стримуючих факторів реалізації інноваційного потенціалу країни є недостатнє фінансування. Систематизація показників проаналізованих рейтингів інвестиційного клімату та потенціалу дає можливість визначити основні перешкоди та стримуючі фактори для іноземних інвесторів, а саме: низький рівень інституційного середовища та інфраструктури, корупція та олігархія, низький рівень макроекономічної стабільності, фінансової та інвестиційної свободи, непрозорість правового поля та недовіра до судів, а також високе податкове навантаження. Дані негативні оцінки впливають не лише на інвестиційний, а й на інноваційний потенціал країни.

8. Аналіз основних тенденцій іноземного інвестування як одного з найвпливовіших чинників реіндустріалізації, показав, що розвиток ринку іноземного інвестування в період з 2001 по 2013 роки характеризувався позитивною динамікою, що змінилося в 2014 році в результаті початку збройного конфлікту на Сході країни. Обсяг іноземних інвестицій в економіку України станом на 30 червня 2021 року склав 176 млрд дол. США, найбільший приріст іноземних інвестицій в економіку України спостерігався в 2007 році – 40 377 млн дол. США. Результати аналізу показали, що Україні властива незначна географічна диверсифікація країн-інвесторів прямих іноземних інвестицій: протягом 2015–2021 років більше 50% інвестицій надходить із двох країн: Кіпру та Нідерландів. Проведений аналіз показав, що іноземні інвестори вбачають привабливішим вкладати кошти у сфери з високим рівнем рентабельності, які

забезпечують швидку віддачу при невеликих вкладах. До основних сфер іноземного інвестування країн-інвесторів в 2021 році належать: промисловість (більше 42 %), оптова та роздрібна торгівля, ремонт автотранспортних засобів і мотоциклів. Переробна промисловість є одним із основних драйверів необхідної нашій країні реіндустріалізації. Серед галузей промисловості, переробна акумулює майже 61% прямих іноземних інвестицій. Важливими для реіндустріалізації є розвиток високих та середньовисоких технологій. Однак, проведене дослідження показало, що іноземні інвестори орієнтуються на низький та середньонизький сектори економіки України, що не є стимулюючим показником для інноваційної модернізації економіки. За результатами проведеного кластерного аналізу регіонів України за рівнем розподілу прямих іноземних інвестицій (інструментів участі в капіталі), було виділено 4 основні групи регіонів. Один із кластерів самостійно формує Дніпропетровська область, акумулюючи більше 25 % залишків прямих іноземних інвестицій в промисловість. Результати проведеного аналізу інвестиційної активності України на міжнародній арені, дають підстави говорити про низьку роль країни в якості донора в міжнародних інвестиційних потоках. Основні потоки прямих іноземних інвестицій з України направлені на офшорні країни.

9. На основі проведеного кластерного аналізу визначено розподіл країн світу за рівнем реіндустріалізації. До основних показників, які визначають рівень реіндустріалізації національних економік, включено такі рейтингові змінні, як: частка валової доданої вартості промисловості (включаючи будівництво) у ВВП; частка валової доданої вартості переробної промисловості у ВВП; частка валової доданої вартості середньо- та високотехнологічного виробництва у ВВП; частка експорту високотехнологічних продуктів від загального експорту продукції; частка обсягу витрати на дослідження та розробки у ВВП. За результатами проведеного економетричного моделювання, визначено, що Україна належить до групи країн із низьким рівнем реіндустріального розвитку. З'ясовано, що в результаті реіндустріалізації та рещорингу в провідних країнах світу відбуваються зміни міжнародних потоків капіталу і Україна має можливість збільшити обсяги

залученого капіталу. Однак, залучені іноземні інвестиції дійсно стануть рушійними силами соціально-економічного розвитку в умовах реіндустріалізації лише за умов дотримання показників інвестиційної безпеки. На основі проведеного SWOT-аналізу, визначено основні перспективи іноземного інвестування реіндустріалізації економіки України шляхом обґрунтування основних сильних та слабких сторін, а також основних можливостей і загроз іноземного інвестування реіндустріалізації національної економіки. На основі проведеного сценарного моделювання соціально-економічного розвитку України, визначено ймовірні темпи розвитку економіки за умов активної реіндустріалізації (до 2040 року обсяг ВВП може зрости до більш ніж 500 млрд.дол.США).

Проведене дисертаційне дослідження показало, що при впровадженні курсу на реіндустріалізацію, державі потрібно орієнтуватися на: розвиток сприятливого інституційного середовища та інфраструктури; підвищення рівня інвестиційної привабливості; збільшення частки високотехнологічного виробництва; зменшення податкового навантаження; впровадження пільг для високотехнологічного виробництва; залучення інвестицій та підтримка високотехнологічного виробництва; збільшення фінансування наукової, науково-технічної та інноваційної діяльності; збільшення якості освіти та підвищення кваліфікації населення; підвищення рівня захисту прав власності та інтелектуальної власності; протидію корупції та детінізацію економіки; підвищення рівня прозорості та незалежності правової системи; спрощення процедур реєстрації прав власності; збільшення рівня демократії, свободи людини та гендерної рівності тощо.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Аналітичний огляд «Місце України у рейтингу світового банку «DOING BUSINESS». *Департамент регуляторної політики та підприємництва. Мінекономіки*. URL: <https://cutt.ly/BY099mG>
2. Антонюк В. П., Щетініна Л. В. Трансформація зайнятості за видами економічної діяльності як індикатор структурних зрушень в економіці України. *Проблеми економіки*. 2017. № 4. С. 62–70. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/PeKon_2017_4_10
3. Базилевич В. Д. Історія економічних вчень: підручник / за ред. В. Д. Базилевича. Київ: Знання, 2004. 1300 с.
4. Базилевич, В. Д. Базилевич К. С., Баластрик Л. О. Макроекономіка: практикум: навч. посіб. / за ред. В. Д. Базилевич. 2-ге вид., перероб. і доп. Київ: Знання, 2010. 550 с.
5. Безробітне населення (за методологією МОП) за тривалістю пошуку роботи у 2010–2020 рр. *Державна служба статистики України*. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2021/rp/eans/brntp_10-20_ue.xls
6. Безробітне населення (за методологією МОП) за тривалістю пошуку роботи у 2000–2013 рр. *Державна служба статистики України*. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2006/rp/eans/eans_u/brntp_rik_u.htm
7. Бирка М. І. Розвиток системи залучення прямих іноземних інвестицій на підприємства : дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук : 08.00.04 – економіка та управління підприємствами (за видами економічної діяльності) / Міністерство освіти і науки України, Національний університет «Львівська політехніка». Львів, 2016. 271 с. URL: http://www.lp.edu.ua/sites/default/files/dissertation/2016/2680/disser_byrka_1.pdf
8. Бирка М. І. Теоретико-методологічні підходи до аналізування прямих іноземних інвестицій в контексті їх залучення. *Науковий журнал «Стратегія розвитку України» (Економіка. Соціологія. Право)*. 2012. №1. С. 34–41. URL: <https://jrnل.nau.edu.ua/index.php/SR/article/view/4701/4818>

9. Бланк И. А. Инвестиционный менеджмент: [учеб. курс]. Київ: Эльга-Н, Ника-Центр, 2001. 448 с.
10. Блауг М. Экономическая мысль в ретроспективе. Пер. с англ., 4-е изд. Москва: «Дело ЛТД», 1994. 720 с.
11. Бузько І. Р., Чиж В. І., Тищенко А. Ю. Інвестиційна політика у глобальному вимірі: формування та реалізація: монографія. Луганськ: Видво СНУ ім. Даля, 2011. 192 с.
12. Бутенко А. І., Карпінська Г. В., Лукащук В. В. Структурні деформації у промисловому комплексі України, які виникли внаслідок економічних криз, як перешкода розвитку ринку інноваційних товарів. *Економічний вісник Донбасу*. 2019. № 1 (55). С. 129–141.
13. Валове нагромадження основного капіталу в розрізі видів нефінансових активів. *Державна служба статистики України*. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2020/vvp/kkv_vvp/xls/vn_ok_20_u.xls
14. Валовий внутрішній продукт (ВВП) в Україні 2021. *Міністерство фінансів України*. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/economy/gdp/>
15. Валовий внутрішній продукт виробничим методом та валова додана вартість за видами економічної діяльності (2010–2018 рр.). *Державна служба статистики України*. URL: http://ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2020/vvp/vvp_rik/vtr_rik10-18.xlsx
16. Валовий внутрішній продукт виробничим методом та валова додана вартість за видами економічної діяльності (2016–2019 рр.). *Державна служба статистики України*. URL: http://ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2020/vvp/vvp_rik/vtr_rik16-19.xlsx
17. Валовий внутрішній продукт у фактичних цінах у 2020 році. *Державна служба статистики України*. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2020/vvp/vvp_kv/vvp_kv_u/vvpf_kv2020u.xls
18. Веблен Т. Теория праздного класса. Москва: Прогресс, 2007. 288 с.
19. Весельська К. А. Формування інноваційно-інвестиційного потенціалу

спільних машинобудівних підприємств. *Економічний вісник НТУУ «КПІ»* : збірник наукових праць. 2014. Вип. 11. С. 445–451.

20. Вешко А. Реіндустріалізація країн єврозони як передумова промислового ренесансу економіки України. *Журнал європейської економіки*. 2013. Т. 12, № 2. С. 233–242. URL: <https://cutt.ly/HY03q7B>

21. Виробництво та розподіл валового внутрішнього продукту за видами економічної діяльності за 2000–2013 рр. *Державна служба статистики України*. URL : http://ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2020/vvp/vvp_rik/vtr_rik00-13.xlsx

22. Витрати на виконання наукових досліджень і розробок за видами робіт за 2010–2020 роки. *Державна служба статистики України*. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2021/ni/rik/vvndrvr_10_20ue.xlsx

23. Витрати на інновації за видами економічної діяльності (2016–2018, 2018–2020) *Державна служба статистики України*. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2021/ni/rik/v_in_ved_20ue.xlsx

24. Витрати на інновації промислових підприємств за напрямками інноваційної діяльності (2000–2020) *Державна служба статистики України*. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2021/ni/vut_ippni/vut_ippni_20ue.xlsx

25. Власюк В., Максютя А., Поважнюк С. та ін. Економічне відродження через індустріальний розвиток України. Харків: Повноколір, 2020. 432 с. URL: <https://bit.ly/2FLZi8H>

26. Волосяк М. В. Реіндустріалізація України як передумова економічного зростання. *Бізнес Інформ*. 2020. №4. С. 63–70. URL: <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2020-4-63-70>

27. Впровадження інновацій на промислових підприємствах (2000–2020) *Державна служба статистики України*. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2021/ni/vpr_ipp/vpr_ipp_20ue.xlsx

28. Гаврилюк О. В. Пряме іноземне інвестування у світогосподарських процесах : Автореф... д-ра екон.наук: 08.01.01. КУ ім. Т.Шевченка. Київ: 1999. 30 с. URL: <http://library.nuft.edu.ua/ebook/file/08.01.01gavriliuk.pdf>

29. Галасюк В. В. Структурна трансформація економіки України як

передумова євроінтеграції та прискореного економічного розвитку. *Вчені записки* : зб. наук. пр. / М-во освіти і науки України, ДВНЗ «Київ. нац. екон. ун-т ім. Вадима Гетьмана» ; [редкол.: О. Яценко (голов. ред.) та ін.]. Київ: КНЕУ, 2019. Вип. 20. С. 164–175. doi.10.33111/vz_kneu.20.19.01.14.096.102

30. Гитман Л. Дж., Джонк М. Д. Основы инвестирования; пер. с англ. Москва: Дело, 1997. 1008 с.

31. Глобальный протекционизм и загадка мировой торговли. URL: <https://econs.online/articles/ekonomika/globalnyu-proteksionizm-i-zagadka-mirovoy-torgovli/>

32. Говорушко Т. А., Обушна Н. І. Сутність прямих іноземних інвестицій та їх класифікація. *Теорії мікро-макроекономіки*. 2013. Вип. 41. С. 91–99. URL: <http://dspace.nuft.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/10871/1/20134.pdf>

33. Голяков А. П., Дейнека О. Г., Позднякова Л. О. та ін. Економіка зарубіжних країн: навч. посіб. Київ: Центр учбової літератури, 2008. 464 с.

34. Гражевська Н. І., Ходжаян А.О., Заваженко А. О., Куліш В. А., Шемахіна І. В., Розум Д. В., Чигиринський А. М. Промислові політики: цілі, механізми, інструменти та результати. *Синергія знань, досвіду та креативності заради майбутнього: збірка студентських робіт*. Міністерство економіки України. Київ: 2021. С. 85–94. URL: <https://www.me.gov.ua/Files/GetFile?lang=uk-UA&fileId=565d9260-a80f-4c37-9ad9-888e9c907abe>

35. Григор'єва М. І. Кобржицький В. В. Удосконалення системи управління ризиками зовнішньоекономічної діяльності підприємств в Україні. *Інвестиції: практика та досвід*. 2015. № 1. С. 25–30.

36. Гуменна К. Р. Еволюція теоретичних підходів до тлумачення поняття «інвестиції». *Ефективність державного управління*. 2013. Вип. 34. С. 326–332.

37. Гуткевич С. Управление инвестиционным процессом в аграрной сфере. Киев: ИАЭ УААН, 2000. 267 с.

38. Дейнеко Л. Стратегічні варіанти неоіндустріальної трансформації промислового потенціалу. *Модернізація управління національною економікою* : зб. матеріалів IV Міжнародна науково-практична конференція, 25–26 листопада

2016 р. М-во освіти і науки України, ДВНЗ «Київ. нац. екон. ун-т ім. В. Гетьмана» [та ін.] ; редкол.: І. Й. Малий (голова) [та ін.]. Київ : КНЕУ, 2016. С. 76–81.

39. Джерела фінансування інноваційної діяльності промислових підприємств (2000–2020). *Державна служба статистики України*. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2021/ni/dj_fin_igpp/dj_fin_idpp_20ue.xlsx

40. Диба М. І., Поліщук Є. А., Мироненко А. В. Генезис інвестиційних теорій. *Економіка АПК*. 2011. № 12. С. 123–126.

41. Динаміка змін вартості газу. *Аналітичний портал «Слово і діло»*. URL: https://media.slovoidilo.ua/media/infographics/12/115405/115405-2_uk_origin.jpg

42. Динаміка зростання вартості електроенергії. *Аналітичний портал «Слово і діло»*. URL: <https://www.slovoidilo.ua/2020/07/21/infografika/suspilstvo/yak-zminyuvalasya-vartist-elektroenerhiyi-chas-nezalezhnosti-ukrayiny>

43. Добрава Т. Г. Деіндустріалізація економіки в контексті економічної безпеки України. *Економіка і суспільство*. 2017. № 12. С. 86 – 92.

44. Должанський І. З., Загорна Т. О., Удалих О. О. та ін. Управління потенціалом підприємства: навч. посібник. Київ: Центр навчальної літератури, 2006. 362 с.

45. Егоров А. И. Институционализм: инвестиционный потенциал: формирование и реализация. Х., 2007. 188 с.

46. Економіка підприємства: підручник для студ. екон. вузів і фак.: в 2. т. / ред. С. Ф. Покропивний; Київ. екон. ун-т. Київ: Хвиля-Прес, 1995. Т. 1. 393 с.

47. Економічна енциклопедія: у 3 т. Т. 3 / Відповідальний редактор С. В. Мочерний. Київ: Видавничий центр «Академія». Т. 1, 2000. 864 с.; Т. 2, 2001. 847 с.; Т. 3, 2002. 952 с.

48. Економічна теорія: політекономія: практикум: навч. посіб. / ред. В. Д. азилевич. 2-ге вид., стер. Київ: Знання, 2013. 494 с.

49. Економічний розвиток суспільства. Сучасні економічні системи. *Перехідна економіка* URL: <https://cutt.ly/IY03rxm>

50. Експорт та імпорт України. *Міністерство фінансів України*. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/economy/gdp/eximp/>

51. Жерновий Д. В. Сфера послуг як джерело економічного зростання в інноваційно-орієнтованій економіці. *Наука та наукознавство*. 2015. № 2. С. 86–94. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/NNZ_2015_2_13
52. Жикаляк М. В. Роль держави у стимулюванні інноваційно-інвестиційного розвитку мінерально-сировинної бази. *Надрокористування в Україні. Перспективи інвестування*. Матеріали П'ятої міжнародної науково-практичної конференції: у 2 т. (8–12 жовтня 2018 р., м. Трускавець). Державна комісія України по запасах корисних копалин (ДКЗ). К.: ДКЗ, 2018. Т.1. 407 с. с. 178–186.
53. Загальний обсяг витрат за напрямками інноваційної діяльності (2000–2018) *Державна служба статистики України*. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2019/ni/ind_pp/zov_id_u.xlsx
54. Загородній А. Г. , Вознюк Г. Л., Смовженко Т. С.. Фінансовий словник. –2-ге вид., випр. та доп. Львів: Вид-во «Центр Європи». 1997. 576 с.
55. Зайняте населення за видами економічної діяльності у 2000–2012 рр.. *Державна служба статистики України*. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2014/rp/zn_ed/zn_ed_u/zn_ed_2013_u.htm
56. Зайняте населення за видами економічної діяльності у 2012–2019 роках. *Державна служба статистики України*. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2014/rp/zn_ed/zn_ed_u/zn_ed_2013_u.htm
57. Зайняте населення за видами економічної діяльності у 2012–2020 роках. *Державна служба статистики України*. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2014/rp/zn_ed/zn_ed_u/zn_ed_2020_ue.xls
58. Заклади вищої та фахової передвищої освіти (1990–2020) *Державна служба статистики України*. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2021/osv/vush_osv/arh_vuz_20_u.html
59. Заклади професійної (професійно-технічної) освіти (1990–2020) *Державна служба статистики України*. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2005/osv_rik/osv_u/ptu_u.html
60. Законодавство України. *Верховна рада України*. URL:

<https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/a/stru5#Year>

61. Залишки за інструментами прямих інвестицій в Україну за регіонами, країнами світу та видами економічної діяльності за II квартал 2021 року. *Національний банк України*. URL: https://bank.gov.ua/files/ES/FDI_Ls_q.xlsx

62. Залишки за інструментами прямих інвестицій в Україну за регіонами, країнами світу та видами економічної діяльності за 2020 рік. *Національний банк України*. URL: https://bank.gov.ua/files/ES/FDI_Ls_y.xlsx

63. Залишки за інструментами прямих інвестицій в Україну за регіонами, країнами світу та видами економічної діяльності за 2019 рік. *Національний банк України*. URL: https://bank.gov.ua/files/ES/FDI_Ls_y.xlsx

64. Залишки за інструментами прямих інвестицій з України за регіонами, країнами світу та видами економічної діяльності за 2019 рік. *Національний банк України*. URL: https://bank.gov.ua/files/ES/FDI_As_y.xlsx

65. Залишки за інструментами прямих інвестицій з України за регіонами, країнами світу та видами економічної діяльності за II квартал 2021 року. *Національний банк України*. URL: https://bank.gov.ua/files/ES/FDI_As_q.xlsx

66. Залишки за інструментами прямих інвестицій з України за регіонами, країнами світу та видами економічної діяльності за 2020 рік. *Національний банк України*. URL: https://bank.gov.ua/files/ES/FDI_As_y.xlsx

67. Захожай В. Б., Федоренко В. Г. Страховий та інвестиційний менеджмент. К.: МАУП, 2002. 344 с.

68. Зона вільної торгівлі між Україною та ЄС. *Представництво України при Європейському Союзі*. URL: <https://ukraine-eu.mfa.gov.ua/posolstvo/torgovelnno-ekonomichne-spivrobitnictvo-ukrayina-yes/zona-vilnoyi-torgivli-mizh-ukrayinoyu-ta-yes>

69. Зроблено в Китаї 2025. *Асоціація підприємств промислової автоматизації України*. URL: <https://appau.org.ua/info/2025-zrobлено-v-kytai-2025/>

70. Індекс інвестиційної привабливості ЄБА. *Європейська Бізнес Асоціація*. URL: <https://eba.com.ua/research/doslidzhennya-ta-analytika/>

71. Індeksi тарифів на вантажні перевезення залізничним транспортом у

2003–2020 роках (до попереднього року). *Державна служба статистики України*. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2020/ct/ipzt_rik/ipzt_2003–2020_pr.xlsx

72. Індeksi тарифів на послуги пошти та зв'язку для підприємств, установ, організацій у 2003–2020 роках (до попереднього року). *Державна служба статистики України*. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2020/ct/ipz/ipzt_pr_2003_2020_ue.xlsx

73. Іноземні інвестиції в Україні: де знайти дані, як читати платіжний баланс, про що говорять останні цифри. *Експертна платформа*. URL: <https://expla.bank.gov.ua/expla/src/files/Publication126.pdf>

74. Інструменти промислової політики. Практичне керівництво для розробників. Київ: Аналітичний центр «Industry4Ukraine», 2020, 74 с. URL: <https://mautic.appau.org.ua/asset/170:industrial-policy-tools>

75. Історія економічних вчень: підручник / за ред. Тарасевича В. М., Петруні Ю. С. Київ: «Центр учбової літератури», 2013. 352 с.

76. Капітальні інвестиції підприємств за видами економічної діяльності з розподілом на великі, середні, малі та мікропідприємства (2010–2020). *Державна служба статистики України*. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2021/fin/pdp/pdp_ue/kip_ed_vsmm_2010_2020ue.xlsx

77. Кейнс Дж. М. Общая теория занятости процентов и денег. *Антология экономической классики*. Т. 2. Москва: Эксо, 2007. 960 с.

78. Кількість інноваційно активних підприємств за видами економічної діяльності (2016–2018, 2018–2020) *Державна служба статистики України*. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2021/ni/rik/kiar_ved_20_ue.xlsx

79. Кількість працівників, задіяних у виконанні наукових досліджень і розробок за категоріями персоналу (2010–2020). *Державна служба статистики України*. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2021/ni/rik/kpzvndrkp_10_20_ue.xlsx

80. Кількість працівників, задіяних у виконанні наукових досліджень і

розробок, які мають науковий ступінь (2010–2020).
Державна служба статистики України. URL:
http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2021/ni/rik/kpzvndrns_10_20_ue.xlsx

81. Кількість суб'єктів господарювання за видами економічної діяльності (2010–2020). *Державна служба статистики України.* URL:
http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2018/fin/pssg/pssg_u/ksg_ek_2010_2020_ue.xlsx

82. Кіндзерський Ю. В. Деіндустріалізація та її детермінанти у світі та в Україні. *Економіка України.* 2017. № 11(672). С. 48–72.

83. Коваленко О. В. Приоритетні напрямки іноземного інвестування в Україні. URL: www.zgia.zp.ua/gazeta/evzdia_1_078.pdf

84. Ковтун Н. Теоретичні засади інвестиційного процесу та інвестиційної діяльності: співвідношення основних понять та категорій. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка.* Економіка. 2008. Вип. 101. С. 25–29. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/VKNU_Ekon_2008_101_9

85. Козюк В.В. та ін. Історія економіки та економічної думки: від ранніх цивілізацій до початку ХХ ст. : навч. посіб. / за ред. В.В. Козюка, Л.А. Родіонової. Київ: Знання, 2011. 566 с.

86. Корнєєв М. В. Специфічні риси індустріальної та постіндустріальної економік. *Економіка, управління, фінанси: теорія та практика.* м. Хмельницький, 2013, С. 31–33.

87. Котов Є. В. Стратегічні пріоритети неоіндустріальної модернізації економіки аграрно-промислового регіону. *Економічний вісник Донбасу.* 2016. № 2. С. 77–86. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ecvd_2016_2_14

88. Коюда В. О., Лепейко Т. І., Коюда О. П. Основи інвестиційного менеджменту. Київ: Кондор, 2008. С. 165–181.

89. Кравців В. С., Мельник М. І., Антонов В. Б. Залучення прямих іноземних інвестицій в економіку України: проблеми та політика активізації: монографія. Львів: ІРД НАН України, 2011. 368 с.

90. Красильщиков В. Деиндустриализация, реиндустриализация и

развитие. *Мировая экономика и международные отношения*. 2016. том 60, №8. СС. 34–43. URL: https://www.imemo.ru/index.php?page_id=1248&file=https://imemo.ru/files/File/magazines/meimo/08_2016/34-43Krasilcshikov.pdf

91. Кривоус В. Угода про асоціацію між Україною та ЄС: перспективні можливості для співробітництва та ризику ЗВТ+. *Журнал європейської економіки*. 2015. Т. 14, № 3. С. 262–272. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/jee_2015_14_3_5

92. Куліш В. А. Дендустріалізація економіки України. *Перспективні шляхи розвитку наукових знань*: матеріали III Міжнародної науково-практичної конференції м. Київ, 9–10 березня 2020 року. Київ: МЦНІД, 2020. С. 7–10

93. Куліш В. А. Дослідження галузевих ринків: методологія Чиказької школи та її розвиток. *Збірник тез доповідей «Шевченківська весна: економіка»*. Київ: 2016. С. 26.

94. Куліш В. А. Еволюція розвитку та сутність страхового ринку України. *Збірник тез доповідей «Грудневі читання»*. Київ: 2013. Том 1. С. 336–339.

95. Куліш В. А. Інвестиційний вимір економіки України в контексті євроінтеграції. *Збірник тез доповідей «Шевченківська весна: економіка»*. Київ: 2017. С. 26.

96. Куліш В. А. Інвестиційний клімат в Україні: проблеми становлення та напрями розвитку. *Збірник наукових праць. Інститут підготовки кадрів Державної служби зайнятості України*. Київ: 2015. С. 117–129.

97. Куліш В. А. Іноземне інвестування реіндустріалізації як основа сталого розвитку України. *Шевченківська весна 2021. Економіка. На шляху до сталого розвитку*: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції студентів, аспірантів та молодих вчених / За заг. ред. Л.А. Анісімової: Київ: Інтерсервіс, 2021. Вип. XIX. 334 с., С.157.

98. Куліш В. А. Іноземне інвестування: Україна–ЄС. *Економічна стратегія та політика реалізації європейського вектору розвитку України: концептуальні засади, виклики та протиріччя*: Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції. 25 травня 2018 року. Київ: 2018. С. 116–118.

99. Куліш В. А. Освіта та наука в умовах реіндустріалізації. *Пріоритетні шляхи розвитку науки*: матеріали II Міжнародної науково-практичної конференції, м. Київ, 30–31 серпня 2020 року. Київ : МЦНІД, 2020. С. 12–14.
100. Куліш В. А. Оцінка рівня розвитку іноземного інвестування економіки України. *Науковий погляд: економіка та управління*: наук. журн. Ун-т митної справи та фінансів. Дніпро: 2018. № 1 (59). С. 171–182. DOI: <https://doi.org/10.32836/2521-666X/2018-1-59-23>
101. Куліш В. А. Пріоритети іноземного інвестування реіндустріалізації економіки України в умовах глобалізації. *Економіка. Фінанси. Бізнес. Управління*, матеріали I Міжнародного економічного форуму / За заг. ред. проф. А. І. Ігнатюк. Київ: ФОП Ямчинський О. В., 2019. Вип. 1. Частина 1. С. 45–46.
102. Куліш В. А. Ризики залучення іноземних інвестицій в національну економіку. *Збірник тез доповідей «Парадигмальні зрушення в економічній теорії XXI ст.»*. Київ: 2017. С. 294–299.
103. Куліш В. А. Ринок перестраховування України: сутність, проблеми та перспективи. *Збірник тез доповідей «Грудневі читання»*. Київ: 2014. Том 1. С. 344–347.
104. Куліш В. А. Роль держави у залученні іноземних інвестицій в економіку України. *Теоретичні та прикладні аспекти впливу держави на економіку України*: Матеріали I Всеукраїнської науково-практичної конференції Київ: Вид-во НПУ імені М.П. Драгоманова, 2017. С. 71–76.
105. Куліш В. А. Страхування інвестиційних ризиків в Україні в контексті євроінтеграції. *Збірник тез доповідей «Грудневі читання»*. К.: 2016. Том 2 С. 98.
106. Куліш В. А. Тенденції залучення іноземних інвестицій в промисловість національної економіки України. *Review of transport economics and management*. Дніпро: Дніпровський національний університет залізничного транспорту ім. ак. В. Лазаряна, 2019. Вип. 2 (18). С. 29–40.
107. Куліш В. А. Теоретичні аспекти визначення поняття інвестицій. *Збірник тез доповідей «Парадигмальні зрушення в економічній теорії XXI ст.»*. Київ: 2015. С. 78–82.

108. Куцик П. О., Ковтун О. І., Башнянин Г. І. Глобальна економіка: принципи становлення, функціонування, регулювання та розвитку. Львів: Видавництво ЛКА, 2015. 594 с.
109. Леус М. М. Теоретико-методологічні основи класифікації інвестицій. Науковий вісник НЛТУ України. Л: 2009. Вип. 19.1. С. 130–137.
110. Леус М. М. Суть та класифікація іноземних інвестицій. *Менеджмент та підприємництво в Україні: етапи становлення і проблеми розвитку*. Львів: Вид-во Нац. ун-ту «Львів. Політехніка», 2008. С. 181–187. URL: http://vlp.com.ua/files/27_17.pdf
111. Лук'яненко Д. Г., Губський Б. В., Мозковий О. М. та ін. Міжнародна інвестиційна діяльність: підруч. Київ: 2003. 387 с.
112. Любохинець Л. С., Шавкун В. М., Бабич Л. М. Історія політичних та економічних вчень: навч. посіб. К.: Центр учб. л-ри, 2013. 293 с.
113. Ляшенко В. І., Котов Є. В. Україна ХХІ: неоіндустріальна держава або «крах проекту?»: монографія. Київ: Інститут економіки промисловості, 2015. 96 с.
114. Ляшенко В. І. Реіндустріалізація регіонів – режими та інститути. *Академія економічних наук України*. URL: https://iee.org.ua/wp-content/uploads/2021/05/14-05-2021-reindustrializatsiia-sokr_compressed.pdf
115. Марченко В. М. Інноваційне забезпечення управління товарною політикою підприємств. Формування ринкових відносин в Україні. 2021. №1. С.41–49. URL: <https://cutt.ly/xFME3CZ>
116. Мазурок П. П. Історія економічних учень у запитаннях та відповідях: Навч. посіб. 2-ге вид., стер. Київ: Знання, 2006. 477 с.
117. Майорова Т. В. Інвестиційна діяльність: Навчальний посібник. Київ: «Центр навчальної літератури», 2004. 376 с.
118. Маковоз Е. В., Казаков А. Ю. Реіндустріалізація промислового сектора економіки стран-членов євросоюзу: опыт для Украины. *Вісник економіки транспорту і промисловості*. № 70–71, 2020. URL: <http://btie.kart.edu.ua/article/view/222134/222309>
119. Мальцев А. А., Мерсиер-Суисса К., Мордвинова А. Э. К трактовке

поняття «реіндустріалізація» в умовах глобалізації. *Економіка регіона*.
Екатеринбург: 2017. Т. 13, вып. 4. С. 1044–1054.

120. Маркевич К. Л. Поточний стан та перспективи прямого іноземного інвестування в економіку України. *Науковий вісник Мукачівського державного університету: Економіка*. 2015. Вип. 2(1). С. 249–255. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/nvmdue_2015_2%281%29__45

121. Маркс К. Капитал. Москва: Издательство политическая литература, 1975. Т. 2. 752 с.

122. Маршалл А. Принципы экономической науки. Москва: Прогресс «Универс», 1993. Т.2. 994 с.

123. Маслов А. Етапи розвитку теорії інформаційної економіки у другій половині ХХ – на початку ХХІ століть. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Економіка*. 2011. Вип. 128. С. 11–15. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/VKNU_Ekon_2011_128_4

124. Маслов А. О. Структура інформаційної економіки та її місце в сучасній господарській системі. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія № 18. Економіка і право : зб. наук. пр.* 2012. Вип. 20. С. 3–13.

125. Маслов А.О. Теорія інформаційного суспільства як методологічна основа теорії інформаційної економіки Теорія інформаційного суспільства як методологічна основа теорії інформаційної економіки. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Економіка*. Випуск 123. 2011. С. 24–28.

126. Мертенс А.В. Инвестиции: Курс лекций по современной финансовой теории. К.: Киевское инвестиционное агентство, 1997. XVI, 416 с.

127. Міжнародна інвестиційна позиція за 2014 рік. *Національний банк України*. URL: https://bank.gov.ua/files/ES/IIP_BPM5_y.xlsx

128. Міжнародна інвестиційна позиція за 2015 рік. *Національний банк України*. URL: https://bank.gov.ua/files/ES/IIP_BPM5_q.xlsx

129. Міжнародна інвестиційна позиція за 2020 рік. *Національний банк України*. URL: https://bank.gov.ua/files/ES/IIP_y.xlsx

130. Міжнародна інвестиційна позиція за II квартал 2020 року. *Національний банк України*. URL: https://bank.gov.ua/files/ES/IIP_q.xlsx
131. Міжнародна інвестиційна позиція за II квартал 2021 року. *Національний банк України*. URL: https://bank.gov.ua/files/ES/IIP_q.xlsx
132. Мінімальна зарплата в Україні. *Міністерство фінансів України*. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/labour/salary/min/>
133. Місце незалежної України в індексах розвитку. *Аналітичний центр «Слово і діло»*. URL: <https://www.slovoidilo.ua/2020/08/24/infografika/suspilstvo/misce-nezalezhnoyi-ukrayiny-indeksah-rozvytku>
134. Навроцька Н.А. Пріоритети іноземного інвестування в економіку України. *Економічний простір*. 2012. № 58. с. 19–26. URL: http://www.nbuv.gov.ua/old_jrn/Soc_Gum/Ekpr/2012_58/statti/5.pdf
135. Наукові кадри та кількість організацій. *Державна служба статистики України*. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2005/ni/ind_rik/XLS/Innov_2016_u.zip
136. Необоротні активи підприємств за видами економічної діяльності з розподілом на великі, середні, малі та мікропідприємства (2013–2020). *Державна служба статистики України*. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2021/fin/pok_bal_pidpr/no_pved_roz_13_2_0_ue.xlsx
137. Норткотт Д. Принятие инвестиционных решений: Пер. с англ. под.ред. Н. Шохина. М.: Банки и биржи, ЮНИТИ, 1997. 247с.
138. Оборотні активи підприємств за видами економічної діяльності з розподілом на великі, середні, малі та мікропідприємства (2013–2020). *Державна служба статистики України*. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2021/fin/pok_bal_pidpr/oa_pved_roz_13_2_0_ue.xlsx
139. Обсяг виконаних наукових та науково-технічних робіт. *Державна служба статистики України*. URL:

http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2005/ni/ind_rik/ind_u/2002.html

140. Обсяг реалізованої інноваційної продукції (товарів, послуг) за видами економічної діяльності (2016–2018, 2018–2020).

Державна служба статистики України. URL:

http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2021/ni/rik/orip_ved_20_ue.xlsx

141. Орлова О. М. Управління інвестиційною діяльністю в регіоні: соціально-економічні аспекти та перспективи: монографія. Львів: 2012. 196 с.

142. Осецький В. Л., Кузьменко Т. М., Куліш В. А. Інституційні засади інноваційного розвитку соціальної та економічної сфер. *Особливості соціально-економічного поступу національної економіки в умовах інформаційно-технологічних викликів*: колективна монографія / За наук. ред. к.е.н., проф. Квасній Л. Г., к.е.н., доц. Татомир І. Л. Трускавець: Посвіт, 2020. 338 с. С. 260–269.

143. Осецький В. Л., Кирильчук О. В., Куліш В. А. Інноваційна індустріалізація як нова модель реалізації євроінтеграційної макроекономічної політики України: монографія. *Економічна стратегія та політика реалізації європейського вектору розвитку України: концептуальні засади, виклики та протиріччя*. 2018. 20 с.

144. Осецький В. Л., Куліш В. А., Ящук Р. М. Концепт формування нової моделі інноваційної індустріалізації України. *Стратегія розвитку України*: наук.журн. Київ: НАУ, 2018. № 2. С. 24–29.

145. Осецький В. Л., Куліш В. А. Інноваційна індустріалізація в агропромисловому комплексі України. *Економіка АПК*. 2020. № 4. С. 54–65. URL: <https://doi.org/10.32317/2221-1055.202004054>

146. Павленко І. І., Варяниченко О. В., Навроцька Н. А. Міжнародна торгівля та інвестиції. Навч. Посіб. Київ: Центр учбової літератури, 2012. 256 с.

147. Павлова Л. Н. Фінанси підприємств: Підручник для вузів. М.: Фінанси, ЮНІТІ, 1998. 639 с.

148. Пересада А. А. Управління інвестиційним процесом: монографія. Київ: Лібра, 2002. 472 с.

149. Пирог О. В. Іноземні інвестиції як фактор економічного зростання України. *Економіка промисловості*. 2005. № 1. С. 87–91. URL: <http://dspace.nbuiv.gov.ua/handle/123456789/4291>

150. Пирог О. В. Адаптація структури національної економіки України до вимог постіндустріального суспільства. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. 2011. № 698: Проблеми економіки та управління. С. 93–103.

151. Писаренко Т. В., Кваша Т. К., Рожкова Л. В., Коваленко О. В. Інноваційна діяльність в Україні у 2019 році: науково-аналітична доповідь. Київ: УкрІНТЕІ, 2020. 45 с. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/innovatsii-transfer-tehnologiy/2020/08/za-2019-1-1.pdf>

152. Підчоса О.В. Решорінг: проблеми і перспективи. *Міжнародні відносини*. Серія: Економічні науки. 2017, № 11. URL: http://journals.iir.kiev.ua/index.php/ec_n/article/download/3206/2881

153. Показники діяльності підприємств, згруповані за спеціальними агрегаціями, передбаченими у Регламенті (ЄС) № 251/2009 від 11.03.2009 стосовно структурної статистики підприємств у 2010–2020 роках. *Державна служба статистики України*. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2021/fin/pdp/pdp_ue/pdp_zsa_2010_2020ue.xlsx

154. Показники діяльності підприємств, згруповані за спеціальними агрегаціями, передбаченими у Регламенті (ЄС) № 251/2009 від 11.03.2009 стосовно структурної статистики підприємств у 2010–2019 роках. *Державна служба статистики України*. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2020/fin/pdp/pdp_ue/pdp_zsa_2010_2019ue.xlsx

155. Показники діяльності підприємств, згруповані за спеціальними агрегаціями, (2012–2018). *Державна служба статистики України*. URL: http://ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2019/fin/pdp/pdp_u/pdp_zsa_2010_2018.xlsx

156. Покладаючись лише на прямі іноземні інвестиції, Україна не зможе

здійснити модернізацію промисловості. *Дзеркало тижня*. URL: https://zn.ua/ukr/business/portfelniy_investor__.html

157. Порівняльна характеристика прямих та портфельних інвестицій. URL: <https://student.zoomru.ru/invest/porvnyalna-harakteristika-pryamih-ta-portfelnih/141314.1082080.s1.html>

158. Поточні зобов'язання і забезпечення підприємств за видами економічної діяльності з розподілом на великі, середні, малі та мікропідприємства (2013–2020). *Державна служба статистики України*. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2021/fin/pok_bal_pidpr/pzzp_ved_roz_13_20_ue.xlsx

159. Про затвердження Методичних рекомендацій щодо розрахунку рівня економічної безпеки України. Наказ Міністерства економічного розвитку і торгівлі України № 1277 від 29.10.2013 р. *Верховна Рада України* URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v1277731-13#Text>

160. Про інвестиційну діяльність: Закон України від 18.09.1991 № 1560-XII. *Верховна Рада України* [із змінами та доповненнями]. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1560-12>

161. Про режим іноземного інвестування: Закон України від 19.03.1996 № 93/96-ВР. *Верховна Рада України* [із змінами та доповненнями]. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/93/96-%D0%B2%D1%80>

162. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України: Указ Президента України від 11 серпня 2021 року «Про Стратегію економічної безпеки України на період до 2025 року». *Рада національної безпеки і оборони України*. URL: <https://www.rnbo.gov.ua/ua/Ukazy/4950.html>

163. Програма COSME. *Євроінтеграційний портал*. URL: <http://eu-ua.org/cosme>

164. Програма HORIZON 2020. *Євроінтеграційний портал*. URL: <http://eu-ua.org/horizon-2020>

165. Прожитковий мінімум в Україні. *Міністерство фінансів України*. URL : [2021https://index.minfin.com.ua/ua/labour/wagemin/](https://index.minfin.com.ua/ua/labour/wagemin/)

166. Прямі інвестиції (акціонерний капітал) в економіці України/з України за країнами світу; країнами ЄС; видами економічної діяльності; по регіонах (2009–2014). *Державна служба статистики України*. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2020/zd_inv_new/p_inv/94-14/pi_ak_ES_09-14u.xlsx

167. Реверчук С. К. Реверчук Н. Й., Скоморович І. Г. Інвестологія: наука про інвестування: Навч. посібник. Атіка, 2001. 264 с.

168. Родіонова Л. А. Від індустріалізму до інформаціоналізму: теорії трансформації. *Інноваційна економіка*. 2013. № 6. С. 27–32. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/inek_2013_6_8

169. Розвиток промисловості для забезпечення зростання та оновлення української економіки: науково-аналітична доповідь / за ред. д-ра екон. наук Дейнеко Л.В. ; НАН України, ДУ «Ін-т екон. та прогнозув. НАН України». Київ: 2018. 158 с. URL: <http://ief.org.ua/docs/sr/301.pdf>

170. Розподіл кількості штатних працівників за розмірами нарахованої їм заробітної плати, за видами економічної діяльності. *Державна служба статистики України*. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2018/gdn/rkpzp/rkpzp_ed/arh_rkpzp_ed_u.htm

171. Розенберг Дж. М. Инвестиции: Терминологический словарь. Москва: ИНФРА-М., 1997. 400 с.

172. Руженський М. М., Куліш В. А. Зайнятість населення у контексті формування сприятливого інвестиційного клімату в Україні. *Ринок праці та зайнятість населення. Інститут підготовки кадрів Державної служби зайнятості України*. Київ: 2015. № 3(44). С. 26–29.

173. Сазонець І. Л., Федорова В. А. Інвестування: міжнародний аспект: навч. посіб. для вузів. Київ: Центр навчальної літератури. 2007. 272 с.

174. Середньомісячна заробітна плата штатних працівників за видами економічної діяльності промисловості у 2010–2020 роках. *Державна служба статистики України*. URL:

http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2021/gdn/szpshp/arh_szp_prom_u.html

175. Середньомісячна заробітна плата штатних працівників за видами економічної діяльності у 2010–2020 роках. *Державна служба статистики України*. URL:

http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2021/gdn/szpshp/szpshp_ed_rik.xlsx

176. Сировинного експорту – більше, нових технологій і малого бізнесу – менше. Що Україні треба міняти? *Економічна правда*. URL: <https://www.epravda.com.ua/publications/2020/07/21/663163/>

177. Ситник Н. С., Шушкова Ю. В. Концептуальні аспекти реіндустріалізації економіки на основі технологічної модернізації. *Бізнес Інформ*. 2019. №11. С. 61–67. URL: <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2019-11-61-67>

178. Ситник Н.С., Шушкова Ю.В. Реіндустріалізація економіки на основі технологічної модернізації: сутнісна характеристика поняття. *Науково-виробничий журнал ІННОВАЦІЙНА ЕКОНОМІКА*. 5–6, 2019 [80] с. 27–34 DOI: 10.37332/2309-1533.2019.5-6.4

179. Словарь современной экономической теории Макмиллана. Москва: ИНФРА, 1997. 688 с.

180. Смит А. Исследование о природе и причинах богатства народов. Москва: Эксмо, 2007. (Серия: Антология экономической мысли). 960 с.

181. Соціальний захист. *Державна служба статистики України*. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/publzahist_u.htm

182. Старостіна А.О., Кравченко В.В. Сутність та практичне застосування методики конструювання категоріального апарату економічної науки (на прикладі понять «глобалізація» та «підприємницький ризик»). *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Економіка*. 2011. Вип. 128. С. 5–10

183. Статистичний збірник «Наукова та інноваційна діяльність в Україні». *Державна служба статистики України*. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/Arhiv_u/16/Arch_nay_zb.htm

184. Статистичний збірник «Наукова та інноваційна діяльність в Україні»

2020. *Державна служба статистики України*. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2021/zb/10/zb_Nauka_2020.pdf

185. Статистичний збірник «Соціальний захист населення України» 2020 рік. *Державна служба статистики України*. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2021/zb/07/zb_szn_2020.xls

186. Стратегія сталого розвитку України до 2030 року. URL: https://www.undp.org/content/dam/ukraine/docs/SDGreports/UNDP_Strategy_v06-optimized.pdf

187. Стюарт Томас А. Интеллектуальный капитал. Новый источник богатства организаций: Пер . с англ. В. Ноздриной. Москва: Поколение, 2007 . 368 с.

188. Сума заборгованості з виплати заробітної плати в цілому по країні. *Державна служба статистики України*. URL : http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2015/gdn/prc_rik/prc_rik_u/dsz_u_U.html

189. Тагаров Б.Ж. Причины реиндустриализации экономики развитых стран. *Экономические отношения*. 2020. Том 10. № 4. С. 999–1010. doi: 10.18334/eo.10.4.111012.

190. Тенденції тіньової економіки. *Міністерство економіки України*. URL: <https://www.me.gov.ua/Documents/List?lang=uk-UA&id=e384c5a7-6533-4ab6-b56f-50e5243eb15a&tag=TendentsiiTinovoiEkonomiki>

191. Теорії мікро- макроекономіки. 2013. Вип. 41. С. 91–99. URL: <http://dspace.nuft.edu.ua/jspui/handle/123456789/10871>

192. Тіньова економіка. Аналітична записка. Загальні тенденції. *Міністерство економіки України*. URL: <https://me.gov.ua/Documents/Download?id=80c281c8-842b-4776-ab91-c1dcd32f7924>

193. Товарна структура зовнішньої торгівлі України. *Державна служба статистики України*. URL : http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2021/zd/tsztt/tsztt_u/tsztt0921_ue.xls

194. Торговельні війни сучасності та їх вплив на економічне зростання і розвиток у світі та Україні. / Наук. ред. В.Юрчишин. Київ: Заповіт, 2019. 190 с.

URL: https://razumkov.org.ua/uploads/article/2019_trade_wars.pdf

195. Третяк Н. В. Фактори формування інвестиційного клімату в Україні. *Актуальні проблеми інвестиційної діяльності та страхування. Фінансовий простір*. 2013. № 5 (11). С. 165–170.

196. Уманців Ю., Бабкова Є. Цифровізація економіки у контексті глобальних тенденцій суспільного розвитку. *Геополітика України: історія і сучасність*. 2021. Вип. 2. С. 102–114. URL: <https://cutt.ly/QFSu9MT>

197. Украина – Затраты на НИОКР, % ВВП. *KNOEMA*. URL: <https://knoema.ru/atlas/%D0%A3%D0%BA%D1%80%D0%B0%D0%B8%D0%BD%D0%B0/%D0%97%D0%B0%D1%82%D1%80%D0%B0%D1%82%D1%8B-%D0%BD%D0%B0-%D0%9D%D0%98%D0%9E%D0%9A%D0%A0-percent-%D0%92%D0%92%D0%9F>

198. Узбстер Ф. Теории информационного общества. Москва: Аспект Пресс, 2004. 400 с

199. Федоренко В. Г. Инвестознавство: Підручник. 3-тє вид., допов. Київ: МАУП, 2004. 480 с.

200. Фурастьє Ж. Великая надежда XX века. Москва: Наука, 2001. 183 с.

201. Харламова Г. О. Перспектива 2030 для України: безпека майбутнього. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Економіка*. 2017. Вип. 1. С. 51–56. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/VKNU_Ekon_2017_1_10

202. Харламова, Г.О.. Інвестиційна безпека України: рейтингова оцінка: монографія. Київ. нац. ун-т ім. Тараса Шевченка, Екон. ф-т. Київ : Аграр Медіа Груп, 2017. 431 с.

203. Ходжаян А. О., Ходжаян А. Р. Концептуальні засади державної структурної політики національної економіки. *Проблеми економіки*. 2019. №2. С. 73–80. URL: <https://doi.org/10.32983/2222-0712-2019-2-73-80>

204. Хто і як інвестує в Україну. *Центр Разумкова*. URL: <https://razumkov.org.ua/statti/khto-i-iak-investuie-v-ukrainu>

205. Чайкова О.І., Кононенко Т.П., Криклива Т.П. Особливості та розвиток

галузей високотехнологічної продукції України. *Вісник Національного технічного університету «Харківський політехнічний інститут»* (економічні науки). Х.: НТУ «ХПИ». 2016. №48(1220). С. 3–7 URL: [http://repository.kpi.kharkov.ua/bitstream/KhPI-](http://repository.kpi.kharkov.ua/bitstream/KhPI-Press/29339/1/vestnik_KhPI_2016_48_Chaykova_Osoblyvosti.pdf)

[Press/29339/1/vestnik_KhPI_2016_48_Chaykova_Osoblyvosti.pdf](http://repository.kpi.kharkov.ua/bitstream/KhPI-Press/29339/1/vestnik_KhPI_2016_48_Chaykova_Osoblyvosti.pdf)

206. Черваньов Д. М., Нейкова Л. І. Менеджмент інноваційно-інвестиційного розвитку підприємств України. Київ: Знання, 1999. 514 с.

207. Чирак І. М. Нова економіка: навч. посіб. / відп. за вип. В. В. Козюк. Тернопіль: ТНЕУ, 2016. 236 с.

208. Шарп У., Александер Г., Бейли Дж. Инвестиции; пер. с англ. Москва: ИНФРА-М, 2003. 1028 с.

209. Що таке «EUREKA». *Міністерство освіти і науки України*. URL: <https://mon.gov.ua/ua/nauka/innovacijna-diyalnist-ta-transfer-tehnologij/mizhnarodna-programa-eureka/sho-take-eureka>

210. Kaminskyi A., Nehrey M., Rizun N. The impact of COVID-induced shock on the risk-return correspondence of agricultural ETFs. CEUR Workshop Proceedings. 2020. Vol. 2713, 204–218. URL: <https://cutt.ly/tFAED9A>

211. Krasota O., Radionova I. Social inclusion and economic uncertainty: the reflection in public policy. Scientific Papers of the University of Pardubice, Series D: Faculty of Economics and Administration (SciPap). 2021. 29(2). 1279. URL: <https://cutt.ly/sFAFRuM>

212. 中国制造2025 (Зроблено у Китаї 2025). 中华人民共和国国务院 (Державна рада Китайської Народної Республіки). URL: <http://www.gov.cn/zhuanti/2016/MadeinChina2025-plan/index.htm>

213. A case for «Holistic reshoring» of U.S. production jobs to heartland. *Investable Universe*. URL: <https://investableuniverse.com/2021/02/03/heartland-forward-reshoring-american-jobs/>

214. About Abenomics. JapanGo. *The Government of Japan*. URL: <https://www.japan.go.jp/abenomics/index.html>

215. Alderson A.S. Deindustrialization. *International Encyclopedia of Economic*

Sociology / eds. J. Beckert, M. Zafirovski. L. ; N. Y. : Routledge, 2006. P. 134–136

216. Aron R. *The Industrial Society, Three Essays on Ideology and Development*, A Clarion Book, Published by Simon and Schuster, New York, 1967, 184 pages

217. Aron R., *Trois essais sur l'âge industriel.* In: *Revue française de sociologie*, Paris, Pion, 1966, 241 p.

218. Aron R.. *Dix-huit leçons sur la société industrielle.* Paris, 1962.

219. Attiah E. *The Role of Manufacturing and Service Sectors in Economic Growth: An Empirical Study of Developing Countries.* *European Research Studies Journal*, 2019. vol. 0(1), pages 112–127.

220. Average annual Brent crude oil price from 1976 to 2021. Statista.com. URL: <https://www.statista.com/statistics/262860/uk-brent-crude-oil-price-changes-since-1976/>

221. Average Wage of Employed Persons in Urban Non-Private Units by Sector. *National Bureau of Statistics of China.* URL: <http://www.stats.gov.cn/tjsj/ndsj/2019/indexeh.htm>

222. Barta G., Czirfusz M., & Kukely G. *Re-industrialization in the World and Hungary.* *European Spatial Research and Policy*, 2008. 15(2), pp 5–27.

223. Bell D. *The coming of post-industrial society: A venture of social forecasting.* NY: Basic Books, 1973, ISBN 0-465-01281-7

224. Bell D. *The cultural contradictions of capitalism.* N.Y.: Basic Books, 1976.

225. Bell D. *The End of Ideology: On the Exhaustion of Political Ideas in the Fifties.* By DANIEL BELL. (Glencoe: The Free Press, 1960. Pp. 416.

226. *Bloomberg Innovation Index 2020.* By Michelle Jamrisko and Wei Lu. *Bloomberg.* URL: <https://www.bloomberg.com/news/articles/2020-01-18/germany-breaks-korea-s-six-year-streak-as-most-innovative-nation>

227. *Bloomberg Innovation Index 2021.* By Michelle Jamrisko, Wei Lu, and Alexandre Tanzi. *Bloomberg.* URL: <https://www.bloomberg.com/news/articles/2021-02-03/south-korea-leads-world-in-innovation-u-s-drops-out-of-top-10>

228. Cairncross A. *What is De-industrialisation? De-industrialisation.* London

[u.a.]: Heinemann Educational Books, 1979. ISBN 0-435-84076-2. p. 5–17.

229. Cheshire P. Problems of regional transformation and deindustrialization in the European Community. In: Rodwin, L. & Sazanami, H. (eds.) *Industrial Change and Regional Economic Transformation*. Harper Collins Academic, London, 1991. pp. 237–268.

230. China Average Yearly Wages in Manufacturing 1978–2019. *Tradingeconomics.com*. URL: <https://tradingeconomics.com/china/wages-in-manufacturing>

231. China's 7 strategic emerging industries. *Wissnex China*. URL: <http://www.blog.swissnexchina.org/innovation/2013/10/27/chinas-7-strategic-emerging-industries>

232. Clark C. *The Conditions of Economic Progress*. 3-rd ed., largely rewritten. London, Macmillan, N.Y., St. Martin's Press, 1957. XV, 720 p.

233. Corruption perceptions index. *Transparency International*. URL: <https://www.transparency.org/en/cpi>

234. Crossman A. 3 Causes of Deindustrialization. *ThoughtCo*. July 14, 2019. URL: <https://www.thoughtco.com/reasons-for-deindustrialization-3026240>

235. Current health expenditure (% of GDP) – Ukraine. *The World Bank*. URL: <https://data.worldbank.org/indicator/SH.XPD.CHEX.GD.ZS?locations=UA>

236. Dasgupta S. & Singh A. Manufacturing, Services and Premature De-Industrialisation in Developing Countries: A Kaldorian Empirical Analysis. *Centre for Business Research, Faculty of Economics, Cambridge: University of Cambridge*. Working Paper No. 327, 2006., 29 p. URL: <https://www.cbr.cam.ac.uk/wp-content/uploads/2020/08/wp327.pdf>

237. Democracy Index 2020. URL: <https://www.eiu.com/n/campaigns/democracy-index-2020/>

238. Doing Business in Ukraine. *World Bank Group*. URL: <https://www.doingbusiness.org/en/data/exploreconomies/ukraine>

239. Drucker P. F. *Big business : a study of the political problems of American capitalism*. London : Heinemann, 1947, x, 302 p.

240. Drucker P. F. Concept of the corporation. New York, The John Day company [1946] ix p., 297 p.
241. Drucker P. F. The Future of Industrial Man: A Conservative Approach. New York, The John Day Company, 1942. 298 p.
242. Drucker P. F. The New Society: The Anatomy of Industrial Order. New York: Harper and Brothers. 1950. Pp. ix, 356.
243. Employment by activity. Industry including construction, Thousand persons, 1965–2019. *The Organisation for Economic Co-operation and Development (OECD)*. OECD.Stat. URL: <https://data.oecd.org/emp/employment-by-activity.htm>
244. Employment by activity. Manufacturing, Thousand persons, 1965–2019. *The Organisation for Economic Co-operation and Development (OECD)*. OECD.Stat. URL: <https://data.oecd.org/emp/employment-by-activity.htm>
245. Employment in industry (% of total employment) (modeled ILO estimate). *The World Bank*. URL: <https://data.worldbank.org/indicator/SL.IND.EMPL.ZS>
246. Employment rate. Total, Thousand persons, 1955 – 2020. *The Organisation for Economic Co-operation and Development (OECD)*. OECD.Stat. URL: <https://data.oecd.org/emp/employment-rate.htm#indicator-chart>
247. Etzioni A. The father of reindustrialization speaks. *The Christian Science Monitor*. URL: <http://www.csmonitor.com/1980/1007/100724.html>
248. Etzioni A.. Reindustrialization of America. *Policy Studies Review*, Vol. 2, No.4, May, 1983. URL: <http://www2.gwu.edu/~ccps/etzioni/A152.pdf>
249. European Innovation Scoreboard 2019. URL: <https://ec.europa.eu/docsroom/documents/38781/attachments/1/translations/en/renditions/native>
250. European Innovation Scoreboard 2020. URL: <https://ec.europa.eu/docsroom/documents/42981/attachments/1/translations/en/renditions/native>
251. European Innovation Scoreboard 2021. URL: <https://ec.europa.eu/docsroom/documents/45940/attachments/1/translations/en/renditions/native>

252. Fact sheet 7: Gross domestic product. *UNCTAD Handbook of Statistics 2020 – Economic trends*. URL: https://unctad.org/system/files/official-document/tdstat45_FS07_en.pdf
253. Fitch Rating Action Report. URL: <https://mof.gov.ua/storage/files/Fitch%20report.pdf>
254. Fourastie J. *La Civilisation de 1960*. Paris, Presses universitaires de France, 1947. 120 p. (coll. «Que sais-je?» 279). Ed. revisada en 1953 con el título: *La Civilisation de 1975*, en 1974, con el título : *La Civilisation de 1995* y en 1982 con el título : *La Civilisation de 2001*. 11^aéd.: 1982.
255. Gaffard J.-L. *Compétitivité et développement industriel en Europe. Regards croisés sur l'économie*, 2012/1 n 11, Pp. 116–124.
256. Galbraith J. K. *Economics and the Public Purpose*. *Houghton Mifflin Company*, Boston, 1973. 334 p.
257. Galbraith J. K. *The Affluent Society Fortieth Anniversary Edition*. *Houghton Mifflin Company*: New York, 1958. Pp. 288 URL: <http://pinguet.free.fr/affluent58.pdf>
258. Galbraith J. K. *The New Industrial State*. *Houghton Mifflin Company*, Boston, 1967. Pp. xiv, 427.
259. GDP per capita (constant 2015 US\$). *The World Bank*. URL: <https://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.PCAP.KD>
260. Gregory D., Johnston R., Pratt G., Watts M., Whatmore S. *The Dictionary of Human Geography*, Blackwell Publishing Ltd, West Sussex, 2009. pp 380–382.
261. Gross domestic product per capita. *Statista.com*. URL: <https://www.statista.com/statistics/970672/gdp-per-capita-in-the-uk/>
262. Hermes E. *The Reindustrialization of the United States*. *Economic Outlook, Special Report*. Paris: Euler Hermes, 2013. Pp. 1–36.
263. Heymann E., Vetter S. *Europe's re-industrialisation*. *EU Monitor*. *EU Integration*. Frankfurt am Main: Deutsche Bank AG, 2013. Pp. 1–23.
264. High-technology exports (% of manufactured exports). *The World Bank*. URL: <https://data.worldbank.org/indicator/TX.VAL.TECH.MF.ZS>

265. Hospers G. Restructuring Europe's Rustbelt. The Case of The German Ruhrgebiet. *Intereconomics*. 2004. №3. Pp. 147–156.
266. Human Development Report 2020. The next frontier Human development and the Anthropocene. *The United Nations Development Programme UN Plaza*, New York: 2020. URL: http://hdr.undp.org/sites/default/files/hdr_2020_overview_english.pdf
267. Human Freedom Index. *Cato Institutem*. URL: <https://www.cato.org/search/category/human-freedom-index>
268. Index of Economic Freedom. Explore the Data. Ukraine. 1995–2021. *The Heritage Foundation*. URL; <https://www.heritage.org/index/explore?view=by-region-country-year&u=637746454139629609>
269. Index of Economic Freedom. Ukraine. *The Heritage Foundation*. URL: <https://www.heritage.org/index/country/ukraine>
270. Index of Economic Freedom. *The Heritage Foundation*. URL: <http://www.heritage.org/index/>
271. Industry (including construction), value added (% of GDP). *The World Bank*. URL: <https://data.worldbank.org/indicator/NV.IND.TOTL.ZS>
272. Insight Report Global Gender Gap Report 2007. *The World Economic Forum*. URL: https://www3.weforum.org/docs/WEF_GenderGap_Report_2007.pdf
273. Insight Report Global Gender Gap Report 2008. *The World Economic Forum*. URL: https://www3.weforum.org/docs/WEF_GenderGap_Report_2008.pdf
274. Insight Report Global Gender Gap Report 2009. *The World Economic Forum*. URL: http://www3.weforum.org/docs/WEF_GenderGap_Report_2009.pdf
275. Insight Report Global Gender Gap Report 2011. *The World Economic Forum*. URL: https://www3.weforum.org/docs/WEF_GenderGap_Report_2011.pdf
276. Insight Report Global Gender Gap Report 2012. *The World Economic Forum*. URL: https://www3.weforum.org/docs/WEF_GenderGap_Report_2012.pdf
277. Insight Report Global Gender Gap Report 2015. *The World Economic Forum*. URL: <https://www3.weforum.org/docs/GGGR2015/cover.pdf>
278. Insight Report Global Gender Gap Report 2016.

The World Economic Forum. URL: https://reliefweb.int/sites/reliefweb.int/files/resources/WEF_Global_Gender_Gap_Report_2016.pdf

279. Insight Report Global Gender Gap Report 2017. *The World Economic Forum.* URL: http://www3.weforum.org/docs/WEF_GGGR_2017.pdf

280. Insight Report Global Gender Gap Report 2018. *The World Economic Forum.* URL: https://www3.weforum.org/docs/WEF_GGGR_2018.pdf

281. Insight Report Global Gender Gap Report 2020. *The World Economic Forum.* URL: https://reliefweb.int/sites/reliefweb.int/files/resources/WEF_GGGR_2020.pdf

282. Insight Report Global Gender Gap Report 2021. *The World Economic Forum.* URL: https://www3.weforum.org/docs/WEF_GGGR_2021.pdf

283. Investopedia. URL: <https://www.investopedia.com/terms/f/foreign-investment.asp>

284. Japan Revitalization Strategy. *Prime Minister's Office of Japan.* 2014. URL: <https://www.kantei.go.jp/jp/singi/keizaisaisei/pdf/honbunEN.pdf>

285. List F. Das Nationale System der politischen Ökonomie. 1841. URL: https://eet.pixel-online.org/files/etranslation/original/kreuzgang.org_pdf_friedrich-list.das-nationale-system-der-politischen-oekonomie.pdf

286. Low P, Tijaja J. Global Value Chains and Industrial Policies. Geneva: International Centre for Trade and Sustainable Development (ICTSD) and World Economic Forum, 2013. URL: <https://e15initiative.org/wp-content/uploads/2015/09/E15-GVCs-Low-and-Tijaja-Final-1.pdf>

287. Manufacturing USA. URL: <https://www.manufacturingusa.com/>

288. Manufacturing, value added (% of GDP) *The World Bank.* URL: <https://data.worldbank.org/indicator/NV.IND.MANF.ZS>

289. Manufacturing, value added (current US\$) – Ukraine. *The World Bank.* URL: <https://data.worldbank.org/indicator/NV.IND.MANF.CD?locations=UA>

290. Medium and high-tech Industry (including construction) (% manufacturing value added). *The World Bank.* URL:

<https://databank.worldbank.org/reports.aspx?source=2&series=NV.MNF.TECH.ZS.UN&country=#>

291. Miller J. C., Walton T. F., Kovacic W. E., Rabkin J. A. Industrial Policy: Reindustrialization Through Competition or Coordinated Action? *Yale Journal on Regulation*. 1984. Vol. 2. Issue 1. P. 1–37. URL: <https://digitalcommons.law.yale.edu/yjreg/vol2/iss1/2>

292. Moody's Rating Report. URL: [https://mof.gov.ua/storage/files/Rating%20Action%20-%20Moody's-upgrades-Ukraines-ratings-to-B3-stable-outlook%20-%202012Jun20%20\(1\).pdf](https://mof.gov.ua/storage/files/Rating%20Action%20-%20Moody's-upgrades-Ukraines-ratings-to-B3-stable-outlook%20-%202012Jun20%20(1).pdf)

293. Nationale Industrie strategie 2030. Strategische Leitlinien für eine deutsche und europäische Industriepolitik. BMWi, Februar 2019. 21 S. URL: https://www.bmw.de/Redaktion/DE/Downloads/M-O/nationaleindustriestrategie.pdf?__blob=publicationFile&v=28

294. Osetskyi V., Kulish V. Investment cooperation of Ukraine and the countries of the European Union. *Economics & Education* . Riga 2018. 03(01). Pp. 14–22.

295. Osetskyi V., Kuzmenko T., Kulish V. Innovative-industrial model of entrepreneurial universities in the internet space. *Social and economic aspects of internet services market development: monograph*; Edited by I. Tatomyr, V. Fedyshyn. Praha: OKTAN PRINT, 2021, 287 p., pp. 26–36. URL: <https://www.dropbox.com/s/n5gmc8mp2bqkcbi/Social%20and%20economic%20aspects%20of%20internet%20services%20market%20development.pdf?dl=0>

296. Osetskyi V., Kuzmenko T., Tatomyr I., Kulish V. The impact of entrepreneurial universities on innovative industrialization in the digital economy. *Ukraine in the context of global and national modern servisation processes and digital economy* : monograph, Edited by Liubov Kvasniy, Irina Taomyr. – Praha: OKTAN PRINT, 2020, 265 p. Pp. 20–34.

297. Prisecaru P. EU Reindustrialization policy. *Knowledge Horizons. Economics*. 2014. T. 6. No2. Pp. 21–25.

298. Rating and Investment Information, Inc. Rating Report. URL:

https://mof.gov.ua/storage/files/news_release_cfp_20210927_2109010801_eng.pdf

299. Readiness for the Future of Production Report 2018. In collaboration with A. T. Kearney. *The World Economic Forum*. Pp. 266. URL: http://www3.weforum.org/docs/FOP_Readiness_Report_2018.pdf

300. Research and development expenditure (% of GDP). *The World Bank*. URL: <https://data.worldbank.org/indicator/GB.XPD.RSDV.GD.ZS?view=chart>

301. Reshoring Initiative. Bringing manufacturing back home. ERL: <https://www.reshorenw.org/>

302. Rostow W. W. *Politics and the Stages of Growth*. London: *Cambridge University Press*, 1971. Pp. 410.

303. Rostow W. W. *The process of economic growth*. 2d ed. Oxford; Clarendon Pres, 1960, 372 p.

304. Rostow W. W. *The Stages of Economic Growth. A non-communist manifesto*. *Cambridge University Press*, New York, 1960. 179 p. URL: <https://www.cia.gov/library/readingroom/docs/CIA-RDP78-03062A001100030001-6.pdf>

305. Rowthorn R., Ramaswamy R.. *Deindustrialization – Its Causes and Implications*. *International Monetary Fund*, Research Dept. Washington, D. C. :1997. 18 p..

306. Rowthorn R., Wells J. *De-Industrialization and Foreign Trade*. Cambridge: *Cambridge university press*, 1987.

307. Saint-Simon, *Catéchisme des Industriels*, [1823–1824], vol. 1–4, *Oeuvres de Claude-Henri de Saint-Simon*. 6 vols. Paris: Éditions Anthropos, 1966.

308. Saint-Simon, *Du Système Industriel*, [1821–1822], pt. 1–3, *Oeuvres de Claude-Henri de Saint-Simon*. 6 vols. Paris: Éditions Anthropos, 1966.

309. Saint-Simon, *L'Industrie*, [1817–1818], vol. 1–4, *Oeuvres de Claude-Henri de Saint-Simon*. 6 vols. Paris: Éditions Anthropos, 1966.

310. Saint-Simon, *Nou-veau Christia-nisme*, [1825], *Oeuvres de Claude-Henri de Saint-Simon*. 6 vols. Paris: Éditions Anthropos, 1966.

311. Salazar-Xirinachs, J. M, I. Nübler and Kozul-Wright R. *Transforming*

Economies: Making industrial Policy Work for Growth, Jobs and Development. Geneva: ILO, 2014.

312. Services, value added (% of GDP). *The World Bank*. URL: <https://data.worldbank.org/indicator/NV.SRV.TOTL.ZS>

313. Singh A. UK Industry and the World Economy: A Case of Deindustrialisation. *Cambridge Journal of Economics*, 1977. 1(2), Pp. 113–136.

314. Special Report «The Reindustrialization of the United States». *Euler Hermes Economic Research Department*. URL: https://www.eulerhermes.com/content/dam/onemarketing/ehndbx/eulerhermes_com/en_gl/erd/insightsimport/pdf/the-reindustrialization-of-the-united-states-economic-outlook-sep12.pdf

315. Standard and Poor's Corporation. Rating Report. URL: https://mof.gov.ua/storage/files/SP_Ukraine_Sep-13-2021.pdf

316. Stavytskyy A., Kharlamova G., Giedraitis V., Osetskyi V., Kulish V. Can key interest rates decrease output gaps? *Investment Management and Financial Innovations*. 2020. Volume 17, Issue №3. pp. 205-218. doi: [http://dx.doi.org/10.21511/imfi.17\(3\).2020.16](http://dx.doi.org/10.21511/imfi.17(3).2020.16)

317. The Doing Business. URL: <http://doingbusiness.org/>

318. The German programme «Go-Cluster» - Successful clusters through excellent management. *The European Cluster Collaboration Platform*. URL: <https://www.clustercollaboration.eu/cluster-networks/german-programme-go-cluster-successful-clusters-through>

319. The Global Competitiveness Index. Historical Dataset 2018. *World Economic Forum*. URL: <http://www3.weforum.org/docs/GCR2018/05FullReport/TheGlobalCompetitivenessReport2018.pdf>

320. The Global Competitiveness Index. Historical Dataset 2019. *World Economic Forum*. URL: http://www3.weforum.org/docs/WEF_TheGlobalCompetitivenessReport2019.pdf

321. The Global Competitiveness Index. Historical Dataset 2020.

- World Economic Forum.* URL: http://www3.weforum.org/docs/WEF_TheGlobalCompetitivenessReport2020.pdf
322. The Global Competitiveness Index. Historical Dataset 2007–2017. *World Economic Forum.* URL: http://www3.weforum.org/docs/GCR2017-2018/GCI_Dataset_2007-2017.xlsx
323. The Global Innovation Index 2015. Effective Innovation Policies for Development. by Soumitra Dutta, Bruno Lanvin, and Sacha Wunsch [Eds.]. *WIPO*, p. 453 URL: https://www.wipo.int/edocs/pubdocs/en/wipo_gii_2015.pdf
324. The Global Innovation Index 2016. Winning with Global Innovation. by Soumitra Dutta, Bruno Lanvin, and Sacha Wunsch-Vincent [Eds.]. *WIPO*, p. 451. URL: https://www.wipo.int/edocs/pubdocs/en/wipo_pub_gii_2016.pdf
325. The Global Innovation Index 2017. Innovation Feeding the World. by Soumitra Dutta, Bruno Lanvin, and Sacha Wunsch-Vincent [Eds.]. *WIPO*, p. 463 URL: https://www.wipo.int/edocs/pubdocs/en/wipo_pub_gii_2017.pdf
326. The Global Innovation Index 2018. Energizing the World with Innovation. by Soumitra Dutta, Bruno Lanvin, and Sacha Wunsch-Vincent [Eds.]. *WIPO*, p. 385 URL: https://www.wipo.int/edocs/pubdocs/en/wipo_pub_gii_2018.pdf
327. The Global Innovation Index 2019. Creating Healthy Lives—The Future of Medical Innovation. by Soumitra Dutta, Bruno Lanvin, and Sacha Wunsch-Vincent [Eds.]. *WIPO*, p. 400 URL: https://www.wipo.int/edocs/pubdocs/en/wipo_pub_gii_2019.pdf
328. The Global Innovation Index 2020 Who Will Finance Innovation? by Soumitra Dutta, Bruno Lanvin, and Sacha Wunsch-Vincent [Eds.]. *WIPO*, p. 448 URL: https://www.wipo.int/edocs/pubdocs/en/wipo_pub_gii_2020.pdf
329. The Global Innovation Index 2021: Tracking Innovation through the COVID-19 Crisis. by Soumitra Dutta, Bruno Lanvin, Lorena Rivera León and Sacha Wunsch-Vincent [Eds.]. *WIPO*, p. 226. URL: https://www.wipo.int/edocs/pubdocs/en/wipo_pub_gii_2021.pdf
330. Tregenna F. Deindustrialisation, structural change and sustainable economic growth. *MERIT Working Papers* 2015–032, United Nations University.

Maastricht Economic and Social Research Institute on Innovation and Technology (MERIT). UNIDO: 2015, 64 p. URL: <https://cutt.ly/mY03TrK>

331. Ukraine – Human Development Index. HDI. *Countryeconomy.com*. URL: <https://countryeconomy.com/hdi/ukraine>

332. Veblen T. A Policy of Reconstruction. *New Republic*, 14, 318 , 20. April 13, 1918.

333. Veblen T. *The Theory of Business Enterprise*. New York: Charles Scribner's Sons, 1904.

334. Veblen T. *The Theory of Leisure Class, An Economic Study of Institutions*, 1899. Торстейн Веблен: Теория праздного класса: экономическое исследование институций. URL: <https://gtmarket.ru/laboratory/basis/5890>

335. Veblen T. *Absentee Ownership and Business Enterprise in Recent Times: The Case of America*. New York:Routledge; 1st edition, November 30, 1996.

336. *Women and men in the informal economy: a statistical picture* (third edition). (2018). *International Labour Office*. Geneva: ILO. URL: https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---dgreports/---dcomm/documents/publication/wcms_626831.pdf

337. *World Investment Report 2018. Investment and New Industrial Policies. UNCTAD Global Survey of Industrial Policies*. Pp.. 213. URL: https://unctad.org/en/PublicationsLibrary/wir2018_en.pdf

338. Virchenko V., Petrunia Y., Osetskyi V., Makarenko M., Sheludko V. *Commercialization of Intellectual Property: Innovative Impact on Global Competitiveness of National Economies. Marketing and Management of Innovations*. 2021. Vol. 2. P. 25–39 URL: <https://cutt.ly/VGNbCAW>

339. World Justice Project. *Rule of Law Index 2012*, World Justice Project, Washington, DC. (англ.). 2012. URL: https://worldjusticeproject.org/sites/default/files/documents/WJP_Index_Report_2012.pdf

340. World Justice Project. *Rule of Law Index 2014*, World Justice Project, Washington, DC. (англ.). 2014. URL:

https://worldjusticeproject.org/sites/default/files/files/wjp_rule_of_law_index_2014_report.pdf

341. World Justice Project. Rule of Law Index 2015, World Justice Project, Washington, DC. (англ.). 2015. URL: https://worldjusticeproject.org/sites/default/files/roli_2015_0.pdf

342. World Justice Project. Rule of Law Index 2016, World Justice Project, Washington, DC. (англ.). 2016. URL: https://worldjusticeproject.org/sites/default/files/documents/RoLI_Final-Digital_0.pdf

343. World Justice Project. Rule of Law Index 2017—2018, World Justice Project, Washington, DC. (англ.). 2018. URL: https://worldjusticeproject.org/sites/default/files/documents/WJP-ROLI-2018-June-Online-Edition_0.pdf

344. World Justice Project. Rule of Law Index 2019, World Justice Project, Washington, DC. (англ.). 2019. URL: https://worldjusticeproject.org/sites/default/files/documents/WJP-ROLI-2019-Single%20Page%20View-Reduced_0.pdf

345. World Justice Project. Rule of Law Index 2020, World Justice Project, Washington, DC. (англ.). 2020. URL: https://worldjusticeproject.org/sites/default/files/documents/WJP-ROLI-2020-Online_0.pdf

ДОДАТКИ

Додаток А

Конструювання поняття «реіндустріалізація»

1 етап. Аналіз даних

Таблиця А.1

Структура поняття «реіндустріалізація» в підходах різних авторів

Автор	Рік	Суть явища	Зміст явища	Результат явища
Дж. Міллер, Т. Уолтон, В. Ковачич, Дж. Рабкін	1984	об'єднання зусиль держави, бізнесу і системи освіти	з метою вироблення та проведення координованої промислової політики,	орієнтованої на відновлення промислового потенціалу країни
Г. Хосперс	2004	збереження традиційної структури регіональної економіки		
О. Мазур	2012	відновлення цілісності вітчизняної економіки,	втраченої в процесі падіння обсягів і скорочення номенклатури промислового виробництва	
Ж.-Л. Гаффар	2012	реорганізація промислової системи,	за яку відповідає національна промислова політика, зокрема за рахунок розвитку малих та середніх підприємств	створення чи відтворення «ефективної промисловості, яка поєднує стабільне міське закріплення з міжнародною фрагментацією виробничих процесів»
Е. Хайман, С. Веттер	2013	збільшення частки виробничого сектора в структурі ВВП	шляхом проведення комплексної державної промислової, фінансової та енергетичної політики, а також за рахунок повернення виробничих потужностей, раніше винесених в країни, що розвиваються з метою скорочення витрат	
Спеціалісти компанії Euler Hermes	2013	процес відродження промисловості і відновлення ролі виробничого сектора в структурі економіки	за рахунок комплексного впливу зовнішніх і внутрішніх факторів,	що сприяють розвитку виробничих галузей
П. Присекару	2014	це вид політики,	орієнтованої на збільшення частки обробної промисловості в структурі ВВП, підвищення її конкурентоспроможності,	

			впровадження інновацій, залучення національних виробництв в глобальне ланцюжка доданої вартості, встановлення тісного взаємозв'язку між промислової та енергетичної промисловістю, а також на розширення спектра використовуваних для цих цілей фінансових і управлінських інструментів	
В. Ляшенко, Є. Котов.	2015	модернізація переоснащення та	виробничих потужностей, їх повернення, перенесення із Китаю, країн Азії	перехід до системи гнучкого виробництва, пристосованого до динаміки змін сучасного світу та змін кон'юнктури ринку
А.Мальцев, А.Мордвінова	2017	відродження існуючих промислових галузей.	на новій технологічній базі і розширенні їх експортних можливостей	
Т. Добрава	2017	це не проста «реанімація» традиційних галузей, це <i>структурна перебудова економіки,</i>	перехід від сировинних до наукоємних, високотехнологічних виробництв, серед яких – інформаційно-комунікаційні технології, нанотехнології, біотехнології, новітні матеріали, альтернативна енергетика	
М. Жикаляк	2018	провідний напрям неоіндустріалізації національних господарств і світової економіки	на новому техніко-технологічному рівні з використанням динамічно змінюваних конкурентних переваг за рахунок оптимізації та консолідації мінерально-сировинних ресурсів і удосконалення державного регулювання надрокористуванням	для забезпечення стабілізації й сталого розвитку наукоємних галузей промисловості та збереження виробничого потенціалу
Н. Ситник, Ю. Шушкова	2019	процес структурних змін та інституційних реформ у системі національного господарства,	орієнтований на становлення та розвиток, нарощування потенціалу та забезпечення конкурентоспроможності нових прогресивних галузей промисловості та інших базових видів економічної діяльності на засадах інтелектуалізації	
Е. Маковоз, А. Казаков	2020	Перехід	промислового виробництва на нові технологічні основи, тобто прогресивні «високі» технології.	Впровадження у виробництво новітніх досягнень науки і техніки, перехід до енерго- і матеріалозберігаючих

				технологій
М.Волосюк	2020	система заходів, методів та інструментів нової державної промислової політики,	спрямованої на реалізацію завдань щодо оновлення існуючої структури промисловості за рахунок формування і розвитку галузей п'ятого та шостого технологічних укладів, забезпечення прискорення інноваційно-технологічного розвитку традиційних галузей, підвищення конкурентоспроможності промислової продукції на глобальному індустріальному ринку	оновлення існуючої структури промисловості
В. Ляшенко	2021	для розвинених країн реіндустріалізація для України вона сприймається як модернізація,	в ході ринкових реформ на базі сучасних технологій 5 та 6 технологічних устроїв на тлі Індустрії 4.0, цифровізації та смарт-спеціалізації.	повернення промислового виробництва, яке було свого часу вивезено в інші країни відновлення економіки після деіндустріалізації

Джерело: розроблено автором

2 етап. Групування точок зору

Наведені визначення, можна групувати окремо аналізуючи суть, зміст та результат явища.

Майже всі автори визначають реіндустріалізацію як процес. З цим можна погодитись, оскільки сама реіндустріалізація передбачає здійснення певних дій, що в свою чергу є процесом.

**Класифікація існуючих підходів до визначення поняття
«реіндустріалізація»**

Автор	Суть явища					Зміст явища	Результат явища
	Процес	Тенденція	Політика	Система заходів	Стратегія		
Дж. Міллер, Т. Уолтон, В. Ковачич, Дж. Рабкін			+			+	+
Г. Хосперс	+						
О. Мазур	+					+	
Ж.-Л. Гаффар			+			+	+
Е. Хайман, С. Ветгер	+					+	
Спеціалісти компанії Euler Hermes	+					+	+
П. Присекару			+			+	
В. Ляшенко, Є. Котов.	+					+	+
А. Мальцев, А. Мордвінова	+					+	
Т. Доброва	+					+	
М. Жикаляк							
Н. Ситник, Ю. Шушкова	+					+	
Е. Маковоз, А. Казаков	+					+	+
М. Волосюк				+		+	+
В. Ляшенко	+						+
	+					+	+

Джерело: розроблено автором

Узагальнюючи підходи до визначення поняття «реіндустріалізація», можна прийти до висновку, що конструювати визначення реіндустріалізації потрібно з точки зору саме процесу. Найбільш комплексним визначенням реіндустріалізації як процесу є визначення спеціалістами компанії Euler Hermes.

3 етап. Критичний аналіз

Лише 6 авторів дають визначення реіндустріалізації з сутю, зміст та результат явища. Саме це є одним з основних недоліків визначень. Наступним недоліком є обмежений обсяг механізмів проведення реіндустріалізації, а також стратегії залучення іноземних інвестицій для проведення реіндустріалізації.

Таблиця А.3

Оцінка існуючих підходів до визначення поняття «диверсифікація експорту»

Автор	Оцінка (бали)				
	Наявність компонентів	Поширеність визначення	Теоретична обґрунтованість	Практична доступність	Сумарна оцінка
Дж.Міллер, Т. Уолтон, В. Ковачич, Дж. Рабкін	5	4	5	5	19
Г. Хосперс	2	2	3	3	10
О. Мазур	4	4	3	3	14
Ж.-Л. Гаффар	5	4	4	4	17
Е. Хайман, С. Веттер	4	4	5	5	18
Спеціалісти компанії Euler Hermes	5	4	4	4	17
П. Присекару	4	4	5	4	17
В. Ляшенко, Є. Котов.	3	4	3	3	13
А.Мальцев, А.Мордвінова	4	5	5	5	19
Т. Доброва	4	4	5	5	19
М. Жикаляк	5	4	5	5	19
Н. Ситник, Ю. Шушкова	4	5	4	4	17
Е. Маковоз, А. Казаков	3	5	4	3	15
М.Волосяк	5	4	5	5	19
В. Ляшенко	4	5	4	5	18

Джерело: розроблено автором

Найбільшу кількість балів отримали визначення таких авторів: Дж. Міллер, А. Мальцев, Т. Доброва, М. Жикаляк та М. Волосяк, які слугуватимуть як певний зразок за визначенням.

4 етап. Авторське визначення

Реіндустріалізація – це глобальний процес в економіці, який полягає у розвитку промислових галузей економіки на новій інноваційно-технологічній базі, модернізація активів і розширення їх експортних можливостей, що призводить до подолання структурних деформацій в національній економіці та підвищення рівня конкурентоспроможності економіки.

Таблиця А.4

Структура авторського поняття «реіндустріалізація»

Категорія	Суть явища	Зміст явища	Результат явища
Реіндустріалізація	це глобальний процес в економіці,	який полягає у розвитку промислових галузей економіки на новій інноваційно-технологічній базі, модернізація активів і розширення їх експортних можливостей,	що призводить до подолання структурних деформацій в національній економіці та підвищення рівня конкурентоспроможності економіки

Джерело: розроблено автором

Еволюція теорії інвестицій в поглядах представників наукових шкіл

№	Наукова школа	Ідеї	Представник
	Меркантилізм	Не використовували термін «інвестиції» в явному вигляді. Висловлювали необхідність інвестування в виробництво товарів, оскільки останні створювали основу для розвитку зовнішньої торгівлі і, отже, служили джерелом багатства нації. Меркантилісти першими обґрунтували необхідність регулювання умов, що забезпечують формування інвестиційних ресурсів і приплив в країну їх із зовні. Збільшення грошових накопичень при одночасному зниженні їх вартості були, згідно їх поглядів, головним фактором стимулювання інвестиційної активності підприємців.	Т. Манн, Д. Юм, Дж. Ло, Ж. Кольбер, Л. Зекендорф
	Фізіократи	Ф. Кене вперше зробив спробу структурувати інвестиції, виділивши в їх складі так звані первинні аванси (avances primitives) і щорічні аванси (avances annuelles). Трохи пізніше, аванси отримали назву «капітал», а також підкреслювалася взаємозв'язок продуктивного капіталу і багатства нації.	Ф. Кене, Ж. Тюрго, М. Рівер, В. Мірабо, Д. Норе
	Класична школа	Була розширена сфера застосування інвестицій і проведені дослідження їх ролі в сфері промислового виробництва, а потім і в непромисловій сфері. Інвестиційна теорія, розроблена представниками класичної школи, з'явилася історично першою цілісною моделлю розвитку інвестиційної сфери, що включає механізми і параметри інвестиційних процесів на макро- і мікрорівні. Представники класичного напряму економічної теорії розмежували поняття грошей і капіталу, обґрунтували роль накопичення капіталу і кредитних грошей в інвестиційному процесі.	А. Сміт, Д. Рікардо, Дж. Мілль, Ж.-Б. Сей, Т. Мальтус, Н. Сеніор
	Марксизм	К. Маркс трактує капітал, як вартість, що приносить додаткову вартість в процесі її кругообігу. Маркс вперше розкрив (в укрупненому вигляді) зміст стадій інвестиційного процесу, які практично в тому ж вигляді використовуються і в даний час: інвестування, перетворення вкладених цінностей в приріст капітальної вартості, отримання доходів і прибутку.	К. Маркс, Ф. Енгельс
	Маржиналізм	Зосередили увагу на мікроекономічному аспекті інвестиційного аналізу. Визначили систему чинників, що впливають на попит і пропозицію інвестиційних ресурсів і товарів, досліджували проблеми ціноутворення на інвестиційному ринку, виявили кількісні залежності взаємодії інвестованого капіталу та інших факторів виробництва, обґрунтували зміст і використання таких категорій як «гранична корисність інвестиційних товарів» і «гранична продуктивність капіталу, що інвестується».	С. Джевонс, К. Менгер, Е. Бем-Баверк, Ф. Візер, Л. Вальрас, Дж. Кларк
	Неокласицизм	До інвестицій, на думку А. Маршалла, відносяться всі витрати на капітал, здатні приносити його власнику дохід у майбутньому часі. Прихильники теорії, які вивчали переважно мікроекономічні аспекти теорії інвестицій, основну увагу приділяли ефективному поєднанню в умовах вільної конкуренції трьох факторів виробництва - капіталу, праці та природних ресурсів, яке забезпечувало б зростання виробництва при найменших затратах праці і капіталу. Ними було досліджено вплив надлишків накопиченого капіталу на ціну пропозиції інвестиційних товарів і сформований закон заміщення окремих видів цих товарів більш дешевими аналогами.	А. Маршалл, Дж. Мід, Е. Денісон, Р. Солоу
	Кейнсіанство	Згідно постулатам кейнсіанської школи, саме інвестиції ведуть до зростання доходу, що в свою чергу сприяє розширенню виробництва і дає можливість для розширення інноваційної діяльності. Зв'язок між збільшенням інвестицій і приростом обсягу національного доходу існує як певне економічно доцільне співвідношення, назване	Дж. Кейнс

		ефектом мультиплікатора. Відповідно до теорії Дж. Кейнса, реальний обсяг інвестицій залежить від двох величин: очікуваного доходу від капіталовкладень або їх граничної ефективності (рентабельності останньої інвестованої одиниці капіталу) і норми відсотка. У процесі досліджень Дж. Кейнс ввів в науковий арсенал поняття граничної схильності до споживання і заощадження, схильність до інвестування та ін.	
	Нео-кейнсіанство	Інвестиції відіграють істотну роль в забезпеченні зростання доходу, збільшення виробничих потужностей. Було висловлено припущення про те, що зростання доходу сприяє збільшенню зайнятості, яка в свою чергу запобігає виникненню недовантаження підприємств і безробіття. Численні дослідження, проведені представниками неокейнсіанської школи, дозволили запропонувати систему заходів прямого і непрямого регулювання розвитку як економіки країни в цілому, так і її інвестиційної сфери (заходів бюджетно-податкової та грошово-кредитної політики, прискорена амортизація). За допомогою математичного апарату Е. Домар і Р. Харрод показали вплив інвестиційної складової на процес технічного прогресу, зростання продуктивності праці, розвиток інфраструктури і створення соціально орієнтованої ринкової економіки.	О. Домар, Р. Харрод, Е. Хансен, Дж. Робінсон, С. Харріс, Дж. Хікс
	Монетаризм	Розглядали грошово-кредитні механізми регулювання інвестиційних процесів. Відповідно до теорії М. Фрідмана, кількість грошей в обігу істотно впливає на рівень цін на інвестиційні ресурси і товари, темпи приросту капіталу і, в цілому, на інвестиційну активність суб'єктів господарювання. Отже, для регулювання останньої необхідна система заходів впливу на такі параметри грошового обороту, як величина грошової маси, швидкість її обігу, обсяг грошової і кредитної емісії.	М. Фрідман, К. Блуннер, Д. Фенд, А. Мельцер, Ю. Лернер
	Інституціоналізм	Запропоновано методологію аналізу інвестиційних процесів доповнити розглядом політичних, соціальних, технологічних, правових та інших проблем. Даний підхід суттєво збагачує методологію і підвищує комплексність вирішення інвестиційних завдань з урахуванням сучасних тенденцій розвитку суспільства. Відбувається трансформація економіки з реального сектора в фінансовий, що призводить до виникнення розриву між грошовою оцінкою капіталу і його реальною вартістю. Відповідно до цієї теорії на зміну фінансового капіталізму прийде технократизм. У. Ростоу, спираючись на теорію «довгих хвиль» Н.Д. Кондратьєва, зробив спробу виявити складові економічного розвитку: аграрно-цінову, інноваційно-інвестиційну та демографічну, що є узагальненням підходів класичної, неокласичної теорії та ідей індустріалізму	Т. Веблен, А. Шпітгофф, Дж. Коммонс, В. Мітчелл, Д. Б'юкенен, В. Ростоу
	Неокласичний синтез	З-поміж світових ринків саме ринок інвестицій має найдинамічніші характеристики. Збільшення підприємницьких капіталовкладень у ХХ ст. випереджало темпи зростання не тільки світового промислового виробництва, а й зростання обсягів міжнародної торгівлі. Іноземні інвестиції часто були потужним стимулом становлення національних економік. Теорія, яка базується на ліберальних підходах, має зосередитись на проблемах мотивації підприємницької інвестиційної діяльності. Характерною ознакою цієї теорії є синтез підходів, опрацьованих кейнсіанцями, інституціоналістами та власне неокласичною школою.	Е. Хекшер, Б. Олін, П. Самуельсон, В. Леонтьєв, Д. Кісінг, Р. Белдвін, Дж. Хартінген, Р. Нуксе, Т. Суон, К. Іверсен, М. Фрідмен

Джерело: розроблено автором на основі [10; 18; 40; 77; 116; 121; 122; 180;

Визначення поняття інвестицій зарубіжними науковцями

№	Автори	Визначення
1.	Л. Гітман і М. Джонк	Інвестиції – спосіб розміщення капіталу, який має забезпечити збереження або зростання суми капіталу [30, с. 10]
2.	Дж. Е. Долан та Д. Ліндсей	Інвестиції – збільшення обсягу капіталу, що функціонує в економічній системі, тобто збільшення пропозиції виробничих ресурсів [36, с. 330]
3.	Дж. Кейнс	З одного боку, розглядав інвестиції як приріст вартості капітального майна, тобто як реалізовані попит і пропозицію: «нові інвестиції означають купівлю капітального майна за рахунок доходу», «інвестиції включають всякий приріст цінності капітального майна незалежно від того, складається останнє з основного, оборотного чи ліквідного капіталу». З іншого – це величина акумульованого доходу, тобто потенційний інвестиційний попит. Окрім того, Дж.Кейнс трактував інвестиції як «поточний приріст капітального майна внаслідок виробничої діяльності даного періоду» та «частину доходу за даний період, яка не була використана на споживання» [144, с. 23]
4.	Ф. Кене	Інвестицій – початкові аванси або капітальні вкладення. Інвестиції – це необхідні для виробництва витрати, які визначають вартість товарів. Представлені у грошовому вираженні інвестиції поділяються на основний і оборотний капітал і відшкодовуються ціні товару [144, с. 21]
5.	К. Макконелл і С. Брю	Інвестиції – витрати на виробництво і нагромадження засобів виробництва і збільшення матеріальних запасів [117, с. 352]
6.	Макміллан	Інвестиції – грошові кошти, цільові банківські вклади, паї, акції, інші цінні папери, технології, машини, устаткування, ліцензії, в тому числі й товарні знаки, кредити, будь-яке інше майно чи майнові права, інтелектуальні цінності, що вкладаються в об'єкти підприємництва чи інших видів діяльності з метою отримання прибутку та досягнення позитивного соціального ефекту [179, с. 338]
7.	К. Маркс	Розглядає інвестиції як функцію від прибутку, але, хоча він і впевнений в існуванні конфлікту між заробітною платою і прибутком, проте вважає що інвестиції не пов'язані із заробітною платою, не залежать від її розмірів: «Норма нагромадження є вільна і незалежна змінна; ставка заробітної плати, навпаки, залежна змінна...» [3, с. 319]
8.	Дж. Розенберг	Інвестиції – використання коштів з метою отримання ще більших коштів, для отримання доходу або для досягнення приросту капіталу, або для того й іншого [171, с. 173]
9.	А. Сміт	Розглядає капітал як фактор виробництва і вводить поняття основного та оборотного капіталів та перераховує блага, з яких формується той та інший капітал. Це були перші спроби А. Сміта говорити про інвестування, однак не вводячи при тому самого цього терміна. На його думку, капітал, що є в надлишку, повинен залишатися в країні, а не вивозитись за її межі [3, с. 176]
10	У. Шарп	У найширшому розумінні термін «інвестувати» означає розлучитися з грошми сьогодні з тим, щоб отримати їх більшу суму у майбутньому [208, с. 1]

Джерело: розроблено автором

Визначення поняття інвестицій вітчизняними науковцями

№	Автор	Визначення
1.	В. Базилевич	Інвестиції взначаються як довготермінові вкладення капіталу в різні сфери та галузі економіки як усередині країни, так і за її межами з метою отримання прибутку [4, с. 30]
2.	І. Бланк	Вважає, що економічну природу інвестиції можна пізнати, розглянувши її основні характеристики, які формують суть цієї категорії. Пропонує розглядати інвестиції, по-перше, як об'єкт економічного управління, по-друге, як найбільш активну форму задіяння нагромадженого капіталу в економічний процес, по-третє, як можливість використання нагромадженого капіталу у всіх його формах, по-четверте, як альтернативну можливість вкладення капіталу в будь-які об'єкти господарської діяльності, по-п'яте, як джерело генерування ефекту підприємницької діяльності, по-шосте, як об'єкт ринкових відносин, по-сьоме, як об'єкт власності і розпорядження, по-восьме, як носій фактора ризику і фактора ліквідності [9, с. 49]
3.	Т. Майорова	Інвестиції – частина валового внутрішнього продукту, не витрачена в поточному періоді, яка забезпечує приріст капіталу в економіці Інвестиції – складне та змістовне поняття, що інтегрує в собі різні економічні процеси, які впливають на виробництво, розподіл, обмін та споживання національного продукту, тобто вони є фундаментальною основою суспільного відтворення [117, с. 18]
4.	А. Мертенс	З макроекономічної точки зору, інвестиції – це частина валового внутрішнього продукту, яка не споживається в поточному періоді і забезпечує приріст капіталу в економіці. Мікроекономіка визначає інвестиції як процес створення нового капіталу (включаючи як засоби виробництва, так і людський капітал) [126]
5.	А. Пересада	Економічна сутність інвестицій є дещо іншою, ніж сутність капітальних вкладень і є значно ширшою за довготермінове вкладення капіталу в економіку, оскільки інвестиції можуть впроваджуватися в найрізноманітніших формах, а також на відміну від капітальних вкладень, інвестиції здійснюються тільки у високоефективні проекти, результатом яких є прибуток, дохід, дивіденди [148, с. 126]
6.	С. Покропивний	Інвестиції – довгострокові вкладення капіталу (грошей) у підприємницьку діяльність (для одержання прибутку) [46, с. 159]
7.	С. Реверчук	Інвестиції – це видатки на створення, розширення, реконструкцію та технічне переозброєння основного капіталу, а також не пов'язані з цим зміни оборотного капіталу, оскільки зміни у товаро-матеріальних запасах здебільшого залежать від руху видатків на основний капітал [167, с. 156]
8.	Д. Черваньов та Л. Нейкова	Інвестиції – економічна категорія, що відображає відносини, пов'язані з довготерміновим авансуванням грошових, майнових та інтелектуальних цінностей, які вкладаються в об'єкти підприємницької діяльності, в їх основні та оборотні фонди, а також у науково-технічний розвиток, якісне удосконалення виробничої бази та освоєння випуску нових видів продукції від моменту авансування до реального відшкодування і одержання прибутку або соціального ефекту [206, с. 210]
9.	В. Федоренко	Інвестиції – вкладання капіталу з метою подальшого його збільшення, а приріст капіталу в результаті його інвестування є компенсацією за ризик втрат від інфляції та неодрержання процентів від банківських вкладень капіталу [199, с. 8]

Джерело: розроблено автором

Класифікація іноземних інвестицій

Ознаки	Види іноземних інвестицій
Тип інвестованих активів:	іноземна валюта; національна валюта; цінні папери (акції, облігації тощо); грошові вимоги та права на них; майно (рухоме і нерухоме); права інтелектуальної власності; права на здійснення господарської діяльності; інші активи (не заборонені законодавством).
Форма інвестування:	придбання частки існуючих підприємств; створення спільних підприємств з суб'єктами господарської діяльності; придбання рухомого або нерухомого майна в країні; придбання в країні цінних паперів та нематеріальних активів, що дають можливість контролю; придбання прав на користування землею та природними ресурсами в країні; угоди про спільну господарську діяльність та розподіл продукції; інші не заборонені законодавством форми.
Сфера вкладення:	АПК; легка промисловість; переробна промисловість, НДР, лісопромисловий комплекс; машинобудування; медична промисловість; паливно-енергетичний комплекс; транспортна інфраструктура; інші сфери.
Ступінь контролю:	прямі; портфельні.
Величина:	малі (до 10 тис.дол.); середні (до 100 тис.дол.); великі (більше 100 тис.дол.).
Форма оформлення:	явні інвестиції; приховані інвестиції; «чорні інвестиції».
Форма власності:	державні; приватні; міжнародних організацій; недержавних організацій; змішані.
Мета інвестування:	досягнення фінансової мети; досягнення підприємницької мети; досягнення іншої мети.
Режим оподаткування:	загальний режим оподаткування; пільговий режим оподаткування (податкові канікули; інвестиційні знижки; податковий кредит; прискорена амортизація; інвестиційні субсидії; інші)
Геополітична спрямованість:	розвинені країни; країни, що розвиваються; інтернаціональні.
Джерело вкладення:	первинні; реінвестиції.
Наміри інвестора:	добросовісні; недобросовісні; псевдо інвестиції.
Рівень ризику:	низькоризикові; середньоризикові; високоризикові; спекулятивні.
Форми державних гарантій:	гарантії від зміни законодавства; гарантії, щодо незаконних дій державних органів та їхніх службових осіб; гарантії у разі припинення інвестиційної діяльності; гарантії переказу прибутків, одержаних внаслідок здійснення іноземних інвестицій; інші гарантії.
Суб'єкти інвестування:	приватні інвестори-підприємці; транснаціональні корпорації (ТНК); інституційні інвестори (зокрема, міжнародні фінансові організації).
Тип інтеграції міжнародного виробництва:	вертикальні інвестиції; горизонтальні інвестиції.
Масштаби залучення:	транснаціональні; трансконтинентальні.
Юрисдикція суб'єктів:	інвестиції резидентів; інвестиції нерезидентів.
Мотиви залучення інвестицій:	ресурсоорієнтовані; ринкоорієнтовані; витратно-орієнтовані; стратегічно-орієнтовані.
Характер впливу на економіку -реципієнта:	екстенсивні інвестиції; інтенсивні інвестиції інноваційні інвестиції; псевдоінвестиції.
Ступінь повернення:	інвестиції, що повертаються; ризикові; інвестиції, що не повертаються.
Форми оформлення:	явні інвестиції; приховані інвестиції; «чорні інвестиції»

Джерело: розроблено автором на основі [88, с. 169; 110, с. 184–185; 148, с. 174;]

Визначення поняття «прямі іноземні інвестиції»

№	Автори	Визначення
1.	Б. Губський	Вкладення капіталу з метою отримання підприємницького прибутку (доходу) та вкладення, які зумовлені довготерміновим економічним інтересом і забезпечують контроль інвестора над об'єктом інвестування [146, с. 133]
2.	Дж. Даннінг	Інвестиції здійснюються поза межами країни базування, але всередині компанії-інвестора. Контроль за ресурсами, що переводяться, залишається у інвестора. Вони складаються з набору активів та проміжних продуктів, таких, як капітал, технологія, вміння та знання у галузі управління, доступ до ринків та підприємливість [173]
3.	А. Кирєєв	Вкладення капіталу з метою придбання довготермінового економічного інтересу в країні, ...вкладення капіталу, яке забезпечує контроль іноземного інвестора над об'єктом розміщення капіталу [83, с. 10]
4.	А. Пересада	Інвестиції зазвичай здійснюються без фінансових посередників у виробничі фонди з метою одержання доходу і участі в управлінні виробництвом. Іноді інвестор послідовно збільшує прямі інвестиції з метою заволодіння контрольним пакетом акцій (паїв) [148, с. 152]
5.	О. Рогач	Реальні капіталовкладення в підприємства, землю, обладнання, технологію або послуги, що створюють матеріальну базу для розширення бізнесу за нац. кордони [111, с. 20]
6.	В. Степаненко	Інвестиції, за яких зарубіжна компанія, яка їх здійснює, зберігає контроль над підприємством, в яке вони вкладені (наприклад, інвестиції ТНК) [146, с. 133]
7.	С. Тесля	Це матеріальні і нематеріальні капітали, які вкладають держава, компанія чи підприємець в інші підприємства за кордоном для отримання підприємницького прибутку, за умови довготермінового економічного інтересу та наявності права брати участь в управлінських рішеннях [146, с. 133]
8.	С. Хаймер	Термін, що описує операцію отримання за кордоном фізичних активів, за якої поточний контроль залишається у багатонаціональної компанії у неї на батьківщині. Іншими словами контроль – це ключовий елемент ПІІ [173, с. 104]
9.	Організація промислового розвитку ООН	Чистий приплив інвестицій з метою придбання довготермінового впливу на управління підприємством (10% від акцій або паїв з правом голосу або кількох голосів), яке знаходиться у країні, відмінній від держави-інвестора. Вони становлять суму інвестицій в акції, реінвестицію прибутків, інші довготермінові та деякі короткотермінові капітальні потоки [134, с. 54]
10.	СОТ	Такий вид інвестицій, за якого інвестор резидент однієї країни (країни-господаря), розміщує свої активи в межах іншої країни (країна-реципієнти) за умови отримання (збереження) контролю за цими активами [120, с. 55]

Джерело: розроблено автором

Теорії прямих іноземних інвестицій

Теорія/ Парадигма	Автори	Рік	Проблематика	Причини здійснення прямих іноземних інвестицій
Ринкової недосконалості/ Ринкової влади/ Монополістичних переваг	С. Хаймер Ч. Кіндлбергер	1960 1969	Стратегічна поведінка підприємств та структура ринку. Пояснення рішення підприємства інвестувати за кордон як стратегія капіталізувати свої специфічні переваги над конкурентами в іноземній країні.	Недосконалість ринку. Використання та збереження специфічних або монополістичних переваг підприємства, а також небажання їх передачі шляхом ліцензування через потенційну небезпеку втрати переваг.
Парадигма циклу міжнародного виробництва товару	Р. Вернон	1966	Прямі іноземні інвестиції і зовнішня торгівля, шляхи впливу життєвого циклу товарів і технологій на розвиток міжнародного бізнесу.	Еволюція товару і технології його виготовлення. Мотив продовження життя циклу товару задля зростання і збуту.
Теорія транзакційних витрат/ Теорія інтерналізації	Р. Коуз Р. Кейвс П. Бакклі М. Кассон	1937 1971 1976 1985	Встановлення зв'язків між прямими іноземними інвестиціями підприємства та його внутрішньою організацією з метою створення внутрішнього ринку таким чином, щоб зменшити витрати всередині підприємства.	Зменшення транзакційних витрат. Розвиток та повне використання специфічних переваг підприємства у формі вертикальної інтеграції, що несе з собою нові операції та види діяльності, які раніше проводились ринком посередників, а відтепер – під керівництвом підприємства.
Макроекономічна теорія прямих іноземних інвестицій	К. Коджіма Т. Озава	1970 – 80-ті рр..	Аналізування потоків прямих іноземних інвестицій на основі порівняльних переваг; вплив торгівельно-орієнтованих і анти торгівельно-орієнтованих інвестицій на добробут країн, між якими фіксуються потоки капіталу	Порівняльні переваги країни. Прямі іноземні інвестиції повинні здійснюватись за принципом «доповнення порівняльних переваг», лише у цьому випадку спостерігатиметься позитивний ефект.

Еклектична парадигма	Дж. Даннінг		Аналізування трьох категорій - переваг власності, переваг розміщення, переваг інтерналізації в процесі здійснення прямих іноземних інвестицій.	OLI-переваги. Використання та посилення переваг власності, переваг розміщення та переваг інтерналізації.
Концепція «знання – капітал»	Дж. Маркузен, В. Ізіер, Е. Гелпмен	1980 – 90-ті рр..	Аналізування переваг власності, розміщення та інтерналізації з точки зору «знань» як капіталу, що є основою діяльності підприємства, що здійснює ПІІ	Аналізування переваг власності, розміщення та інтерналізації з точки зору «знань» як капіталу, що є основою діяльності підприємства, що здійснює ПІІ

Джерело: [7, с. 28; 8, с. 35]

Порівняльний аналіз прямих і портфельних іноземних інвестицій

№	Ознака	Прямі іноземні інвестиції	Портфельні іноземні інвестиції
1.	Мета інвестування	Одержання підприємницького прибутку (доходу) і контролю над фірмою	Одержання прибутку на капітал, який би перевищував банківський відсоток
2.	Намір інвестора	Здійснення за кордоном підприємницької діяльності для отримання прибутку (доходу)	Переливання фінансових активів у міжнародному масштабі; використання різниці процентних ставок чи відмінностей в оподаткуванні
3.	Об'єкт інвестування	Об'єктом є обладнання, будівлі, ноу-хау, тобто засоби, які вкладаються в реальні активи, у виробництво і збут певної продукції.	Вкладення капіталу в різні фінансові ресурси: корпоративні боргові цінні папери (акції, облігації, прості та казначейські векселі, боргові розписки, опціони, ф'ючерси, свопи та ін.)
4.	Спосіб функціонування	Передбачають пряму, безпосередню участь інвестора у вкладенні капіталу в конкретний об'єкт інвестування	Здійснюються через посередників. Повністю або частину функцій по створенню ефективного інвестиційного портфеля передається іншій особі або інституту у формі довірчого управління.
5.	Контроль над об'єктом інвестування	Передбачають отримання контролю над підприємством	Контроль відсутній
6.	Склад інвестицій	До складу прямих інвестицій входять вкладення за кордоном приватними компаніями власного капіталу, реінвестовані прибутки й внутрішньофірмові переведення капіталу у формі кредитів і позик.	До складу портфельних інвестицій входять вкладення за кордоном приватними компаніями власного капіталу, або отриманого прибутку в результаті діяльності на фінансовому ринку.
7.	Фактори виробництва, що перетинають кордон	Трансфер не лише грошових, а й матеріальних активів, методів управління та ведення бізнесу, технологій тощо	Фінансові вкладення у боргові зобов'язання або акції
8.	Тривалість здійснення	Мають довгостроковий характер	Часто є короткостроковими й спекулятивними
9.	Рентабельність	Вища рентабельність, ніж у портфельних інвестицій, призводять до більш помітного відтоку прибутків до країни базування	Невисока рентабельність
10.	Ліквідність	Є менш ліквідними, виходячи з їхньої матеріально-речової структури	Є більш ліквідними в зв'язку з високою ліквідністю цінних паперів
11.	Диверсифікація ризиків	Мають недостатню можливість диверсифікації ризиків.	Зустрічні міжнародні потоки портфельних інвестицій пояснюються можливістю диверсифікувати ризик
12.	Рівень поінформованості інвестора	Високий рівень поінформованості	Низький рівень поінформованості
13.	Ступінь впливу на економіку країни-реципієнта	Безпосередній і довготривалий вплив на економіку країни-реципієнта, оскільки передбачають участь у діяльності господарських об'єктів, повне або часткове їх придбання	Вплив є значно меншим, іноді справляють негативний дестабілізуючий вплив на економіку країни-реципієнта внаслідок свого спекулятивного характеру

14.	Сприяння зміні місця країни у міжнародному поділі праці	Сприяють зміні місця країни у міжнародному поділі праці; впливають на конкурентоспроможність національної економіки та зміну форм власності	Вплив незначний
15.	Черговість надходження	У країнах з перехідною економікою (нові ринки) виступають як підготовча база для портфельних інвестицій	Скеровуються в ті, які вже прийняли значні обсяги ПІІ
16.	Масштаб охоплення міжнародного ринку	Міжнародний ринок прямих інвестицій менш розвинутий та концентрований	Міжнародний ринок портфельних інвестицій більш розвинутий та концентрований

Джерело: розроблено автором на основі [32, с. 95–96; 110, с. 184; 157]

Визначення поняття «інвестиційний процес»

№	Автори	Визначення поняття інвестиційний процес
1.	Л. Гітман, М. Джонк	механізм зведення разом тих, хто пропонує тимчасово вільні кошти, з тими, хто пропонує попит (мають потребу в них) [30, с. 79]
2.	С. Гуткевич	сукупність дій суб'єктів інвестиційного процесу по здійсненню інвестицій [37, с. 67]
3.	Н. Ковтун	процес, пов'язаний із прийняттям рішень, щодо вибору обсягів, форм, напрямів і термінів інвестування з метою ефективного вкладання ресурсів [84, с. 28]
4.	Д. Норткотт	«... процес прийняття і здійснення інвестиційних рішень ... інвестиційний процес виникає і протікає у внутрішньому середовищі підприємства...». Стадії інвестиційного процесу: пошук ідей; формулювання проектів і первинний відбір; фінансовий аналіз і прийняття рішень; здійснення проекту; моніторинг і після інвестиційний контроль [137, с. 51]
5.	А. Пересада	процес, який реалізується протягом часу здійснення інвестицій і визначається як комплекс заходів від моменту прийняття рішення про інвестування до завершальної стадії інвестиційного проекту [148, с. 34]
	В. Федоренко, А. Гойко	механізм реалізації капітальних вкладень, що забезпечує створення основних фондів і виробничих потужностей – від розробки їх техніко-економічних параметрів до повного досягнення проектних показників [199, с. 96]
	У. Шарп, Дж. Бейлі	процес прийняття інвестором рішення відносно цінних паперів, в які вкладаються інвестиції, а також об'ємів і строків інвестування. Основу інвестиційного процесу становить процедура, яка включає п'ять етапів (вибір інвестиційної політики; аналіз ринку цінних паперів; формування портфеля цінних паперів; перегляд портфеля цінних паперів; оцінка ефективності портфеля цінних паперів) [208, с. 79]

Джерело: розроблено автором

**Рейтинг країн за часткою середньо- та високотехнологічної
промисловості, % доданої вартості у виробництві, 1990–2019 роки**

Країна	1990	2000	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Сінгапур	64,8	78,5	85,2	85,6	84,6	85,2	85,1	81,4	80,9	82,4	86,4	85,1
Швейцарія	38,6	55,6	61,4	60,9	62,7	62,7	63,1	63,6	63,4	65,1	66,3	65,5
Катар	28,1	21,6	22,7	36,8	62,9	62,5	66,7	56,1	54,2	47,9	65,0	65,0
Корея	45,2	58,9	61,2	69,0	67,0	67,2	66,8	67,0	66,2	66,2	63,8	63,8
Німеччина	51,7	54,5	59,6	60,8	60,9	61,0	62,2	62,2	62,5	62,5	61,5	60,7
Данія	38,1	40,8	49,9	52,0	52,5	53,2	53,8	55,1	56,2	56,8	59,1	58,4
Японія	50,9	52,0	55,6	54,5	55,0	55,3	56,2	56,8	56,6	56,6	56,6	56,6
Ірландія	49,8	64,7	61,7	60,1	61,1	55,9	55,2	54,4	54,3	54,5	54,5	54,5
Угорщина	42,2	48,2	56,1	57,8	57,0	57,9	59,1	60,0	56,9	57,9	55,5	53,5
Швеція	42,6	50,2	45,0	47,7	54,6	55,1	46,5	53,6	52,8	53,1	53,2	52,4
Чеська Республіка	30,1	39,1	45,0	45,7	46,7	47,4	48,3	52,5	52,1	53,0	52,2	52,1
Нідерланди	42,2	40,9	49,8	50,3	50,4	49,4	50,3	50,4	49,6	51,2	52,5	51,5
Бельгія	13,4	43,9	35,0	37,6	48,1	50,8	49,8	49,4	50,0	49,8	51,2	50,9
Словацька Республіка	25,8	33,7	46,6	44,9	48,5	50,0	48,0	49,7	48,1	48,7	49,5	50,7
Франція	52,5	46,3	48,0	48,0	49,0	49,5	51,9	52,2	51,1	50,8	52,4	50,4
Об'єднане Королівство	44,8	43,5	49,7	49,5	49,2	50,5	50,2	48,3	46,7	48,1	48,7	48,2
Філіппіни	24,5	38,1	45,7	41,5	57,4	44,5	46,2	44,6	43,5	48,0	47,3	47,3
Сполучені Штати	48,7	51,0	48,1	47,6	47,8	47,5	48,7	48,3	47,9	48,3	47,8	47,1
Румунія	29,1	23,3	40,1	42,0	41,3	42,9	41,4	44,5	45,4	46,6	46,9	46,1
Фінляндія	33,4	44,6	47,4	39,8	36,6	38,3	45,5	45,0	47,5	46,7	46,9	45,6
Австрія	36,5	38,8	44,8	46,0	45,7	46,0	46,5	46,2	46,5	46,5	45,4	45,4
Оман	7,0	9,3	19,4	42,7	48,3	27,6	17,9	21,3	22,4	21,1	45,3	45,0
Мексика	42,1	42,6	36,9	38,6	40,2	39,5	40,4	39,7	43,2	44,4	45,0	45,0
Іран	27,9	41,5	45,7	44,2	40,9	39,8	45,5	46,3	44,9	44,7	44,7	44,7
Малайзія	42,6	51,2	42,6	41,7	43,0	42,1	43,5	45,1	44,1	44,0	44,0	44,0
Італія	42,5	38,1	42,7	42,5	43,1	43,8	43,7	43,8	43,9	44,8	44,4	43,2
Білорусь	42,0	42,0	40,0	47,1	43,3	36,5	38,0	41,0	38,8	40,0	42,2	42,2
Китай	37,8	42,9	41,4	41,5	41,5	41,5	41,5	41,5	41,5	41,5	41,5	41,5
...												
Україна	20,9	23,3	32,7	32,8	35,0	42,0	31,1	30,7	29,9	27,4	28,8	28,1
Російська Федерація	33,6	32,7	25,0	24,7	26,5	24,6	25,6	28,6	28,3	26,9	24,6	25,6

Джерело: розроблено автором на основі [290]

Таблиця 3.1

Рейтинг країн за Глобальним інноваційним індексом у 2020 році

Країна	ГП	Інституційне середовище	Людський капітал та дослідження	Інфраструктура	Розвиненість ринку	Розвиненість бізнесу	Результати знань та технологій	Результати творчої діяльності
<i>Швейцарія</i>	1	13	6	3	6	2	1	2
<i>Швеція</i>	2	11	3	2	12	1	2	7
<i>США</i>	3	9	12	24	2	5	3	11
<i>Сполучене Королівство</i>	4	16	10	6	5	19	9	5
<i>Нідерланди</i>	5	7	14	18	23	4	8	6
<i>Данія</i>	6	12	2	4	8	11	12	10
<i>Фінляндія</i>	7	2	4	9	33	8	6	16
<i>Сінгапур</i>	8	1	8	13	4	6	14	18
<i>Німеччина</i>	9	18	5	12	24	12	10	9
<i>Республіка Корея</i>	10	29	1	14	11	7	11	14
<i>Китай</i>	11	5	23	11	1	24	54	1
<i>Франція</i>	12	19	13	16	18	21	16	13
<i>Ізраїль</i>	13	35	15	40	14	3	4	26
<i>Китай</i>	14	62	21	36	19	15	7	12
<i>Ірландія</i>	15	17	32	10	35	14	5	21
<i>Японія</i>	16	8	24	8	9	10	13	24
<i>Канада</i>	17	6	19	29	3	20	21	17
<i>Люксембург</i>	18	26	41	23	32	9	31	3
<i>Австрія</i>	19	15	7	20	48	17	19	22
<i>Норвегія</i>	20	3	16	1	25	25	33	19

Джерело: розроблено автором на основі [328]

Таблиця К.1

Розподіл валового внутрішнього продукту за секторами

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
<i>Сільське господарство</i>	14,0	14,0	12,6	10,5	10,4	8,9	7,2	6,3	6,5	6,9	7,4
<i>Промисловість</i>	31,7	29,9	30,2	30,4	29,4	30,2	30,5	30,7	28,1	24,8	25,9
<i>Сфера послуг</i>	39,7	44,9	46,7	49,3	51,2	49,4	49,8	51,6	52,9	56,0	55,1
	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	
<i>Сільське господарство</i>	8,2	7,8	8,8	10,2	12,1	11,7	10,2	10,1	9,0	9,3	
<i>Промисловість</i>	25,1	24,5	22,7	22,8	21,7	23,2	23,4	23,3	22,6	20,8	
<i>Сфера послуг</i>	53,0	54,0	56,2	54,2	51,2	49,9	50,9	51,3	54,5	55,7	

Джерело: розроблено автором на основі [15–17; 21]

Виробництво та розподіл валового внутрішнього продукту за видами економічної діяльності

	Код КВЕД	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
ВВП		176128	211175	234138	277355	357544	457325	565018	751106	990819	947042	1079346
Сільське господарство, лісове господарство та рибне господарство	A	24573	29514	29509	29121	37317	40589	40902	47192	64754	65397	80385
Добувна промисловість і розроблення кар'єрів	B	7376	8461	9952	10767	12413	17775	21736	31192	53576	39780	63436
Переробна промисловість	C	30624	34495	39637	48659	62612	84643	105935	138237	157407	135585	142700
Постачання електроенергії, газу, пари та кондиційованого повітря	D	10108	10471	10644	11409	11527	14056	17162	21352	26346	29228	30295
Водопостачання; каналізація, поводження з відходами	E	1535	1802	2105	2456	2844	3733	4762	6067	7809	5191	7736
Будівництво	F	6102	7929	8408	11099	15621	17842	22981	33430	33118	24702	35366
Оптова та роздрібна торгівля; ремонт автотранспортних засобів і мотоциклів	G	14821	22505	24694	31734	41132	56008	68144	94408	129770	128440	154994
Транспорт, складське господарство, пошта та кур'єрська діяльність	H	15807	19647	21990	28022	34080	37775	44489	55463	68881	76657	83027
Тимчасове розміщування й організація харчування	I	834	1157	1302	1599	2264	2339	5336	6749	9579	7907	8932
Інформація та телекомунікації	J	4980	6451	7450	9236	11458	13494	16426	21917	28055	29853	33011
Фінансова та страхова діяльність	K	3276	5595	6601	9742	21832	20441	25798	42771	68019	51233	61263
Операції з нерухомим майном	L	6435	8891	10288	11757	15969	20799	26004	39805	52724	52024	57699
Професійна, наукова та технічна діяльність	M	2374	3575	4262	4799	6645	8680	10946	17880	23826	28010	27265
Діяльність у сфері адміністративного та допоміжного обслуговування	N	1145	1693	2016	2319	3118	3983	5035	7885	10509	10559	11832
Державне управління й оборона; обов'язкове соціальне страхування	O	6763	7652	8986	10434	14365	20691	26556	34091	45586	47600	49863
Освіта	P	7215	8896	10814	13773	16243	20869	26219	32936	43495	49278	53462
Охорона здоров'я та надання соціальної допомоги	Q	4239	5980	7321	9081	10885	13881	17596	22397	28981	34258	38555
Мистецтво, спорт, розваги та відпочинок	R	650	898	1221	1481	1795	2513	3421	4498	5993	6114	6074
Надання інших видів послуг	S,T	1463	1863	2322	2740	3357	4363	5540	6899	8511	8362	8577

Продовження таблиці 3.1

	Код КВЕД	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
ВВП		1299991	1404669	1465198	1586915	1988544	2385367	2983882	3560596	3978400	4191864
Сільське господарство, лісове господарство та рибне господарство	A	106555	109785	128738	161145	239806	279701	303949	361173	356795	388428
Добувна промисловість і розроблення кар'єрів	B	84872	81660	81259	79120	95141	131650	177170	214260	222352	190166
Переробна промисловість	C	154675	173912	165055	194050	236692	291471	359867	411467	430228	423402
Постачання електроенергії, газу, пари та кондиційованого повітря	D	39994	43491	42366	44836	53385	73809	85970	111856	124908	122752
Водопостачання; каналізація, поводження з відходами	E	7302	6625	6573	7236	7924	8502	9880	11394	14436	16451
Будівництво	F	39575	39049	36902	36876	38928	47457	64431	81259	107430	120274
Оптова та роздрібна торгівля; ремонт автотранспортних засобів і мотоциклів	G	193357	200763	212090	233702	273989	318075	409994	471844	526299	584817
Транспорт, складське господарство, пошта та кур'єрська діяльність	H	103179	98859	104483	100889	134978	156745	191209	227256	264866	262128
Тимчасове розміщення й організація харчування	I	10256	10122	10150	9927	11946	15551	18727	25112	35311	26907
Інформація та телекомунікації	J	38390	43379	48372	52724	72596	89268	110296	138828	182667	208427
Фінансова та страхова діяльність	K	58213	61055	66232	70601	67512	65445	81369	97807	114658	133392
Операції з нерухомим майном	L	69035	83502	95272	99144	123021	145984	171674	206085	241493	267661
Професійна, наукова та технічна діяльність	M	30471	41966	47712	47139	55789	68460	86537	113354	141523	136832
Діяльність у сфері адміністративного та допоміжного обслуговування	N	14300	16135	17715	18061	21624	29584	35471	48571	62238	59356
Державне управління й оборона; обов'язкове соціальне страхування	O	53464	59752	68225	78731	95085	123065	163798	212789	266656	303059
Освіта	P	59377	71771	77986	76068	82778	88996	133213	158620	172645	180980
Охорона здоров'я та надання соціальної допомоги	Q	41855	49234	48247	46250	51480	58858	76140	77130	95435	113280
Мистецтво, спорт, розваги та відпочинок	R	7161	9727	12704	12339	12357	13554	17376	20375	24053	22803
Надання інших видів послуг	S,T	10527	12282	13731	13881	14356	17053	22490	29010	38837	33875

Джерело: розроблено автором на основі [15–17; 21]

Інформація по опитуванню

Опитування на тему: «Проблеми та перспективи розвитку промислового сектору України» проводилося серед представників підприємств та науково-педагогічних працівників. Дане опитування проводилося в межах участі в проекті «Синергія знань, досвіду та креативності заради майбутнього» Міністерства розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства та підготовці конкурсної наукової роботи на тему «Промислові політики: цілі, механізми, інструменти і результати». Науковими керівниками були Надія Іванівна Гражевська та Аліна Олександрівна Ходжаян. Серед здобувачі участь брали Андрій Заваженко, Вікторія Куліш, Дарина Розум, Артем Чигиринський та Ірина Шемахіна. Відповідальною за проведення опитування та аналіз отриманих результатів була Вікторія Куліш.

Опитування проводилося з лютого по травень 2020 року за допомогою online-інструменту Google Forms та мало анонімний характер. Серед респондентів 61,8% науково-педагогічних працівників (НПП) та 38,2% представників підприємств (ПП). Серед представників підприємств представлено такі галузі: аграрний сектор, ІТ, банківський сектор, авіаційна, деревообробна, харчова, хімічна, легка промисловість, металургія, консалтинг, роздрібна торгівля, кіновиробництво, міжнародна торгівля, юридична, інвестиційна, інженерна діяльність та інші. Географічна структура респондентів: м. Київ, м. Дніпро, Вінницька, Донецька, Київська, Харківська, Хмельницька області та інші. А також є представники іноземних компаній, що займаються міжнародною торгівлею.

Серед представників НПП представлені такі заклади вищої освіти чи наукові установи: Академія праці, соціальних відносин та туризму; Бориспільський інститут муніципального менеджменту; Державний науково-дослідний інститут інформатизації та моделювання економіки; ДУ «Інститут економіки та прогнозування НАН України»; Київський національний

торговельно-економічний університет; Київський університет імені Бориса Грінченка; Київський національний університет імені Тараса Шевченка; Львівський державний університет внутрішніх справ; Науково-дослідний інститут економічного розвитку; Національна академія державного управління при Президентові України; Національна академія наук України; Національний Авіаційний Університет; ННЦ «Інститут аграрної економіки»; Одеський національний економічний університет; Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки; Тернопільський національний економічний університет; Університет державної фіскальної служби України; Черкаський державний технологічний університет; Чернівецький національний технологічний університет тощо.

На розгляд респондентів було винесено наступні питання:

1. Найбільш значимі характеристик, які притаманні сучасному стану промислового сектору економіки України
2. Найбільш значимі причин, які призвели до зниження частки промисловості (промислового сектору) у ВВП України (так званої деіндустріалізації)
3. Вплив фінансово-економічних чинників на розвитку промислових підприємств в Україні
4. Вплив інституційних чинників на розвиток промислових підприємств в Україні
5. Вплив чинників цифровізації економіки на розвиток промислових підприємств в Україні
6. Перешкоди виходу вітчизняних підприємств на зовнішні ринки
7. Пріоритетні інструменти промислової політики, використання яких сприятиме розвитку вітчизняних промислових підприємств
8. Заходи державного регулювання з погляду їх впливу на розвиток національної промисловості.
9. Види економічної діяльності, що можуть стати драйверами технологічної модернізації вітчизняного промислового комплексу
10. Найбільш вірогідні сценарії розвитку економіки України у найближчі 5 років.

Результати опитування

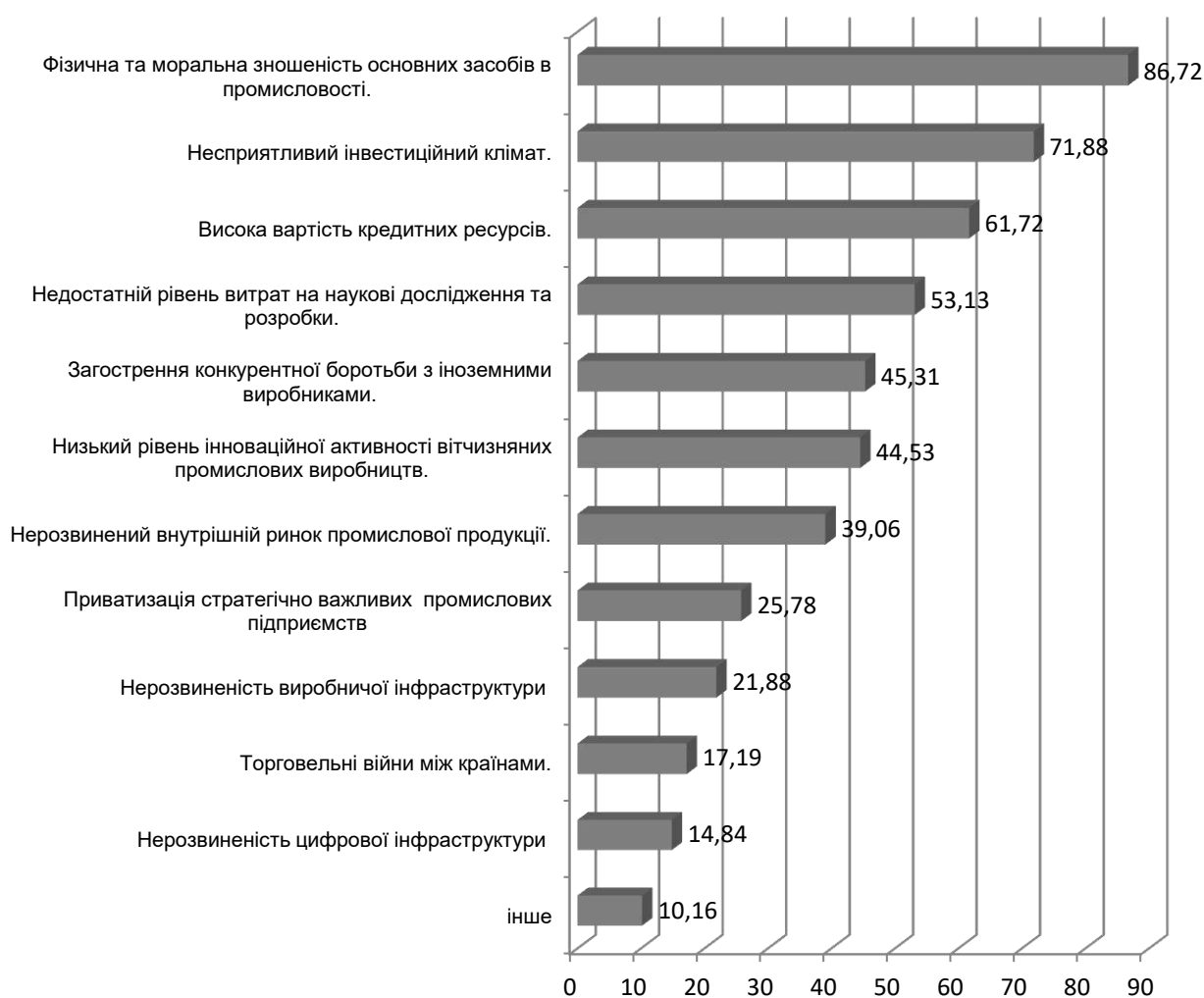
За результатами опитування видно, що до найбільш значимих характеристик, які притаманні сучасному стану промислового сектору економіки України належать (рис. М.1): нестача інвестиційних ресурсів – 101 б. (89,38% опитаних); низька інноваційна активність промислових підприємств – 101 б. (89,38%); низький рівень наукоємності вітчизняного промислового виробництва – 86 б. (86,11); виробництво продукції з низьким вмістом доданої вартості – 75 б. (66,73 %); низький рівень продуктивності праці – 72 б. (63,72%).

Рис. М.1. Характеристики сучасного стану промислового сектору економіки України, %

Джерело: розроблено автором у складі групи дослідників в межах проекту [34]

За результатами проведеного опитування до *найбільш значимих чинників, які призвели до зниження частки промисловості у ВВП України (так званої деіндустріалізації)* експертами було віднесено такі (Рис.М.2): фізична та моральна зношеність основних засобів в промисловості – 111 б. (86,7 %); несприятливий інвестиційний клімат – 92 б. (71,9 б.); висока вартість кредитних ресурсів – 79 б. (61,7%); недостатній рівень витрат на наукові дослідження та розробки – 68 б. (53,1%); загострення конкурентної боротьби з іноземними виробниками – 58 б. (45,3%).

Рис. М.2. Причини зниження вкладу промислового виробництва у ВВП України (так званої деіндустріалізації), %

Джерело: розроблено автором у складі групи дослідників в межах проекту [34]

Варто зазначити, що рейтинг причин, які призвели до зниження частки промисловості (промислового сектору) у ВВП України (так званої деіндустріалізації) сформований науково-педагогічними працівниками (НПП)

та представниками підприємств (ПП) відрізняється, хоч ТОП 5 і майже однакові. Так до ТОП 5 найважливіших причин деіндустріалізації на думку НПП належать: фізична та моральна зношеність основних засобів в промисловості (88,6 % від опитаних НПП); несприятливий інвестиційний клімат (75,9%); висока вартість кредитних ресурсів (63,3%); недостатній рівень витрат на наукові дослідження та розробки (55,7%); загострення конкурентної боротьби з іноземними виробниками (45,6%).

В свою чергу, до ТОП 5 найважливіших причин деіндустріалізації на думку ПП належать: фізична та моральна зношеність основних засобів в промисловості (83,7 % від опитаних ПП); несприятливий інвестиційний клімат (65,3%); висока вартість кредитних ресурсів (59,2%); недостатній рівень витрат на наукові дослідження та розробки (49,0%); нерозвинений внутрішній ринок промислової продукції (46,9%). Ілюстративним є порівняння вибору науково-педагогічних працівників та представників підприємства (табл. М.1).

Таблиця М.1

Порівняння оцінки значимості причин, які призвели до зниження частки промисловості у ВВП України НПП та ПП, %

Причини	Науково-педагогічні працівники	Представники підприємств
1. Загострення конкурентної боротьби з іноземними виробниками.	45,6	44,9
2. Торговельні війни між країнами.	17,7	16,3
3. Фізична та моральна зношеність основних засобів в промисловості.	88,6	83,7
4. Висока вартість кредитних ресурсів.	63,3	59,2
5. Несприятливий інвестиційний клімат.	75,9	65,3
6. Нерозвинений внутрішній ринок промислової продукції.	34,2	46,9
7. Приватизація стратегічно важливих промислових підприємств	26,6	24,5
8. Недостатній рівень витрат на наукові дослідження та розробки.	55,7	49,0
9. Нерозвиненість виробничої інфраструктури	16,5	30,6
10. Нерозвиненість цифрової інфраструктури	11,4	20,4
11. Низький рівень інноваційної активності вітчизняних промислових виробництв.	44,3	44,9
Інше	10,1	10,2

Джерело: розроблено автором у складі групи дослідників в межах проекту [34]

Найбільш цікавим є те, що серед представників підприємств майже в 2 рази більше (у відсотковому співвідношенні) обрали причину «Нерозвиненість виробничої інфраструктури», ніж науково-педагогічні працівники (30,6 проти 16,5% відповідно). Нерозвиненість цифрової інфраструктури вбачали причиною зниження частки промисловості (промислового сектору) у ВВП України (так званої деіндустріалізації) 20,4% опитаних ПП, в той час як серед НПП дану причину обрали лише 11,4% респондентів (тобто майже в 2 рази менше у відсотковому співвідношенні). Нерозвинений внутрішній ринок промислової продукції як причину деіндустріалізації в 1,4 рази більше обрали ПП, ніж НПП (47 проти 34,1%).

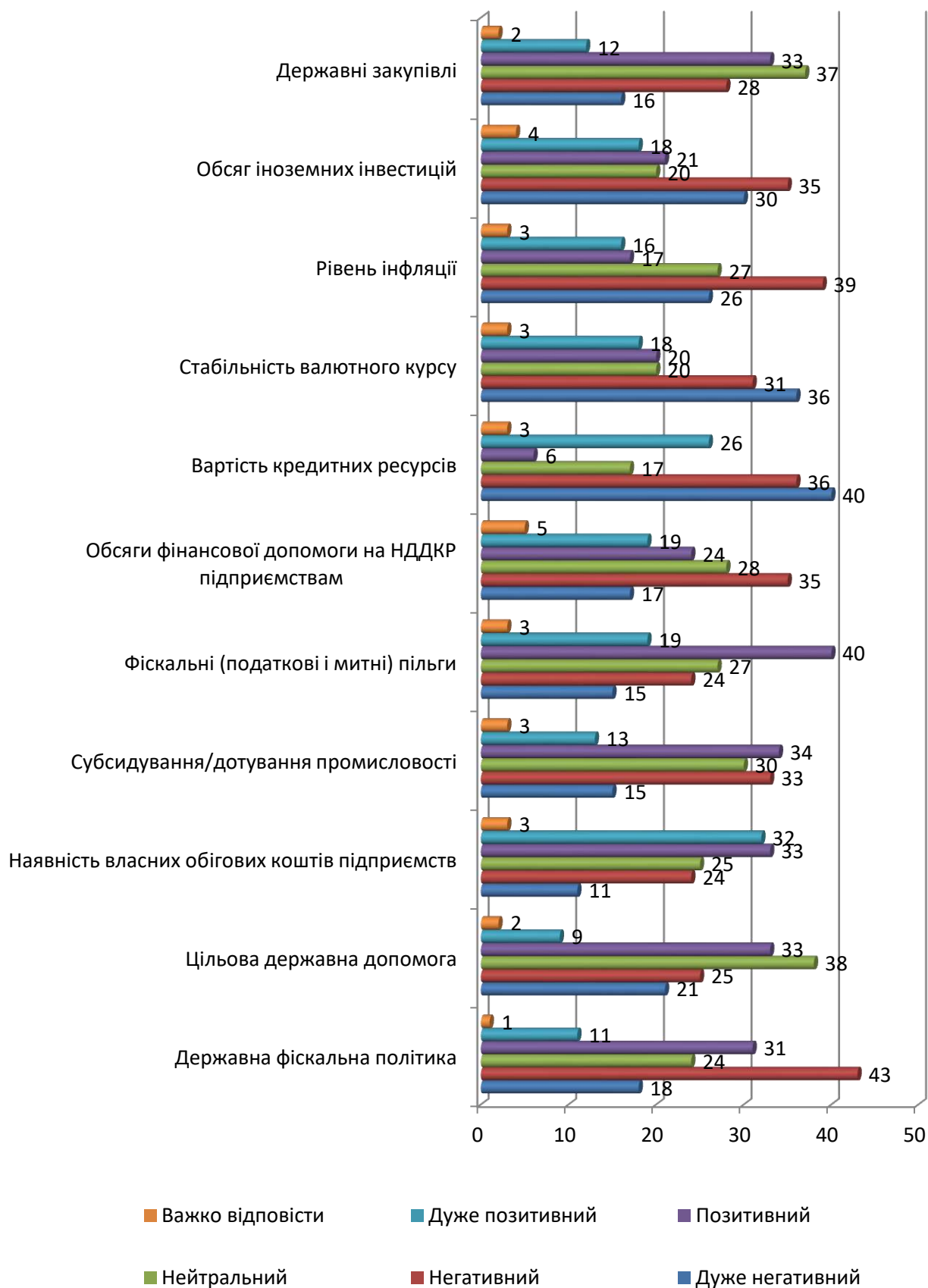
Представники українських підприємств та науково-педагогічні працівники, серед визначених трьох груп чинників, які впливають на розвиток промислового сектору України, визначають, що найбільший вплив мають фінансово-економічні чинники, потім інституційні чинники і найменш впливовими є чинники цифровізації.

Вплив фінансово-економічних чинників на розвитку промислових підприємств в Україні представники підприємств та науково-педагогічні працівники оцінили наступним чином (рис. М.3): позитивний вплив мають такі чинники як «Наявність власних обігових коштів підприємств» та «Фіскальні (податкові і митні) пільги» (індекс 0,2 та 0,1 відповідно ¹⁶).

Нейтральний вплив мають чинники: субсидування/дотування промисловості; державні закупівлі; обсяги фінансової допомоги на НДДКР підприємствам. Чинником, що має найбільш негативний вплив є «Вартість кредитних ресурсів» (індекс – «-0,23» – негативний вплив) (рис. М.4). Загалом оцінка фінансово-економічних чинників лежить в негативній площині, тобто на даний момент майже всі фактори перешкоджають якісному розвитку промислового сектору національної економіки.

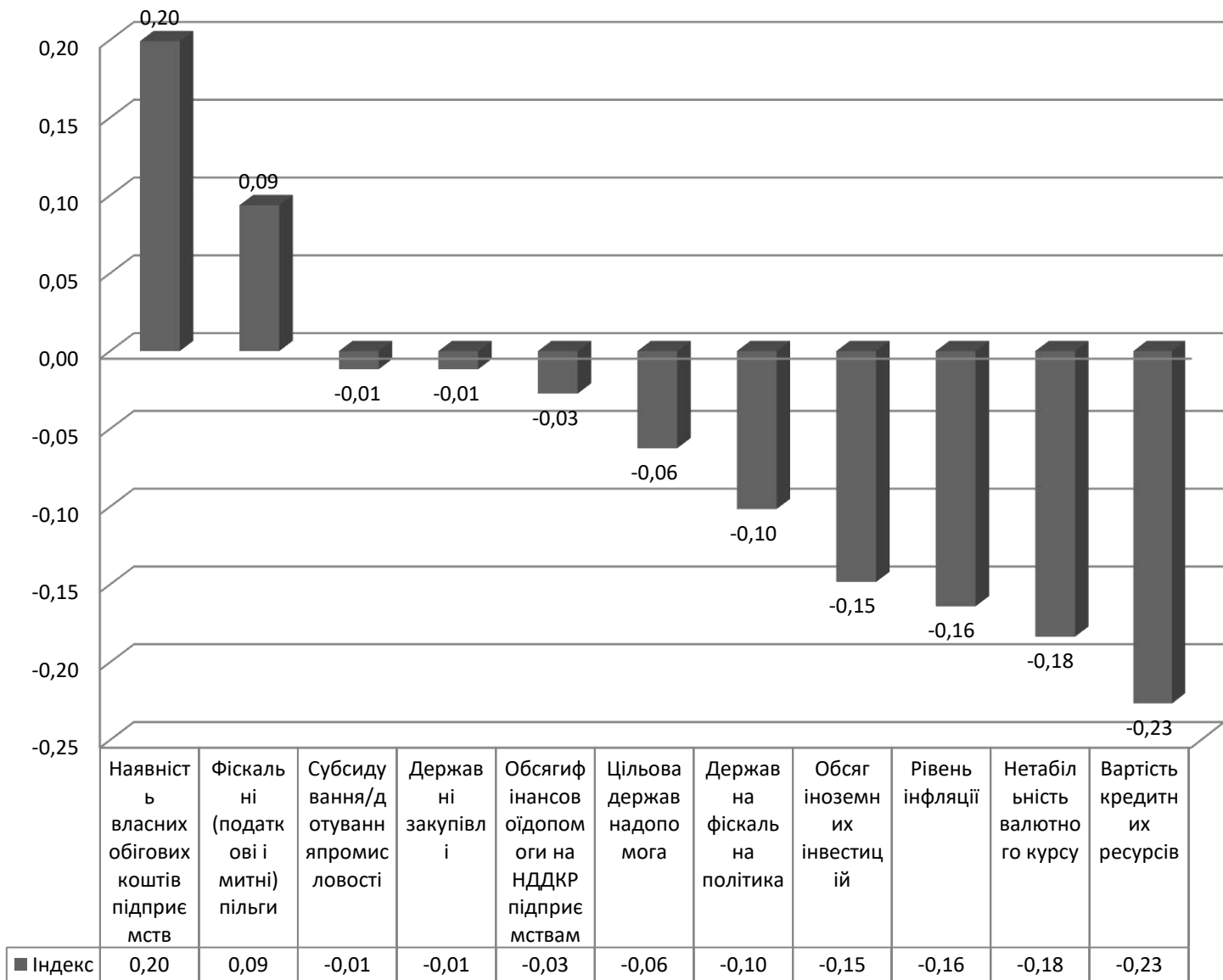
---

¹⁶ При оцінці використано такий підхід: умовний нуль – це нейтральний вплив, «1» – найбільш позитивний, «0,5» – позитивний, «-0,5» – негативний. «-1» – найбільш негативний

Рис. М.3. Фінансово-економічні чинники розвитку промислових підприємств в Україні (абсолютні показники)

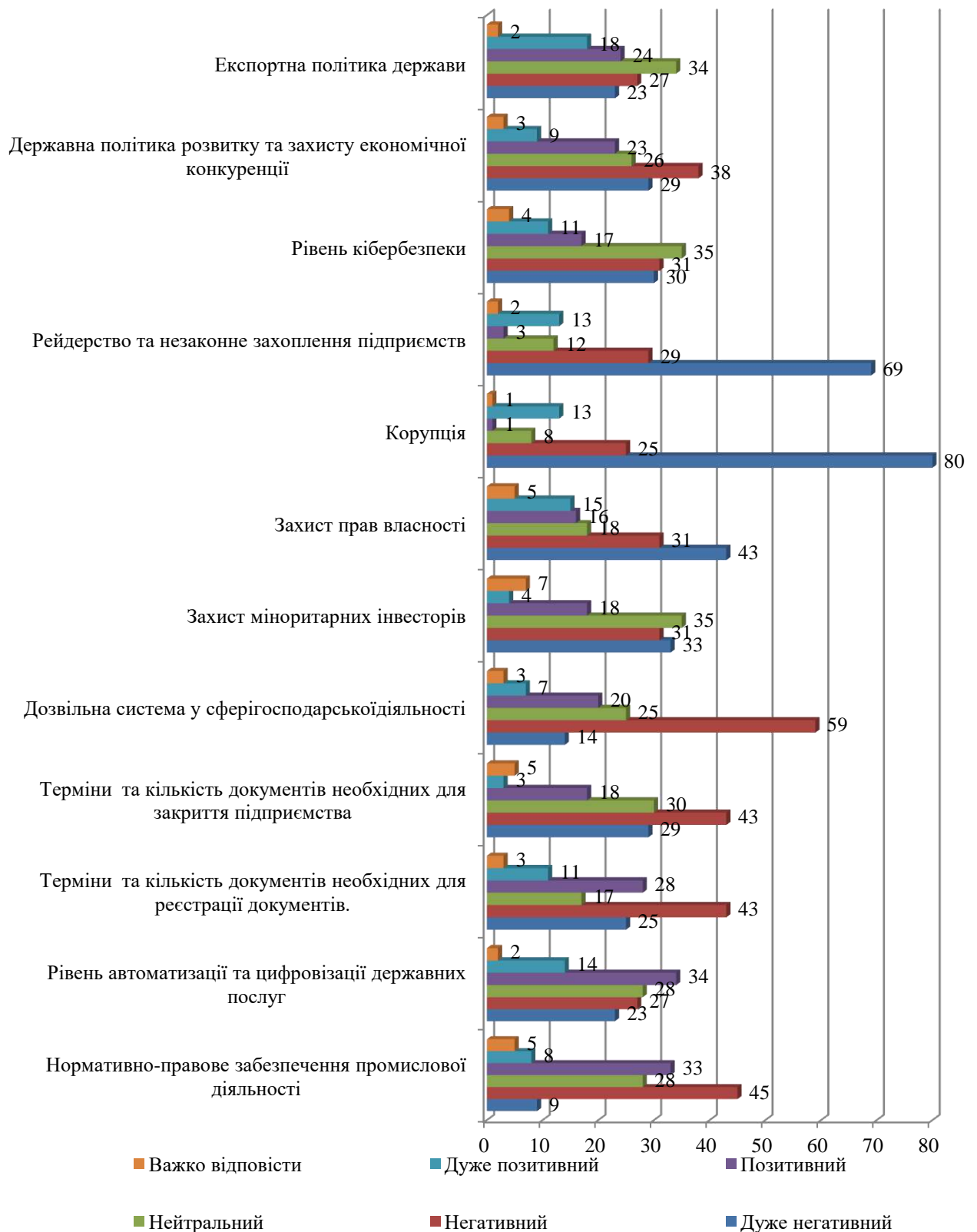
Джерело: розроблено автором

Рис. М.4. Фінансово-економічні чинники розвитку промислових підприємств в Україні, індекси

Джерело: розроблено автором у складі групи дослідників в межах проекту [34]

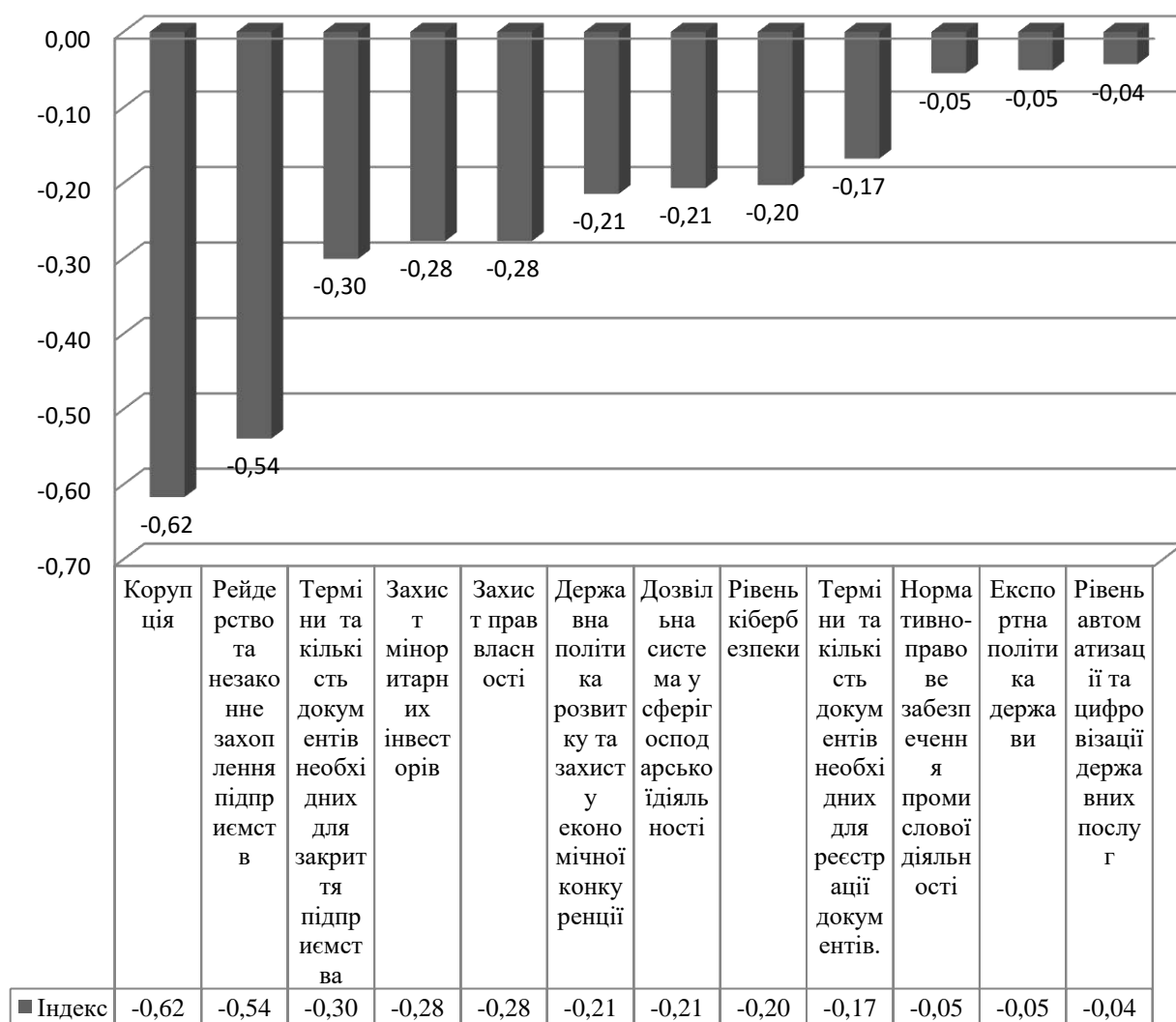
Оцінюючи рівень впливу окремих інституційних чинників на розвиток промислових підприємств в Україні (рис. М.5), представники підприємств та науково-педагогічні працівники визначили інституційні чинники як найбільш перешкоджаючі для сталого промислового розвитку.

Рис. М.5. Інституційні чинники розвитку промислових підприємств в Україні (абсолютні показники)

Джерело: розроблено автором

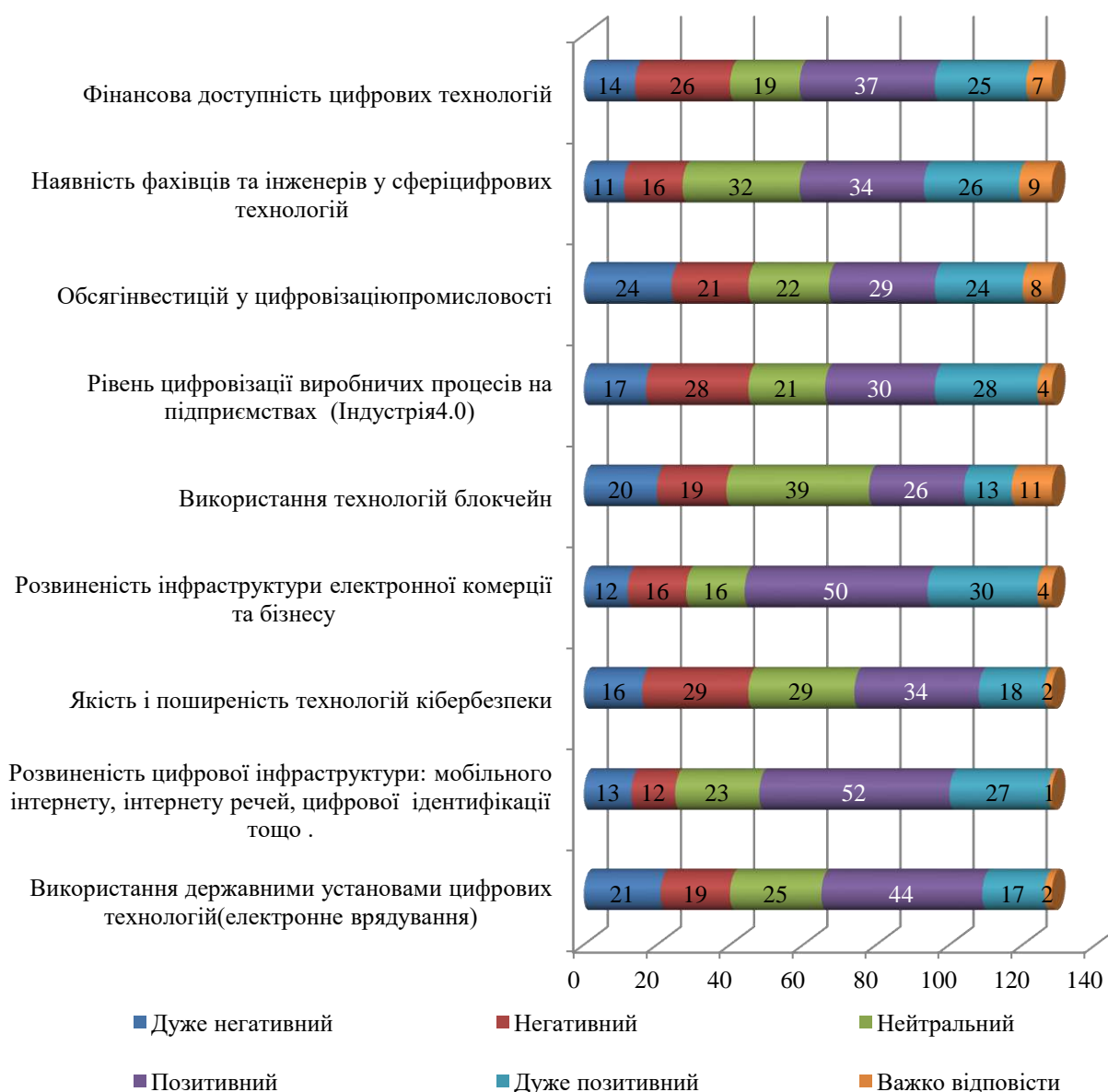
Оцінка інституційних чинників (рис. М.6) переважає в негативній площині (максимальний загальний індекс серед чинників даної групи – «-0,04», мінімальний – «-0,62») однак з неї найбільш позитивний із запропонованих інституційних чинників мають рівень автоматизації та цифровізації державних послуг (індекс – «-0,04» - нейтральний вплив), експортна політика держави (індекс – «-0,1» – негативний вплив), нормативно-правове забезпечення промислової діяльності (індекс – «-0,1» – негативний вплив). А найбільш негативний вплив має «корупція» (індекс – «-0,6» – дуже негативний вплив).

Рис. М.6. Інституційні чинники розвитку промислових підприємств в Україні, індекси

Джерело: розроблено автором у складі групи дослідників в межах проекту [34]

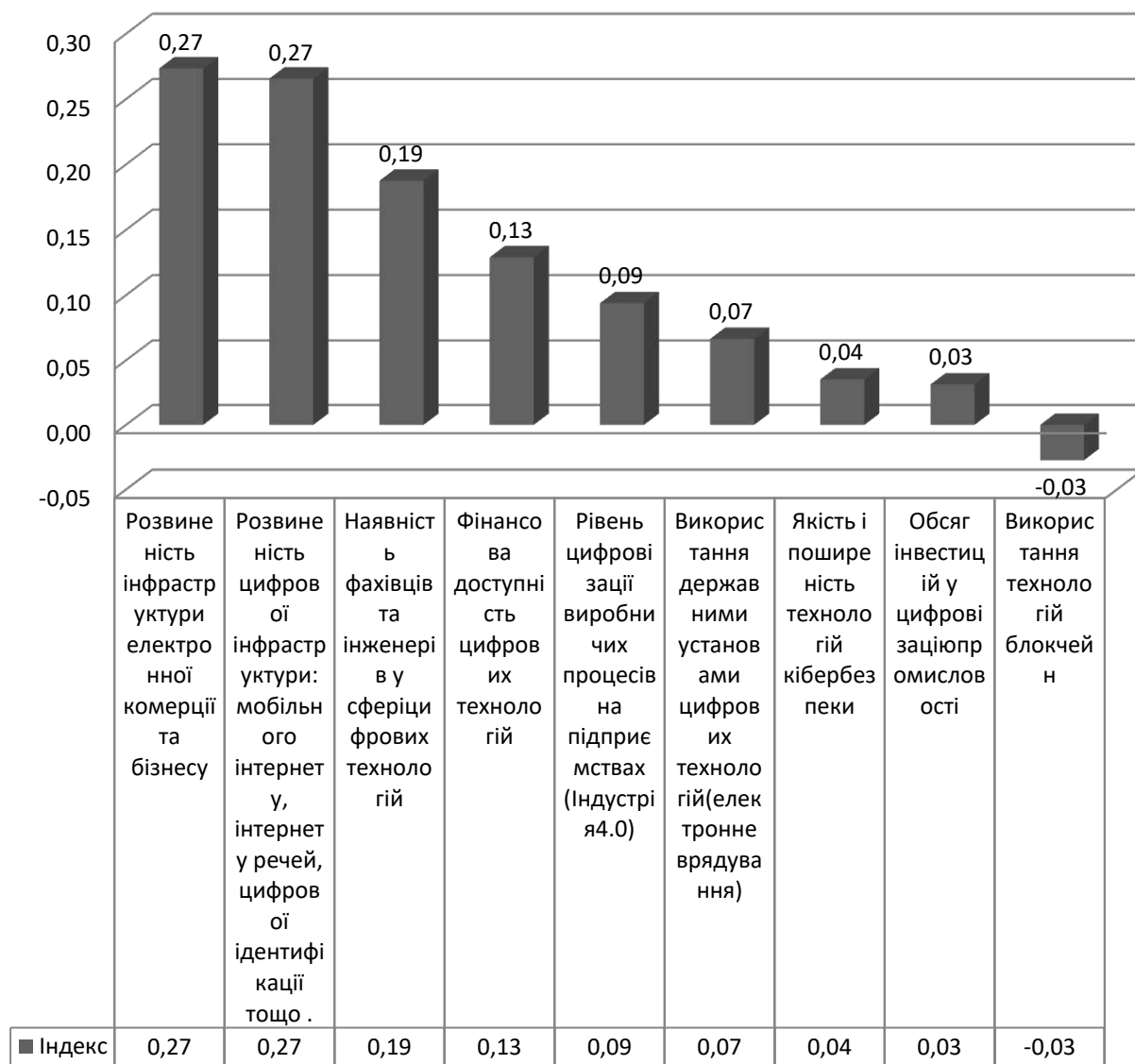
Згідно з даними опитування представників підприємств та науково-педагогічних працівників щодо рівня впливу окремих чинників цифровізації економіки на розвиток промислових підприємств в Україні (рис.М.7), видно, що переважає оцінка в позитивній площині (максимальний загальний індекс серед чинників даної групи – «0,3», мінімальний – «0»). Позитивний вплив мають всі чинники, окрім «Використання технологій блокчейн», «Якість і поширеність технологій кібербезпеки» та «Обсяг інвестицій у цифровізацію промисловості» (індекси – «0» – нейтральний вплив).

Рис. М.7. Вплив чинників цифровізації на розвиток промислових підприємств в Україні (абсолютні показники)

Джерело: розроблено автором

Найбільш позитивний із запропонованих чинників мають: «Розвиненість цифрової інфраструктури: мобільного інтернету, інтернету речей, цифрової ідентифікації тощо» та «Розвиненість інфраструктури електронної комерції та бізнесу» (індекси – «0,3» – позитивний вплив) (рис. М.8).

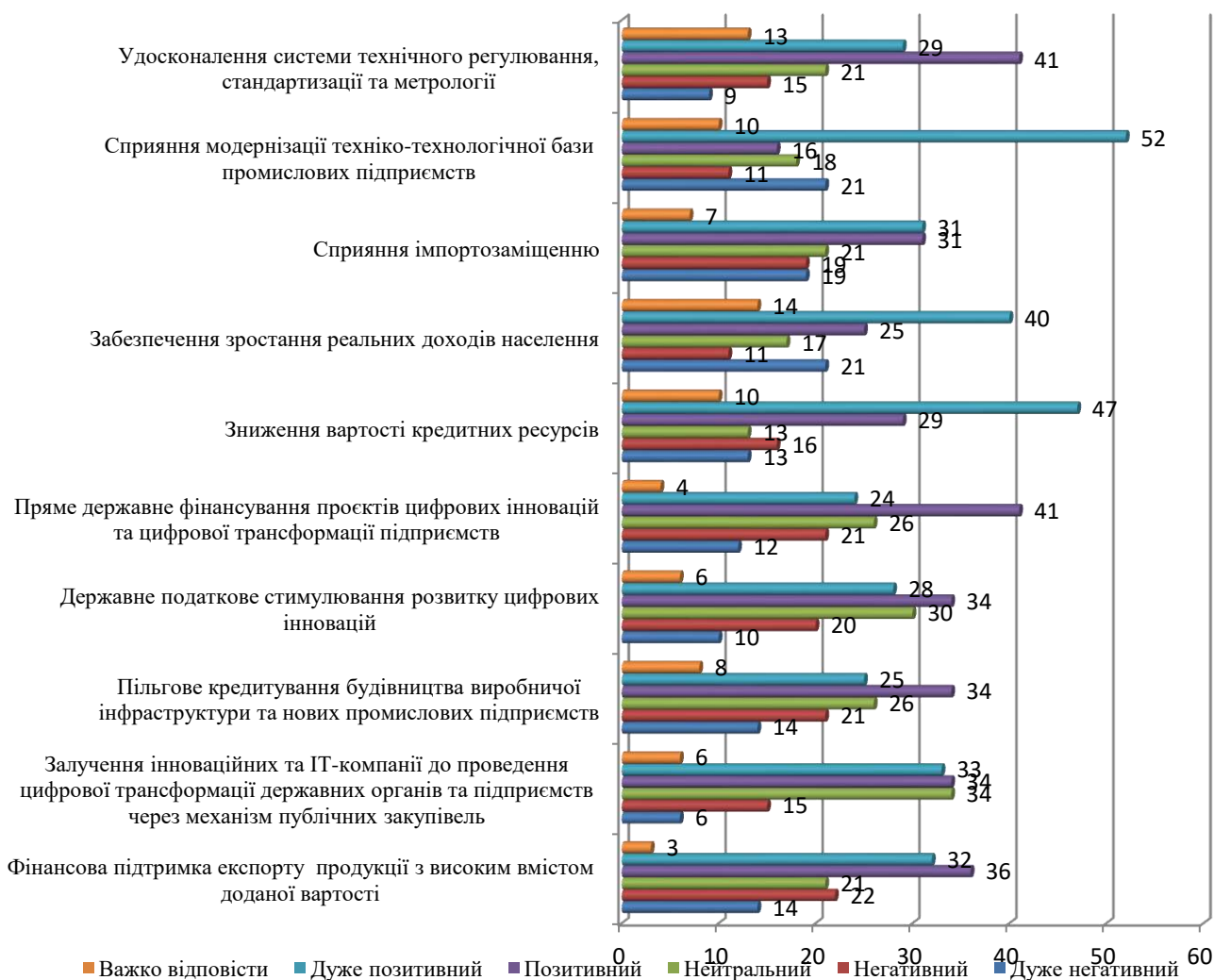

Рис. М.8. Вплив чинників цифровізації на розвиток промислових підприємств в Україні, індекси

Джерело: розроблено автором у складі групи дослідників в межах проекту [34]

Результати проведеного анкетного опитування серед представників підприємств та науково-педагогічних працівників, стосовно впливу заходів державного регулювання на розвиток національної промисловості в контексті реіндустріалізації (рис. М.9), показали, що загалом оцінка заходів є позитивною (максимальний загальний індекс серед чинників даної групи – «0,3»,

мінімальний – «0,1»¹⁷).

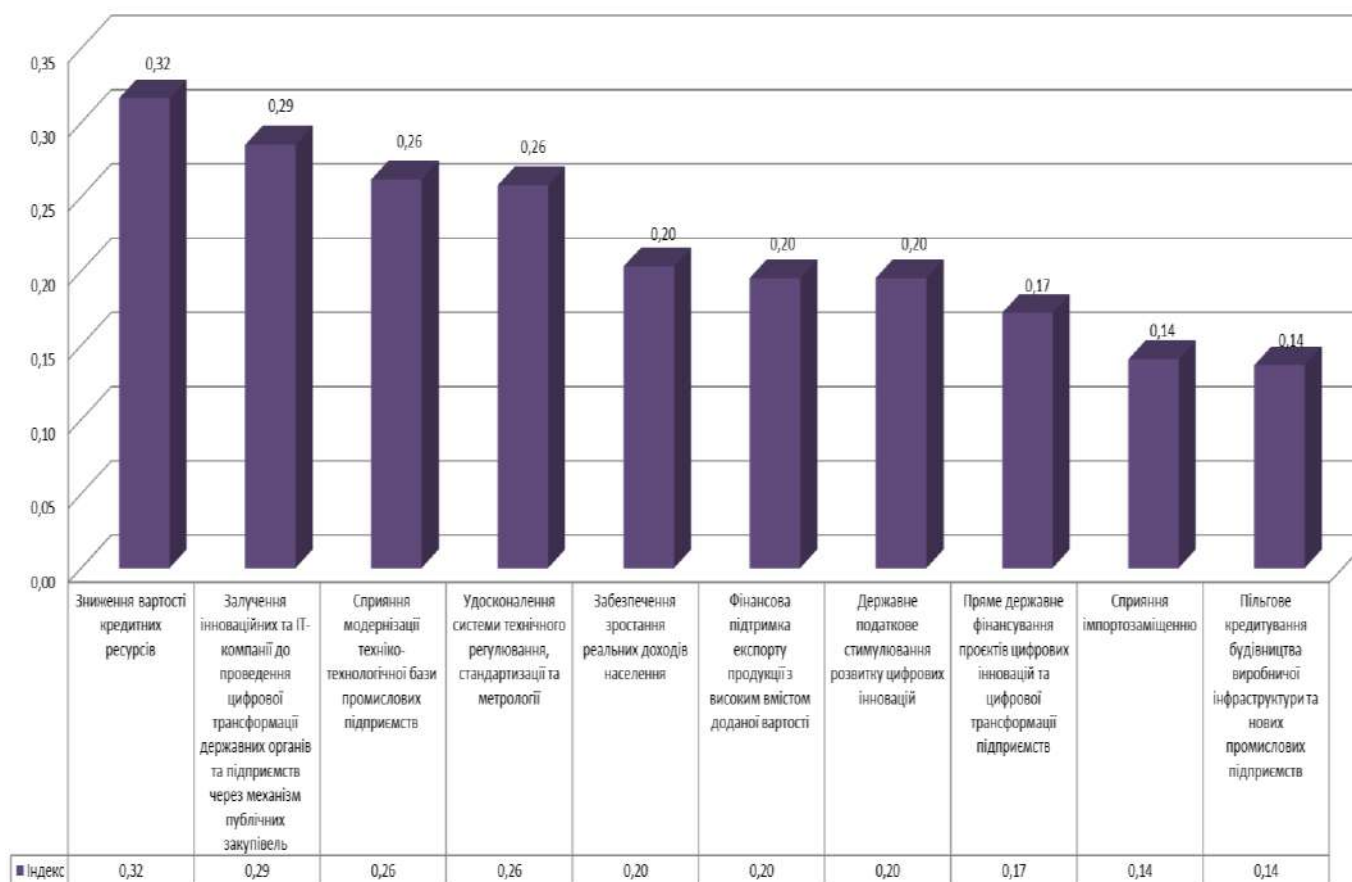
Рис. М.9. Заходи державного регулювання з погляду їх впливу на розвиток національної промисловості (абсолютні показники)

Джерело: розроблено автором

Позитивний вплив мають абсолютно всі заходи, індекси знаходяться в межах показнику «позитивний вплив» (від 0 до 0,5). Найбільш позитивний вплив із запропонованих заходів мають: «Зниження вартості кредитних ресурсів» (0,32); «Залучення інноваційних та ІТ-компаній до проведення цифрової трансформації державних органів та підприємств через механізм публічних закупівель» (0,29); «Сприяння модернізації техніко-технологічної бази промислових підприємств» (0,26); «Удосконалення системи технічного регулювання, стандартизації та метрології» (0,26).

¹⁷ При оцінці використано такий підхід: умовний нуль – це нейтральний вплив, «1» – найбільш позитивний, «0,5» – позитивний, «-0,5» – негативний. «-1» – найбільш негативний

Найменше балів набрав такий захід державного регулювання, як «Пільгове кредитування будівництва виробничої інфраструктури та нових промислових підприємств» (0,14) (рис. М.10).

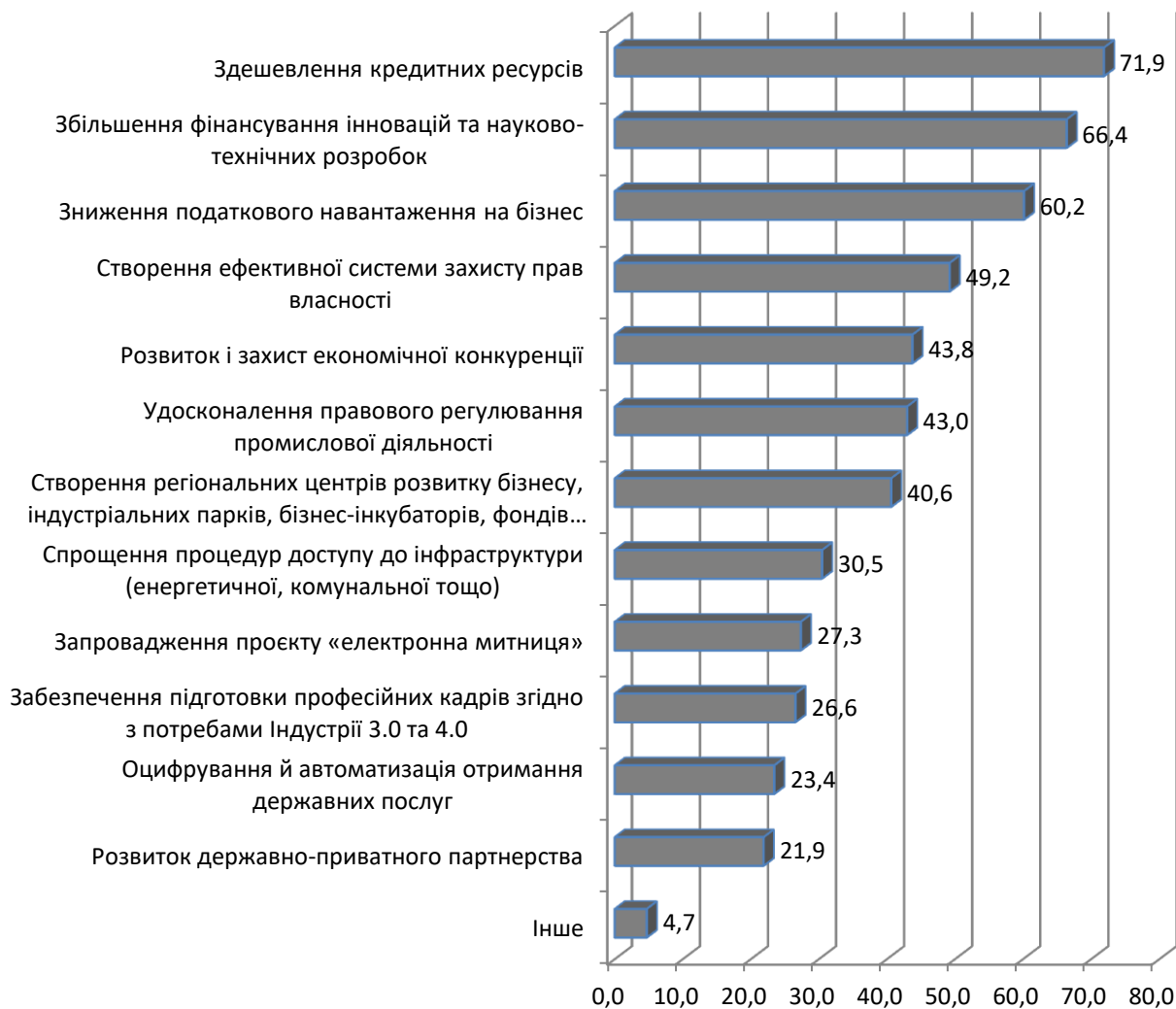

Рис. М.10. Заходи державного регулювання з погляду їх впливу на розвиток національної промисловості, індекси

Джерело: розроблено автором у складі групи дослідників в межах проєкту [34]

До п'яти найпріоритетніших інструментів промислової політики, використання яких може сприяти реіндустріальному розвитку вітчизняних промислових підприємств, згідно з опитуванням, належать (рис. М.11):

1. Здешевлення кредитних ресурсів (92 б. – 71,9% опитаних)
2. Збільшення фінансування інновацій та науково-технічних розробок (85 б. – 65,4%)
3. Зниження податкового навантаження на бізнес (77 б. – 60,2%)
4. Створення ефективної системи захисту прав власності (63 б. – 49,2%)
5. Розвиток і захист економічної конкуренції (56 б. – 43,8%)

Рис. М.11. ТОП 5 пріоритетних інструментів промислової політики, використання яких сприятиме розвитку вітчизняних промислових підприємств, %

Джерело: розроблено автором у складі групи дослідників в межах проекту [34]

Варто зазначити, що рейтинг інструментів промислової політики, використання яких сприятиме розвитку вітчизняних промислових підприємств сформований науково-педагогічними працівниками (НПП) та представниками підприємств (ПП) відрізняється. Так до найбільш пріоритетних інструментів промислової політики, використання яких сприятиме розвитку вітчизняних промислових підприємств на думку НПП належать:

1. Здешевлення кредитних ресурсів (69,6% опитаних НПП);
2. Збільшення фінансування інновацій та науково-технічних розробок (68,4%);
3. Створення ефективної системи захисту прав власності (54,4%);

4. Розвиток і захист економічної конкуренції (49,4%);
5. Створення регіональних центрів розвитку бізнесу, індустріальних парків, бізнес-інкубаторів, фондів розвитку підприємництва тощо (45,6%);
6. Зниження податкового навантаження на бізнес (45,6%).

В свою чергу, до ТОП 5 пріоритетних інструментів промислової політики, використання яких сприятиме розвитку вітчизняних промислових підприємств на думку ПП належать (рис 15):

1. Зниження податкового навантаження на бізнес (83,7% опитаних ПП);
2. Здешевлення кредитних ресурсів (76,6%);
3. Збільшення фінансування інновацій та науково-технічних розробок (63,8%);
4. Удосконалення правового регулювання промислової діяльності (51,1%);
5. Створення ефективної системи захисту прав власності (44,7%).

Ілюстративним є порівняння вибору науково-педагогічних працівників та представників підприємства (табл. М.2). Найбільш цікавим є те, що майже 84% опитаних підприємців вбачають найголовнішим інструментом промислової політики, використання якого сприятиме розвитку вітчизняних промислових підприємств, зниження податкового навантаження на бізнес. В той час як серед науково-педагогічних працівників даний інструмент обрали лише 45,76% (тобто більш, ніж в 1,8 рази менше у відсотковому співвідношенні). Також в 1,7 разів більше (у відсотковому співвідношенні) підприємці обрали такий інструмент, як «Розвиток державно-приватного партнерства» – 25,5% проти 15,2%.

В свою чергу інструмент «Забезпечення підготовки професійних кадрів згідно з потребами Індустрії 3.0 та 4.0» набрав 31,7% голосів від НПП, в той час як від ПП лише 19,1%, тобто майже в 1,7 рази менше. Інструмент «Удосконалення правового регулювання промислової діяльності» серед опитаних ПП набрав 51,1% і ввійшов в ТОП 4, то серед НПП від займає лише 7 з 12 позицію з набраними 39,2% (в 1,3 рази менше у відсотковому співвідношенні, ніж НПП). В свою чергу інструмент «Розвиток і захист економічної конкуренції» займає 4ту позицію серед НПП, в той час як серед ПП шосту (49,4 проти 42,6% відповідно).

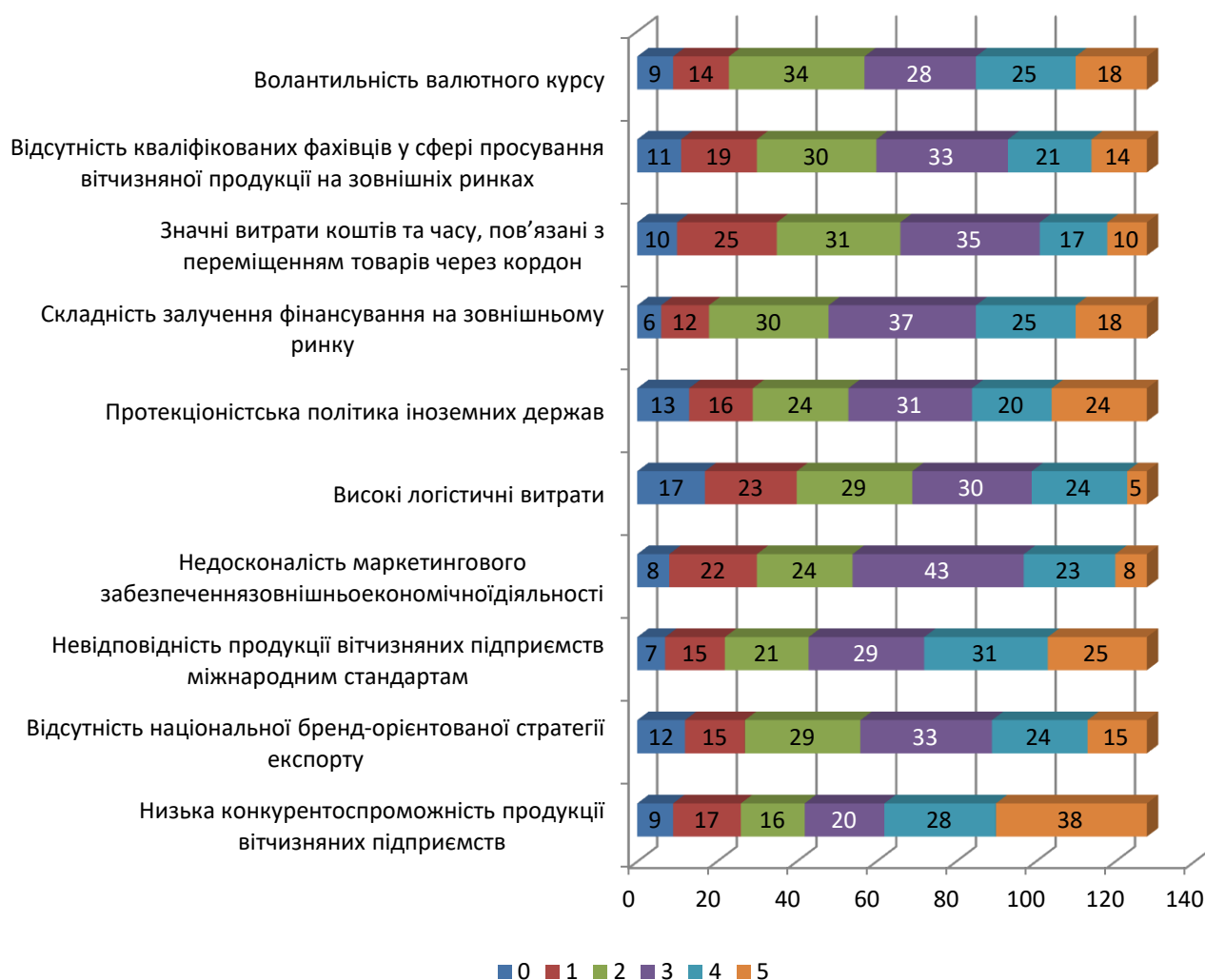
Порівняння оцінки важливості інструментів промислової політики науково-педагогічними працівниками та представниками підприємств, %

Інструмент	Представники підприємств	Науково-педагогічні працівники
Зниження податкового навантаження на бізнес	83,7	45,6
Здешевлення кредитних ресурсів	76,6	69,6
Збільшення фінансування інновацій та науково-технічних розробок	63,8	68,4
Удосконалення правового регулювання промислової діяльності	51,1	39,2
Створення ефективної системи захисту прав власності	44,7	54,4
Розвиток і захист економічної конкуренції	42,6	49,4
Створення регіональних центрів розвитку бізнесу, індустріальних парків, бізнес-інкубаторів, фондів розвитку підприємництва тощо	34,0	45,6
Запровадження проекту «електронна митниця»	34,0	24,1
Спрощення процедур доступу до інфраструктури (енергетичної, комунальної тощо)	31,9	30,4
Оцифрування й автоматизація отримання державних послуг	25,5	22,8
Розвиток державно-приватного партнерства	25,5	15,2
Забезпечення підготовки професійних кадрів згідно з потребами Індустрії 3.0 та 4.0	19,1	31,6
Інше	4,3	5,1

Джерело: розроблено автором у складі групи дослідників в межах проекту [34]

Проведене анкетне опитування стосовно проблем та перспектив розвитку промислового сектору України (Додаток з р2) серед представників підприємств та науково-педагогічних працівників, виносило на розгляд респондентів питання визначення основних перешкод виходу вітчизняних підприємств на зовнішні ринки. Результати проведеного дослідження показали що

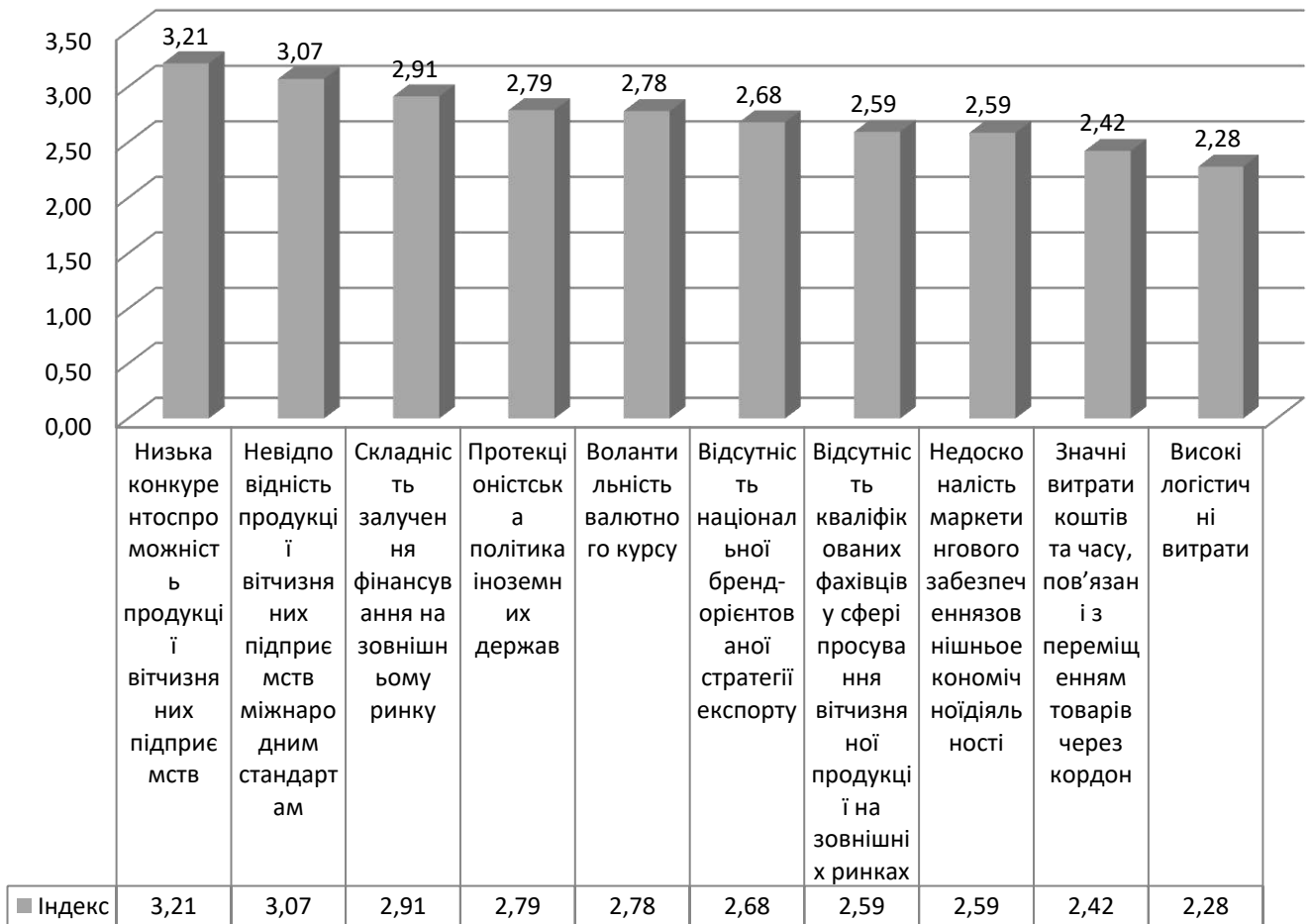
найбільшими перешкодами виходу вітчизняних підприємств на зовнішні ринки є (рис. М.12):

Рис. М.12. Перешкоди виходу вітчизняних підприємств на зовнішні ринки, абсолютні показники

Джерело: розроблено автором

1. Низька конкурентоспроможність продукції вітчизняних підприємств (індекс 3,2 з максимальних 5);
2. Невідповідність продукції вітчизняних підприємств міжнародним стандартам (3,1);
3. Складність залучення фінансування на зовнішньому ринку (2,9);
4. Протекціоністська політика іноземних держав (2,8);
5. Волатильність валютного курсу (2,8) (рис. М.13).

Рис. М.13. Перешкоди виходу вітчизняних підприємств на зовнішні ринки, індекси¹⁸

Джерело: розроблено автором у складі групи дослідників в межах проекту [34]

В межах проведеного опитування стосовно проблем та перспектив розвитку промислового сектору України серед представників підприємств та науково-педагогічних працівників, респондентами було визначено найбільш вірогідних сценаріїв розвитку економіки України у найближчі п'ять років.

Результати проведеного дослідження показали, що до трьох найбільш вірогідних сценаріїв розвитку економіки України у найближчі п'ять років належать (рис. М.14):

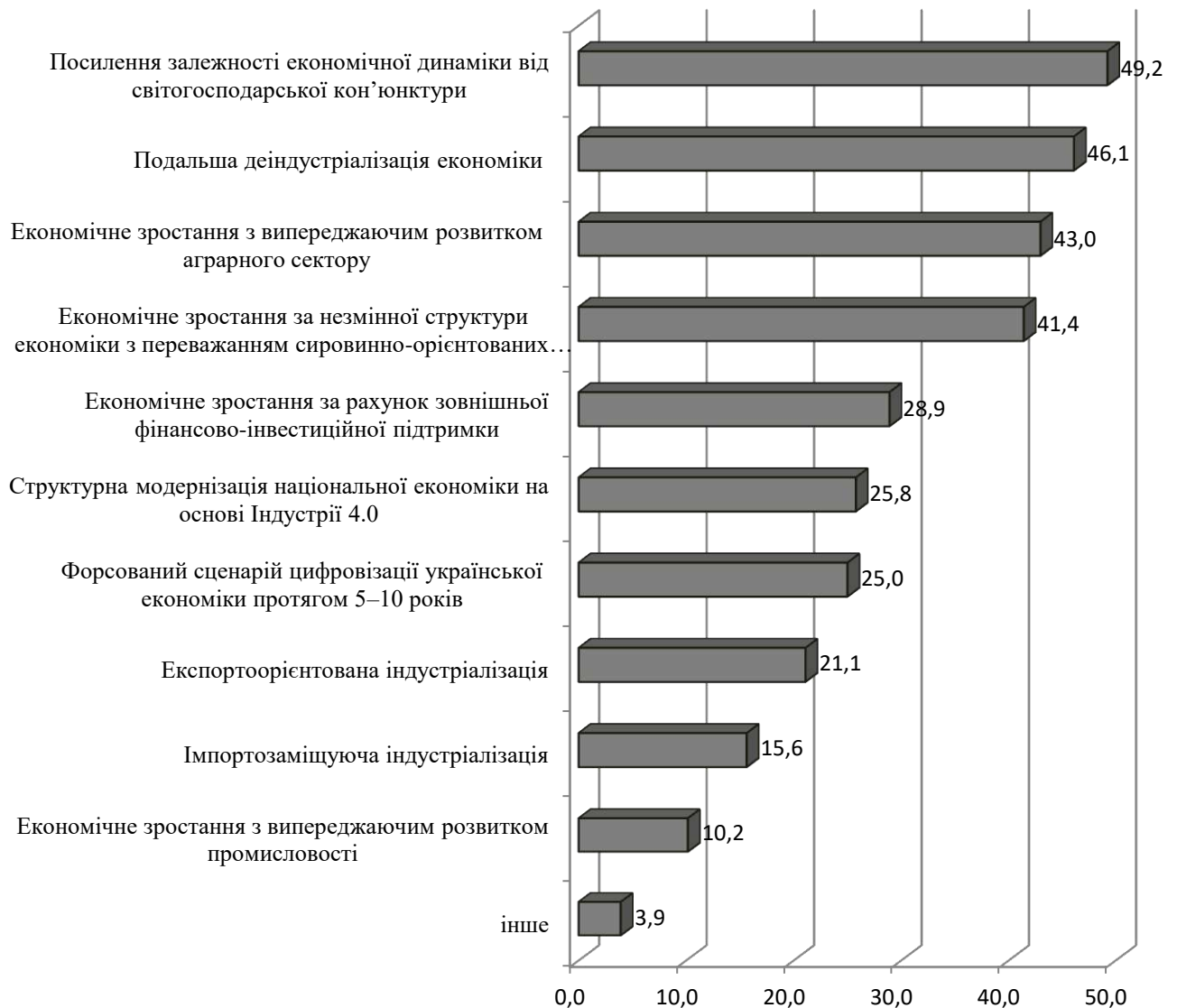
4. Посилення залежності економічної динаміки від світогосподарської кон'юнктури (63 б – 49,2% опитаних);

¹⁸ 0 - нейтральний вплив, 1 - найменш негативний вплив, ..., а 5 – найбільш негативний вплив

5. Подальша деіндустріалізація економіки (59 б. – 46,1%);

6. Економічне зростання з випереджаючим розвитком аграрного сектору (55 б. – 43%).

Найменш ймовірним сценарієм розвитку економіки України у найближчі п'ять років, за результатами проведеного дослідження, є економічне зростання національної економіки, з випереджаючим розвитком промисловості (13 б – 10,2% опитаних).

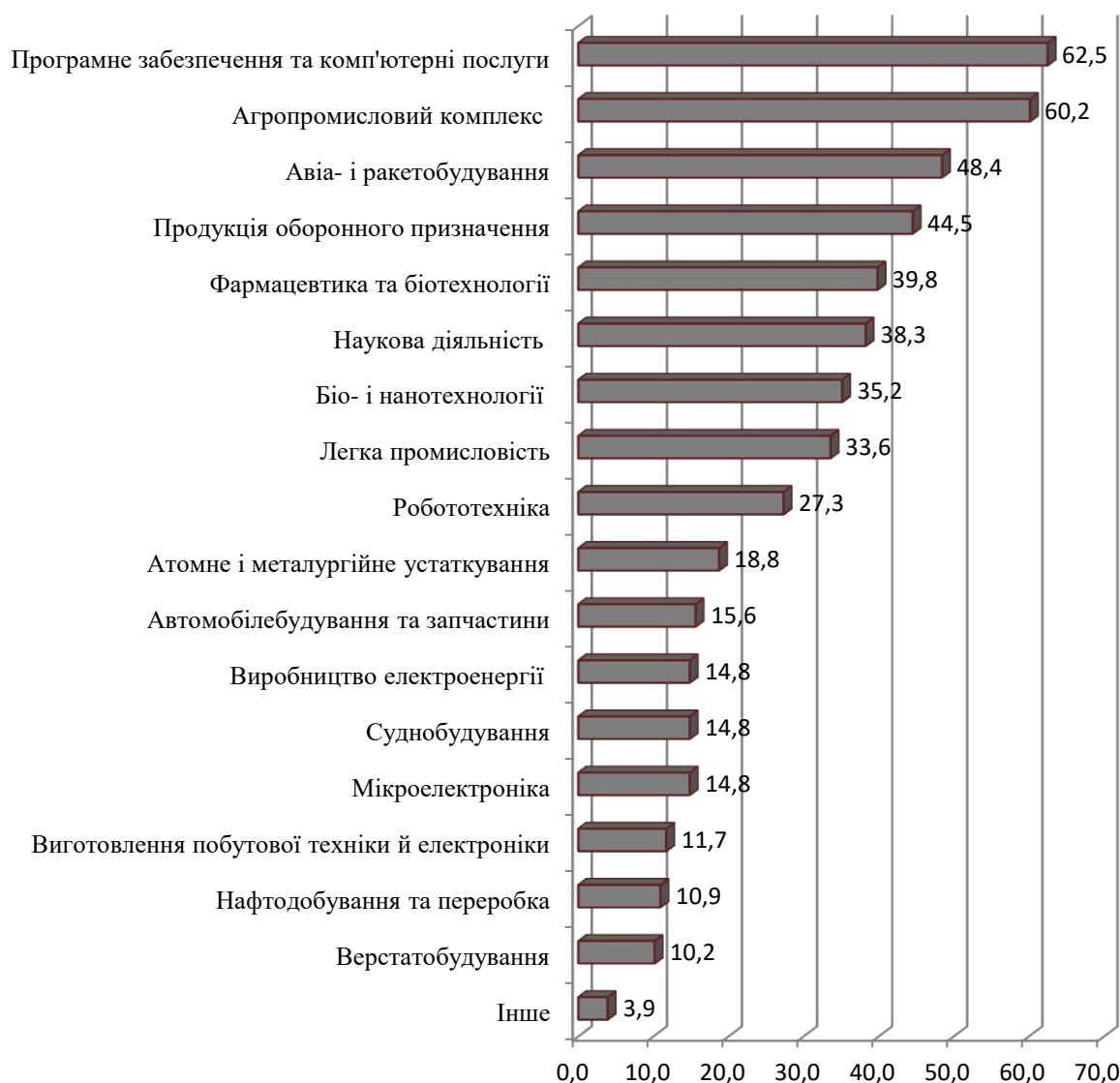
Рис. М.14. Рейтинг найбільш вірогідних сценаріїв розвитку економіки України у найближчі 5 років, %

Джерело: розроблено автором у складі групи дослідників в межах проекту [34]

За даними результатів проведеного опитування, до п'яти видів

економічної діяльності, які можуть стати драйверами технологічної модернізації вітчизняного економіки, належать (рис. М.15):

1. Програмне забезпечення та комп'ютерні послуги (80 б. – 62,5% опитаних)
2. Агропромисловий комплекс (77 б. – 60,2%)
3. Авіа- і ракетобудування (62 б. – 48,4%)
4. Продукція оборонного призначення (57 б. – 44,5%)
5. Фармацевтика та біотехнології (51 б. – 39,9%)

Рис. М.15. Рейтинг видів економічної діяльності, що можуть стати драйверами технологічної модернізації вітчизняної економіки, %

Джерело: розроблено автором у складі групи дослідників в межах проекту [34]

**Масив даних для побудови економетричних моделей
взаємозв'язку економічних чинників та показників реіндустріалізації**

	X1	X2	X3	X4	X5	X6	X7	X8	X9	X10	X11	X12	X13	X14	X15	
Період	Кількість діючих суб'єктів господарювання з урахуванням банків, усього, одиниць	Кількість діючих суб'єктів господарювання промисловості з урахуванням банків, усього, одиниць	Кількість діючих суб'єктів господарювання переробної промисловості з урахуванням банків, усього, одиниць	Капітальні інвестиції підприємств, усього, тис.грн	Капітальні інвестиції підприємств матеріальні активи, усього, тис.грн	Капітальні інвестиції підприємств нематеріальні активи, усього, тис.грн	Необоротні активи підприємств, усього, млн.грн	Необоротні активи, усього	У тому числі / Including							
									основні засоби та нематеріальні активи s		інвестиційна нерухомість залишкова вартість	довгострокові біологічні активи залишкова вартість	незавершені капітальні інвестиції	Довгострокові фінансові інвестиції	інші необоротні активи	
									Залишкова вартість	знос						
усього, млн.грн																
2010	2184105	151969	143012	130764605	124970679	5793926										
2011	1701797	122255	113983	193024401	185262203	7762198										
2012	1600304	114028	105873	229487189	222268879	7218310										
2013	1722251	121244	111901	216986932	207615177	9371755	2639,8	2639,8	1750,9	7837,6	32,4	8,6	270,0	447,2	130,6	
2014	1932325	131491	123108	178384897	172188937	6195960	2717,6	2717,6	1781,5	11424,7	45,3	7,4	253,1	469,3	160,9	
2015	1974439	135149	126217	213478158	196400248	17077910	3960,1	3960,1	2661,5	4598,4	47,8	8,4	271,7	806,3	164,3	
2016	1865631	127069	118527	281667897	271800891	9867006	4212,8	4212,8	2771,6	4385,3	48,9	9,4	315,7	889,6	177,5	
2017	1805144	123876	114773	359159803	344848761	14311042	4303,3	4303,3	2770,0	3887,6	52,7	10,9	389,5	872,2	207,9	
2018	1839672	125859	115949	471115542	437427999	33687543	4584,3	4584,3	2987,0	5117,2	57,7	12,4	481,7	814,8	230,8	
2019	1941701	130324	118935	524474074	504463269	20010805	4844,5	4844,5	3271,4	4723,8	76,3	13,8	487,2	756,0	239,8	
2020	1973652	126337	115133	398478079	377934221	20543858	5312,3	5312,3	3539,0	5559,6	89,4	14,4	488,4	794,0	387,0	

Продовження таблиці Н.1

	X16	X17	X18	X19	X20	X21	X22	X23	X24	X25	X26	X27	X28	X29
Період	Оборотні активи підприємств, усього, тис.грн	Поточні зобов'язання і забезпечення підприємств, усього, тис.грн	Власний капітал підприємств, усього, тис.грн	Вартість природного газу грн за 1 м3	Вартість електроенергії грн за 1 квт*год	Індекси тарифів на послуги пошти та зв'язку для підприємств, % (до попереднього року)	Індекси тарифів на вантажні перевезення залізничним транспортом % (до попереднього року)	Зовнішня торгівля		Іноземні інвестиції в Україну, млн. дол. США	Прямі інвестиції в Україну, млн. дол. США	Портфельні інвестиції в Україну, млн. дол. США	Прямі інвестиції в промисловість в Україну (інструменти участі в капіталі), млн. дол. США	Прямі інвестиції в переробну промисловість в Україну (інструменти участі в капіталі), млн. дол. США
								Експорт товарів та послуг млн. грн.	Імпорт товарів та послуг млн. грн.					
2010				0,725	0,244	107,2	102,2	549365	580944	167098	52872	20 085	18693,8	12763,6
2011				0,725	0,365	104,5	113,3	707953	779028	180539	59035	21 806	17303,8	12394,2
2012				0,725	0,365	102,8	109,8	717347	835394	193386	65276	26 765	18031,1	12899,3
2013	30690415 63,6	26893381 70,9	19503748 77,8	0,725	0,365	109,2	105,6	681899	805662	203295	67204	35 956	17681,4	12004,6
2014	32719540 21,3	31512530 38,8	14806580 01,0	1,09	0,42	104,8	111,7	770121	834133	170920	50218	32 021	12419,4	8797,6
2015	41086026 79,3	41149032 21,6	22887413 67,5	7,19	0,79	108,9	137,7	1044541	1084016	158101	44124	28 758	12035,1	7366,5
2016	57728165 23,9	58466886 69,2	24458037 08,0	6,88	1,29	107,1	112,1	1174625	1323127	154502	45668	28 778	11380,4	7537,6
2017	56508174 19,4	57695389 95,9	24585276 41,4	6,88	1,68	119,1	107,2	1430230	1618749	156905	45862	30 569	12645,2	8338,2
2018	62850665 60,4	64085537 34,3	27085768 87,7	6,96	1,68	116,9	109,5	1608890	1914893	155226	44805	32 674	13115,3	8493,1
2019	66402823 71,6	67645917 98,3	30927658 58,7	8,55	1,68	121,9	110,7	1636416	1947599	168580	52189	38 575	17137,8	9582,8
2020	73605936 24,4	74249706 44,4	33398060 58,0	5,87	1,68	110,8	103,2	1637399	1681526	171665	50762	37 500	14 945,9	8 675,3

Продовження таблиці Н.1

	Y1	Y2	Y3	Y4
Період	Валова додана вартість переробної промисловості, дол.США	Валова додана вартість переробної промисловості, млн грн	Валова додана вартість середньо- та високотехнологічного виробництва, дол.США	Обсяг реалізованої продукції з використанням високих технологій і технологій середньовисокого рівня, млн грн
2010	17982257170	142700	5886651007	143098,6
2011	19412997640	154675	6364703193	199753,7
2012	21763483919	173912	7610675107	214318,0
2013	20649943701	165055	8668204937	183260,2
2014	16324968242	194050	5084427966	167644,0
2015	10835214034	236692	3325660064	205752,9
2016	11407286518	291471	3410647577	220953,3
2017	13530564057	359867	3707793371	266181,0
2018	15127185162	411467	4362009311	325148,2
2019	16646082892	430666	4677642444	294282,5
2020	15768042289	425067	5850714148	355334,5

Джерело: розроблено автором на основі [15–17; 41–42; 50; 62; 71–72; 76; 81; 127–131; 136; 138; 153–155; 158; 166; 289–290]

Результати проходження тестів моделлю 1

Назва тесту	Результат	Висновок
White's test for heteroskedasticity	Null hypothesis: heteroskedasticity not present Test statistic: LM = 4.55095 with p-value = $P(\text{Chi-square}(5) > 4.55095) = 0.473095$	<u>Тест пройдено!</u>
Test for normality of residual	Null hypothesis: error is normally distributed Test statistic: Chi-square(2) = 0.492495 with p-value = 0.781729	<u>Тест пройдено!</u>
LM test for autocorrelation up to order 1	Null hypothesis: no autocorrelation Test statistic: LMF = 0.102608 with p-value = $P(F(1, 4) > 0.102608) = 0.764758$	<u>Тест пройдено!</u>
Test for ARCH of order 1	Null hypothesis: no ARCH effect is present Test statistic: LM = 0.0239143 with p-value = $P(\text{Chi-square}(1) > 0.0239143) = 0.877103$	<u>Тест пройдено!</u>
CUSUM test for parameter stability	Null hypothesis: no change in parameters Test statistic: Harvey-Collier $t(4) = 0.971866$ with p-value = $P(t(4) > 0.971866) = 0.38615$	<u>Тест пройдено!</u>
RESET test for specification	Null hypothesis: specification is adequate Test statistic: $F(2, 3) = 1.23682$ with p-value = $P(F(2, 3) > 1.23682) = 0.405757$	<u>Тест пройдено!</u>
Collinearity	$l_{x4} \quad 1.907$ $l_{x19} \quad 1.907$	<u>Тест пройдено!</u>

Джерело: розроблено автором за допомогою програмного забезпечення Gretl

Результати проходження тестів моделлю 2

Назва тесту	Результат	Висновок
White's test for heteroskedasticity	Null hypothesis: heteroskedasticity not present Test statistic: LM = 4.58166 with p-value = $P(\text{Chi-square}(5) > 4.58166) = 0.469033$	<u>Тест пройдено!</u>
Test for normality of residual	Null hypothesis: error is normally distributed Test statistic: Chi-square(2) = 2.03048 with p-value = 0.362316	<u>Тест пройдено!</u>
LM test for autocorrelation up to order 1	Null hypothesis: no autocorrelation Test statistic: LMF = 0.167205 with p-value = $P(F(1, 4) > 0.167205) = 0.703554$	<u>Тест пройдено!</u>
Test for ARCH of order 1	Null hypothesis: no ARCH effect is present Test statistic: LM = 0.487809 with p-value = $P(\text{Chi-square}(1) > 0.487809) = 0.484906$	<u>Тест пройдено!</u>
CUSUM test for parameter stability	Null hypothesis: no change in parameters Test statistic: Harvey-Collier $t(4) = -0.517281$ with p-value = $P(t(4) > -0.517281) = 0.632249$	<u>Тест пройдено!</u>
RESET test for specification	Null hypothesis: specification is adequate Test statistic: $F(2, 3) = 1.37886$ with p-value = $P(F(2, 3) > 1.37886) = 0.376103$	<u>Тест пройдено!</u>
Collinearity	$l_{x7} \quad 6.547$ $l_{x19} \quad 6.547$	<u>Тест пройдено!</u>

Джерело: розроблено автором за допомогою програмного забезпечення Gretl

Результати проходження тестів моделлю 3

Назва тесту	Результат	Висновок
White's test for heteroskedasticity	Null hypothesis: heteroskedasticity not present Test statistic: LM = 2.89857 with p-value = $P(\text{Chi-square}(5) > 2.89857) = 0.71562$	<u>Тест</u> пройдено!
Test for normality of residual	Null hypothesis: error is normally distributed Test statistic: Chi-square(2) = 1.03189 with p-value = 0.596937	<u>Тест</u> пройдено!
LM test for autocorrelation up to order 1	Null hypothesis: no autocorrelation Test statistic: LMF = 3.34493 with p-value = $P(F(1, 7) > 3.34493) = 0.11012$	<u>Тест</u> пройдено!
Test for ARCH of order 1	Null hypothesis: no ARCH effect is present Test statistic: LM = 0.482112 with p-value = $P(\text{Chi-square}(1) > 0.482112) = 0.487467$	<u>Тест</u> пройдено!
CUSUM test for parameter stability	Null hypothesis: no change in parameters Test statistic: Harvey-Collier $t(7) = -0.840656$ with p-value = $P(t(7) > -0.840656) = 0.428318$	<u>Тест</u> пройдено!
RESET test for specification	Null hypothesis: specification is adequate Test statistic: $F(2, 6) = 3.63625$ with p-value = $P(F(2, 6) > 3.63625) = 0.0923838$	<u>Тест</u> пройдено!
Collinearity	$l_{x27} \quad 1.274$ $l_{x29} \quad 1.274$	<u>Тест</u> пройдено!

Джерело: розроблено автором за допомогою програмного забезпечення Gretl

Результати проходження тестів моделлю 4

Назва тесту	Результат	Висновок
White's test for heteroskedasticity	Null hypothesis: heteroskedasticity not present Test statistic: LM = 3.47066 with p-value = $P(\text{Chi-square}(5) > 3.47066) = 0.627832$	<u>Тест</u> пройдено!
Test for normality of residual	Null hypothesis: error is normally distributed Test statistic: Chi-square(2) = 2.1606 with p-value = 0.339493	<u>Тест</u> пройдено!
LM test for autocorrelation up to order 1	Null hypothesis: no autocorrelation Test statistic: LMF = 1.09797 with p-value = $P(F(1, 7) > 1.09797) = 0.329538$	<u>Тест</u> пройдено!
Test for ARCH of order 1	Null hypothesis: no ARCH effect is present Test statistic: LM = 0.123356 with p-value = $P(\text{Chi-square}(1) > 0.123356) = 0.725422$	<u>Тест</u> пройдено!
CUSUM test for parameter stability	Null hypothesis: no change in parameters Test statistic: Harvey-Collier $t(7) = 0.797092$ with p-value = $P(t(7) > 0.797092) = 0.451583$	<u>Тест</u> пройдено!
RESET test for specification	Null hypothesis: specification is adequate Test statistic: $F(2, 6) = 1.0718$ with p-value = $P(F(2, 6) > 1.0718) = 0.399948$	<u>Тест</u> пройдено!
Collinearity	$l_{x29} \quad 2.539$ $l_{x25} \quad 2.539$	<u>Тест</u> пройдено!

Джерело: розроблено автором за допомогою програмного забезпечення Gretl

**Масив даних для побудови економетричних моделей
взаємозв'язку політико-правових чинників та показників реіндустріалізації**

	X1	X2	X3	X4	X5	X6	X7	X8	X9	X10	X11	X12
Період	Кількість прийнятих законодавчих актів за рік	Індекс верховенства прав		Захист прав власності		Захист інтелектуальної власності		Судова незалежність		Індекс демократії	Кількість днів та процедур необхідних для реєстрації власності	
		Показник	Ранг	Показник	Ранг	Показник	Ранг	Показник	Ранг	Показник	Процедури	Дні
2010	11971	0.50	68	2,6	135	2,6	113	2	134	6,3	10	117
2011	9713	0.50	69	2,7	137	2,6	117	2,1	134	5,94	10	117
2012	10347	0.51	70	2,7	134	2,7	120	2,5	124	5,91	10	69
2013	7691	0.51	71	2,5	143	2,5	133	2,2	139	5,84	8	45
2014	10145	0.47	68	2,7	135	2,7	128	2	140	5,42	7	27
2015	8228	0.48	70	2,9	132	3,1	120	2,3	132	5,7	7	16
2016	7085	0.49	78	3	131	3,2	125	2,3	129	5,7	7	16
2017	6128	0.50	77	3,3	128	3,3	119	2,3	129	5,69	7	16
2018	6423	0.50	77	3,3	129	3,4	114	2,7	117	5,69	7	15
2019	9173	0.51	72	3,3	128	3,4	118	3	105	5,9	7	15
2020	8105	0.51	74	3,41	127	3,56	120	2,77	115	5,81	7	15

Продовження таблиці Н.6

	Y1	Y2	Y3	Y4
Період	Валова додана вартість переробної промисловості , дол.США	Валова додана вартість переробної промисловості, млн грн	Валова додана вартість середньо- та високотехнологічного виробництва , дол.США	Обсяг реалізованої продукції з використанням високих технологій і технологій середньовисокого рівня, млн грн
2010	17982257170	142700	5886651007	143098,6
2011	19412997640	154675	6364703193	199753,7
2012	21763483919	173912	7610675107	214318,0
2013	20649943701	165055	8668204937	183260,2
2014	16324968242	194050	5084427966	167644,0
2015	10835214034	236692	3325660064	205752,9
2016	11407286518	291471	3410647577	220953,3
2017	13530564057	359867	3707793371	266181,0
2018	15127185162	411467	4362009311	325148,2
2019	16646082892	430666	4677642444	294282,5
2020	15768042289	425067	5850714148	355334,5

Джерело: розроблено автором на основі [15–17; 60; 133; 153–155; 237–238; 289–290; 319–322; 339–345]

Результати проходження тестів моделлю 5

Назва тесту	Результат	Висновок
White's test for heteroskedasticity	Null hypothesis: heteroskedasticity not present Test statistic: LM = 6.55729 with p-value = $P(\text{Chi-square}(8) > 6.55729) = 0.585061$	<u>Тест</u> пройдено!
Test for normality of residual	Null hypothesis: error is normally distributed Test statistic: Chi-square(2) = 3.00819 with p-value = 0.222219	<u>Тест</u> пройдено!
LM test for autocorrelation up to order 1	Null hypothesis: no autocorrelation Test statistic: LMF = 0.0388913 with p-value = $P(F(1, 5) > 0.0388913) = 0.85143$	<u>Тест</u> пройдено!
Test for ARCH of order 1	Null hypothesis: no ARCH effect is present Test statistic: LM = 4.77501 with p-value = $P(\text{Chi-square}(1) > 4.77501) = 0.0288758$	<u>Тест</u> пройдено!
CUSUM test for parameter stability	Null hypothesis: no change in parameters Test statistic: Harvey-Collier $t(5) = -0.493123$ with p-value = $P(t(5) > -0.493123) = 0.642818$	<u>Тест</u> пройдено!
RESET test for specification	Null hypothesis: specification is adequate Test statistic: $F(2, 4) = 1.5307$ with p-value = $P(F(2, 4) > 1.5307) = 0.320878$	<u>Тест</u> пройдено!
Collinearity	l_{x1} 2.492 l_{x2} 2.237 l_{x10} 3.435 l_{x12} 2.617	<u>Тест</u> пройдено!

Джерело: розроблено автором за допомогою програмного забезпечення Gretl

Результати проходження тестів моделлю 6

Назва тесту	Результат	Висновок
White's test for heteroskedasticity	Null hypothesis: heteroskedasticity not present Test statistic: LM = 7.15879 with p-value = $P(\text{Chi-square}(5) > 7.15879) = 0.209096$	<u>Тест</u> пройдено!
Test for normality of residual	Null hypothesis: error is normally distributed Test statistic: Chi-square(2) = 0.798765 with p-value = 0.670734	<u>Тест</u> пройдено!
LM test for autocorrelation up to order 1	Null hypothesis: no autocorrelation Test statistic: LMF = 2.39373 with p-value = $P(F(1, 7) > 2.39373) = 0.165746$	<u>Тест</u> пройдено!
Test for ARCH of order 1	Null hypothesis: no ARCH effect is present Test statistic: LM = 0.388844 with p-value = $P(\text{Chi-square}(1) > 0.388844) = 0.532908$	<u>Тест</u> пройдено!
CUSUM test for parameter stability	Null hypothesis: no change in parameters Test statistic: Harvey-Collier $t(7) = 0.72124$ with p-value = $P(t(7) > 0.72124) = 0.49414$	<u>Тест</u> пройдено!
RESET test for specification	Null hypothesis: specification is adequate Test statistic: $F(2, 6) = 0.0657336$ with p-value = $P(F(2, 6) > 0.0657336) = 0.937045$	<u>Тест</u> пройдено!
Collinearity	l_{x4} 2.392 l_{x8} 2.392	<u>Тест</u> пройдено!

Джерело: розроблено автором за допомогою програмного забезпечення Gretl

**Масив даних для побудови економетричних моделей
взаємозв'язку освітньо-наукових чинників та показників реіндустріалізації**

	X1	X2	X3	X4	X5	X6	X7	X8	X9	X10
Період	Кількість ЗВО, од	Кількість осіб у ЗВО, тис.	Кількість осіб, прийнятих на навчання до ЗВО, тис. осіб	Кількість осіб, випущених із ЗВО, тис. осіб	Кількість аспірантів, осіб ⁶	Кількість докторантів, осіб ⁶	Кількість закладів професійної (професійно-технічної) освіти	Кількість учнів, слухачів у закладах професійної (професійно-технічної) освіти, тис.	Кількість осіб, прийнятих на навчання до закладів професійної (професійно-технічної) освіти, тис.	Кількість осіб, випущених із закладів професійної (професійно-технічної) освіти, тис.
1990	891,0	1638,3	415,5	365,6	13374,0		1246,0	643,4	380,5	376,7
1991	910,0	1615,4	411,2	360,0	13596,0	503,0	1285,0	648,4	377,4	338,1
1992	911,0	1574,7	383,0	343,9	13992,0	592,0	1282,0	647,2	367,9	307,1
1993	913,0	1509,9	368,9	351,5	14816,0	765,0	1211,0	629,4	340,8	307,0
1994	1010,0	1533,5	392,0	353,3	15643,0	927,0	1197,0	572,8	286,0	288,4
1995	1037,0	1540,5	395,6	339,1	17464,0	1105,0	1179,0	555,2	300,5	277,3
1996	1064,0	1571,9	404,9	341,5	19227,0	1197,0	1156,0	539,7	304,2	274,8
1997	940,0	1636,4	430,9	348,9	20645,0	1233,0	1003,0	528,1	311,2	264,5
1998	951,0	1714,0	455,0	371,2	21766,0	1247,0	995,0	529,0	304,2	259,2
1999	971,0	1789,1	470,5	396,3	22300,0	1187,0	980,0	527,7	307,3	263,5
2000	979,0	1930,9	536,5	422,2	23295,0	1131,0	970,0	524,6	307,3	266,8
2001	983,0	2109,3	588,3	460,3	24256,0	1106,0	965,0	512,3	309,1	278,8
2002	997,0	2269,8	612,3	512,2	25288,0	1166,0	962,0	501,9	311,0	282,4
2003	1009,0	2436,7	635,0	579,4	27106,0	1220,0	953,0	493,1	311,2	275,6
2004	966,0	2575,2	657,4	464,4	28412,0	1271,0	1011,0	507,3	327,6	283,4
2005	951,0	2709,1	672,2	515,1	29866,0	1315,0	1023,0	496,6	314,2	286,6
2006	920,0	2786,6	658,9	551,5	31293,0	1373,0	1021,0	473,8	303,7	289,3
2007	904,0	2813,8	633,7	602,7	32497,0	1418,0	1022,0	454,4	299,2	285,1
2008	881,0	2763,8	539,6	623,3	33344,0	1476,0	1018,0	443,6	288,1	269,6
2009	861,0	2599,4	463,9	642,1	34115,0	1463,0	975,0	424,3	249,9	239,4
2010	854,0	2491,3	521,1	654,7	34653,0	1561,0	976,0	433,5	282,9	247,4
2011	846,0	2311,6	419,6	626,5	34192,0	1631,0	976,0	409,4	241,7	240,1

Продовження таблиці Н.9

2012	823,0	2170,1	441,1	612,9	33640,0	1814,0	972,0	423,3	241,8	202,1	
2013	803,0	2052,7	441,9	576,3	31482,0	1831,0	968,0	391,2	225,2	227,3	
2014	664,0	1689,3	361,1	484,5	27622,0	1759,0	814,0	315,6	178,0	182,0	
2015	659,0	1605,3	323,1	447,4	28487,0	1821,0	798,0	304,1	176,6	165,0	
2016	657,0	1586,7	313,8	386,7	25963,0	1792,0	787,0	285,8	157,9	152,8	
2017	661,0	1538,6	323,5	421,1	24786,0	1646,0	756,0	269,4	146,9	141,3	
2018	652,0	1522,2	310,3	412,9	22829,0	1145,0	736,0	255,0	136,6	133,5	
2019	619,0	1439,7	297,2	383,8	25245,0	1113,0	723,0	245,8	131,0	124,0	
2020	515,0	1141,9	277,1	385,7	25668,0	1780,0	711,0	246,9	127,9	114,1	
	X11	X12	X13	X14	X15	X16	X17	X18	X19	X20	X21
Період	Кількість працівників, задіяних у виконанні НДР - усього, осіб	З них мають науковий ступінь		У тому числі			Витрати на виконання НДР - усього, млн.грн	У тому числі на виконання			Частка витрат на виконання НДР у ВВП, %
		доктора наук	доктора філософії (кандидата наук)	дослідники	техніки	допоміжний персонал		фундаментальних наукових досліджень	прикладних наукових досліджень	науково-технічних (експериментальних) розробок	
2010	182484,0	11974,0	46685,0	133744,0	20113,0	28627,0	8107,1	2175,0	1589,4	4342,7	0,8
2011	175330,0	11677,0	46321,0	130403,0	17260,0	27667,0	8513,4	2200,8	1813,9	4498,7	0,7
2012	164340,0	11172,0	42050,0	122106,0	15509,0	26725,0	9419,9	2615,3	2023,2	4781,4	0,7
2013	155386,0	11155,0	41196,0	115806,0	14209,0	25371,0	10248,5	2698,2	2061,4	5488,9	0,7
2014	136123,0	9983,0	37082,0	101440,0	12299,0	22384,0	9487,5	2452,0	1882,7	5152,8	0,6
2015	122504,0	9571,0	32849,0	90249,0	11178,0	21077,0	11003,6	2460,2	1960,6	6582,8	0,6
2016	97912,0	7091,0	20208,0	63694,0	10000,0	24218,0	11530,7	2225,7	2561,2	6743,8	0,5
2017	94274,0	6942,0	19219,0	59392,0	9144,0	25738,0	13379,3	2924,5	3163,2	7291,6	0,5
2018	88128,0	7043,0	18806,0	57630,0	8553,0	21945,0	16773,7	3756,5	3568,3	9448,9	0,5
2019	79262,0	6526,0	16929,0	51121,0	7470,0	20671,0	17254,6	3740,4	3635,7	9878,5	0,4
2020	78860,0	7060,0	17949,0	51427,0	7117,0	20316,0	17022,4	4259,0	3971,4	8792,1	0,4

Продовження таблиці Н.9

	X22	X23	X24	X25	X26	X27	X28	X29	X30	X31	Y1	Y3
Період	Кількість організацій, які здійснювали НДР	Кількість науковців, осіб	Кількість докторів наук в економіці України, осіб ²	Кількість кандидатів наук в економіці України, осіб ²	Обсяг виконаних наукових та науково-технічних робіт, всього, у фактичних цінах	В тому числі				Питома вага обсягу виконаних наукових і науково-технічних робіт у ВВП, %	Валова додана вартість переробної промисловості, дол.США	Валова додана вартість середньо- та високотехнологічного виробництва, дол.США
						фундаментальні дослідження	прикладні дослідження	розробки	науково-технічні послуги			
1996	1435,0	160103,0	9974,0	58132,0	1111,7	140,6	321,6	606,9	42,6	1,4	12233397486	2442046362
1997	1450,0	142532,0	10322,0	59332,0	1263,4	188,5	309,2	693,7	72,0	1,4	12351613740	2460849322
1998	1518,0	134413,0	10446,0	59703,0	1269,0	205,5	297,5	682,8	83,2	1,2	10578485609	2262921974
1999	1506,0	126045,0	10233,0	59547,0	1578,2	220,5	330,4	918,6	108,7	1,2	8600135290	1769021575
2000	1490,0	120773,0	10339,0	58741,0	1978,4	266,6	436,7	1106,3	168,8	1,2	5099261057	1190381354
2001	1479,0	113341,0	10603,0	60647,0	2275,0	353,3	304,9	1317,2	299,6	1,1	5868468569	1937097774
2002	1477,0	107447,0	11008,0	62673,0	2496,8	424,9	343,6	1386,6	341,7	1,1	6716104081	2225883438
2003	1487,0	104841,0	11259,0	64372,0	3319,8	491,2	429,8	1900,2	498,6	1,2	8255855383	2722633190
2004	1505,0	106603,0	11573,0	65839,0	4112,4	629,7	573,7	2214,0	695,0	1,2	10678699004	3575108487
2005	1510,0	105512,0	12014,0	68291,0	4818,6	902,1	708,9	2406,9	800,7	1,1	15013952036	4973282482
2006	1452,0	100245,0	12488,0	71893,0	5354,6	1141,0	841,5	2741,6	630,5	1,0	19191881188	6362730882
2007	1404,0	96820,0	12845,0	74191,0	6700,7	1504,0	1132,6	3303,1	761,0	0,9	25157623762	8340122602
2008	1378,0	94138,0	13423,0	77763,0	8538,9	1927,4	1545,7	4088,2	977,7	0,9	27703523694	9120931515
2009	1340,0	92403,0	13866,0	81169,0	8653,7	1916,6	1412,0	4215,9	1109,2	1,0	16130121162	5308366244
2010	1303,0	89564,0	14418,0	84000,0	9867,1	2188,4	1617,1	5037,0	1024,6	0,9	17982257170	5886651007
2011	1255,0	84969,0	14895,0	84979,0	10349,9	2205,8	1866,7	4985,9	1291,5	0,8	19412997640	6364703193
2012	1208,0	82032,0	15592,0	88057,0	11252,7	2621,9	2057,7	5369,9	1203,2	0,8	21763483919	7610675107
2013	1143,0	77853,0	16450,0	90113,0	11781,1	2695,5	2087,8	5772,8	1225,1	0,8	20649943701	8668204937
2014	999,0	69404,0	16090,0	86230,0	10950,7	2475,2	1910,2	5341,5	1223,8	0,7	16324968242	5084427966
2015	978,0	63864,0	16251,8	91167,7	12611,0	2465,6	2271,3	6523,0	1351,1	0,6	10835214034	3325660064

Джерело: розроблено автором на основі [15–17; 22; 58–59; 79–80; 153–155; 289–290]

Результати проходження тестів моделлю 7

Назва тесту	Результат	Висновок
White's test for heteroskedasticity	Null hypothesis: heteroskedasticity not present Test statistic: LM = 8.36611 with p-value = $P(\text{Chi-square}(9) > 8.36611) = 0.497714$	<u>Тест пройдено!</u>
Test for normality of residual	Null hypothesis: error is normally distributed Test statistic: Chi-square(2) = 1.36529 with p-value = 0.505279	<u>Тест пройдено!</u>
LM test for autocorrelation up to order 1	Null hypothesis: no autocorrelation Test statistic: LMF = 4.88292 with p-value = $P(F(1, 26) > 4.88292) = 0.0361333$	<u>Тест пройдено!</u>
Test for ARCH of order 1	Null hypothesis: no ARCH effect is present Test statistic: LM = 1.5635 with p-value = $P(\text{Chi-square}(1) > 1.5635) = 0.211153$	<u>Тест пройдено!</u>
CUSUM test for parameter stability	Null hypothesis: no change in parameters Test statistic: Harvey-Collier $t(24) = 2.08805$ with p-value = $P(t(24) > 2.08805) = 0.0475795$	<u>Тест пройдено!</u>
RESET test for specification	Null hypothesis: specification is adequate Test statistic: $F(2, 23) = 2.27079$ with p-value = $P(F(2, 23) > 2.27079) = 0.125893$	<u>Тест пройдено!</u>
Collinearity	l_{x1} 4.765 l_{x2} 1.387 l_{x7} 4.020	<u>Тест пройдено!</u>

Джерело: розроблено автором за допомогою програмного забезпечення Gretl

Результати проходження тестів моделлю 8

Назва тесту	Результат	Висновок
White's test for heteroskedasticity	Null hypothesis: heteroskedasticity not present Test statistic: LM = 6.4864 with p-value = $P(\text{Chi-square}(9) > 6.4864) = 0.690422$	<u>Тест пройдено!</u>
Test for normality of residual	Null hypothesis: error is normally distributed Test statistic: Chi-square(2) = 1.51936 with p-value = 0.467816	<u>Тест пройдено!</u>
LM test for autocorrelation up to order 1	Null hypothesis: no autocorrelation Test statistic: LMF = 5.18125 with p-value = $P(F(1, 25) > 5.18125) = 0.0316586$	<u>Тест пройдено!</u>
Test for ARCH of order 1	Null hypothesis: no ARCH effect is present Test statistic: LM = 0.0653672 with p-value = $P(\text{Chi-square}(1) > 0.0653672) = 0.798206$	<u>Тест пройдено!</u>
CUSUM test for parameter stability	Null hypothesis: no change in parameters Test statistic: Harvey-Collier $t(23) = 1.66708$ with p-value = $P(t(23) > 1.66708) = 0.10906$	<u>Тест пройдено!</u>
RESET test for specification	Null hypothesis: specification is adequate Test statistic: $F(2, 22) = 1.56552$ with p-value = $P(F(2, 22) > 1.56552) = 0.231384$	<u>Тест пройдено!</u>
Collinearity	l_{x1} 3.441 l_{x5} 1.312 l_{x7} 3.994	<u>Тест пройдено!</u>

Джерело: розроблено автором за допомогою програмного забезпечення Gretl

Результати проходження тестів моделлю 9

Назва тесту	Результат	Висновок
White's test for heteroskedasticity	Null hypothesis: heteroskedasticity not present Test statistic: LM = 4.73201 with p-value = $P(\text{Chi-square}(5) > 4.73201) = 0.449454$	<u>Тест</u> пройдено!
Test for normality of residual	Null hypothesis: error is normally distributed Test statistic: Chi-square(2) = 1.25436 with p-value = 0.534095	<u>Тест</u> пройдено!
LM test for autocorrelation up to order 1	Null hypothesis: no autocorrelation Test statistic: LMF = 5.87503 with p-value = $P(F(1, 16) > 5.87503) = 0.0275771$	<u>Тест</u> пройдено!
Test for ARCH of order 1	Null hypothesis: no ARCH effect is present Test statistic: LM = 0.109904 with p-value = $P(\text{Chi-square}(1) > 0.109904) = 0.740253$	<u>Тест</u> пройдено!
CUSUM test for parameter stability	Null hypothesis: no change in parameters Test statistic: Harvey-Collier $t(16) = -0.770922$ with p-value = $P(t(16) > -0.770922) = 0.451988$	<u>Тест</u> пройдено!
RESET test for specification	Null hypothesis: specification is adequate Test statistic: $F(2, 15) = 4.96604$ with p-value = $P(F(2, 15) > 4.96604) = 0.0221307$	<u>Тест</u> пройдено!
Collinearity	l_{x22} 2.693 l_{x28} 2.693	<u>Тест</u> пройдено!

Джерело: розроблено автором за допомогою програмного забезпечення Gretl

Результати проходження тестів моделлю 10

Назва тесту	Результат	Висновок
White's test for heteroskedasticity	Null hypothesis: heteroskedasticity not present Test statistic: LM = 10.3267 with p-value = $P(\text{Chi-square}(5) > 10.3267) = 0.0664902$	<u>Тест</u> пройдено!
Test for normality of residual	Null hypothesis: error is normally distributed Test statistic: Chi-square(2) = 1.56408 with p-value = 0.457472	<u>Тест</u> пройдено!
LM test for autocorrelation up to order 1	Null hypothesis: no autocorrelation Test statistic: LMF = 4.17303 with p-value = $P(F(1, 16) > 4.17303) = 0.0579069$	<u>Тест</u> пройдено!
Test for ARCH of order 1	Null hypothesis: no ARCH effect is present Test statistic: LM = 3.681 with p-value = $P(\text{Chi-square}(1) > 3.681) = 0.0550357$	<u>Тест</u> пройдено!
CUSUM test for parameter stability	Null hypothesis: no change in parameters Test statistic: Harvey-Collier $t(16) = -0.79748$ with p-value = $P(t(16) > -0.79748) = 0.436848$	<u>Тест</u> пройдено!
RESET test for specification	Null hypothesis: specification is adequate Test statistic: $F(2, 15) = 2.54317$ with p-value = $P(F(2, 15) > 2.54317) = 0.111925$	<u>Тест</u> пройдено!
Collinearity	x_{22} 3.787 x_{27} 3.787	<u>Тест</u> пройдено!

Джерело: розроблено автором за допомогою програмного забезпечення Gretl

**Масив даних для побудови економетричних моделей
взаємозв'язку інноваційних чинників та показників реіндустріалізації**

Період	X1	X2	X3	X4	X5	X6	X7	X8	X9	X10	X11	X12	X13
	Кількість інноваційно активних промислових підприємств/	Частка кількості інноваційно активних підприємств у загальній кількості промислових підприємств, %	Кількість упродовжених у виробництво нових технологічних процесів промисловими підприємствами/	з них нових або суттєво поліпшених маловідходних, ресурсозберігаючих технологічних процесів/	Витрати на інновації, млн.грн	У тому числі за рахунок							
						власних коштів підприємств		коштів держ. бюджету		коштів інвесторів-нерезидентів		коштів інших джерел	
млн. грн	у % до загального обсягу витрат на інновації	млн. грн	у % до загального обсягу витрат на інновації	млн. грн	у % до загального обсягу витрат на інновації	млн. грн	у % до загального обсягу витрат на інновації	млн. грн	у % до загального обсягу витрат на інновації				
2000		18	1403		1757,1	1399,3	79,6	7,7	0,4	133,1	7,6	217,0	12,3
2001		16,5	1421		1971,4	1654,0	83,9	55,8	2,8	58,5	3,0	203,1	10,3
2002		18	1142		3013,8	2141,8	71,1	45,5	1,5	264,1	8,8	562,4	18,7
2003		15,1	1482		3059,8	2148,4	70,2	93,0	3,0	130,0	4,2	688,4	22,5
2004		13,7	1727		4534,6	3501,5	77,2	63,4	1,4	112,4	2,5	857,3	18,9
2005	1193	11,9	1808		5751,6	5045,4	87,7	28,1	0,5	157,9	2,7	520,2	9,0
2006	1118	11,2	1145		6160,0	5211,4	84,6	114,4	1,9	176,2	2,9	658,0	10,7
2007	1472	14,2	1419		10821,0	7969,7	73,7	144,8	1,3	321,8	3,0	2384,7	22,0
2008	1397	13	1647		11994,2	7264,0	60,6	336,9	2,8	115,4	1,0	4277,9	35,7
2009	1411	12,8	1893		7949,9	5169,4	65,0	127,0	1,6	1512,9	19,0	1140,6	14,3
2010	1462	13,8	2043	479	8045,5	4775,2	59,4	87,0	1,1	2411,4	30,0	771,9	9,6
2011	1679	16,2	2510	517	14333,9	7585,6	52,9	149,2	1,0	56,9	0,4	6542,2	45,6
2012	1758	17,4	2188	554	11480,6	7335,9	63,9	224,3	2,0	994,8	8,7	2925,6	25,5
2013	1715	16,8	1576	502	9562,6	6973,4	72,9	24,7	0,3	1253,2	13,1	1311,3	13,7
2014	1609	16,1	1743	447	7695,9	6540,3	85,0	344,1	4,5	138,7	1,8	672,8	8,7
2015	824	17,3	1217	458	13813,7	13427,0	97,2	55,1	0,4	58,6	0,4	273,0	2,0
2016	834	18,9	3489	748	23229,5	22036,0	94,9	179,0	0,8	23,4	0,1	991,1	4,3

Продовження таблиці Н.14

2017	759	16,2	1831	611	9117,5	7704,1	84,5	227,3	2,5	107,8	1,2	1078,3	11,8
2018	777	16,4	2002	926	12180,1	10742,0	88,2	639,1	5,2	107,0	0,9	692,0	5,7
2019	782	15,8	2318	857	14220,9	12474,9	87,7	556,5	3,9	42,5	0,3	1147,0	8,1
2020	809	16,8	2167	853	14406,7	12297,7	85,4	279,5	1,9	125,3	0,9	1704,2	11,8
	X14	X15	X16	X17	X18		X19	X20		X21	X22		
Період	Кількість промислових підприємств, що впроваджували інновації (продукцію та/або технологічні процеси)/	Частка кількості промислових підприємств, що впроваджували інновації (продукцію та/або технологічні процеси), в загальній кількості промислових підприємств, %	Кількість упроваджених у звітному році видів інноваційної продукції (товарів, послуг), усього одиниць	З них		Обсяг реалізованої інноваційної промислової продукції (товарів, послуг)	Частка обсягу реалізованої інноваційної продукції (товарів, послуг) у загальному обсязі реалізованої промислової продукції підприємств, %	Кількість діючих підприємств/ Виробництво з використанням високих технологій	Кількість зайнятих працівників/ Виробництво з вик. високих технологій, тис. осіб				
				нових для ринку	упроваджених машин, обладнання								
2000	1491	14,8	15323	...	4	631	9,4						
2001	1503	14,3	19484	...	4	610	6,8						
2002	1506	14,6	22847	...	4	520	7,0						
2003	1120	11,5	7416	...	4	710	5,6						
2004	958	10,0	3978	...	4	769	5,8						
2005	810	8,2	3152	...	4	657	6,5						
2006	999	10,0	2408	...	4	786	6,7						
2007	1186	11,5	2526	881		881	6,7						
2008	1160	10,8	2446	840		758	5,9						
2009	1180	10,7	2685	719		641	4,8						
2010	1217	11,5	2408	606		663	3,8	1307	124,4				
2011	1327	12,8	3238	900		897	3,8	1297	129,1				
2012	1371	13,6	3403	672		942	3,3	1122	131,8				
2013	1312	13,6	3138	640		809	3,3	1210	128,3				
2014	1208	12,1	3661	540		1314	2,5	1107	117,3				
2015	723	15,2	3136	548		966	1,4	1068	107,1				
2016	735	16,6	4139	978		1305	1,8	916	103,4				
2017	672	14,3	2387	477		751	0,7	961	103,1				

Продовження таблиці Н.14

2018	739	15,6	3843	968	920	24861,1	0,8	1001	95,7
2019	687	13,8	2148	418	760	34264,9	1,3	1040	95,8
2020	718	14,9	4066	691	647	47526,2	1,9	1082	88,8
	X23	X24	X25	X26	Y1	Y3			
Період	Кількість діючих підприємств/ Виробництво з використанням технологій середньовисокого рівня, од	Кількість зайнятих працівників/Виробництво з вик. технологій середньо-високого рівня, тис. осіб	Кількість діючих підприємств/ Виробництво з використанням технологій високо і середньовисокого рівня, од	Кількість зайнятих працівників/Виробництво з вик. технологій високо і середньо-високого рівня, тис. осіб	Валова додана вартість переробної промисловості, дол.США	Валова додана вартість середньо- та високотехнологічного виробництва, дол.США			
2000					5099261057	1190381354			
2001					5868468569	1937097774			
2002					6716104081	2225883438			
2003					8255855383	2722633190			
2004					10678699004	3575108487			
2005					15013952036	4973282482			
2006					19191881188	6362730882			
2007					25157623762	8340122602			
2008					27703523694	9120931515			
2009					16130121162	5308366244			
2010	5120	475,9	6427	600,3	17982257170	5886651007			
2011	5241	489,4	6538	618,5	19412997640	6364703193			
2012	5038	516,5	6160	648,3	21763483919	7610675107			
2013	5680	495,5	6890	623,8	20649943701	8668204937			
2014	5019	414	6126	531,3	16324968242	5084427966			
2015	5151	370,1	6219	477,2	10835214034	3325660064			
2016	4895	356,2	5811	459,6	11407286518	3410647577			
2017	5337	358,8	6298	461,9	13530564057	3707793371			
2018	5647	360,6	6648	456,3	15127185162	4362009311			
2019	5931	346,8	6971	442,6	16646082892	4677642444			
2020	6063	323	7145	411,8	15768042289	3244982068			

Джерело: розроблено автором на основі [15–17; 23–24; 27; 39; 53; 78; 140; 153–155; 182; 184; 289–290;]

Результати проходження тестів моделлю 13

Назва тесту	Результат	Висновок
White's test for heteroskedasticity	Null hypothesis: heteroskedasticity not present Test statistic: LM = 0.862256 with p-value = $P(\text{Chi-square}(5) > 0.862256) = 0.972894$	<u>Тест</u> пройдено!
Test for normality of residual	Null hypothesis: error is normally distributed Test statistic: Chi-square(2) = 2.68077 with p-value = 0.261744	<u>Тест</u> пройдено!
LM test for autocorrelation up to order 1	Null hypothesis: no autocorrelation Test statistic: LMF = 8.62598 with p-value = $P(F(1, 7) > 8.62598) = 0.021806$	<u>Тест</u> пройдено!
Test for ARCH of order 1	Null hypothesis: no ARCH effect is present Test statistic: LM = 0.182083 with p-value = $P(\text{Chi-square}(1) > 0.182083) = 0.669589$	<u>Тест</u> пройдено!
CUSUM test for parameter stability	Null hypothesis: no change in parameters Test statistic: Harvey-Collier $t(7) = 1.72502$ with p-value = $P(t(7) > 1.72502) = 0.128177$	<u>Тест</u> пройдено!
RESET test for specification	Null hypothesis: specification is adequate Test statistic: $F(2, 6) = 1.4761$ with p-value = $P(F(2, 6) > 1.4761) = 0.301068$	<u>Тест</u> пройдено!
Collinearity	$l_{x23} \quad 1.201$ $l_{x24} \quad 1.201$	<u>Тест</u> пройдено!

Джерело: розроблено автором за допомогою програмного забезпечення Gretl

Результати проходження тестів моделлю 14

Назва тесту	Результат	Висновок
White's test for heteroskedasticity	Null hypothesis: heteroskedasticity not present Test statistic: LM = 2.78363 with p-value = $P(\text{Chi-square}(5) > 2.78363) = 0.733301$	<u>Тест</u> пройдено!
Test for normality of residual	Null hypothesis: error is normally distributed Test statistic: Chi-square(2) = 3.83346 with p-value = 0.147087	<u>Тест</u> пройдено!
LM test for autocorrelation up to order 1	Null hypothesis: no autocorrelation Test statistic: LMF = 0.0908842 with p-value = $P(F(1, 7) > 0.0908842) = 0.771815$	<u>Тест</u> пройдено!
Test for ARCH of order 1	Null hypothesis: no ARCH effect is present Test statistic: LM = 0.1466 with p-value = $P(\text{Chi-square}(1) > 0.1466) = 0.701806$	<u>Тест</u> пройдено!
CUSUM test for parameter stability	Null hypothesis: no change in parameters Test statistic: Harvey-Collier $t(7) = 1.10605$ with p-value = $P(t(7) > 1.10605) = 0.305261$	<u>Тест</u> пройдено!
RESET test for specification	Null hypothesis: specification is adequate Test statistic: $F(2, 6) = 0.303272$ with p-value = $P(F(2, 6) > 0.303272) = 0.749084$	<u>Тест</u> пройдено!
Collinearity	$l_{x23} \quad 1.034$ $l_{x26} \quad 1.034$	<u>Тест</u> пройдено!

Джерело: розроблено автором за допомогою програмного забезпечення Gretl

**Масив даних для побудови економетричних моделей
взаємозв'язку соціокультурних чинників та показників реіндустріалізації**

	X1	X2	X3	X4	X5	X6	X7	X8	X9
Період	Поточні витрати на охорону здоров'я (% ВВП)	Прожитковий мінімум на одну особу в розрахунку на місяць, грн	Мінімальна заробітна плата, грн	Сума заборгованості з виплати заробітної плати в цілому по країні	Середньомісячна заробітна плата штатних працівників (у розрахунку на одного штатного працівника, грн)	Середньомісячна заробітна плата штатних працівників в промисловості (у розрахунку на одного штатного працівника, грн)	Продуктивність праці (одного зайнятого)у фактичних цінах, грн.	Зайняте населення у віці 15-70 років (тис. осіб)	Безробітне населення у віці 15-70 років, усього, тис. осіб
2000	5,31	270	90				8429,73978	20175	2655,8
2001	5,73	311	118				10224,0693	19971,5	2455
2002	5,99	342	140				11239,249	20091,2	2140,7
2003	6,55	362	185				13258,9407	20163,3	2008
2004	6,17	423	205				17004,2423	20295,7	1906,7
2005	6,35	453	262				21346,8085	20680	1600,8
2006	6,42	492	350				26249,0352	20730,4	1515
2007	6,02	592	400				34476,9836	20904,7	1417,6
2008	5,50	626	515				45205,1516	20972,3	1425,1
2009	6,61	825	605				45234,1332	20191,5	1958,8
2010	6,81	875	869	1390,8	2250	2578	53417,9907	20266	1713,9
2011	6,82	953	941	1139,0	2648	3119	64779,9175	20324,2	1661,9
2012	7,12	1095	1073	915,2	3041	3497	69218,2487	20354,3	1589,8
2013	6,94	1108	1147	830,1	3282	3774	75329,6021	19314,2	1510,4
2014	7,19	1176	1218	753,0	3480	3988	86687,4339	18073,3	1847,6
2015	7,78	1330	1218	2 436,8	4195	4789	120381,556	16443,2	1654,7
2016	7,55	1544	1378	1 880,8	5183	5902	146414,981	16276,9	1678,2
2017	7,43	1700	3200	1 791,0	7104	7631	184627,764	16156,4	1698
2018	7,72	1853	3723	2 368,4	8865	9633	217512,851	16360,9	1578,6
2019	7,79	2027	4173	2 645,1	10497	11788	239744,968	16578,3	1487,7
2020	7,91	2189	4723	3 034,4	11591	12759	263526,418	15915,3	1674,2

Продовження таблиці Н.19

	X10	X11	X12	X13	X14	X15	Y1	Y2	Y3	Y4
Період	Індекс свободи людини		Індекс людського розвитку		Індекс гендерної рівності		Валова додана вартість переробної промисловості, дол.США	Валова додана вартість переробної промисловості, млн грн	Валова додана вартість середньо-та високотехнологічного виробництва, дол.США	Обсяг реалізованої продукції з використанням високих технологій і технологій середньовисокого рівня, млн грн
	Ранг	Показник	Ранг	Показник	Ранг	Показник				
2000			68	0,694			5099261057	30624	1190381354	
2001			65	0,708			5868468569	34495	1937097774	
2002			64	0,717			6716104081	39637	2225883438	
2003			65	0,725			8255855383	48659	2722633190	
2004			64	0,732			10678699004	62612	3575108487	
2005			65	0,738			15013952036	84643	4973282482	
2006			67	0,744	48	0,68	19191881188	105935	6362730882	
2007			67	0,751	57	0,679	25157623762	138237	8340122602	
2008	85	6,88	70	0,755	62	0,686	27703523694	157407	9120931515	
2009	87	6,88	72	0,749	61	0,69	16130121162	135585	5308366244	
2010	86	6,92	71	0,755	63	0,687	17982257170	142700	5886651007	143098,6
2011	83	6,95	71	0,76	64	0,686	19412997640	154675	6364703193	199753,7
2012	84	6,89	74	0,764	64	0,689	21763483919	173912	7610675107	214318
2013	84	6,88	73	0,767	64	0,694	20649943701	165055	8668204937	183260,2
2014	117	6,25	73	0,771	56	0,706	16324968242	194050	5084427966	167644
2015	130	5,97	78	0,765	67	0,702	10835214034	236692	3325660064	205752,9
2016	119	6,25	76	0,768	69	0,7	11407286518	291471	3410647577	220953,3
2017	114	6,35	74	0,771	61	0,705	13530564057	359867	3707793371	266181
2018	110	6,45	75	0,774	65	0,708	15127185162	411467	4362009311	325148,2
2019	125	6,12	74	0,779	59	0,721	16646082892	430666	4677642444	294282,5
2020	129	6,04	77	0,789	74	0,714	15768042289	425067	3244982068	355334,5

Джерело: розроблено автором на основі [5–6; 14–17; 55–57; 132; 153–155; 165: 175: 181; 185; 188; 235; 266–267; 272–

282; 289–290; 331]

Результати проходження тестів моделлю 15

Назва тесту	Результат	Висновок
White's test for heteroskedasticity	Null hypothesis: heteroskedasticity not present Test statistic: LM = 14.5186 with p-value = $P(\text{Chi-square}(9) > 14.5186) = 0.105036$	<u>Тест пройдено!</u>
Test for normality of residual	Null hypothesis: error is normally distributed Test statistic: Chi-square(2) = 1.37377 with p-value = 0.50314	<u>Тест пройдено!</u>
LM test for autocorrelation up to order 1	Null hypothesis: no autocorrelation Test statistic: LMF = 0.0532836 with p-value = $P(F(1, 16) > 0.0532836) = 0.820371$	<u>Тест пройдено!</u>
Test for ARCH of order 1	Null hypothesis: no ARCH effect is present Test statistic: LM = 0.0575449 with p-value = $P(\text{Chi-square}(1) > 0.0575449) = 0.810419$	<u>Тест пройдено!</u>
CUSUM test for parameter stability	Null hypothesis: no change in parameters Test statistic: Harvey-Collier $t(16) = -0.529492$ with p-value = $P(t(16) > -0.529492) = 0.603734$	<u>Тест пройдено!</u>
RESET test for specification	Null hypothesis: specification is adequate Test statistic: $F(2, 15) = 0.316472$ with p-value = $P(F(2, 15) > 0.316472) = 0.733464$	<u>Тест пройдено!</u>
Collinearity	l_x1 4.025 l_x8 3.295 l_x9 1.451	<u>Тест пройдено!</u>

Джерело: розроблено автором за допомогою програмного забезпечення Gretl

Результати проходження тестів моделлю 16

Назва тесту	Результат	Висновок
White's test for heteroskedasticity	Null hypothesis: heteroskedasticity not present Test statistic: LM = 18.0069 with p-value = $P(\text{Chi-square}(9) > 18.0069) = 0.035093$	<u>Тест пройдено!</u>
Test for normality of residual	Null hypothesis: error is normally distributed Test statistic: Chi-square(2) = 1.4648 with p-value = 0.480755	<u>Тест пройдено!</u>
LM test for autocorrelation up to order 1	Null hypothesis: no autocorrelation Test statistic: LMF = 0.578168 with p-value = $P(F(1, 16) > 0.578168) = 0.458091$	<u>Тест пройдено!</u>
Test for ARCH of order 1	Null hypothesis: no ARCH effect is present Test statistic: LM = 1.74712 with p-value = $P(\text{Chi-square}(1) > 1.74712) = 0.186239$	<u>Тест пройдено!</u>
CUSUM test for parameter stability	Null hypothesis: no change in parameters Test statistic: Harvey-Collier $t(16) = -3.91495$ with p-value = $P(t(16) > -3.91495) = 0.00123429$	<u>Тест пройдено!</u>
RESET test for specification	Null hypothesis: specification is adequate Test statistic: $F(2, 15) = 1.52266$ with p-value = $P(F(2, 15) > 1.52266) = 0.250006$	<u>Тест пройдено!</u>
Collinearity	l_x7 8.490 l_x8 5.351 l_x9 3.137	<u>Тест пройдено!</u>

Джерело: розроблено автором за допомогою програмного забезпечення Gretl

Результати проходження тестів моделлю 17

Назва тесту	Результат	Висновок
White's test for heteroskedasticity	Null hypothesis: heteroskedasticity not present Test statistic: LM = 9.43801 with p-value = $P(\text{Chi-square}(5) > 9.43801) = 0.0928181$	<u>Тест</u> пройдено!
Test for normality of residual	Null hypothesis: error is normally distributed Test statistic: Chi-square(2) = 0.188375 with p-value = 0.910112	<u>Тест</u> пройдено!
LM test for autocorrelation up to order 1	Null hypothesis: no autocorrelation Test statistic: LMF = 0.143609 with p-value = $P(F(1, 7) > 0.143609) = 0.715952$	<u>Тест</u> пройдено!
Test for ARCH of order 1	Null hypothesis: no ARCH effect is present Test statistic: LM = 0.325831 with p-value = $P(\text{Chi-square}(1) > 0.325831) = 0.568124$	<u>Тест</u> пройдено!
CUSUM test for parameter stability	Null hypothesis: no change in parameters Test statistic: Harvey-Collier $t(7) = -1.35146$ with p-value = $P(t(7) > -1.35146) = 0.218594$	<u>Тест</u> пройдено!
RESET test for specification	Null hypothesis: specification is adequate Test statistic: $F(2, 6) = 0.146277$ with p-value = $P(F(2, 6) > 0.146277) = 0.866908$	<u>Тест</u> пройдено!
Collinearity	l_{x11} 1.887 l_{x13} 1.887	<u>Тест</u> пройдено!

Джерело: розроблено автором за допомогою програмного забезпечення Gretl

Результати проходження тестів моделлю 18

Назва тесту	Результат	Висновок
White's test for heteroskedasticity	Null hypothesis: heteroskedasticity not present Test statistic: LM = 10.2871 with p-value = $P(\text{Chi-square}(9) > 10.2871) = 0.327743$	<u>Тест</u> пройдено!
Test for normality of residual	Null hypothesis: error is normally distributed Test statistic: Chi-square(2) = 0.647386 with p-value = 0.723472	<u>Тест</u> пройдено!
LM test for autocorrelation up to order 1	Null hypothesis: no autocorrelation Test statistic: LMF = 0.429335 with p-value = $P(F(1, 6) > 0.429335) = 0.536613$	<u>Тест</u> пройдено!
Test for ARCH of order 1	Null hypothesis: no ARCH effect is present Test statistic: LM = 0.86971 with p-value = $P(\text{Chi-square}(1) > 0.86971) = 0.351036$	<u>Тест</u> пройдено!
CUSUM test for parameter stability	Null hypothesis: no change in parameters Test statistic: Harvey-Collier $t(6) = 2.41322$ with p-value = $P(t(6) > 2.41322) = 0.052344$	<u>Тест</u> пройдено!
RESET test for specification	Null hypothesis: specification is adequate Test statistic: $F(2, 5) = 1.26536$ with p-value = $P(F(2, 5) > 1.26536) = 0.359197$	<u>Тест</u> пройдено!
Collinearity	l_{x11} 6.988 l_{x12} 3.061 l_{x15} 3.707	<u>Тест</u> пройдено!

Джерело: розроблено автором за допомогою програмного забезпечення Gretl

**Масив даних для побудови економетричних моделей
взаємозв'язку неформальних чинників та показників реіндустріалізації**

	X1	X2	X3	X4	X11	Y1	Y2	Y3	Y4
Період	Частка тіньової економіки, %–від ВВП	Частка тіньової економіки у ВВП, млн. грн	Частка неформальної зайнятості в загальній зайнятості, осіб	Частка неформальної зайнятості в загальному обсязі зайнятості, %	Індекс сприйняття корупції	Валова додана вартість переробної промисловості , дол.США	Валова додана вартість переробної промисловості , млн грн	Валова додана вартість середньо- та високотехнологічного виробництва , дол.США	Обсяг реалізованої продукції з використанням високих технологій і технологій середньовисокого рівня, млн грн
2010	38,0	54226	4392	22,9	24,00	17982257170,22	142700,00	5886651006,82	143098,57
2011	34,0	52589,5	4442	23,1	23,00	19412997640,44	154675,00	6364703192,55	199753,70
2012	34,0	59130,08	4411	22,9	26,00	21763483919,41	173912,00	7610675107,03	214318,02
2013	35,0	57769,25	4558	23,6	25,00	20649943700,74	165055,00	8668204936,51	183260,20
2014	43,0	83441,5	4536	25,1	26,00	16324968241,82	194050,00	5084427966,10	167643,98
2015	40,0	94676,8	4308	26,2	27,00	10835214033,61	236692,00	3325660063,90	205752,87
2016	35,0	102014,9	3961	24,3	29,00	11407286517,71	291471,00	3410647576,86	220953,33
2017	32,0	115157,4	3696	22,9	30,00	13530564057,06	359867,00	3707793371,44	266180,96
2018	31,0	127554,8	3541	21,6	32,00	15127185162,04	411467,00	4362009311,28	325148,24
2019	28,0	120586,5	3460	20,9	30,00	16646082892,25	430666,00	4677642443,64	294282,52

Джерело: розроблено автором на основі [15–17; 153–155; 190; 192; 226; 233; 289–290]¹

Результати проходження тестів моделлю 19

Назва тесту	Результат	Висновок
White's test for heteroskedasticity	Null hypothesis: heteroskedasticity not present Test statistic: LM = 0.585291 with p-value = $P(\text{Chi-square}(5) > 0.585291) = 0.988667$	<u>Тест пройдено!</u>
Test for normality of residual	Null hypothesis: error is normally distributed Test statistic: Chi-square(2) = 1.49177 with p-value = 0.474314	<u>Тест пройдено!</u>
LM test for autocorrelation up to order 1	Null hypothesis: no autocorrelation Test statistic: LMF = 0.728721 with p-value = $P(F(1, 6) > 0.728721) = 0.42606$	<u>Тест пройдено!</u>
Test for ARCH of order 1	Null hypothesis: no ARCH effect is present Test statistic: LM = 0.882493 with p-value = $P(\text{Chi-square}(1) > 0.882493) = 0.34752$	<u>Тест пройдено!</u>
CUSUM test for parameter stability	Null hypothesis: no change in parameters Test statistic: Harvey-Collier $t(6) = 0.77754$ with p-value = $P(t(6) > 0.77754) = 0.466383$	<u>Тест пройдено!</u>
RESET test for specification	Null hypothesis: specification is adequate Test statistic: $F(2, 5) = 0.509188$ with p-value = $P(F(2, 5) > 0.509188) = 0.62911$	<u>Тест пройдено!</u>
Collinearity	x5 5.283 l_x3 5.283	<u>Тест пройдено!</u>

Джерело: розроблено автором за допомогою програмного забезпечення Gretl

Результати проходження тестів моделлю 20

Назва тесту	Результат	Висновок
White's test for heteroskedasticity	Null hypothesis: heteroskedasticity not present Test statistic: LM = 6.68845 with p-value = $P(\text{Chi-square}(5) > 6.68845) = 0.244861$	<u>Тест пройдено!</u>
Test for normality of residual	Null hypothesis: error is normally distributed Test statistic: Chi-square(2) = 1.40492 with p-value = 0.495365	<u>Тест пройдено!</u>
LM test for autocorrelation up to order 1	Null hypothesis: no autocorrelation Test statistic: LMF = 1.13043 with p-value = $P(F(1, 6) > 1.13043) = 0.32859$	<u>Тест пройдено!</u>
Test for ARCH of order 1	Null hypothesis: no ARCH effect is present Test statistic: LM = 3.62403 with p-value = $P(\text{Chi-square}(1) > 3.62403) = 0.0569508$	<u>Тест пройдено!</u>
CUSUM test for parameter stability	Null hypothesis: no change in parameters Test statistic: Harvey-Collier $t(6) = 0.724523$ with p-value = $P(t(6) > 0.724523) = 0.496014$	<u>Тест пройдено!</u>
RESET test for specification	Null hypothesis: specification is adequate Test statistic: $F(2, 5) = 0.763096$ with p-value = $P(F(2, 5) > 0.763096) = 0.513778$	<u>Тест пройдено!</u>
Collinearity	x1 1.398 x5 1.398	<u>Тест пройдено!</u>

Джерело: розроблено автором за допомогою програмного забезпечення Gretl

Динаміка індексу економічної свободи за 1995–2021 роки

Рік	Загальна оцінка	Права власності	Свобода від корупції	Податкове навантаження	Державні витрати	Свобода бізнесу	Свобода праці
2021	56,2	48,5		88,7	48,2	63,5	48,7
2020	54,9	47,5		81,1	47,2	61,3	48,3
2019	52,3	45,9		81,8	46,9	66,1	46,?
2018	51,8	41,0		80,	48,2	63,5	48,7
2017	48,1	41,4	29,2	78,6	38,2	62,1	48,8
2016	46,8	25,0	26,0	78,6	30,6	56,8	47,9
2015	46,9	20,0	25,0	78,7	28,0	59,3	48,2
2014	49,3	30,0	21,9	79,1	37,5	59,8	49,8
2013	46,3	30,0	23,0	78,2	29,4	47,6	49,9
2012	46,1	30,0	24,0	78,2	29,4	46,2	51,2
2011	45,8	30,0	22,0	77,3	32,9	47,1	50,0
2010	46,4	30,0	25,0	77,9	41,1	38,7	57,7
2009	48,8	30,0	27,0	77,0	39,0	40,5	52,4
2008	51,0	30,0	28,0	79,0	43,0	44,4	53,1
2007	51,5	30,0	26,0	83,6	53,2	43,6	52,8
2006	54,4	30,0	22,0	90,2	75,8	43,1	53,2
2005	55,8	30,0	23,0	83,0	78,6	55,0	55,8
2004	53,7	30,0	24,0	67,5	77,8	55,0	N/A
2003	51,1	30,0	21,0	67,1	68,1	55,0	N/A
2002	48,2	30,0	15,0	66,1	58,9	55,0	N/A
2001	48,5	30,0	26,0	63,8	49,6	55,0	N/A
2000	47,8	30,0	28,0	62,3	41,9	55,0	N/A
1999	43,7	30,0	30,0	63,0	43,0	55,0	N/A
1998	40,4	30,0	30,0	64,4	51,0	55,0	N/A
1997	43,5	50,0	30,0	61,1	49,1	55,0	N/A
1996	40,6	30,0	30,0	57,7	47,1	55,0	N/A
1995	39,9	30,0	10,0	61,8	47,1	55,0	N/A
Рік	Монетарна свобода	Свобода торгівлі	Інвестиційна свобода	Фінансова свобода	Судова ефективність	Доброчесність уряду	Фіскальне здоров'я
2021	65,8	79,2	35,0	30,0	41,1	37,9	87,7
2020	63,0	81,2	35,0	30,0	42,2	37,9	83,9
2019	58,6	75,0	35,0	30,0	31,5	29,6	82,6
2018	65,8	79,2	35,0	30,0	29,5	29,0	75,9
2017	47,4	85,9	25,0	30,0	22,6	29,2	67,9
2016	66,9	85,8	20,0	30,0			
2015	78,6	85,8	15,0	30,0			
2014	78,7	86,2	20,0	30,0			
2013	71,0	84,4	20,0	30,0			
2012	67,7	84,4	20,0	30,0			
2011	63,2	85,2	20,0	30,0			
2010	61,2	82,6	20,0	30,0			
2009	68,1	84,0	30,0	40,0			
2008	69,9	82,2	30,0	50,0			

Продовження таблиці П.1

2007	68.4	77.2	30.0	50.0			
2006	72.9	77.2	30.0	50.0			
2005	76.2	76.2	30.0	50.0			
2004	74.5	74.4	30.0	50.0			
2003	64.0	74.6	30.0	50.0			
2002	58.2	71.0	50.0	30.0			
2001	62.3	70.0	50.0	30.0			
2000	63.0	70.0	50.0	30.0			
1999	39.3	53.0	50.0	30.0			
1998	0.0	53.0	50.0	30.0			
1997	0.0	66.0	50.0	30.0			
1996	0.0	66.0	50.0	30.0			
1995	0.0	55.0	50.0	50.0			

Джерело: розроблено автором на основі [268–270]

Таблиця Р.1

**Рейтинг України за Індексом глобальної конкурентоспроможності
в 2007–2017 роках**

Період	2017–18		2016–17		2015–16		2014–15		2013–14		2012–13	
	Р	П	Р	П	Р	П	Р	П	Р	П	Р	П
Загальний рейтинг	81	4,1	85	4,0	79	4,0	76	4,1	84	4,1	73	4,1
Інституційне середовище	118	3,2	129	3,0	130	3,1	130	3,0	137	3,0	132	3,1
Інфраструктура	78	3,9	75	3,9	69	4,1	68	4,2	68	4,1	65	4,1
Макроекономічне середовище	121	3,5	128	3,2	134	3,1	105	4,1	107	4,2	90	4,4
Охорона здоров'я та початкова освіта	53	6,0	54	6,0	45	6,1	43	6,1	62	5,8	62	5,8
Вища освіта та проф. підготовка	35	5,1	33	5,1	34	5,0	40	4,9	43	4,7	47	4,7
Ефективність товарного ринку	101	4,0	108	4,0	106	4,0	112	4,0	124	3,8	117	3,8
Ефективність ринку праці	86	4,0	73	4,2	56	4,3	80	4,1	84	4,2	62	4,4
Розвиненість фінансового ринку	120	3,1	130	3,0	121	3,2	107	3,5	117	3,5	114	3,5
Рівень технологічного розвитку	81	3,8	85	3,6	86	3,4	85	3,5	94	3,3	81	3,6
Розмір ринку	47	4,5	47	4,4	45	4,5	38	4,6	38	4,6	38	4,6
Відповідність бізнесу	90	3,7	98	3,6	91	3,7	99	3,7	97	3,7	91	3,7
інновації	61	3,4	52	3,4	54	3,4	81	3,2	93	3,0	71	3,2
Період	2011–12		2010–11		2009–10		2008–09		2007–08			
Ранг / Показник	Р	П	Р	П	Р	П	Р	П	Р	П		
Загальний рейтинг	82	4,0	89	3,9	82	4,0	72	4,1	73	4,0		
Інституційне середовище	131	3,0	134	3,0	120	3,1	115	3,3	115	3,1		
Інфраструктура	71	3,9	68	3,8	78	3,4	79	3,1	77	3,1		
Макроекономічне середовище	112	4,2	132	3,2	106	4,0	91	4,6	82	4,7		
Охорона здоров'я та початкова освіта	74	5,6	67	5,7	68	5,4	60	5,6	74	5,4		
Вища освіта та проф. підготовка	51	4,6	46	4,6	46	4,4	43	4,5	53	4,2		
Ефективність товарного ринку	129	3,6	129	3,5	109	3,7	103	3,9	101	3,7		
Ефективність ринку праці	61	4,4	54	4,5	49	4,6	54	4,5	65	4,3		
Розвиненість фінансового ринку	116	3,4	119	3,3	106	3,6	85	4,0	85	4,0		
Рівень технологічного розвитку	82	3,5	83	3,4	80	3,4	65	3,4	93	2,7		
Розмір ринку	38	4,5	38	4,5	29	4,7	31	4,6	26	4,6		
Відповідність бізнесу	103	3,5	100	3,5	91	3,6	80	3,9	81	3,8		
інновації	74	3,1	63	3,1	62	3,2	52	3,4	65	3,2		

Джерело: розроблено автором на основі [322]

Таблиця С.1

Масив даних
Прямі іноземні інвестиції (інструменти участі в капіталі) в
промисловість економіки України
в I кварталі 2020 року, млн дол. США

<i>Регіон</i>	<i>Прямі інвестиції (інструменти участі в капіталі) в промисловість економіки України, млн дол. США</i>
Вінницька	389,5
Волинська	203,4
Дніпропетровська	3 453,5
Донецька	1 323,3
Житомирська	281,7
Закарпатська	166,7
Запорізька	1 262,0
Івано-Франківська	203,9
Київська	541,1
Кіровоградська	74,0
Луганська	124,2
Львівська	853,7
Миколаївська	29,8
Одеська	278,2
Полтавська	1 394,0
Рівненська	134,3
Сумська	210,4
Тернопільська	14,6
Харківська	475,8
Херсонська	111,6
Хмельницька	62,7
Черкаська	111,7
Чернівецька	34,3
Чернігівська	366,3
м. Київ	1 518,2

Джерело: розроблено автором основі [62]

Отримуємо узагальнюючу таблицю, де видно, що у нас 25 об'єктів, 100% визначені (валідні) (табл. Ф.2).

Таблиця С.2

Case Processing Summary

Cases					
Valid		Missing		Total	
N	Percent	N	Percent	N	Percent
25	100,0	0	,0	25	100,0

Джерело: розроблено автором за допомогою програмного забезпечення IBM SPSS

Щоб вирішити, скільки кластерів залишити, оцінимо всі чотири варіанти: при трьохкластерній моделі у нас регіони поділися на такі групи: 20, 1 і 4 країн; при 4-кластерній: 7, 13, 1 і 4; при 5-кластерній: 6, 13, 1; 4 і 1; при 6- кластер ній: 6, 8, 1; 4, 5 і 1

Щоб порівняти моделі, побудуємо таблиці пов'язаності (сопряженности) між ними (табл. Ф.3, Ф.4, Ф.5)

Таблиця С.3

Ward Method – Crosstabulation

Count

		Ward Method				Total
		1	2	3	4	
Ward Method	1	7	13	0	0	20
	2	0	0	1	0	1
	3	0	0	0	4	4
Total		7	13	1	4	25

Джерело: розроблено авторами за допомогою програмного забезпечення IBM SPSS

Таблиця С.4

Ward Method – Crosstabulation

Count		Ward Method					Total
		1	2	3	4	5	
Ward Method	1	6	0	0	0	1	7
	2	0	13	0	0	0	13
	3	0	0	1	0	0	1
	4	0	0	0	4	0	4
Total		6	13	1	4	1	25

Джерело: розроблено авторами за допомогою програмного забезпечення

IBM SPSS

Таблиця С.5

Ward Method – Crosstabulation

Count		Ward Method					Total
		1	2	3	4	5	
Ward Method	1	6	0	0	0	0	6
	2	0	8	0	0	0	8
	3	0	0	1	0	0	1
	4	0	0	0	4	0	4
	5	0	5	0	0	0	5
	6	0	0	0	0	1	1
Total		6	13	1	4	1	25

Джерело: розроблено авторами за допомогою програмного забезпечення

IBM SPSS

З даного аналізу видно, що третій і четвертий (при трьохкластерній моделі – другий і третій) кластери зберігаються при всіх рішеннях. Поділ відбувається лише в першому (у варіанті при трьохкластерному рішенні) кластері: в 4-кластерному рішенні перший кластер з 3-кластерного рішення (20 регіонів) ділиться на групи в 7 та 13 регіонів. В 5-кластерному рішенні перший кластер з 4-кластерного рішення (7 регіонів) ділиться на групи в 1 (із кластеру випадає Львівська область і формує окрему групу) та 6 регіонів. В 6-кластерному рішенні

другий кластер з 3х і 4-кластерних рішень (13 регіонів) ділиться на групи в 5 та 8 регіонів.

В таблиці Ф.6 наведено порівняння всіх варіантів рішень за середнім обсягом залишків прямих іноземних інвестиції (інструментів участі в капіталі) в промисловості в регіонах.

Таблиця С.6

Report

Mean

Ward Method (кластер)	Кількість регіонів в кластері	ПП в промисловість, МЛН ДОЛ. США	Ward Method (кластер)	Кількість регіонів в кластері	ПП в промисловість, МЛН ДОЛ. США	Ward Method (кластер)	Кількість регіонів в кластері	ПП в промисловість, МЛН ДОЛ. США	Ward Method (кластер)	Кількість регіонів в кластері	ПП в промисловість, МЛН ДОЛ. США
1	20	233,397	1	7	455,183	1	6	388,760	1	6	388,760
2	1	3453,537	2	13	113,975	2	13	113,975	2	8	158,283
3	4	1374,388	3	1	3453,537	3	1	3453,537	3	1	3453,537
			4	4	1374,388	4	4	1374,388	4	4	1374,388
						5	1	853,718	5	5	43,081
									6	1	853,718
Total		544,761	Total		544,761	Total		544,761	Total		544,761

Джерело: розроблено авторами за допомогою програмного забезпечення

IBM SPSS

Оцінюючи, за рахунок чого формуються кластери та на основі дендрограми (рис. 3.12), було прийнято рішення залишити чотирьохкластерну модель (табл. Ф.7).

**Результати ієрархічного кластерного аналізу розподілу регіонів
України за рівнем залучення прямих іноземних інвестицій в промисловість**

Кластер	Кількість регіонів в кластері	Залишки прямих іноземних інвестицій (інструментів участі в капіталі) в промисловість, млн дол. США	Регіони, які входять в кластер
1	7	455,183	Вінницька область Житомирська область Київська область Львівська область Одеська область Харківська область Чернігівська область
2	13	113,975	Волинська область Закарпатська область Івано-Франківська область Кіровоградська область Луганська область Миколаївська область Рівненська область Сумська область Тернопільська область Херсонська область Хмельницька область Черкаська область Чернівецька область
3	1	3453,537	Дніпропетровська область
4	4	1374,388	Донецька область Запорізька область Полтавська область м. Київ

Джерело: розроблено автором за допомогою програмного забезпечення

IBM SPSS

Таблиця Т.1

**Структура портфельних іноземних інвестицій в Україну
в 2000–2021 роках, млн.дол.США**

Рік	Портфельні інвестиції	Структура		Рік	Портфельні інвестиції	Структура	
		Інструменти участі в капіталі	Боргові цінні папери			Інструменти участі в капіталі	Боргові цінні папери
2000	3 198	803	2 395	2011	21 806	3 588	18 218
2001	2 980	763	2 217	2012	26 765	3 930	22 835
2002	3 293	668	2 625	2013	35 956	5 197	30 759
2003	4 065	464	3 601	2014	32 021	4 662	27 359
2004	6 386	589	5 797	2015	28 758	4 871	23 887
2005	9 011	876	8 135	2016	28 778	4 924	23 854
2006	12 861	1 248	11 613	2017	30 569	5 144	25 425
2007	18 618	2 082	16 536	2018	32 674	5 125	27 549
2008	17 059	2 304	14 755	2019	38 575	5 178	33 397
2009	15 593	2 421	13 172	2020	37 500	5 375	32 125
2010	20 085	2 773	17 312	2021	39833	5360	34473

Джерело: розроблено автором на основі [61–63]

Масив даних (табл. Т.1), на основі якого проведено ієрархічний кластерний аналіз розподілу країн світу за рівнем реіндустріалізації економіки включає такі рейтингові змінні, як:

1. Промисловість (включаючи будівництво), додана вартість (% ВВП) – **Пром**;
2. Переробна промисловість, додана вартість (% ВВП) – **ПП**;
3. Середньо- та високотехнологічне виробництво, % доданої вартості ВВП) – **СВВ**;
4. Експорт високотехнологічних продуктів (% від експорту продукції) **ЕхВП**;
5. Витрати на дослідження та розробки (% ВВП) – **ВДР**.

Всі дані взято з офіційного сайту Світового банку за 2019 рік, частка експорту високотехнологічних продуктів та частка витрат на дослідження та розробки – за 2018 рік (останні представлені дані). Дані за 2020 рік по більшості показників ще не оприлюднено.

Таблиця Ф.1

Масив даних

Країна	ЕхВП	ВДР	ПП	Пром	СВВ	Країна	ЕхВП	ВДР	ПП	Пром	СВВ
Аргентина	5,40	0,49	13,00	23,41	3,42	Казахстан	23,48	0,12	11,47	33,03	1,72
Вірменія	7,06	0,19	11,74	24,29	0,83	Корея, респ.	36,39	4,53	25,32	32,83	16,16
Австрія	11,66	3,17	16,62	25,52	7,54	Киргизька Республіка	8,05	0,10	14,71	28,49	0,36
Білорусь	4,05	0,60	21,64	31,74	9,13	Латвія	20,58	0,64	10,40	18,58	2,28
Бельгія	8,01	2,77	12,16	19,11	6,19	Литва	12,10	0,94	16,11	25,25	4,45
Бермудські острови	17,06	0,26	0,51	6,39	0,20	Люксембург	6,97	1,21	4,55	11,32	0,95
Боснія і Герцеговина	5,26	0,19	12,94	23,96	2,46	Малайзія	53,27	1,04	21,44	37,40	9,44
Бразилія	13,44	1,16	10,14	18,41	3,42	Мальта	33,16	0,57	7,28	12,57	2,66
Бруней-Даруссалам	0,04	0,28	13,60	62,52	0,45	Маврикій	2,60	0,35	10,95	17,27	0,51
Китай	31,47	2,14	26,77	38,59	11,10	Мексика	20,91	0,31	17,33	30,88	7,79
Колумбія	7,25	0,23	10,92	26,05	2,47	Молдова	2,53	0,25	10,83	22,77	1,92
Коста-Ріка	18,47	0,38	12,89	19,11	1,71	Монголія	4,99	0,10	9,41	38,45	0,28
Хорватія	8,84	0,97	12,00	20,26	3,44	Чорногорія	3,15	0,36	3,72	16,13	0,55
Чеська Респуб.	19,61	1,93	22,62	31,52	11,78	Нідерланди	22,53	2,16	10,77	17,56	5,55
Данія	12,37	3,03	13,71	21,20	8,00	Північна Македонія	4,05	0,37	13,25	23,50	4,24
Єгипет, Арабська Респ.	0,87	0,72	15,91	35,62	3,33	Норвегія	21,27	2,07	8,31	28,84	2,54

Країна	ЕхВП	ВДР	ПП	Пром	СВВ	Країна	ЕхВП	ВДР	ПП	Пром	СВВ
Сальвадор	6,13	0,16	15,51	25,23	2,97	Перу	4,68	0,13	13,00	30,58	1,96
Фінляндія	9,02	2,76	14,42	23,87	6,58	Польща	10,62	1,21	16,64	27,98	5,50
Франція	25,97	2,19	10,01	17,42	5,05	Португалія	5,28	1,35	11,94	18,86	3,05
Грузія	3,33	0,28	8,87	20,31	1,14	Румунія	10,08	0,50	17,10	27,25	7,89
Німеччина	15,77	3,13	19,40	26,97	11,77	Російська Федерація	11,44	0,98	12,99	32,27	3,33
Греція	12,95	1,18	7,69	12,89	1,51	Словацька Республіка	10,64	0,84	18,13	28,38	9,20
Гватемала	5,31	0,03	13,80	21,82	3,09	Словенія	6,83	1,95	20,66	28,95	7,69
Угорщина	16,83	1,53	17,68	24,97	9,47	Іспанія	6,78	1,24	10,95	20,15	4,33
Ісландія	23,47	2,04	8,62	19,71	1,69	Швеція	14,38	3,31	12,80	21,90	6,71
Індія	9,08	0,65	13,33	24,18	5,51	Туніс	6,80	0,60	14,79	22,73	4,08
Індонезія	8,22	0,23	19,70	38,95	7,35	Україна	5,58	0,47	10,81	22,61	3,04
Ірландія	24,83	1,15	32,01	35,85	17,45	Об'єднане Королівство	22,72	1,70	8,68	17,83	4,18
Ізраїль	22,54	4,94	10,87	18,46	4,35	Сполучені Штати	18,74	2,83	10,93	18,16	6,14
Італія	7,50	1,39	14,88	21,38	6,43	Уругвай	7,62	0,42	10,44	17,85	1,93
Японія	17,31	3,28	20,31	28,75	11,49	Узбекистан	0,46	0,13	18,57	32,68	4,32

Джерело: розроблено автором на основі [290; 271; 288; 264; 300]

Узагальнююча таблиця показує, що наявно 62 об'єктів, 100 % визначені (табл. Т.2).

Таблиця Ф.2

Case Processing Summary

Cases					
Valid		Missing		Total	
N	Percent	N	Percent	N	Percent
62	100,0	0	,0	62	100,0

Джерело: розроблено автором за допомогою програмного забезпечення IBM SPSS STATISTICS 22

Порівнявши отримані розподіли при трьох- (країни поділилися на такі групи: 47, 4 і 11 країн), чотирьох- (22, 25, 4 і 11 країн) та п'ятиклатерних рішеннях (22, 24, 1, 4 і 11 країн), було обрано чотирьохкластерний розподіл. В порівнянні з рішенням на 3 кластери, 4-х і 5-ти кластерні формують за рахунок поділу першого кластеру на менші групи. Друга і третя група з трьохкластерного рішення

зберігається і в 4-х, і в 5-ти кластерному.

Пятикластерне рішення було відкинуто, оскільки воно формувалось за рахунок поділу групи, що включала 25 країн при чотирьохкластерному рішенні, на дві групи: 24 і 1 країн. Відповідно просто відділялася одна країна. Якщо ж порівнювати трьох- і чотирьох кластерні рішення, то основна відмінність полягає в поділі кластера з 47 країн на дві суттєво розрізнені групи в 22 і 15 країн (кластер 1 і кластер 2) (Табл Т.3, Т.4).

Таблиця Ф.3

Ward Method – Crosstabulation

Count		Ward Method					Total
		1	2	3	4	5	
Ward Method	1	22	24	1	0	0	47
	2	0	0	0	4	0	4
	3	0	0	0	0	11	11
Total		22	24	1	4	11	62

Джерело: розроблено автором за допомогою програмного забезпечення

IBM SPSS

Таблиця Ф.4

Ward Method – Crosstabulation

Count		Ward Method				Total
		1	2	3	4	
Ward Method	1	22	25	0	0	47
	2	0	0	4	0	4
	3	0	0	0	11	11
Total		22	25	4	11	62

Джерело: розроблено автором за допомогою програмного забезпечення

IBM SPSS

В таблицях Т.5 і Т.6 наведено порівняння трьох- і чотирьохкластерних рішень за середніми значеннями показників кожної групи.

Середні значення показників по групах – 3 кластери

Mean					
Ward Method	Експорт високо-технологічних продуктів (% від експорту продукції)	Витрати на дослідження та розробки (% ВВП)	Переробна промисловість, додана вартість (% ВВП)	Промисловість (включаючи будівництво), додана вартість (% ВВП)	Середньо- та високо-технологічне виробництво, % доданої вартості ВВП)
1	8,49	1,02	13,68	25,22	4,55
2	36,49	2,21	26,39	36,17	13,54
3	22,99	1,79	9,75	20,12	3,32
Total	12,87	1,23	13,80	25,02	4,91

Джерело: розроблено автором за допомогою програмного забезпечення

IBM SPSS

Середні значення показників по групах – 4 кластери

Mean					
Ward Method	Експорт високо-технологічних продуктів (% від експорту продукції)	Витрати на дослідження та розробки (% ВВП)	Переробна промисловість, додана вартість (% ВВП)	Промисловість (включаючи будівництво), додана вартість (% ВВП)	Середньо- та високо-технологічне виробництво, % доданої вартості ВВП)
1	6,88	0,66	10,52	19,79	2,53
2	9,90	1,33	16,45	30,01	6,33
3	36,49	2,21	26,39	36,17	13,54
4	22,99	1,79	9,75	20,12	3,32
Total	12,87	1,23	13,80	25,02	4,91

Джерело: розроблено автором за допомогою програмного забезпечення

IBM SPSS

Оцінюючи, за рахунок чого формуються кластери та на основі дендрограми (рис. 3.25), було прийнято рішення залишити чотирьохкластерну модель (табл. Т.7).

**Результати ієрархічного кластерного аналізу розподілу країн світу за
рівнем реіндустріалізації економіки**

Кластер	Кількість країн в кластері	Країни, які входять в кластер
1	22	Аргентина, Бельгія, Бермудські острови, Боснія і Герцеговина, Бразилія, Вірменія, Гватемала, Греція, Грузія, Іспанія, Колумбія, Люксембург, Маврикій, Молдова, Північна Македонія, Португалія, Сальвадор, Туніс, Україна, Уругвай, Хорватія, Чорногорія
2	25	Австрія, Білорусь, Бруней-Даруссалам, Данія, Єгипет, Арабська Республіка, Індія, Індонезія, Італія, Киргизька Республіка, Литва, Мексика, Монголія, Німеччина, Перу, Польща, Російська Федерація, Румунія, Словацька Республіка, Словенія, Угорщина, Узбекистан, Фінляндія, Чеська Республіка, Швеція, Японія
3	4	Ірландія, Китай, Корея (респ.), Малайзія
4	11	Ізраїль, Ісландія, Казахстан, Коста-Ріка, Латвія, Мальта, Нідерланди, Норвегія, Об'єднане Королівство, Сполучені Штати, Франція

Джерело: розроблено автором за допомогою програмного забезпечення

IBM SPSS

Ключові цільові показники (узагальнена таблиця)

№	Сфера охоплення	Ціль	Індикатор	Цільові показники
1. Вектор розвитку				
1.	Економічне зростання	Забезпечити щорічне зростання валового внутрішнього продукту	Темп росту ВВП, %	2015 р. – 90,1 2019–2020 рр. – 104,0 2021–2025 рр. – 106,0 2026–2030 рр. – 107,0
2.	Структура експорту	Сприяти зростанню питомої ваги продукції та послуг з високою часткою доданої вартості в експорті	Питома вага високотехнологічної продукції та послуг у структурі експорту товарів і послуг, %	2015 рік – 5,5 2020 рік – 9,0 2025 рік – 12,0 2030 рік – 15,0
			Частка продукції харчової промисловості та переробки сільськогосподарської сировини в експорті груп 1–24 Українського класифікатора товарів зовнішньої економічної діяльності, %	2015 рік – 45,6 2020 рік – 51 2025 рік – 57 2030 рік – 65
3.	Розвиток підприємництва	Заохочувати розвиток мікро-, малих і середніх підприємств	Кількість зайнятих працівників на середніх і малих підприємствах, фізичних осіб – суб'єктів малого підприємництва, млн осіб	2015 рік – 6,5 2020 рік – 8,3 2025 рік – 9,5 2030 рік – 10,5
		Сформувати організаційну інфраструктуру підтримки підприємництва	Позиція у рейтингу легкості ведення бізнесу Doing Business	2015 рік – 87 2020 рік – 73 2025 рік – 53 2030 рік – 33
4.	Відновлювані джерела енергії	Збільшити частку енергії, вироблену з відновлюваних джерел, у загальному кінцевому споживанні енергії	Частка енергії, виробленої з відновлюваних джерел, у загальному кінцевому споживанні енергії, %	2015 рік – 6,7 2020 рік – 11 2025 рік – 14,2 2030 рік – 17,1
5.	Енергоефективність	Забезпечити зниження енергоемності ВВП	Енергоемність ВВП (витрати первинної енергії на одиницю ВВП), кг нафтового еквіваленту на 1 дол. США ВВП	2015 рік – 0,282 2020 рік – 0,27 2025 рік – 0,23 2030 рік – 0,20
6.	Ефективність використання ресурсів	Забезпечити зниження ресурсоемності ВВП	Ресурсоемність ВВП (частка вартості природних ресурсів в одиниці ВВП), %	2015 рік – 100) 2020 рік – 90 2025 рік – 80 2030 рік – 60
7.	Транспортна інфраструктура	Розвивати якісну, надійну, збалансовану та життєстійку інфраструктуру	Ступінь зносу основних засобів за видами економічної діяльності «Транспорт, складське господарство, поштова та кур'єрська діяльність», %	2015 рік – 51,7 2020 рік – 45 2025 рік – 43 2030 рік – 40

			Частка доріг загального використання з твердим покриттям, що відповідають нормативним вимогам, %	2015 рік – 10 2020 рік – 20 2025 рік – 30 2030 рік – 70
8.	Промисловий розвиток	Модернізувати інфраструктуру та підприємства базових галузей промисловості	Частка реалізованої інноваційної продукції в обсязі промислової продукції, %	2015 рік – 1,4 2020 рік – 7,0 2025 рік – 10,0 2030 рік – 15,0
9.	Наукові дослідження	Активізувати наукові дослідження	Питома вага вартості виконаних наукових і науково-технічних робіт у ВВП, %	2015 рік – 0,65 2020 рік – 1,0 2025 рік – 2,5 2030 рік – 3,0
10	Сільське господарство	Підвищити вдвічі продуктивність сільського господарства та доходи дрібних виробників аграрної продукції	Продуктивність праці в сільському господарстві, тис. доларів США на одного зайнятого в аграрному секторі	2015 рік – 8,7 2020 рік – 10,0 2025 рік – 12,5 2030 рік – 15,0
11	Органічне виробництво	Збільшити площу сільськогосподарських угідь, зайнятих під органічним виробництвом	Площа сільськогосподарських угідь, зайнятих під органічним виробництвом, тис. га	2015 рік – 410,6 2020 рік – 500 2025 рік – 1500 2030 рік – 3000
12	Планування розвитку	Забезпечити розвиток поселень і територій виключно на основі комплексного і сталого планування (на основі генеральних планів) та управління за участю громадськості на принципах сталого розвитку	Питома вага міст, районів і областей, що затвердили і впроваджують стратегії / плани сталого розвитку, розроблені за участю громадськості, %	2020 рік – 80 2025 рік – 100 2030 рік – 100
2. Вектор безпеки				
13	Доступ до правосуддя	Забезпечити доступ до правосуддя і захист прав для всіх	Рівень довіри громадян до суду, %	2015 – 5 2020 – 35 2025 – 45 2030 – 55
14	Протидія корупції	Протидіяти корупції	Показник сприйняття рівня корупції в державному секторі з боку ділових кіл та експертів («Індекс сприйняття корупції» за методологією Transparency International)	2015 рік – 27 2020 рік – 40 2025 рік – 50 2030 рік – 60

1 5	Зниження рівня гендерно зумовленого насильства	Знизити рівень гендерно зумовленого та домашнього насильства	Частка жінок віком 15–49 років, які пережили принаймні одну з форм фізичного або сексуального насильства, %	2014 рік – 22 2020 рік – 18 2025 рік – 14 2030 рік – 10
1 6	Безпека дорожнього руху	Скоротити вдвічі кількість смертей і травм унаслідок ДТП	Кількість смертей внаслідок дорожньо-транспортних пригод на 100 000 нас.	2015 рік – 9,4; 2020 рік – 7,5; 2025 рік – 6,1; 2030 рік – 4,7
1 7	Якість поверхневих вод	Підвищити якість природних вод за допомогою зменшення скидів забруднюючих речовин і матеріалів, скорочення обсягів неочищених стічних вод	Скиди неочищених стічних вод у водні об'єкти (від загального обсягу водовідведення), %	2015 рік – 15,7% 2020 рік – 13% 2025 рік – 10% 2030 рік – 5%
1 8	Відходи	Зменшити обсяг відходів	Обсяг утворених відходів усіх видів економічної діяльності на одиницю ВВП, кг/1000 дол.	2015 рік – 1004; 2020 рік – 950; 2025 рік – 880; 2030 рік – 800
			Частка перероблених та утилізованих відходів у загальному обсягу утворених відходів, %	2015 рік – 30 2020 рік – 40 2025 рік – 50 2030 рік – 70
			Питома вага перероблених відходів, накопичених у місцях видалення, у загальному обсязі накопичених відходів, %	2015 рік – 0 (обсяг накопичених відходів – 12505915,8 тис т) 2020 рік – 5 2025 рік – 15 2030 рік – 25
1 9	Зміна клімату	Обмежити викиди парникових газів у всіх секторах економічної діяльності	Частка викидів парникових газів порівняно з 1990 р., %	2014 рік – 37,8 2030 рік – 60
2 0	Захист морських і прибережних екосистем	Забезпечити стале використання і захист морських та прибережних екосистем	Питома вага площі територій та об'єктів природно-заповідного фонду приморських областей у загальній території приморських областей, %	2015 рік – 6,1 2020 рік – 7,0 2025 рік – 8,0 2030 рік – 10,0
2 1	Збереження наземних і внутрішніх прісноводних екосистем	Забезпечити збереження, відновлення та стале використання наземних і внутрішніх прісноводних екосистем та їхніх послуг	Питома вага площі територій та об'єктів природно-заповідного фонду у загальній території країни, %	2015 рік – 6,6 2020 рік – 10,4 2025 рік – 12,5 2030 рік – 15
2 2	Збереження лісів	Зупинити збезлісення, відновити деградовані ліси та	Лісистість території країни, %	2015 рік – 15,9 2020 рік – 16,5 2025 рік – 18 2030 рік – 20

		значно розширити масштаби лісонасадження і лісовідновлення		
3. Вектор відповідальності				
2 3	Ліквідація крайніх форм бідності	Скоротити в 4 рази питому вагу населення, чиї сукупні витрати є нижчими за фактичний (розрахунковий) прожитковий мінімум	Частка населення, чиї середньодушові еквівалентні сукупні витрати є нижчими за фактичний (розрахунковий) прожитковий мінімум, %	2015 рік – 58,3 2020 рік – 30,0 2025 рік – 20,0 2030 рік – 15,0
			Частка осіб, добове споживання яких є нижчим за 5,05 доларів США за ПКС, %	2015 рік – 2,2 2020 рік – 0,5 2025 рік – 0,0 2030 рік – 0,0
2 4	Дошкільне навчання	Забезпечити рівний та справедливий доступ до якісних систем розвитку, догляду та дошкільного навчання для всіх дітей	Чистий показник охоплення дошкільними навчальними закладами дітей віком до 5 років	2015 рік – 70,6% 2020 рік – 80,0% 2025 рік – 90,0% 2030 рік – 95,0%
2 5	Програми соціальної підтримки	Збільшити охоплення бідного населення адресними програмами соціальної підтримки	Частка бідних, які охоплені державною соціальною підтримкою, в загальній чисельності бідного населення	2015 рік – 56,3 2020 рік – 65,0 2025 рік – 75,0 2030 рік – 85,0
2 6	Зайнятість	Підвищити рівень зайнятості населення	Рівень зайнятості населення віком від 20 до 64 років, %	2015 рік – 64,4; 2020 рік – 66; 2025 рік – 68; 2030 рік – 70
2 7	Скорочення нерівності	Зменшення міжпоселенських диспропорцій щодо доступу до послуг	Частка сільських домогосподарств, які потерпали від позбавлення через незабезпеченість населеного пункту своєчасними послугами швидкої медичної допомоги, %	2015 рік – 39,9 2020 рік – 30 2025 рік – 20 2030 рік – 15
			Частка сільських домогосподарств, які потерпали від позбавлення через відсутність поблизу житла медичної установи, %	2015 рік – 26,3 2020 рік – 20 2025 рік – 15 2030 рік – 10
			Частка сільських домогосподарств, які потерпали від позбавлення через відсутність регулярного щоденного транспортного сполучення з іншим населеним пунктом з розвинутою інфраструктурою, %	2015 рік – 22,7 2020 рік – 18 2025 рік – 13 2030 рік – 10
2 8	Гендерна рівність	Забезпечити рівні можливості для жінок і чоловіків бути	Частка жінок серед депутатів ВРУ, %	2015 рік – 12% 2020 рік – 30% 2025 рік – 30% 2030 рік – 30%

	представленими на вищих рівнях прийняття рішень у політичному та суспільному житті	Частка жінок серед депутатів обласних рад та місцевих рад міст обласного значення, %	2015 рік – 14% 2020 рік – 30% 2025 рік – 30% 2030 рік – 30%
		Частка жінок серед вищих державних посадовців (посади категорії А), %	2015 рік – 18,7% 2020 рік – 20% 2025 рік – 25% 2030 рік – 30%

Джерело: [186]

Таблиця Ц.1

Стратегії промислового розвитку, які можуть бути застосовані Україною

Тип стратегії	Характеристика	Умови застосування	Інструменти реалізації	Недоліки / обмеження стратегії для України
Імпортно-заміщуюча індустріалізація	Орієнтація на внутрішній ринок. Протекціоністські заходи проти конкуруючого імпорту. Може бути застосована до: виробництв, які витісненні з російського ринку і через невідповідність стандартам не можуть бути в коротко- і середньостроковому періоді переорієнтовані на ринки інших країн; виробництв, які мають компенсувати розрив коопераційних зв'язків з російськими підприємствами, що постачали вітчизняним виробникам комплектуючі тощо.	Початковий етап промислової модернізації. Застосовується для видів діяльності, що мають місткий внутрішній ринок, високий потенціал імпортозаміщення і конкурентоспроможності, виробляють готову продукцію з високою ВДВ і мають достатній потенціал стати конкурентоспроможними на міжнародному рівні.	Визначальним інструментом даної стратегії є тарифи, а також деякі країни вдаються і до кількісних обмежень імпорту.	Вузкість внутрішнього ринку ускладнює реалізацію цієї стратегії. Обмеження у застосуванні тарифних заходів як країни-члена СОТ; протирічить зобов'язанням в рамках Угод про преференційну торгівлю з ЄС; Не може розглядатись в якості довгострокової стратегії
Експортно-орієнтована індустріалізація <i>Цю стратегію на сьогодні використовує Україна.</i>	Орієнтація на світовий ринок. За можливості, забезпечення входження на внутрішній ринок країн-торговельних партнерів за світовими цінами. В якості комплектуючих застосовується продукція вітчизняного виробництва. У випадку не конкурентоспроможності вітчизняних комплектуючих (за ціновими параметрами) для виробникам готової експортної продукції надаються державні субсидії.	Застосовується при експорті продукції, яка має порівняльні переваги, як з низьким рівнем технологічної переробки так і середньо- і високотехнологічної продукції. Стратегія може спиратись і на проміжні продукти, дозволяючи країнам зосередитися на частини виробництва.	Субсидування експорту готової продукції для компенсації закупівлі дорожчих комплектуючих вітчизняного походження. Забезпечення дотримання міжнародних стандартів якості.	Використання ключового інструменту стратегії (субсидування експорту) обмежується сучасними правилами світової торгівлі.
Індустріалізація, заснована на ресурсах	В Україні така стратегія застосовувалась щодо олії, насіння, лісу-кругляку та металобрухту.	Може застосовуватися за наявності значних запасів сировини і потенціалу для переробки цієї сировини на місцевому рівні для експорту.	Визначальним інструментом є податок на експорт, на сировину, що знижує його внутрішню ціну.	Відповідно до правил СОТ експортні мита як інструменти протекціонізму заборонені для країн-членів. Угодою про ЗВТ передбачено поступове обнулення ставок експортних мит, що унеможливить застосування даної стратегії.

Експортні зони. Експортні переробні зони розглядаються як підвид експортноорієнтованої індуc-тpіалізації.	1 етап: розбудова анклавів експортноорієнтованих переробних виробництв: збірка або легкі виробничі операції, які спираються майже повністю на імпорتنі ресурси; 2 етап: створення інкубаторів для інновацій і розширення ланцюга нарощення доданої вартості	Експортні переробні зони є ефективною стратегією для країн з вузьким внутрішнім ринком і слабкою забезпеченістю ресурсами. Розвинена виробнича інфраструктура для виробництва на експорт	Розвиток прямих і зворотних зв'язків; розширення виробництва спектру супутніх товарів	Ризик швидкої «втєчі» інвестицій за несприятливих умов. Існування подібних зон часто забезпечується за рахунок низьких трудових та екологічних стандартів. Законодавством України не передбачено створення подібних зон.
Стратегія індуcтpіалізації через інновації	Є доповнюючою стратегією з іншими моделями, забезпечуючи, швидкий і пролонгований ефект. На відміну від традиційних моделей стимулювання інноваційного розвитку з застосуванням державних пільг для окремих підприємств-«інноваторів», дана стратегія ґрунтується на природній мотивації підприємців до отримання вищих прибутків, зміцнення конкурентних переваг, закріплення на нових ринках за рахунок здійснення інноваційної діяльності	Безальтернативність отримання прибутків виключно через модернізацію виробництва та впровадження інновацій	Модернізація основних засобів; Заправданення прогресивних форм і методів організації виробництва дозволяє забезпечити вищу ефективність та дохідність.	Головною перешкодою для її реалізації є невмотивованість підприємств до здійснення інноваційної діяльності через можливість отримання вищої дохідності традиційних виробництв за рахунок надання державних пільг та/або дотацій, чи за рахунок доступу до керування державною власністю, олігархічного тиску і корупції.

Джерело: [38]

**Список публікацій здобувача за темою дисертації
та відомості про апробацію матеріалів дисертації**

Статті у зарубіжних та наукових фахових виданнях України, включених до міжнародних науко метричних баз Scopus та Index Copernicus International:

1. Осецький В. Л., Куліш В. А. Інноваційна індустріалізація в агропромисловому комплексі України. *Економіка АПК*. 2020. № 4 С. 54–65 DOI: <https://doi.org/10.32317/2221-1055.202004054> (Index Copernicus International);

2. Stavytskyu A., Kharlamova G., Giedraitis V., Osetskyi V., Kulish V. Can key interest rates decrease output gaps? *Investment Management and Financial Innovations*. 2020. Volume 17, Issue №3. pp. 205–218. DOI: [http://dx.doi.org/10.21511/imfi.17\(3\).2020.16](http://dx.doi.org/10.21511/imfi.17(3).2020.16) (Scopus);

3. Осецький В. Л., Куліш В. А. Цифрова модернізація в умовах циклічності соціально-економічного розвитку. *Ефективна економіка*. 2022. № 1. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=9898>. DOI: <https://doi.org/10.32702/2307-2105-2022.1.18> (Index Copernicus International).

Статті у зарубіжних та наукових фахових виданнях України:

1. Osetskyi V., Kulish V. Investment cooperation of Ukraine and the countries of the European Union. *Economics & Education*. Riga 2018. 03(01). p.14–22.

2. Куліш В. А. Оцінка рівня розвитку іноземного інвестування економіки України. *Науковий погляд: економіка та управління: наук. журн. Ун-т митної справи та фінансів*. Дніпро: 2018. № 1 (59). С. 171–182. DOI: <https://doi.org/10.32836/2521-666X/2018-1-59-23>;

3. Осецький В. Л., Куліш В. А., Ящук Р. М. Концепт формування нової моделі інноваційної індустріалізації України. *Стратегія розвитку України: наук.журн.* К.: НАУ, 2018. № 2. С. 24–29;

4. Куліш В. А. Тенденції залучення іноземних інвестицій в

промисловість національної економіки України. *Review of transport economics and management*. Дніпро: ДНУЗТ ім. ак. В. Лазаряна, 2019. Вип. 2 (18). С. 29–40. DOI: <https://doi.org/10.15802/rtem.v18i2.190467>.

Монографії у зарубіжних та українських виданнях:

5. Осецький В. Л., Кирильчук О.В., Куліш В. А. Інноваційна індустріалізація як нова модель реалізації євроінтеграційної макроекономічної політики України : монографія. *Економічна стратегія та політика реалізації європейського вектору розвитку України: концептуальні засади, виклики та протиріччя*. 2018. 20 с.;

6. Осецький В. Л., Кузьменко Т. М., Куліш В. А. Інституційні засади інноваційного розвитку соціальної та економічної сфер. *Особливості соціально-економічного поступу національної економіки в умовах інформаційно-технологічних викликів*: колективна монографія / За наук. ред. к.е.н., проф. Квасній Л.Г., к.е.н., доц. Татомир І.Л. Трускавець: Посвіт, 2020. 338 с. С. 260–269;

7. Osetskyi V., Kuzmenko T., Tatomyr I., Kulish V. The impact of entrepreneurial universities on innovative industrialization in the digital economy. *Ukraine in the context of global and national modern servisation processes and digital economy*: monograph, Edited by Liubov Kvasniy, Irina Tatomyr. Praha: OKTAN PRINT, 2020, 265 p. P. 20–34;

8. Osetskyi V., Kuzmenko T., Kulish V. Innovative-industrial model of entrepreneurial universities in the internetspace. *Social and economic aspects of internet services market development*: monograph; Edited by I. Tatomyr, V. Fedyshyn. Praha: OKTAN PRINT, 2021, 287 p. , pp.26–36. URL: <https://cutt.ly/YYBiqek>.

Тези доповідей у збірниках міжнародних наукових і науково-практичних конференцій в Україні та за кордоном:

10. Куліш В. А. Ризики залучення іноземних інвестицій в національну економіку. *Збірник тез доповідей «Парадигмальні зрушення в економічній теорії XXI ст.»*. К.: 2017. С. 294–299;

11. Куліш В. А. Роль держави у залученні іноземних інвестицій в економіку України. *Теоретичні та прикладні аспекти впливу держави на економіку України: Матеріали I Всеукраїнської науково-практичної конференції* – К.: Вид-во НПУ імені М.П. Драгоманова, 2017. С. 71–76;
12. Куліш В. А. Іноземне інвестування: Україна-ЄС. *Економічна стратегія та політика реалізації європейського вектору розвитку України: концептуальні засади, виклики та протиріччя: Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції. 25 травня 2018 року.* К.: 2018. С. 116–118;
13. Куліш В. А. Пріоритети іноземного інвестування реіндустріалізації економіки України в умовах глобалізації. *Економіка. Фінанси. Бізнес. Управління, матеріали I Міжнародного економічного форуму / За заг. ред. проф. А. І. Ігнатюк: К., ФОП Ямчинський О. В., 2019. Вип. 1. Ч. 1 С. 45–46;*
14. Куліш В. А. Дендустріалізація економіки України. *Перспективні шляхи розвитку наукових знань: матеріали III Міжнародної науково-практичної конференції м. Київ, 9–10 березня 2020 року.* Київ : МЦНІД, 2020. с.7–10;
15. Куліш В. А. Освіта та наука в умовах реіндустріалізації. *Пріоритетні шляхи розвитку науки: матеріали II Міжнародної науково-практичної конференції, м. Київ, 30–31 серпня 2020 року.* Київ: МЦНІД, 2020. с.12–14;
16. Куліш В. А. Іноземне інвестування реіндустріалізації як основа сталого розвитку України. *Шевченківська весна 2021. Економіка. На шляху до сталого розвитку, матеріали Міжнародної науково-практичної конференції студентів, аспірантів та молодих вчених / За заг. ред. Л.А. Анісімової: К., Інтерсервіс, 2021. Вип. XIX. 334 с. с.157;*
17. Гражевська Н. І., Ходжаян А.О., Заваженко А. О., Куліш В. А., Шемахіна І. В., Розум Д. В., Чигиринський А. М. Промислові політики: цілі, механізми, інструменти та результати. *Синергія знань, досвіду та креативності заради майбутнього: збірка студентських робіт.* Міністерство економіки України. Київ: 2021. С. 85–94.

Апробація матеріалів дисертації

Основні теоретичні та практичні висновки і рекомендації даного дослідження були оприлюднені на 8ми міжнародних і всеукраїнських наукових та науково-практичних конференціях:

1. Міжнародна науково-практична конференція «Парадигмальні зрушення в економічній теорії ХХІ ст.» (Київ, 2017 р.);
2. I Всеукраїнська науково-практична конференція «Теоретичні та прикладні аспекти впливу держави на економіку України» (Київ, 2017 р.);
3. Всеукраїнська науково-практична конференція «Економічна стратегія та політика реалізації європейського вектору розвитку України: концептуальні засади, виклики та протиріччя» (Київ, 25 травня 2018 р.);
4. I Міжнародний економічний форум: Економіка. Фінанси. Бізнес. Управління (Київ, 21–24 травня 2019 р.);
5. III Міжнародна науково-практична конференція «Перспективні шляхи розвитку наукових знань», (Київ, 9–10 березня 2020 р.);
6. II Міжнародна науково-практична конференція «Пріоритетні шляхи розвитку науки», (Київ, 30–31 серпня 2020 р.);
7. XIX Міжнародна науково-практична конференція студентів, аспірантів та молодих вчених «Шевченківська весна 2021. На шляху до сталого розвитку», (Київ, 18–19 березня 2021 р.);
8. Конкурс наукових робіт «Синергія знань, досвіду та креативності заради майбутнього: збірка студентських робіт» Міністерства економіки України (Київ, 2021 р.).

Документ підписано у сервісі Вчасно (продовження)

Куліш В.А_ДИСЕРТАЦІЯ_ГОТОВА_20.06_compressed.pdf

Документ відправлено: 16:19 27.06.2022

Власник документу

Електронний підпис

16:19 27.06.2022

Ідентифікаційний код: 3453507846

КУЛІШ ВІКТОРІЯ АНАТОЛІЇВНА

Власник ключа: КУЛІШ ВІКТОРІЯ АНАТОЛІЇВНА

Час перевірки КЕП/ЕЦП: 16:19 27.06.2022

Статус перевірки сертифікату: Сертифікат діє

Серійний номер: 2B6C7DF9A3891DA104000000F50EC60036257C03